సోమనాథరావు, ఆదిపూడి, 1872-1941

ఆంధ్రరఘువంశము

కాకినాడ, 1913

Record no. 328

Sōmanātharāvu, Ādipūḍi, 1872-1941

Āṃdhraraghuvaṃśamu

Kākināḍa, 1913

Record no. 328

Bibliographic Record Target

సోమనాథరావు, ఆదిపూడి, 1872-1941.

ఆంధ్రరఘువంశము / ఆదిపూడి సోమనాథరాయ ప్రణీతము, సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము.- 1. కూర్పు.- కాకినాడ : స్కేప్ అండ్ కంపెని, 1913.

(Various pagination) :port. ;21 cm.

Record no. 328

Sōmanātharāvu, Ādipūḍi, 1872-1941.

Āṃdhraraghuvaṃśamu / Ādipūḍi Sōmanātharāya praṇītamu, sampūrṇa Saṃskṛta Raghuvaṃśasamētamu.- 1. kūrpu.- Kākināḍa : Skēp aṃḍ Kampeni, 1913.

(Various pagination) :port. ;21 cm.

Record no. 328

శ్రీ

ఆంధ్రరఘువంశము

గ్రంథకర్త:

ఆదిపూడి సోమనాథరావు,
పిఠాపురం, గోదావరిజిల్లా.

శ్రీ

ఆంధ్రరఘువంశము.

ఆదిపూడి సోమనాథరాయ

ప్రణీతము

పద్యకావ్యము

సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము

మొదటికూర్పు.

కాకినాడ:

స్క్రాప్ అండ్ కంపెనియందు

ముద్రితము.

౧౯౧౩

అంచెకూలికాక] కాపీరైటు రిజిష్టర్డు. [దీనివెల రు ౧-౦-

పీఠిక

నిర్గతాసు నవా కస్య కాళిదాసస్య సూక్తిషు
ప్రీతిర్మధురసార్ద్రాసు మంజరీష్వివ జాయతే। † (బాణకవి.)

మహోన్నతదశ ననుభవించిన ప్రతిదేశమునకును లలామభూతుఁడైన యొక కవి యుండును. ఇతరకవులను గుఱించి దేశస్థు లెట్టియభిప్రాయభేదములు కలవారైనను ఆ కవిశేఖరుని యెడమాత్ర మనన్యసామాన్యగౌరవము కలవారలై యుందురు. ఆకవిపుంగవుని దివ్యవాణియే యాదేశమందలి వాఙ్మయవృక్షమునకు నాలవాలంబు. జనుల యున్నతభావాభివృద్ధికి నదియే ముఖ్యాధారంబు. ఇంతయేల? ఆదేశమందలి జనుల నిత్యకృత్యములందును ఆకవిసార్వభౌముని ప్రతిభయే ప్రతిబింబితంబగుచుండును. గ్రీసుదేశపు హోమరు, ఇటలీవాఁడగు డ్యాంటి, ఇంగ్లీషువారి షేక్స్పియర్, మన కాళిదాసుఁడు మొదలగు మహనీయు లాయాదేశపుఁ గవిపుంగవులకుఁ గులగురువులై యున్నవారు. హోమర్ కవినిగూర్చి గ్రీకువా రపరిమితభక్తిప్రేరితులై ఏడు పట్టణములవారు 'అతఁడు మాపట్టణముననే పుట్టె' నని హోరాహోరిగ వాదాడుచుండిరి. డ్యాంటే కవినిగుఱించి యిటాలియనులకు నభిమానము మెండు. షేక్స్పియరు విషయమై యింగ్లీషువారికిఁ గలభక్తి 'హిందూదేశమునైన వదులుకొందుముగాని షేక్స్పియరును వదల' మని యొకానొక పండితుఁడు చెప్పినమాటవలననే స్పష్టమగుచున్నది! మన దేశమగు భరతఖండంబునందంతటను వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియుఁ 'గవి కులగురుం' డనియుఁ, 'గవితాదేవికి విలాసం' బనియు * నసమానయశంబువడసినవాఁడు కాళిదాసుఁడు. ఈతఁడీఖండంబునఁగాక ఖండాంతరంబులయందును రసికులచేఁ గవిశ్రేష్ఠుండని పొగడ్తగన్నవాఁడు ‡ కావున హిందూదేశముయొక్క జాతీయకవి కాళిదాసుఁడనియే చెప్పవలసియున్నది.

ఇట్లు కవిసార్వభౌముఁడైన కాళిదాసునికీర్తిదుందుభి యీదేశమునందు వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియు నెడతెగక మ్రోగుచున్నను మనవారికిఁగల చరిత్రవిషయకమైన యౌదాసీన్యమువలన, మనము నీకవిశ్రేష్ఠుని గుఱించి యేమియుఁ దెలియము. అతఁ

---

† తేనెతోమాగి యార్ద్రతఁజెందినమంజరిఁ జూచిన నెట్టియానందముకలుగునో, కాళిదాసుని చక్కని కవిత్వము వినిన నట్టియానంద మేరికిఁగలుగకుండును?

* 'కవి కులగురుః కాళిదాసోవిలాసః' అను జయదేవునివాక్యము సుప్రసిద్ధమే.

‡ శాకుంతలనాటకముఁజూచి యానందముఁ బట్టలేక శార్మణ్యపండితుండగు గెటి నృత్యముచేసెనన్న జనవార్త యింగ్లీషుభాషాజ్ఞానము గలవారందఱు నెఱింగినదియే.

డేజాతివాఁడు? ఎచ్చటివాఁడు? ఏకాలపువాఁడు? అతని తలిదండ్రులెవ్వరు? అను ప్రశ్నములకు నిశ్చయాత్మకంబులయిన ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుటకు నేమియు సాధనములు లేవు. పౌరస్త్యపాశ్చాత్యపండితులుకొందఱు దీనినుగుఱించి యిదమిత్థమని తేల్చుటకు వాఙ్మయంబునంతయుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ బరిశోధించి చూచిరి. కాని యేదియు నిశ్చయముగఁ జెప్పఁజాలరైరి. కాళిదాసుఁడు సారస్వతుఁడని యొక్కఁడును, ఆంధ్రుఁడని మఱియొక్కఁడును; కాశ్మీరజుఁడని యొక్కఁడును, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడని మఱియొక్కఁడును; విక్రమార్కుని కాలమువాఁడని యొక్కఁడును, భోజరాజ సమకాలికుఁడని మఱియొక్కఁడును, చెప్పుచుఁ బండితులు పలుపోకలఁ బోవుచున్నారు!

వేర్వేఱు వాదములన్నియుఁ జూడ శాకుంతల రఘువంశాది కావ్యకర్తయగు కాళిదాసుఁడు గౌడబ్రాహ్మణుఁడనియు, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడనియు, ఆఱవ శతాబ్దమునందుండినవాఁడనియుఁ బెక్కుపండితుల యభిప్రాయమైయున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

కాళిదాసునిచే రచింపఁబడిన కావ్యములు నాలుగు: రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము; నాటకములు మూఁడు: శాకుంతలము, విక్రమోర్వశీయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము. ఇవన్నియు గుమ్మడికాయయంతేసి ముత్యములే. కాని యించుక భేదము చేయవలయునన్న కావ్యములలో రఘువంశమును, నాటకములలో శాకుంతలమును ననుపమేయకావ్యసృష్టియని చెప్పవలసియున్నది.

ప్రస్తుతవిషయము రఘువంశము, దాని యాంధ్రీకరణము. ఇది గీర్వాణప్రౌఢప్రబంధములకు శిరోభూషణము. 'తేనెసోఁక నోరు తియ్యనయగురీతి' సాధారణవ్యుత్పత్తిజ్ఞానముగలవారికిని జక్కఁగనర్థమిచ్చు ద్రాక్షాపాకంబునకు సొగసైన తార్కాణంబు. ఇందు సూర్యవంశపు రాజపుంగవులవంశము పందొమ్మిది సర్గములలో వర్ణింపఁబడియున్నది. మొదటి పదునేడుసర్గములలో దిలీపుఁడు, రఘువు, అజుఁడు, దశరథుఁడు, రాముఁడు, కుశుఁడు, అతిథి యను రాజులవర్ణనంబును, పదునెనిమిదవసర్గమునందు నతిథివంశజులవర్ణనంబును, పందొమ్మిదవసర్గమునందుఁ జివరవాఁడైన యగ్నివర్ణుని శృంగారచేష్టావర్ణనంబును గలవు.

ఈమహాకావ్యమును ఇదివఱకుఁ దెనుఁగుచేసిన పూర్వకవి అవుసూరి కిచ్చయ్య కాని యీతని భాషాంతరమునకును, శ్రీ సోమనాథరావుగారి యాంధ్రీకరణమునకును భేదముకలదు. కిచ్చయ మూలమును శబ్దశః తెలిఁగింపలేదు. మూలమందలి భావమును మనస్సునందిడుకొని దానిని దన యిష్టము వచ్చినశబ్దముల వర్ణించెను. శ్రీయుత సోమనాథరావుగారు, మూలమందలి శబ్దముతోడను, అర్థముతోడను భాషాంతరము తులఁదూఁగినట్లుండవలయు నన్నయుద్దేశముతోఁ దెలిఁగించియున్నవారు. అందుచే మూలమునందు లేని పదముగాని, భావముగాని వీరిభాషాంతరమునందుండదు. ఇట్లు భాషాంతరముచేయు

టలో ఈయుభయకవులును వేఱుత్రోవలఁబోయిరి. సంస్కృతగ్రంథములను తెలిఁగించిన నన్నయ తిక్కనాది పూర్వకవులందఱును కిచ్చయ మార్గమునే యవలంబించియున్నారు. అనఁగా వారు మూలమునందలి కథను మాత్రము గైకొని స్వతంత్రకావ్యములను రచించిరి. వారియుద్దేశము స్వతంత్రకావ్యములను వ్రాయుట. ఇప్పుడు సోమనాథరావుగారు త్రొక్కినది నూతనమార్గము. ఇట్లు చేయుట ప్రతిపదార్థము చెప్పుటయే. గద్యమునందుఁ బ్రతిపదార్థము చెప్పుట సులభము గాని భావయుక్తమైన యర్థమునిచ్చునట్లు పద్యమునందుఁ జెప్పుట మిక్కిలి కష్టసాధ్యము. శ్రీ సోమనాథరావుగారు మూలమునందలి యొక్కొకపద్యములోని యర్థము తెలుఁగున నొక్కొకపద్యమునందు వర్ణించిరి. కిచ్చయ కవిత్వమునకును సోమనాథరావుగారి కవిత్వమునకును గలభేదము తెల్పుటకై యీక్రింది యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాఁడను:—

మూలము. సర్గ. ౧. శ్లో. ౩.

మందఃకవియశః ప్రార్థీ గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభా దుద్బాహురివ వామనః॥

కిచ్చయ్య

ఉ॥ ఉన్నతమర్త్యలభ్యపద ♦ మొందెడునన్ స్మృతి నూర్ధ్వబాహుఁడై
యున్న సగర్వఖర్వమను ♦ జోత్తముకైవడి మందబుద్ధినై
కొన్ననరుండు సాధుకవి ♦ కుంజరకీర్తిఁ హింపనెంచినన్
సన్నుతిచేయఁబోవుదురొ ♦ సత్కవులైన సమస్తభూజనుల్॥

సోమనాథరావుగారు

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమునఁ గిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికినందంగ ♦ బోలుఫలముఁ । బడయఁగేలెత్తు సప్పొట్టి ♦ వానికరణి॥

మూలము. సర్గ. ౬. శ్లో. ౨౮.

అనేనపర్యాసయతాశ్రుబిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూలతమాన్ స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణవినైవహారాః॥

కిచ్చయ్య

చ॥ పొలఁతిరో! విన్ము మత్తియపుఁ ♦ బూసలఁబోలెడు బాష్పవారిబిం
దులఁ బరిపంథి ధాత్రిపవ ♦ ధూస్తనపాళిని బ్రస్తరించు నీ
కవితమహారాజుఁడైన మహీ ♦ కాంతునిచేత సమర్పితంబులై
యలరె గృహీతసూత్రకము ♦ లై తరుమౌక్తికతారహారముల్॥

సోమనాథరావుగారు

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ములంతకేసి । వైరికాంతలచనులపైఁ బ్రస్తరించి
యఱేఁడు మున్గొన్నసరులకుఁ బ్రతిగనిడిన । దారములులేనిదండల తీరుగాలిపె॥

మహానదీప్రవాహం బెచ్చటఁజూచినను కనులకు మనోహరంబుగఁ గానఁబడునట్లు ఈకావ్యమందలి ప్రతిసర్గము, ప్రతిశ్లోకము కవియొక్క యపూర్వప్రతిభను వెల్లడి చేయుచుఁ, జదువరులచిత్తవృత్తిని ఆకర్షించుకొనును. కావున నీకావ్యమునం దీభాగము బాగున్నది. ఈభాగము బాగులేదు, అని చెప్పుట యసాధ్యము. అయినను ౨ వ సర్గములోని సింహదిలీపుల సంవాదము. ౩ వ సర్గములోని ఇంద్రరఘువుల సంవాదము. ౬ వ సర్గములోని ఇందుమతీస్వయంవరము. ౭ వ సర్గములోని యుద్ధవర్ణనము. ౮ వ సర్గములోని అజునిశోకము. ౯ వ సర్గములోని వసంతఋతువర్ణనము. ౧౩ వ సర్గములోని పుష్పకారూఢుఁడైన రామునిచేఁ జేయఁబడిన భూస్థలాదివర్ణనము. ౧౬ వ సర్గములోని స్త్రీరూపధారిణియైన అయోధ్యాపురికిని కుశునకును జరగిన సంవాదము. చివరసర్గమునందలి శృంగారవర్ణనము. అనునవి ఈకావ్యమను రత్నరాశిలోని కించిత్ స్థూలరత్నములు. ఈకథాభాగముల నెన్నిసారులు చదివినను తనివితీరదనియే నాయభిప్రాయము. కావున రఘువంశమును ఆంధ్రీకరించినకవి యీఘట్టముల నెట్లు తెనిఁగించెనో చూచినఁజాలును ఈవర్ణనములు రసవంతములుగనున్న కావ్యమంతయు రసవంతముగ నున్నదనియే యర్థము.

పైనివర్ణింపఁబడిన ప్రకరణములన్నియు శ్రీసోమనాథరావుగారి రఘువంశమునందు రసవంతములుగ వర్ణింపఁబడుటయె గాక జనసామాన్యమునకుఁగూడ సహజముగ నర్థమగునట్లు సులభశైలిని వ్రాయఁబడినవి.

ఇట్లు శ్రీయుతసోమనాథరావుగారు ఈమహాకవియొక్క మహాకావ్యమందలి యర్థమంతయు గీర్వాణభాష నెఱుఁగనివారుకూడ సులభముగఁ దెలిసికొనునట్లు తెనిఁగించి యాంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరని చూచుటకు వారిమిత్రుఁడ నగు నేనెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను.

కె. వి. లక్ష్మణరావు.

ఉపోద్ఘాతము.

మత్పుత్రికారత్నంబగు శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి ౧౮౯౬ వ సం॥రము మే ౮ వ తేదీకి సరియగు దుర్ముఖినామసంవత్సర వైశాఖ బహుళ ౧౧ శుక్రవారమున నుదయించెను. అంత విద్యావంతురాలు కాకపోయినను సుగుణసంపదలో మాత్ర మేస్త్రీరత్నమునకును దీసిపోక కనికరము, అడఁకువ, యోర్పు, పరిశుద్ధమైన ఋజువర్తన, దైవభక్తి మొదలగు సుగుణములచే నొప్పారుచుండెను. ఈ సుగుణసౌందర్యరాశిని ౧౬ వ యేఁట అనఁగా ౧౯౧౧ వ సం॥రం జూన్ ౧౧ వ తేదీకి సరియయిన విరోధికృన్నామసంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధపూర్ణిమా భానువాసరమున హైదరాబాదు బాకారములోని మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ దిట్టకవి లక్ష్మీనారాయణరావు పంతులుగారి తోఁటలోఁ జిత్రకళావిశారదులగు మ॥ శ్రీ మండువ వేంకటరావు పంతులుగారికిచ్చి మత్పోషకులగు పిఠాపురమున గాలభూపతుల సహాయంబున యథావిధిగ వివాహంబు జరగింపఁ గలిగితిని. బంధువులయొక్కయుఁ గొందఱు మిత్రులయొక్కయు నాదరణకు దూరముగావలసివచ్చినను సరకుగొనక కేవలము సుగుణసంపదనే వరియించి బీదరాలైన నాకుమార్తెను వివాహముచేసికొన్నందులకై మ॥ శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారికి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

వివాహానంతరము కొన్నిమాసములకు శకుంతలాదేవి జబ్బుపడినందున భార్యాభర్తలిరువురును పిఠాపురమునకు వచ్చి దసరా దీపావళులు దీరిన తరువాత వేంకటరావుగారు బొంబాయికి వెళ్లి ౪౦ రూపాయల వేతనముమీఁద నొక ఫోటోగ్రాఫిక్ కంపెనీలోఁ గుదురుకొని శకుంతలమ్మను బంపుమని వ్రాసిరి. ౧౯౧౨ వ సం॥ర ఫిబ్రవరి ౯ వ తేదీని స్వయముగా నేనే మాయమ్మాయిని దీసికొనివెళ్లి ౧౧ వ తేదీని బొంబాయిలో నామె భర్తగారి స్వాధీనముచేసి వచ్చితిని. అదే మార్చి ౧౦ వ తేది సాయంకాలము గదిలోఁ గూర్చుండి శ్రీమద్భాగవతములోని ప్రహ్లాదచరిత్రను జదువుచుండఁగాఁ బై వెలుఁగుచున్న దీపముయొక్క గాజుకుప్పె పగిలి యొకముక్క శకుంతలమ్మపైఁ బడెను. భయపడి తటాలున నెగురఁగా దీపము తలకుఁదగిలి యొడలిమీఁద నూనెతోఁగూడఁ బడి చీరయంతయు నొక్కసారిగ నంటుకొని భగ్గున మండఁజొచ్చెను. ఇంతలో వెలుపలనున్న భర్త పరువెత్తుకొనివచ్చి చేయిమూఁతులఁ గాల్చుకొని యెన్నియోవిధముల నార్పఁ బ్రయత్నించినను గార్యములేకపోయెను. శకుంతల తత్సమయమున భర్తనుగూర్చి మీరు చేతులను గాల్చుకొనకుఁడని యెన్నియోవిధముల వేఁడికొనెనఁట. ఇంతలో నిరుగుపొరుగులవారు వచ్చి కాలియున్న శకుంతల దేహముపై నీరుదెచ్చి వైచిరి. దానితో శరీరమంతయు నిముసములో నుబ్బిపోయెను. తత్క్షణమే సమీపమందున్న తేజపాల్ వైద్యశాలకుఁ గొంపోవఁ

బడెను. పోవునపుడు పరమేశ్వరునిగూర్చి 'పరమాత్మా! నాకెవ్వరున లేరు. నీవె తల్లివి. నీవె తండ్రివి' అని బిగ్గఱగా విలపించెనఁట.

ఇట్లు నాప్రియపుత్రిక బొంబాయి వైద్యశాలలో ౧౯౧౨ వ సం॥ మార్చి ౧౧ వ తేదీకి సరియగు విరోధికృన్నామసంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ అష్టమీ సోమవారము రాత్రి రా॥ ౯ గంటలకుఁ బరమేశ్వరుని పాదారవిందములఁ జేరికొనియెను. నేనును నాధర్మపత్నియు నపారమైన దుఃఖసాగరములో మునిఁగిపోయితిమి.

నన్నోదార్చుటకై యొకనాఁడు వసిష్ఠులవంటి బ్ర॥ శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు నాయింటికి విజయముచేసి పైనుండి పుష్పహారముపడి మృతినొందిన రఘువంశములోని యిందుమతీదేవియొక్క చరిత్రను దెలిపి నన్నూరడించిరి. అప్పుడే నాచేతనైనట్లు రఘువంశమును దెనిఁగించి మాయమ్మాయికి నంకితమొనర్పవలెననెడికోరిక నాకు జనియించెను. ఏప్రల్ ౧౦ వ తేదీనాఁడు ప్రారంభించి మధ్య నెన్నియంతరాయములు తటస్థించినను బరమేశ్వరుని సంపూర్ణానుగ్రహముచే అక్టోబరు 26 వ తేదీనాటికి ముగింపఁగలిగితిని. నాకుఁ గలిగిన కొన్నిసందేహములనుగూడ బ్ర॥ శ్రీ మల్లయ్యశాస్త్రిగారే నివారించుచు వచ్చిరి. బ్ర॥ శ్రీ పేరి వేరయ్యశాస్త్రిగారు మిక్కిలి యోపికతో ౧౦ సర్గలను బరిశీలించిరి. బ్ర॥ శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయఁడుగారు దీనిని అవ్యాజవాత్సల్యముతో నామూలాగ్రముగఁ బరికించి యచ్చుతప్పులనుగూడ దిద్ది నాకు మహోపకారమొనర్చిరి. నాశ్రేయస్సునే యెప్పుడునుగోరు మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులు ఎం. ఏ. గారు ఎన్నియో గొప్పకార్యములుండినను గూడఁ దీరికచేసికొని దీనికిఁ బీఠికను వ్రాసిరి. శోకసమయమున నన్నెందఱో మిత్రులు పరామర్శించిరి. ఎందఱో స్నేహితులు నేను 'దేహి' యని చేయిచాపఁగానే ధనమునొసంగి యీపుస్తకము వెలువడునట్లు చేసిరి. స్క్రిప్ అండ్ కంపెనీవారు తమచేతనైనంత చవుకగను చక్కఁగను శీఘ్రముగను దీని నచ్చొత్తించిరి. వీరి కందఱికిని నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల హృదయపూర్వకముగా సమర్పించుచున్నాఁడను. మా శకుంతలమ్మను ఈపుస్తకరూపముగాఁ జిరకాలము జీవింపఁజేయుటకుఁ బరమకరుణాళువగు పరమేశ్వరునిం బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు విన్నవించు

సజ్జనసేవకుఁడు,

ఆదిపూడి సోమనాధరావు.

పిఠాపురము,
౨౦ మార్చి ౧౯౧౩



శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి.

అంకితము.

గీ. శ్రీకరుని దుఃఖహారుని లో ♦ కైకగురునిఁ
గవివరమనోంబుజాతభా ♦ స్కరునిఁ గొలిచి
కాళిదాసుని రఘువంశ ♦ కావ్యమునకుఁ
దెనుఁగుఁగావించి నానేర్చు ♦ తీరునందు. ౧

గీ. ఇందుమతివలె మరణము ♦ నందినట్టి
విమలగుణమణిఖని యయి ♦ వెలిఁగినట్టి
సుతశకుంతలకిడితి నం ♦ కితముగాఁగఁ
దనరుగాకిది యాచంద్ర ♦ తారకముగ. ౨

శ్రీ

రఘువంశమ్

ప్రథమః సర్గః.

—:o:—

వాగర్థావివసంపృక్తౌ । వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌవందే । పార్వతీ పరమేశ్వరౌ॥ ౧

క్వసూర్యప్రభవో వంశః । క్వచాల్ప విషయామతిః
తితీర్షుర్దుస్తరంమోహా । దుడుపేనాస్మిసాగరం॥ ౨

మందఃకవియశఃప్రార్థీ । గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యేఫలేలోభా । దుద్బాహురివవామనః॥ ౩

అథవాకృతవాగ్ద్వారే । వంశేస్మిన్ పూర్వసూరిభిః
మణౌవజ్రసముత్కీర్ణే । సూత్రస్యేవాస్తి మేగతిః॥ ౪

సోహమాజన్మశుద్ధానా । మాఫలోదయకర్మణాం
ఆసముద్రక్షితీశానా । మానాకరథవర్త్మనాం॥ ౫

యథావిధిహుతాగ్నీనాం । యథాకామార్చితార్థినాం
యథాపరాధదండానాం । యథాకాలప్రబోధినాం॥ ౬

త్యాగాయసంభృతార్థానాం । సత్యాయమితభాషిణాం
యశసేవిజిగీషూణాం । ప్రజాయైగృహమేధినాం॥ ౭

శైశవేభ్యస్త విద్యానాం । యౌవనే విషయైషిణాం
వార్ధకేమునివృత్తీనాం । యోగేనాంతేతనుత్యజాం॥ ౮

రఘూణామన్వయంవక్ష్యే । తనువాగ్విభవోపిసన్
తద్గుణైః కర్ణమాగత్య । చాపలాయప్రచోదితః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ప్రథమాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

వాక్కు నర్థంబు గలసిన ♦ పగిదిఁ గలసి । యఖిలజగములతలిదండ్రు ♦ లయినయట్టి
పార్వతీపరమేశుల ♦ భక్తిఁ గొలుతు । నమలవాగర్థ విజ్ఞాన ♦ మమరుకొఱకు. ౧

అల్పమౌ నాదుమతి యేడ ♦ యతులమైన । సూర్యవంశచరిత్రంపు ♦ సుద్ది యేడ
తెలివితక్కువచేఁ జిన్న ♦ తెప్పనెక్కి । దాఁటఁగోరితి నౌర దు ♦ స్తరపుజలధి॥ ౨

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికి నందంగఁ ♦ బోలుఫలము । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి ♦ వానికరణి॥ ౩

కాని యీవంశమునఁ బూర్వ ♦ కవివిచిత్ర ♦ వాగ్విచితమైన ద్వారంబు ♦ వఱలుఁగాదె
వజ్రకృతరత్నరంధ్రంబుఁ ♦ బట్టిపోవు । దారమునుబోలెఁ బోయెద ♦ దానిఁబట్టి॥ ౪

జన్మమాదిగ శుద్ధులై ♦ చనుచునుండ్రు । ఫలములగుదాఁకఁ గార్యముల్ ♦ సలుపుచుండ్రు
జలధివఱకున్న ధర నేలి ♦ చెలఁగుచుండ్రు । నాకపర్యంతరథమార్గ ♦ మమరియుండ్రు॥

విధివిహితమైనయట్టి స ♦ ద్విధిని వేల్చి । తగిన కామితములనర్థి ♦ తతులఁ దనిపి
తప్పులకునెల్ల సరియైన ♦ దండ మొసఁగి । సమయవిస్ఫూర్తి సతతంబు ♦ సంచరింత్రు॥

కడుధనమ్ము గడింత్రు త్యా ♦ గమ్ముకొఱకు । నతిమితమ్ము వచింత్రు స ♦ త్యమ్ముకొఱకు
గెల్వఁగోరుచునుందురు ♦ కీర్తికొఱకుఁ । గాంతురు గృహస్థధర్మమ్ము ♦ సంతుకొఱకు॥ ౭

అఖిలవిద్యలు బాల్యాన ♦ నభ్యసించి । యౌవనంబున విషయసౌ ♦ ఖ్యములఁ గాంచి
ముదిమిగదిసిన మునివృత్తిఁ ♦ బొదలుచుండి । యంతమున యోగులగుచు దే ♦ హముత్యజింత్రు॥

ఇట్టి రఘువంశవీరుల ♦ యుద్ధచరిత । నుడివెదను వాక్చమత్కృతి ♦ న్యూనమైనఁ
గర్ణములఁజేరి తద్గుణ ♦ గణము నాకు । గొప్పచాపల్యమును బురి ♦ కొల్పెఁగాన॥ ౯

తంసంతః శ్రోతుమర్హంతి । సదసద్వ్యక్తిహేతవః
హేమ్నః సంలక్ష్యతే హ్యగ్నౌ । విశుద్ధిః శ్యామికాపివా॥ ౧౦

వైవస్వతో మనుర్నామ । మాననీయోమనీషిణాం
ఆసీన్మహీక్షితామాద్యః । ప్రణవశ్ఛందసామివ॥ ౧౧

తదన్వయే శుద్ధిమతి । ప్రసూతే శుద్ధిమత్తరః
దిలీపఇతిరాజేందు । రిందుః క్షీరనిధావివ॥ ౧౨

వ్యూఢోరస్కోవృషస్కంధః । సాలప్రాంశుర్మహాభుజః
ఆత్మకర్మక్షమం దేహం । క్షాత్రోధర్మ ఇవాశ్రితః॥ ౧౩

సర్వాతిరిక్తసారేణ । సర్వతేజోభిభావినా
స్థితః సర్వోన్నతేనోర్వీం । క్రాంత్వామేరురివాత్మనా॥ ౧౪

ఆకార సదృశప్రజ్ఞః । ప్రజ్ఞయాసదృశాగమః
ఆగమైః సదృశారంభ । ఆరంభ సదృశోదయః॥ ౧౫

భీమకాంతైర్నృపగుణైః । స్సబభూవోపజీవినాం
అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ । యాదోరత్నైరివార్ణవః॥ ౧౬

రేఖామాత్రమపిక్షుణ్ణా । దామనోర్వర్త్మనః పరం
నవ్యతీయుః ప్రజాస్తస్య । నియంతుర్నేమివృత్తయః॥ ౧౭

ప్రజానామేవ భూత్యర్థం । సతాభ్యోబలిమగ్రహీత్
సహస్రగుణముత్స్రష్టు । మాదత్తే హిరసంరవిః॥ ౧౮

సేనాపరిచ్ఛదస్తస్య । ద్వయమేవార్థసాధనం
శాస్త్రేష్వకుంఠితాబుద్ధి । ర్మౌర్వీధనుషిచాతతా॥ ౧౯

తస్యసంవృతమంత్రస్య । గూఢాకారేంగితస్యచ
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః । సంస్కారాః ప్రాక్తనాఇవ॥ ౨౦

జుగోపాత్మానమత్రస్తో । భేజేధర్మమనాతురః
అగృధ్నురాదదేసోర్థ । మసక్తః సుఖమన్వభూత్॥ ౨౧

జ్ఞానేమౌనం క్షమాశక్తౌ । త్యాగేశ్లాఘావిపర్యయః
గుణాగుణానుబంధిత్వా । త్తస్యసప్రసవాఇవ॥ ౨౨

పైఁడినిర్మలమో కాదో ♦ వహ్నియందె । యరయఁదగి యుండునట్టులే ♦ యార్యులెన్నఁ
దప్పులొప్పుల నరయఁగాఁ ♦ దగినవారు । గాన వారలె పరికింతురు ♦ గాకదీని॥ ౧౦

వేదములకెట్టు లోంకార ♦ మాదియగునో । యట్లె ధరణీశులకునెల్ల ♦ నాదియగుచుఁ
దనరె వైవస్వతుండను ♦ మనువుపుట్టి । బుధజనావళికెల్లను ♦ బూజ్యుఁడగుచు॥ ౧౧

అతనిపరిశుద్ధవంశాన ♦ నవతరించెఁ । బరమపావనుఁడగు దిలీ♦ప ప్రభుండు
రాజచంద్రుండు చంద్రుండు ♦ తేజమొప్ప । క్షీరవార్నిధిఁబుట్టిన ♦ చెన్నుసొంప॥ ౧౨

ఆవృషస్కంధు నురమెన్న ♦ నతివిశాల । మమ్మహాభుజుదీర్ఘ దే♦హమ్ముచూడ
సాలవృక్షాభ మాతఁడో ♦ స్వక్రియార్హ । తనువుఁదాలిచిపొల్చు క్షా♦త్రముదలంప॥ ౧౩

సర్వమునుమించి శక్తి తే♦జములచేత । విక్రమంబున నుర్వర ♦ నాక్రమించి
మించెనాన్నృపు దేహంబు ♦ మేరువట్టు । లుర్వి సర్వోన్నతంబయి ♦ యొప్పుచుండి॥ ౧౪

అతని మూర్తికిఁదగియుండు ♦ నతనిప్రజ్ఞ । యతని ప్రజ్ఞకుఁదగియుండు ♦ నతనివిద్య
యతని విద్యకుఁదగియుండు ♦ నతనిపనులు । అతనిపనులకు ఫలములు ♦ నట్లెయుండు॥ ౧౫

గమ్యుఁడు నగమ్యుఁడైయొప్పె ♦ సౌమ్యభీమ । రాజగుణముల నాశ్రిత♦రాజి కతఁడు
రత్నములఁ గ్రూరజలచర ♦ వ్రాతములను । రాజిలుచునుండు నామహా♦ర్ణవముకరణి॥ ౧౬

మనువునుండియు నరిగిన ♦ మార్గమందు । నొక్కగీఁతయు దాఁటక ♦ యుర్విపాలు
ప్రజలు నడచుచునుందురు ♦ రథనియంత । నేర్పుమీఱఁగ నడపిన ♦ నేమిగతిని॥ ౧౭

ప్రజలయభివృద్ధియే దృష్టి ♦ పథమునందు । నునిచి యారాజు పన్నులఁ ♦ గొనుచునుండు
వేయి మడుఁగుల నియ్యఁగా ♦ వేఁడివెలుఁగు । కోరియే కాదె రసమును ♦ గొనుచునుండు॥

అతని పరికరమెన్నఁగా ♦ నతని బలమె । యర్థసాధకములు రెండె ♦ యతని కవని
శాస్త్రములఁజొచ్చి చెదరని ♦ సారబుద్ధి । యతులమైవింట నొప్పెడు ♦ నల్లెత్రాడు॥

గుప్తమైన విచారమ్ము ♦ గూఢమైన । హావభావముఁగల యట్టి ♦ యానృపాలు
కార్యజాతమ్ము పూర్వ సం♦స్కారమట్లు । ఫలముచేతనె యూహింప ♦ వలసియుండు॥

భయములేకయె తన్నుఁ గా♦పాడికొనియె । నాతురములేకయే ధర్మ ♦ మాచరించె
నాసలేకయె గ్రహియించె ♦ నర్థములను । సక్తిలేకయె భోగించె ♦ సౌఖ్యములను॥ ౨౧

జ్ఞానమం దొప్పెమౌనంబు ♦ శక్తియందు । క్షమయుఁ ద్యాగంబునందు శ్లా♦ఘావిరక్తి
యతనిలోఁగలనిట్లు గు♦ణాళి గలసి । తనరుచుండెను మిగుల సో♦దరులవగిది॥ ౨౨

అనాకృష్టస్యవిషయై । ర్విద్యానాం పారదృశ్వనః
తస్యధర్మరతేరాసీ । ద్వృద్ధత్వంజరసావినా॥ ౨౩

ప్రజానాం వినయాధానా । ద్రక్షణాద్భరణాదపి
సపితాపితరస్తాసాం । కేవలం జన్మహేతవః॥ ౨౪

స్థిత్యైదండయతోదండ్యా । పరిణేతుః ప్రసూతయే
అప్యర్థకామౌతస్యాస్తాం । ధర్మఏవమనీషిణః॥ ౨౫

దుదోహగాం సయజ్ఞాయ । సస్యాయమఘవాదివం
సంపద్వినిమయేనోభౌ । దధతుర్భువనద్వయం॥ ౨౬

నకిలానుయయుస్తస్య । రాజానోరక్షితుర్యశః
వ్యావృత్తాయత్పరస్వేభ్యః । శ్రుతౌతస్కరతాస్థితా॥ ౨౭

ద్వేష్యోపిసంమతఃశిష్ట । స్తస్యార్తస్యయథౌషధం
త్యాజ్యోదుష్టః ప్రియోప్యాసీ । దంగులీవోరగక్షతా॥ ౨౮

తంవేధావిదధేనూనం । మహాభూతసమాధినా
తథాహిసర్వేతస్యాస । న్పరార్థైకఫలాగుణాః॥ ౨౯

సవేలావప్రవలయాం । పరిఖీకృతసాగరాం
అనన్యశాసనాముర్వీం । శశాసైకపురీమివ॥ ౩౦

తస్యదాక్షిణ్యరూఢేన । నామ్నామగధవంశజా
పత్నీసుదక్షిణేత్యాసీ । దధ్వరస్యేవదక్షిణా॥ ౩౧

కళత్రవంతమాత్మాన । మవరోధేమహత్యపి
తయామేనేమనస్విన్యా । లక్ష్మ్యాచవసుధాధిపః॥ ౩౨

తస్యామాత్మానురూపాయా । మాత్మజన్మసముత్సుకః
విలంబితఫలైఃకాలం । సనినాయమనోరథైః॥ ౩౩

సంతానార్థాయవిధయే । స్వభుజాదవతారితా
తేనధూర్జగతోగుర్వీ । సచివేషునిచిక్షిపే॥ ౩౪

అథాభ్యర్చ్యవిధాతారం । ప్రయతౌపుత్రకామ్యయా
తౌదంపతీవశిష్ఠస్య । గురోర్జగ్మతురాశ్రమం॥ ౩౫

ఇంద్రియమ్ముల నానృపుఁ ♦ డీడ్వఁబడక । యతుల విద్యావిశారదుఁ ♦ డగుచుఁ వెలఁగి
ధర్మరతుఁడౌట నతని వృ♦ద్ధత్వమొందె । జరనుగల్గెడు వికృతి లే♦శమ్ములేక॥ ౨౩

జనులరక్షించి పోషించి ♦ సంస్కరించి । యెంతయునుదయ నాధరా ♦ కాంతుఁడేలి
వాస్తవంబగు తండ్రిగాఁ ♦ బరిణమింప । జన్మమునకును మాత్రమే ♦ జనకులైరి॥ ౨౪

అమలశీలుఁడు విద్వాంసుఁ ♦ డవ్విభుండు । స్థితికి శిక్షార్హులౌవారి ♦ శిక్ష సేయ
బిడ్డలను గాంచఁగాఁ గోరి ♦ పెండ్లియాడ । నర్థకామమ్ములతని ధ♦ర్మార్థమ్ముఁజేసె॥ ౨౫

అవనిపతియజ్ఞమునకయి ♦ యవనిఁ బిదికె । దేవపతి సస్యములకయి ♦ దివిని బిదికె
నిరువురిట్టులు తమతమ ♦ సిరులమార్చి । పోషణమొనర్చుచుండిరి భువిని ♦ దివిని. ౨౬

ప్రజలరక్షించునాయేని ♦ భవ్యయశముఁ । బరధరాధిపు లనుకరిం♦పంగఁగలరె
పరధనమునుండి విడిపడి ♦ సరగవచ్చి । తస్కరత్వంబుశ్రుతిలోనె ♦ తగులువడియె॥ ౨౭

ఆర్తునకు నౌషధంబట్టు ♦ లతనికెప్పుడు । శత్రువైనను శిష్టుండు ♦ సమ్మతుండు
పాముకఱచిన వ్రేలట్లు ♦ పరమమిత్రుఁ । డైనఁద్యాజ్యుండుదుష్టుఁడౌ ♦ మానవుండు॥ ౨౮

ఆమహాభూతములదేన ♦ నావిధాత । చేసెనో దానిచేతనే ♦ చేసెనతనిఁ
గాకయుండిన నాపరా♦ర్థైకఫలమె । యతని సర్వగుణమ్ముల ♦ నట్టులున్నె॥ ౨౯

ప్రబలమౌ వార్థి పరిఖయై ♦ పరిఢవిల్ల । వేలచుట్టును బరిధియై ♦ వేడ్కనింప
నన్యశాసనమింతయు ♦ నందనట్టి । ధరణి నేలెను దానొక్క ♦ పురముఁబోలె॥ ౩౦

శుద్ధదాక్షిణ్య సుగుణ ప్ర♦సిద్ధురాలు । మగధవంశానఁ బుట్టిన ♦ మాన్యురాలు
యజ్ఞదక్షిణకరణి వి♦ఖ్యాతురాలు । వరసుదక్షిణ యాతని♦పత్నియయ్యె॥ ౩౧

అంతిపురమున నెందఱో ♦ యతివలున్న । నామనస్విని తనపత్ని ♦ యగుటవలనఁ
గోరి సామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ గై♦కొనుటవలనఁ । దన్ను సుకళత్రవంతుఁగఁ♦దలఁచెనతఁడు॥ ౩౨

ఆమెలోఁ దన్నుఁబోలిన ♦ యాత్మజన్ముఁ । బడయఁగాఁగోరి వాంఛిత ♦ ఫలముగనక
దీర్ఘమౌ కాలమునుబుచ్చె ♦ దేవియిపుడో । యపుడో గర్భిణియగునను♦నాసతోడ॥ ౩౩

సంతతికినైన విధులను ♦ సలుపు కొఱకుఁ । దన భుజమ్ములనుండిన ♦ ధరణిభార
మెల్లమెల్లన డించియా ♦ నృపవరుండు । చక్కఁగానుంచె నారసి♦సచివులందు॥ ౩౪

ఆపవిత్రులు దంపతు ♦ లంతభక్తి । బ్రహ్మనర్చించి పుత్త్రునిఁ ♦ బడయనెంచి
గురుఁడగువసిష్ఠుఁజూచెడు ♦ కోర్కిమీఱ । నతని యాశ్రమమునుగూర్చి ♦ యరిగిరపుడు॥

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోష । మేకంస్యందనమాస్థితౌ
ప్రావృషేణ్యంపయోవాహం । విద్యుదైరావతావివ॥ ౩౬

మాభూదాశ్రమపీడేతి । పరిమేయపురస్సరౌ
అనుభావవిశేషాత్తు । సేనాపరివృతావివ॥ ౩౭

సేవ్యమానౌసుఖస్పర్శైః । సాలనిర్యాసగంధిభిః
పుష్పరేణూత్కిరైర్వాతై । రాధూతవనరాజిభిః॥ ౩౮

మనోభిరామాః శృణ్వంతౌ । రథనేమిస్వనోన్ముఖైః
షడ్జసంవాదినీఃకేకా । ద్విధాభిన్నాః శిఖండిభిః॥ ౩౯

పరస్పరాక్షిసాదృశ్య । మదూరోజ్ఝితవర్త్మసు
మృగద్వంద్వేషుపశ్యంతౌ । స్యందనాబద్ధదృష్టిషు॥ ౪౦

శ్రేణీబంధాద్వితన్వద్భి । రస్తంభాంతోరణస్రజం
సారసైఃకలనిర్హ్రాదైః । క్వచిదున్నమితాననౌ॥ ౪౧

పవనస్యానుకూలత్వాత్ । ప్రార్థనాసిద్ధిశంసినః
రజోభిస్తురగోత్కీర్ణై । రస్పృష్టాలకవేష్టనౌ॥ ౪౨

సరసీష్వరవిందానాం । వీచివిక్షోభశీతలం
ఆమోదముపజిఘ్రంతౌ । స్వనిఃశ్వాసానుకారిణం॥ ౪౩

గ్రామేష్వాత్మవిసృష్టేషు । యూపచిహ్నేషుయజ్వనాం
అమోఘాః ప్రతిగృహ్ణంతా । వర్ఘ్యానుపదమాశిషః॥ ౪౪

హైయంగవీనమాదాయ । ఘోషవృద్ధానుపస్థితాన్॥
నామధేయానిపృచ్ఛంతౌ । వన్యానాం మార్గశాఖినాం॥ ౪౫

కాప్యభిఖ్యాతయోరాసీ । ద్వ్రజతోఃశుద్ధవేషయోః
హిమనిర్ముక్తయోర్యోగే । చిత్రాచంద్రమసోరివ॥ ౪౬

తత్తద్భూమిపతిఃపత్న్యై । దర్శయన్ప్రియదర్శనః
అపిలంఘితమధ్వానం । బుబుధేనబుధోపమః॥ ౪౭

సదుష్ప్రాపయశాఃప్రాప । దాశ్రమంశ్రాంతవాహనః
సాయంసంయమినస్తస్య । మహర్షేర్మహిషీసఖః॥ ౪౮

మధురగంభీరనినదస♦మ్మానితంబు । స్యందనంబెక్కి వారున్న ♦ యప్పుడుచూడ
వర్షమేఘముమీఁదను ♦ వఱలుచుండు । విద్యుదైరావతమ్ముల ♦ విధముదోఁచె॥ ౩౬

పీడ యాశ్రమములకిడఁ ♦ గూడదనుచు । నుచితపరివారమే వెంట ♦ నునిచికొనిన
వారి మహనీయతరనుప్ర♦భావగరిమ । నెంతయోసేన యున్నట్లు ♦ లింపునింపె॥ ౩౭

సాలవృక్షాళిలోపలి ♦ సౌరభమును । దాల్చివనరాజి నిటునటు ♦ వాల్చివాల్చి
పుష్పాడినిగూడి చల్లఁగాఁ♦బొదలి మెదలు । మందమారుతమున సేవ్య ♦ మానులైరి॥ ౩౮

నేమిశబ్దోన్ముఖంబులై ♦ నెమ్మలంత । స్వాంతముప్పొంగు షడ్జము ♦ స్వరముచేత
రెండువిధములఁ గూయఁగా ♦ నిండువేడ్క । వినిరివారలు వీనుల ♦ విందు గాఁగ॥ ౩౯

దృష్టిసారించి సారించి ♦ తేఱివంకఁ । గొంతదూరమ్మునందుండి ♦ వింతవింత
చూచు మృగమిథునమ్ముల ♦ చూడ్కులందు । నంచితాన్యోన్యదృష్టి సా♦మ్యంబుఁగనిరి॥

స్తంభములులేని తోరణ ♦ స్రజమువోలెఁ । జాలుగాఁదీఱి మధుర ని♦స్వనముఁ జేసి
పొదలు సారసపక్షుల ♦ పోల్కివారు । మోము లఱయెత్తిచూచి స♦మ్మదముఁగనిరి॥

కోర్కి సిద్ధించుననియెడు ♦ గురుతుగాఁగఁ । బవనుఁడనుకూలముగ వీచి ♦ పరఁగుకతన
నశ్వరింఖాసముద్భూత ♦ మైనరజము । ముంగురుల వేష్టనమ్మును ♦ ముట్టదయ్యె॥ ౪౨

అలలచేఁ గల్గుశైత్యమ్ము ♦ నలవరించి । వారియాత్మనిశ్వాస ♦ మనుకరించు
సరసిలోపలి యరవింద ♦ సౌరభమును । నాసికానందముగఁ గ్రోలి ♦ రాసతీశు॥ ౪౩

అమలమగు యూపచిహ్నాళి ♦ నలరుచుండి । మున్నుఁ దమచేతనీఁబడి ♦ చెన్నుమీఱు
గ్రామముల యాజికులువచ్చి ♦ ప్రేమనిచ్చు । నర్ఘ్యములతోడి దీవెన ♦ లందికొనిరి॥

అపుడుకాచిన కమ్మని ♦ యావునెయ్యి । గోపవృద్ధులు గొనిరాఁగఁ ♦ గూర్మినెఱపి
మార్గముననున్న తరుల నా♦మములనెల్ల । నడిగి తెలియుచు నరిగె నా ♦ యవనివిభుఁడు॥ ౪౫

శిశిరమునుదాఁటి చంద్రుండు ♦ చిత్తతోడ । వెలుఁగుకీవిని వెలిఁగిరి ♦ విమలధౌత
వస్త్రములఁదాల్చి వా రని♦ర్వాచ్యమైన ♦ దివ్యసౌందర్య విభవసం♦దీప్తులగుచు॥ ౪౬

ధరణిపతియగు నాప్రియ♦దర్శనుండు । బుధసముఁడు ధర్మపత్నికిఁ ♦ బుణ్యవతికి
నదియునిదియునుజూపుచు ♦ నరుగుకతన । నెంతమార్గముగడచెనో ♦ యెఱుఁగఁడయ్యె॥

సంజయొడమెడుసరికి దు♦ష్ప్రాపయశుఁడు । పట్టమహిషీసఖుండగు ♦ ప్రభువరుండు
సంయమి ఋషీంద్రునాశ్ర♦మస్థలము సేరె । హయములెంతయుఁబరుగిడి ♦ యలసియుండ॥

వనాంతరాదుపావృత్తైః । సమిత్కుశఫలాహరైః
పూర్యమాణమదృశ్యాగ్ని । ప్రత్యుద్యాతైస్తపస్విభిః॥ ౪౯

ఆకీర్ణమృషిపత్నీనా । ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివనీవార । భాగధేయోచితైర్మృగైః॥ ౫౦

సేకాంతేమునికన్యాభి । స్తత్క్షణోజ్ఝితవృక్షకం
విశ్వాసాయవిహంగానా । మాలవాలాంబుపాయినాం॥ ౫౧

ఆతపాత్యయసంక్షిప్త । నీవారాసునిషాదిభిః
మృగైర్వర్తితరోమంథ । ముటజాంగణభూమిషు॥ ౫౨

అభ్యుత్థితాగ్నిపిశునై । రతిథీనాశ్రమోన్ముఖాన్
పునానంపవనోద్ధూతై । ర్ధూమైరాహుతిగంధిభిః॥ ౫౩

అథయంతారమాదిశ్య । ధుర్యాన్విశ్రామయేతిసః
తామవారోహయత్పత్నీం । రథాదవతతారచ॥ ౫౪

తస్మైసభ్యాఃసభార్యాయ । గోప్త్రేగుప్తతమేంద్రియాః
అర్హణామర్హతేచక్రు । ర్మునయోనయచక్షుషే॥ ౫౫

విధేఃసాయంతనస్యాంతే । సదదర్శతపోనిధిం
అన్వాసితమరుంధత్యా । స్వాహయేవహవిర్భుజం॥ ౫౬

తయోర్జగృహతుఃపాదా । న్రాజారాజ్ఞీచమాగధీ
తౌగురుర్గురుపత్నీచ । ప్రీత్యాప్రతిననందతుః॥ ౫౭

తమాతిథ్యక్రియాశాంత । రథక్షోభపరిశ్రమం
పప్రచ్ఛకుశలంరాజ్యే । రాజ్యాశ్రమమునింమునిః॥ ౫౮

అథాథర్వనిధేస్తస్య । విజితారిపురఃపురః
అర్థ్యామర్థపతిర్వాచ । మాదదేవదతాంవరః॥ ౫౯

ఉపపన్నంననుశివం । సప్తస్వంగేషుయస్యమే
దైవీనాంమానుషీణాంచ । ప్రతిహర్తాత్వమాపదాం॥ ౬౦

తవమంత్రకృతోమంత్రై । ర్దూరాత్ప్రశమితారిభిః
ప్రత్యాదిశ్యంతఇవమే । దృష్టలక్ష్యభిదఃశరాః॥ ౬౧

అంతఁ బరిసరవనముల ♦ యందునుండి । ఫలసమిత్కుశలను దాల్చి ♦ వారలందుఁ
దాపసులువచ్చి నిండిరి ♦ తద్వనమునఁ । బొదలి తమ్ము నదృశ్యాగ్ని ♦ యెదురుకొనఁగ॥

ద్వారమునకడ్డముగనిల్చి ♦ తమకుఁ గాఁగఁ । బెట్టు నివ్వరిధాన్యంబుఁ ♦ బ్రీతిఁ దినుచు
మిగుల మచ్చికఁ జెలఁగిన ♦ మృగచయంబు । మునిసతుల బిడ్డలట్టివి ♦ మూఁగియుండె॥ ౫౦

తరులకు జలంబు వోసిన ♦ తత్క్షణంబ । తలఁగుచుండిరి మునికన్య ♦ లెలమితోడఁ
బాదులను నీరములు ద్రాగు ♦ పక్షులకును । బూర్ణవిశ్వాస మెదలోనఁ ♦ బుట్టుకొఱకు॥

ఆరఁబోసిన నివ్వరి ♦ నాతపాంత । మందునొకమూల పఱచ ♦ లాంగణమునఁ
గుప్పవోసిన నటవచ్చి గుంపుగూడి । నెమరువేసెను మృగములు ♦ నెమ్మిమీఱ॥ ౫౨

ప్రజ్వలితమైన వహ్నిని ♦ బ్రకటపఱచి । యాహుతి సుగంధయుక్తమై ♦ యనిలధూత
మైన ధూమమ్ముచేత నా♦యతిథివరులు । పూతులై పొల్చి రాశ్రమో♦న్ముఖులు సుఖులు॥

అంత సారథిఁ జూచి య♦య్యశ్వములకుఁ । దగినవిశ్రాంతి యీఁ దెల్పి ♦ తానురథము
డిగ్గి మెల్లఁగఁ దనపత్ని ♦ డించుకొనియె । నా దిలీపనృపాలుఁ డా♦హ్లాదకరుఁడు॥ ౫౪

అర్హుఁడు సభార్యుఁడును మఱి ♦ న్యాయచక్షుఁ । డైన యారక్షకుని సభ్యు♦లైన మునులు
మించి యింద్రియచయము ని♦ర్జించినట్టి । వారు పూజించి రఖిలోప♦చారములను॥ ౫౫

'స్వాహ'తోఁ గూడియొప్పెడు ♦ వహ్నివోలె । నయ్యరుంధతి తోఁ బొల్చు♦నావసిష్ఠ
మునితపోనిధిఁ గాంచిరి ♦ యుచితవిధుల । నాచరించినవిూఁద సం♦ధ్యాంతమందు॥ ౫౬

మగధవంశజయగు పట్ట♦మహిషితోడ । వారిపాదాబ్జములనంటె ♦ వసుమతీశుఁ
డంతగురుఁడును గురుపత్ని ♦ యమితదయను । వారిదీవించిచేసిరి ♦ గారవమును॥ ౫౭

రథగమనవేగకల్పిత ♦ శ్రమమునెల్ల । నతిథిసత్కారములఁ బాసి ♦ యలరుచుండు
రాజ్యమను నాశ్రమము నేలు ♦ రాజఋషిని । ఋషియడిగె రాజ్యకుశలాది♦విషయములను॥

అంత నరిపురములనోర్చి ♦ యశముగన్న । ధనపతి దిలీపనృపతి య♦థర్వనిధిని
నవ్వసిష్ఠునిగూర్చి స♦ముచితార్థ । భరిత గంభీరవాక్కులఁ ♦ బలికెనిట్లు॥ ౫౯

నాకుఁ గల్గెడు దైవమా♦నవములైన । యాపదల హరియింపంగ ♦ నర్హుఁ డగుచు
మీరలుండఁగ మానీంద్ర ♦ మేలెకాక । యన్యమెటుకల్గు నాదు స♦ప్తాంగమందు. ౬౦

దూరమందుండి వైరులఁ ♦ దుంచునట్టి । తావక సుమంత్రి రచితమం♦త్రములచేత
దృష్టిపథలక్ష్యములనె ఛే♦దించునట్టి । మామకశరాళియున్నది ♦ మళ్ళినట్లు॥ ౬౧

హవిరావర్జితంహోత । స్త్వయావిధివదగ్నిషు
వృష్టిర్భవతిసస్యానా । మవగ్రహవిశోషిణాం॥ ౬౨

పురుషాయుషజీవిన్యో । నిరాతంకానిరీతయః
యన్మదీయాః ప్రజాస్తస్య । హేతుస్త్వద్బ్రహ్మవర్చసం॥ ౬౩

త్వయైవంచింత్యమానస్య । గురుణాబ్రహ్మయోనినా
సానుబంధాఃకథంనస్యుః । సంపదోమేనిరాపదః॥ ౬౪

కింతువధ్వాంతవైతస్యా । మదృష్టసదృశప్రజం
నమామవతిసద్వీపా । రత్నసూరపిమేదినీ॥ ౬౫

నూనంమత్తః పరంవంశ్యాః । పిండవిచ్ఛేదదర్శినః
నప్రకామభుజఃశ్రాద్ధే । స్వధాసంగ్రహతత్పరాః॥ ౬౬

మత్పరందుర్లభంమత్వా । నూనమావర్జితంమయా
పయఃపూర్వైఃస్వనిఃశ్వాసైః । కవోష్ణముపభుజ్యతే॥ ౬౭

సోహమిజ్యావిశుద్ధాత్మా । ప్రజాలోపనిమీలితః
ప్రకాశశ్చాప్రకాశశ్చ । లోకాలోకఇవాచలః॥ ౬౮

లోకాంతరసుఖంపుణ్యం । తపోదానసముద్భవం
సంతతిఃశుద్ధవంశ్యాతు । పరత్రేహచశర్మణే॥ ౬౯

తయాహీనంవిధాతర్మాం । కథంపశ్యన్నదూయసే
సిక్తంస్వయమివస్నేహా । ద్వంధ్యమాశ్రమవృక్షకం॥ ౭౦

అసహ్యపీడంభగవన్ । ఋణమంత్యమవేహిమే
అరుంతుదమివాలాన । మనిర్వాణస్యదంతినః॥ ౭౧

తస్మాన్ముచ్యేయథాతాత । సంవిధాతుంతథార్హసి
ఇక్ష్వాకూణాందురాపేర్థే । త్వదధీనాహిసిద్ధయః॥ ౭౨

ఇతివిజ్ఞాపితోరాజ్ఞా । ధ్యానస్తిమితలోచనః
క్షణమాత్రమృషిస్తస్థౌ । సుప్తమీనఇవహ్రదః॥ ౭౩

సోపశ్యత్ప్రణిధానేన । సంతతేః స్తంభకారణం
భావితాత్మాభువోభర్తు । రథైనంప్రత్యబోధయత్॥ ౭౪

విధివిహితమైనవిధమున ♦ వీతిహోత్రు । నందునీవిడునట్టి హ♦వ్యమ్ము వోయి
యయ్యవగ్రహశుష్కస ♦ స్యములఁ బోచు । వర్షముగ మాఱివచ్చు బ్ర♦హ్మర్షివర్య॥ ౬౨

ఈతిబాధలు లేక ని♦ర్భీతులగుచుఁ । బూర్ణమైనట్టి యాయువుఁ ♦ బొందినాదు
ప్రజలు వర్ధిల్లుటెల్ల నీ ♦ ప్రబలమైన । బ్రహ్మవర్చసమునఁగాదె ♦ భవ్యమూర్తి॥ ౬౩

గురువులును బ్రహ్మపుత్రులై ♦ పరఁగుమీరు । నాకు మేలొడఁగూర్ప ను♦న్నారుగాన
నాపదకునన్నుఁజేరఁగా ♦ నలవియగునె । సంపదనిరంతరాయమై ♦ సాగకున్నె॥ ౬౪

కాని సంతానరత్నంబు ♦ గాంచకుండు । నట్టి నాకోడలినిగాంచు ♦ నట్టినాకు
ద్వీపములతోడిమణులీను ♦ పృథ్వియిడదు । హర్షమింతయువినుము మ♦హర్షితిలక॥ ౬౫

నాదుపిమ్మటఁ బిండవి♦చ్ఛేదమగుటఁ । గాంచిముందుగ స్వధ సంగ్ర♦హించుతమిని
దినదినగాఁబోలు పితరులు ♦ తృప్తిగాను । శ్రాద్ధములయందునిప్పుడు ♦ సిద్ధవర్య॥ ౬౬

నాయనంతర మివిలభ్య♦మా యటంచు । వేఁడియూర్పులఁ బితరులు ♦ వెచ్చఁజేసి
నేనొసంగెడు తర్పణ♦నీరములను । ద్రాగుచుండుదురని తోఁచుఁ ♦ దాపసేంద్ర॥ ౬౭

యజ్ఞములఁజేసినే విశు♦ద్ధాత్ముఁడయ్యు । సంతులేనికొంతఁ దే♦జమ్ముమాసి
చీఁకటియువెల్తురునుగూడఁ ♦ జెందియున్న । చక్రవాళంబుఁబోలితి♦సంయమీంద్ర॥ ౬౮

దానతపములనుద్భవ ♦ మైనయట్టి । పరసుకృతమిచ్చు సౌఖ్యంబు ♦ పరమునందు
ధన్యసద్వంశజన్యసం♦తానమెన్నఁ । బరమసౌఖ్యంబులిడు నిహ♦పరములందు॥ ౬౯

స్వయముగానీరువోసి యా♦శ్రమమునందుఁ । బ్రేమతోఁ బెంపవంధ్యమౌ ♦ వృక్షమునకు
వగచువిధమున నాత్మసం♦భవవిహీనుఁ । డైననాకేలవగవవు ♦ హావిధాత॥ ౭౦

అంతిమఋణమ్ముదీర్పని ♦ యట్టిచింత । నొర్వఁగాఁజాలకున్నాఁడ ♦ నోమహాత్మ
జలక మొదవక గొలుసుచేఁ ♦ గలుగుమర్మ । భేదమగు బాధకోర్వని ♦ ద్విపమువోలె॥ ౭౧

తండ్రి! నాచింతదీర్పఁగాఁ ♦ దగుదువీవె । యెందునిక్ష్వాకుకులులకు ♦ నందరాని
యర్థములయందుఁ దచ్ఛిద్ధి ♦ యార్యవినుత । నీయధీనంబెయగునుగా ♦ నిర్మలాత్మ॥ ౭౨

పృథ్విపతి యివ్విధంబున ♦ విన్నవింప । మౌనిచంద్రుఁడు నేత్రప♦ద్మములుమోడ్చి
క్షణముధ్యానస్థితుండయి ♦ కదలకుండె । మత్స్యములునిద్రవోయిన ♦ మడుఁగుమాడ్కి॥ ౭౩

అట్లుప్రణిధానమునఁజూచి ♦ యమ్మహర్షి । సంతతిస్తంభకారణ ♦ మంతఁదెలిసి
భవ్యమహిమ విభూతిసం♦భరితుఁడతఁడు । భూపతికి నివ్విధంబున ♦ బోధపఱిచె॥ ౭౪

ప్రథమః సర్గః.

పురాశక్రముపస్థాయ । తవోర్వీం ప్రతియాస్యతః
ఆసీత్కల్పతరుచ్ఛాయా । మాశ్రితా సురభిః పథి॥ ౭౫

ధర్మలోపభయా ద్రాజ్ఞీ । మృతుస్నాతామిమాం స్మరన్
ప్రదక్షిణక్రియార్హాయాం । తస్యాం త్వం సాధు నాచరః॥ ౭౬

అవజానాసి మాం యస్మా । దతస్తే న భవిష్యతి
మత్ప్రసూతిమనారాధ్య । ప్రజేతి త్వాం శశాప సా॥ ౭౭

స శాపో న త్వయా రాజన్ । న చ సారథినా శ్రుతః
నదత్యాకాశగంగాయాః । స్రోతస్యుద్దామదిగ్గజే॥ ౭౮

ఈప్సితం తదవజ్ఞానా । ద్విద్ధి సార్గళమాత్మనః
ప్రతిబధ్నాతి హి శ్రేయః । పూజ్యపూజావ్యతిక్రమః॥ ౭౯

హవిషే దీర్ఘసత్రస్య । సా చేదానీం ప్రచేతసః
భుజంగపిహితద్వారం । పాతాళమధితిష్ఠతి॥ ౮౦

సుతాం తదీయాం సురభేః । కృత్వా ప్రతినిధిం శుచిః
* ఆరాధయ సపత్నీకః । ప్రీతా కామదుఘా హి సా॥ ౮౧

ఇతి వాదిన ఏవాస్య । హోతురాహుతిసాధనం
అనింద్యా నందినీ నామ । ధేనురావవృతే వనాత్॥ ౮౨

లలాటోదయమాభుగ్నం । పల్లవస్నిగ్ధపాటలా
బిభ్రతీ శ్వేతరోమాంకం । సంధ్యేవ శశినం నవం॥ ౮౩

భువం కోష్ణేన కుండోధ్నీ । మేధ్యేనావభృథాదపి
ప్రస్రవేణాభివర్షంతీ । వత్సాలోకప్రవర్తినా॥ ౮౪

రజఃకణైః ఖురోద్ధూతైః । స్పృశద్భిర్గాత్రమంతికాత్
తీర్థాభిషేకజాం శుద్ధి । మాదధానా మహీక్షితః॥ ౮౫

తాం పుణ్యదర్శనాం దృష్ట్వా । నిమిత్తజ్ఞస్తపోనిధిః
యాజ్యమాశంసితావంధ్య । ప్రార్థనం పునరబ్రవీత్॥ ౮౬

అదూరవర్తినీం సిద్ధిం । రాజన్విగణయాత్మనః
ఉపస్థితేయం కల్యాణీ । నామ్ని కీర్తిత ఏవ యత్॥ ౮౭

ప్రథమాశ్వాసము.

మున్నొకప్పుడు నీవు ప్ర♦మోదమతిని । సురపతిని గొల్చి యుర్వికి ♦ మరలు తఱిని,
గల్పకము నీడ దారిలోఁ ♦ గామధేను । వెంతయును శాంతితోడ వి♦శ్రాంతి నుండె॥ ౭౫

నీ బుతుస్నాతయౌ రాణి ♦ నీవు దలఁచి । ధర్మలోపభయంబునఁ ♦ దరలివచ్చు,
నప్పు డు ప్రదక్షిణక్రియ ♦ కర్హమైన । యా సురభి లెక్కగొనవైతి ♦ వవనిపాల॥ ౭౬

నన్ను నవమాన మొనరించి ♦ నావు గాన । నోరి ! నా బిడ్డ నర్చింప ♦ కుండ నీకు,
సంతుగల్గదు పొమ్మంచు ♦ శాపమిచ్చెఁ । గోపభరమున నగ్గోవు ♦ భూపతిలక॥ ౭౭

తన ప్రవాహములోన ను♦ద్దామగరిమ । దిగ్గజంబులు క్రీడింప ♦ దివిజగంగ,
మ్రోయుచుండెను గాన నా ♦ మ్రోఁతలోన । నీకు సారథికది చెవి♦ సోఁకదయ్యె॥ ౭౮

ఆయవజ్ఞయె నీ వాంఛి ♦ తార్థములకు । నడ్డమయ్యెనఁ దెలియుమో ♦ యార్యవర్య,
పూజ్యపూజావ్యతిక్రమం♦బులు సలంపఁ । బ్రబలప్రతిబంధకములు శు♦భంబులకును॥ ౭౯

ప్రేతిఁ బాతాళమందుఁ బ్ర♦చేతసుండు । దీర్ఘసత్రము సల్పుచు ♦ దివ్యసురభి,
హవికిఁ గొంపోయెనది యిప్పు♦డచట నుండు । భుజగములు ద్వారములు మూసి♦ పొదలుచుండు॥ ౮౦

దాని బిడ్డను బ్రతినిధి♦గాను జేసి । బద్ధకము మాని త్రికరణ ♦ శుద్ధితోడఁ
బూజసల్పుము పత్నితో ♦ భూమిపాల । మెచ్చెనే నా మితమ్ముల ♦ నిచ్చు నదియు॥ ౮౧

ఇట్లు పలుకుచునుండ ము♦నీంద్రమౌళి । యడవియందుండి యేతెంచె ♦ నతిప్రశస్త
యాశనియాహుతిసాధన ♦ మైనయట్టి । నందినీధేను వంద ఱా♦నందమొంద॥ ౮౨

క్రొంజిగురుచాయ నును మేను ♦ కొమరుమిగుల । నుదుటన వంకరగ నుండి♦ పొదలుచుండు
శ్వేతరోమాంక మెంతయుఁ ♦ జెన్ను మీఱ । రంజిలెను నూత్నశశితోడి ♦ సంజవోలె॥ ౮౩

అంతఁ గుండంత పొదుగుతో ♦ నలరు ధేను । వవభృథ జలమ్ములను మించి ♦ యమలమగుచుఁ
గ్రేపుఁ జూచినయంతనె ♦ చేఁపి పాలు । వెచ్చనౌ క్షీరధారలఁ ♦ బృథివిఁ దడిపె॥ ౮౪

గొరిసెలను బుట్టు దుమ్ముతోఁ ♦ దటిసి నృపతి । నంగమును దాఁకి సకలతీ♦ర్థాభిషేక
ముల జనించెడు శుద్ధిని ♦ గలుగఁ జేసె । నవ్వసిష్ఠుని పూజార్హ ♦ మైన గోవు॥ ౮౫

కాంచువారికిఁ బుణ్యమ్ము ♦ నించునట్టి । ధేనువును జూచి శకునజ్ఞుఁ♦ డైన మౌని
యత్తపోనిధి ప్రార్థనల్ ♦ రిత్తవోని । యాజ్యునకు రాజునకు మఱి ♦ యనియె నిట్లు॥ ౮౬

దివ్యమంగళమూర్తి యీ ♦ ధేను పిటకుఁ । దడవినంతనె యరుదెంచెఁ ♦ దడవు లేదు
వినుము నీ వాంఛితము నెఱ♦వేఱఁగలదు । సంశయము లేదు సకలరా♦జన్యవినుత॥ ౮౭

వన్యవృత్తిరిమాం శశ్వ । దాత్మానుగమనేన గాం
విద్యామభ్యసనేనేవ । ప్రసాదయితుమర్హసి॥ ౮౮

ప్రస్థితాయాం ప్రతిష్ఠేథాః । స్థితాయాం స్థితిమాచరేః
నిషణ్ణాయాం నిషీదాస్యాం । పీతాంభసి పిబేరపః॥ ౮౯

వధూర్భక్తిమతీ చైనా । మర్చితామాతపోవనాత్
ప్రయతా ప్రాతరన్వేతు । సాయం ప్రత్యుద్వ్రజేదపి॥ ౯౦

ఇత్యాప్రసాదాదస్యాస్త్వం । పరిచర్యాపరో భవ
అవిఘ్నమస్తు తే స్థేయాః । పితేవ ధురి పుత్రిణాం॥ ౯౧

తథేతి ప్రతిజగ్రాహ । ప్రీతిమాన్ సపరిగ్రహః
ఆదేశం దేశకాలజ్ఞః । శిష్యః శాసితురానతః॥ ౯౨

అథ ప్రదోషే దోషజ్ఞః । సంవేశాయ విశాంపతిం
సూనుః సూనృతవాక్స్రష్టు । ర్విససర్జోర్జితశ్రియం॥ ౯౩

సత్యామపి తపఃసిద్ధౌ । నియమాపేక్షయా మునిః
కల్పవిత్కల్పయామాస । వన్యామేవాస్య సంవిధాం॥ ౯౪

నిర్దిష్టాం కులపతినా స పర్ణశాలా । మధ్యాస్య ప్రయతపరిగ్రహద్వితీయః
తచ్ఛిష్యాధ్యయననివేదితావసానాం । సంవిష్టః కుశశయనే నిశాం నినాయ॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతౌ వసిష్ఠాశ్రమాభిగమనో నామ ప్రథమః సర్గః॥

కందమూలఫలాలు నీ ♦ కడుపునించి । యనుదినము దీని విడువక ♦ యనుసరించి
కడఁగి యభ్యాసమున విద్యఁ ♦ గాంచునట్లు । గనుము దీని యనుగ్రహం ♦ బనఘ నీవు॥ ౮౮

వెడలినప్పుడు దీనితో ♦ వెడలవలయు । నిలిచినప్పుడు దీనితో ♦ నిలువవలయుఁ
గూరుచుండిన నీవును ♦ గూరుచుండి । త్రాగ జలమును నీవును ♦ ద్రాగవలయు॥ ౮౯

భక్తి నీదేవి దీని ప్ర♦భాతవేళఁ । బూజ సేసి తపోవన ♦ భూమి దాఁటి
నంతకును వెంబడించి సా♦యంతనమున । నెదురుకొని తెచ్చుఁగాక పృ♦థ్వీశచంద్ర॥ ౯౦

ఇప్పగిది నీవు నందిని ♦ మెప్పునడయు । వఱకుఁ బరిచర్యలందుఁ ద♦త్పరుఁడవగుము
జయమగుచుగాక నీకు నీ ♦ జనకునట్లు । పుత్త్రవంతుల కగ్రణిఁ ♦ బొల్తుగాక॥ ౯౧

అనిన నాదేశకాలజ్ఞుఁ ♦ డైననృపుఁడు । చిత్తమున భార్యతోఁగూడ ♦ శిరము వంచి
గురువొసంగిన యాజ్ఞలఁ ♦ గూర్మితోడ । స్వీకరించెను లోకసం ♦ ప్రీతికరుఁడు॥ ౯౨

రాత్రి దరిసిన నంత నా♦బ్రహ్మసుతుఁడు । దోషవిదుఁడును మఱి సత్య ♦ భాషణుండు
నెలవొసంగెను నిద్రింప ♦ లలితమతికి । నెన్నరా నన్ని సిరులను ♦ గన్నపతికి॥ ౯౩

తాఁ దపస్సిద్ధుఁడై యుంట ♦ తథ్యమయ్యు । నవ్వసిష్ఠుఁడు రాజేంద్రు ♦ నంతనుండి
వ్రతినిగాఁ జేయుకోర్కెతో ♦ వన్యమైన । తల్పసామగ్రి యొదిగించెఁ ♦ గల్పమెఱిఁగి॥ ౯౪

చంపకము.

కులపతియైన వసిష్ఠముని ♦ కూర్మిని జూపిన పర్ణశాలలో
పలఁ గుశశయ్యపై నృపుఁడు ♦ పత్నియుతోడుగ రాత్రిఁ బుచ్చి తాఁ
దెలిసె నిశాంతమంచు ముని♦శిఖామణిశిష్యులు సేయుచుండు నా
సలలితవేదపాఠములు ♦ శ్రావ్యముగాఁ జెవిసోఁకుచుండుటన్॥ ౯౫

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబాబుచ్చి
వేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయప్రణీతంబైన యాంధ్రరఘువంశమ్మునందు వసి
ష్ఠాశ్రమాభిగమనమ్మను ప్రథమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వితీయః సర్గః

—:౦:—

అథప్రజానామధిపః ప్రభాతే । జాయాప్రతిగ్రాహితగంధమాల్యాం
వనాయపీతప్రతిబద్ధవత్సాం । యశోధనో ధేనుమృషేర్ముమోచ॥ ౧

తస్యాఃఖురన్యాస పవిత్రపాంసు । మపాంసులానాంధురికీర్తనీయా
మార్గంమనుష్యేశ్వర ధర్మపత్నీ । శ్రుతేరివార్థం స్మృతిరన్వగచ్ఛత్॥ ౨

నివర్త్యరాజాదయితాందయాళు । స్తాంసౌరభేయీంసురభిర్యశోభిః
పయోధరీభూతచతుస్సముద్రాం । జుగోపగోరూపధరామివోర్వీం॥ ౩

వ్రతాయ తేనానుచరేణధేనో । ర్న్యషేధి శేషో ప్యనుయాయివర్గః
నచాన్యతస్తస్యశరీరరక్షా । స్వవీర్యగుప్తాహిమనోః ప్రసూతిః॥ ౪

ఆస్వాదవద్భిఃకబళైస్తృణానాం । కండూయనైర్దంశనివారణైశ్చ
అవ్యాహతైఃస్వైరగతైఃసతస్యాః । సమ్రాట్ సమారాధనతత్పరోభూత్॥ ౫

స్థితఃస్థితాముచ్చలితఃప్రయాతాం । నిషేదుషీమాసనబంధధీరః
జలాభిలాషీజలమాదదానాం । ఛాయేవతాంభూపతి రన్వగచ్ఛత్॥ ౬

సన్యస్తచిహ్నమపి రాజ్యలక్ష్మీం । తేజోవిశేషానుమితాందధానః
ఆసీదనావిష్కృతదానరాజి । రంతర్మదావస్థ ఇవద్విపేంద్రః॥ ౭

లతాప్రతానోద్గ్రథితైఃసకేశై । రధిజ్యధన్వావిచచారదావం
రక్షాపదేశాన్మునిహోమధేనో । ర్వన్యాన్వినేష్యన్నివదుష్టసత్త్వాన్॥ ౮

విసృష్టపార్శ్వానుచరస్యతస్య । పార్శ్వద్రుమాః పాశభృతా సమస్య
ఉదీరయామాసు రివోన్మదానా । మాలోకశబ్దంవయసాంవిరావైః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

—:౦:—

గీతములు.

అంతఁ దనపత్ని గంధమా ♦ ల్యాదికములఁ । బూజసేసినమునిధేను ♦ వును విభుండు
వనమునకుఁ గదలెఁ బ్ర ♦ భాతవేళఁ । బాలుద్రాగినదూడను ♦ బట్టి కట్టి॥ ౧

శ్రుతిననుసరించు స్మృతివోలె ♦ సురభిపుత్రి । యడుగుఁదమ్ములఁబావన ♦ మైనపథము
సతులలోనగ్రగణ్యయై ♦ చన్నయట్టి । యాయశోధను సుకళత్ర ♦ మనుగమించె॥ ౨

సంద్రములునాలుగును దన ♦ చనులు గాఁగ । నవనిగోరూపముధరించె ♦ ననఁగనొప్పు
నావు రక్షింపవెడలె భా ♦ ర్యనుమరల్చి । పరమకరుణాళువైన యా ♦ భవ్యయశుఁడు॥ ౩

అంత వ్రతమతిగోవుతో ♦ నరుగునృపతి । యనుచరులడించి చనెఁ దపో ♦ వనమునందె
యాత్మతేజంబెప్రాపు గా ♦ నలరుచుండు । మనుకులజుఁ డంగరక్షకై ♦ కొను నెవరుల॥ ౪

మంచిపచ్చికదినిపించి ♦ మించు ప్రేమ । వాలుదోమలనీఁగలఁ ♦ దోలిదువ్వి
యిచ్చవచ్చినగతి నేగ ♦ నిచ్చదాని । సేవఁజేయుచునుండెఁ బృ ♦ థ్వీశ్వరుఁడు॥ ౫

ఏగ నేగును నిల్చిన ♦ నెలమినిల్చుఁ । గూరుచుండినఁగుదిపడి ♦ కూరుచుండు
జలములనఁగ్రోలుచుండఁగా ♦ జలముఁగ్రోలు । ఛాయవలె దానివెంబడి ♦ సంచరించు॥ ౬

దానరేఖలు వెలుపల ♦ దాల్పకుండ । లోనమదమునఁబొదలెడు ♦ నేనుఁగట్లు
చిహ్నవర్జితరాజ్యల ♦ క్ష్మిఁ ధరించి । మించుతేజాన నృపుఁ డను ♦ మేయుఁడయ్యె॥ ౭

తీఁగెపోఁగులఁ గేశముల్ ♦ తీర్చికట్టి । యెక్కిడినచాపమును ధరి ♦ యించిచేతఁ
గానఁదిరిగెను మునిగోవుఁ ♦ గాచుమిషను । గ్రూరమృగములకును శిక్షఁ ♦ గూర్పనట్లు॥ ౮

అనుచరులవీడి యడవిలో ♦ నరుగునతని । వరుణసదృశునినిరుగడ ♦ వఱలుతరులు
ఖగకులము లేచి చేసెడు ♦ కలరవముల ♦ జయజయనినాదములుసల్పు ♦ సరణిఁదోఁచె॥ ౯

మరుత్ప్రయుక్తాశ్చ మరుత్సఖాభం । తమర్చ్యమారాదభివర్తమానమ్
అవాకిరన్బాలలతాః ప్రసూనై । రాచారలాజైరివ పౌరకన్యాః॥ ౧౦

ధనుర్భృతోఽప్యస్య దయార్ద్రభావ । మాఖ్యాతమంతఃకరణైర్విశంకైః
విలోకయంత్యో వపురాపురక్ష్ణాం । ప్రకామవిస్తారఫలం హరిణ్యః॥ ౧౧

సకీచకైర్మారుతపూర్ణరంధ్రైః । కూజద్భిరాపాదితవంశకృత్యమ్
శుశ్రావ కుంజేషు యశః స్వముచ్చై । రుద్గీయమానం వనదేవతాభిః॥ ౧౨

పృక్తస్తుషారైర్గిరినిర్ఝరాణా । మనోకహాకంపితపుష్పగంధీ
తమాతపక్లాంతమనాతపత్ర । మాచారపూతం పవనః సిషేవే॥ ౧౩

శశామ వృష్ట్యాపి వినా దవాగ్ని । రాసీద్విశేషా ఫలపుష్పవృద్ధిః
ఊనం న సత్త్వేష్వధికో బబాధే । తస్మిన్వనం గోప్తరి గాహమానే॥ ౧౪

సంచారపూతాని దిగంతరాణి । కృత్వా దినాంతే నిలయాయ గంతుమ్
ప్రచక్రమే పల్లవరాగతామ్రా । ప్రభా పతంగస్య మునేశ్చ ధేనుః॥ ౧౫

తాం దేవతాపిత్రతిథిక్రియార్థా । మన్వగ్యయౌ మధ్యమలోకపాలః
బభౌ చ సా తేన సతాం మతేన । శ్రద్ధేవ సాక్షాద్విధినోపపన్నా॥ ౧౬

సపల్వలోత్తీర్ణవరాహయూథా । న్యావాసవృక్షోన్ముఖబర్హిణాని
యయౌ మృగాధ్యాసితశాద్వలాని । శ్యామాయమానాని వనాని పశ్యన్॥ ౧౭

ఆపీనభారోద్వహనప్రయత్నా । ద్గృష్టిర్గురుత్వాద్వపుషో నరేంద్రః
ఉభావలంచక్రతురంచితాభ్యాం । తపోవనావృత్తిపథం గతాభ్యామ్॥ ౧౮

వసిష్ఠధేనోరనుయాయినం త । మావర్తమానం వనితా వనాంతాత్
పపౌ నిమేషాలసపక్ష్మపంక్తి । రుపోషితాభ్యామివ లోచనాభ్యామ్॥ ౧౯

పురస్కృతా వర్త్మని పార్థివేన । ప్రత్యుద్గతా పార్థివధర్మపత్న్యా
తదంతరే సా విరరాజ ధేను । ర్దినక్షపామధ్యగతేవ సంధ్యా॥ ౨౦

ప్రదక్షిణీకృత్య పయస్వినీం తాం । సుదక్షిణా సాక్షతపాత్రహస్తా
ప్రణమ్య చానర్చ విశాలమస్యాః । శృంగాంతరం ద్వారమివార్థసిద్ధేః॥ ౨౧

వత్సోత్సుకాపి స్తిమితా సపర్యాం । ప్రత్యగ్రహీత్సేతి ననందతుస్తౌ
భక్త్యోపపన్నేషు హి తద్విధానాం । ప్రసాదచిహ్నాని పురఃఫలాని॥ ౨౨

అగ్నితేజంబుతోఁ బోల్చు ♦ నానృపాలు । కెలనగాలిని జిన్నతీఁ♦గెలనువీడి
రాలుపూలెన్న నిజ్జన♦పాలుమీఁద । బాలికలు పురిఁ జల్లు పే♦లాలఁ బోలె॥ ౧౦

చేతధనువున్నఁ గరుణార్ద్ర♦చిత్తుఁడంచు । నంతరాత్మ నెఱింగింప ♦ నానృపేంద్రుఁ
జూచె నిశ్శంకతో హరి♦ణీచయంబు । వెడఁదకన్నులు సఫలతఁ ♦ బడయునట్లు॥ ౧౧

వెదురులంగలరంధ్రాల ♦ వీచుగాలి । వేణుమధురనినాదమై ♦ వేడ్కఁ గొలుప
దానికనువుగ వనదేవ♦తాచయంబు । తనయశముఁ గుంజములఁ బాడ ♦ వినెనతండు॥ ౧౨

అతఁ డాచారపూతుఁడై ♦ యాతపత్ర । మును ధరింపమి నెండచేఁ ♦ దనువువాడ
గిరిఝరతుషారచయముతోఁ ♦ దరులఁగల్గు । నలరుగంధముతో గాలి ♦ సలిపెసేవ॥ ౧౩

పాలకుఁడతండు వనములోఁ ♦ గాలువెట్ట । జల్లులేకయె దావాగ్ని ♦ చల్లనయ్యె
వృక్షములఁ బుష్పఫలములు ♦ వృద్ధియయ్యె । నధికసత్త్వాళిబాధ దీ♦నాళికుడిగె॥ ౧౪

అమలసంచారములను ది♦గంతములను । నెంతయును శుద్ధిపఱిచి ది ♦ నాంతమందుఁ
దలిరుకెంజాయతోడను ♦ ధనువులలర । నినుఁడు గోవును మళ్ళిరి ♦ యింటివంక॥ ౧౫

పితృతిథిదేవతార్చన ♦ విధులయందు । నిధిగనుండెడు నందిని ♦ నృపవరేణ్యుఁ
డనుగమింపంగ నతనితో ♦ నలరుగోవు । ధర్మవిధితోడి శ్రద్ధనాఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౧౬

అడుసు నెల్వడు వనవరా♦హములదానిఁ । దమతరులఁ జేరఁ జను మయూ♦రములదాని
లేళ్ళుఁ బచ్చికయొప్పు బ♦యళ్ళదాని । శ్యామలవనమ్ముఁ జూచుచుఁ ♦ జనియె రేఁడు॥ ౧౭

లేఁతప్రాయమునొక్కటే ♦ యీఁతగల్గి । పొదుగుభారము నోర్వక ♦ పొదలునావు
బలిసినశరీరమొప్పెడు ♦ పార్థివుండు । మార్గము నలంకరించిరి ♦ మరలిసుగతి॥ ౧౮

మునివసిష్ఠుని గోవుతో ♦ ననుసరించి । వనమునందుండి మరలిన ♦ భర్తనపుడు
ఱెప్పవేయక పతిభక్తి ♦ నొప్పమీఱఁ । గాంచెఁ దత్పత్ని కన్నుల ♦ కఱవుదీఱ॥ ౧౯

వెనుక నారాజశేఖరుఁ ♦ డనుగమింప । రాజ్ఞి ముందు నెదుర్కొని ♦ రాఁగ నడుమఁ
బగటికిని రాత్రికిని మధ్యఁ ♦ బరఁగుచుండు । సంధ్యకైవడిఁ జెలువొందె ♦ సౌరభేయి॥ ౨౦

గోవుచుట్టు సుదక్షిణఁ ♦ గూర్మిఁ దిరిగి । పాణితలమున నక్షత♦పాత్రిఁ దాల్చి
యర్థసిద్ధి మహాద్వార ♦ మనఁగ నొప్పు । శృంగమధ్యంబుఁ బూజించెఁ ♦ జేరి మ్రొక్కి॥ ౨౧

వత్సమును జూచు కుతుకమ్ము ♦ ప్రబలమైన । శాంతితోఁ బూజఁ గొనెనని ♦ సంతసిల్లిరి
భక్తులందు మహాత్ములు ♦ ప్రకటపఱచు । నెవ్వియు సూచించు ఫలము స♦న్నిహితమంచు॥ ౨౨

గురోః సదారస్య నిపీడ్య పాదౌ । సమాప్య సాంధ్యం చ విధిం దిలీపః
దోహావసానే పునరేవ దోగ్ధ్రీం । భేజే భుజోచ్ఛిన్నరిపుర్నిషణ్ణామ్॥ ౨౩

తామంతికన్యస్తబలిప్రదీపా । మన్వాస్య గోప్తా గృహిణీసహాయః
క్రమేణ సుప్తామను సంవివేశ । సుప్తోత్థితాం ప్రాతరనూదతిష్ఠత్॥ ౨౪

ఇత్థం వ్రతం ధారయతః ప్రజార్థం । సమం మహిష్యా మహనీయకీర్తేః
సప్త వ్యతీయుస్త్రిగుణాని తస్య । దినాని దీనోద్ధరణోచితస్య॥ ౨౫

అన్యేద్యురాత్మానుచరస్య భావం । జిజ్ఞాసమానా మునిహోమధేనుః
గంగాప్రపాతాంతవిరూఢశష్పం । గౌరీగురోర్గహ్వరమావివేశ॥ ౨౬

సా దుష్ప్రధర్షా మనసాపి హింస్రై । రిత్యద్రిశోభాప్రహితేక్షణేన
అలక్షితాభ్యుత్పతనో నృపేణ । ప్రసహ్య సింహః కిల తాం చకర్ష॥ ౨౭

తదీయమాక్రందితమార్తసాధో । ర్గుహానిబద్ధప్రతిశబ్దదీర్ఘం
రశ్మిష్వివాదాయ నగేంద్రసక్తాం । నివర్తయామాస నృపస్య దృష్టిమ్॥ ౨౮

స పాటలాయాం గవి తస్థివాంసం । ధనుర్ధరః కేసరిణం దదర్శ
అధిత్యకాయామివ ధాతుమయ్యాం । లోధ్రద్రుమం సానుమతః ప్రఫుల్లమ్॥ ౨౯

తతో మృగేంద్రస్య మృగేంద్రగామీ । వధాయ వధ్యస్య శరం శరణ్యః
జాతాభిషంగో నృపతిర్నిషంగా । దుద్ధర్తుమైచ్ఛత్ప్రసభోద్ధృతారిః॥ ౩౦

వామేతరస్తస్య కరః ప్రహర్తు । ర్నఖప్రభాభూషితకంకపత్రే
సక్తాంగులిః సాయకపుంఖ ఏవ । చిత్రార్పితారంభ ఇవావతస్థే॥ ౩౧

బాహుప్రతిష్టంభవివృద్ధమన్యు । రభ్యర్ణమాగస్కృతమస్పృశద్భిః
రాజా స్వతేజోభిరదహ్యతాంత । ర్భోగీవ మంత్రౌషధిరుద్ధవీర్యః॥ ౩౨

తమార్యగృహ్యం నిగృహీతధేను । ర్మనుష్యవాచా మనువంశకేతుం
విస్మాయయన్విస్మితమాత్మవృత్తౌ । సింహోరుసత్త్వం నిజగాద సింహః॥ ౩౩

అలం మహీపాల తవ శ్రమేణ । ప్రయుక్తమప్యస్త్రమితో వృథా స్యాత్
న పాదపోన్మూలనశక్తి రంహః । శిలోచ్చయే మూర్ఛతి మారుతస్య॥ ౩౪

కైలాసగౌరం వృషమారురుక్షోః । పాదార్పణానుగ్రహపూతపృష్ఠం
అవేహి మాం కింకరమష్టమూర్తేః । కుంభోదరం నామ నికుంభమిత్రమ్॥ ౩౫

గురువునకు గురుపత్నికిఁ ♦ గూర్మిమ్రొక్కి । సాంధ్యవిధిఁదీర్చి భుజజిత♦శత్రుఁడంత
క్షీరములనిచ్చి తిన్నగాఁ ♦ గూరుచున్న । ధేనువునుగొల్వవచ్చెఁ బృ♦థ్వీధవుండు॥ ౨౩

దీపమును మేఁతవెట్టి నం♦దినికిముందు । రాణితోఁగూడఁగూర్చుండి ♦ రక్షకుండు
క్రమముగానది నిద్రింపఁ ♦ గనులుమూసి । రేపకడనది లేచిన ♦ నృపుఁడులేచె॥ ౨౪

ఘనతరకీర్తి దీనసం ♦ త్రాణమూర్తి । పార్థివేంద్రుండు సంతతిఁ ♦ బడయనెంచి
రాణితోనివ్విధంబున ♦ వ్రతమొనర్ప । దినములిరువదియొక్కటి ♦ చనియెనంత॥ ౨౫

మఱుదినమ్మున నృపచంద్రు♦మనము సరయు । కాంక్షఁ జేరెనుగోవు గం♦గాప్రపాత
పగిసరప్రాంతజనితశా♦ద్వలము చేత । సుందరంబగు హిమగిరి ♦ కందరంబు॥ ౨౬

క్రూరమృగతతులీగోవుఁ ♦ జేరఁదలఁచి । బ్రదుకనీయని శైలప్ర♦భావములను
దృష్టిపఱపిననరపతి ♦ యెఱుఁగకుండ । నొక్కసింహంబు దానిపై ♦ కుతికిపట్టె॥ ౨౭

గుహలుమార్మ్రోయునట్లుగా ♦ గోవుసేయు । దీర్ఘమాక్రందనధ్వని ♦ దీనబంధుఁ
డైన యాతనిగిరిసక్త ♦ మైనదృష్టి । లాగెనై చెను దా్రటిచే ♦ లాగినట్లు॥ ౨౮

ధాతుమయమయియొప్పు నె♦త్తమ్ముమీఁదఁ । బూచి పొలుపొందులొధ్రంపు♦భూజమట్లు
క్రొంజిగురుచాయగల్గిన ♦ గోవుమీఁద । నున్నమృగనాథుఁగనియె నా♦యోధుఁడపుడు॥ ౨౯

సింహగమనుండు నరపాల♦సింహుఁ డార్త । రక్షణచణుండు శౌర్యవి♦చక్షణుండు
పరిభవముడింప వధ్యమౌ ♦ హరినిద్రుంపఁ । దీవ్రశరమును బొదినుండి ♦ తీయఁదొడఁగె॥ ౩౦

గోళ్ళగరులకుఁ గ్రొంజిగిఁ ♦ గొల్పుచుండ । వ్రేళ్ళు శరపుంఖమునఁజిక్కి ♦ వెడలకుండఁ
జిత్తరువునందువలె నిల్చెఁ ♦ జితరిఘణితి । క్షణములోఁగొట్టనున్న ద♦క్షిణకరంబు॥ ౩౧

బద్ధభుజుఁడౌట నారాజు ♦ క్రుద్ధుఁడగుచు । సిద్ధమంత్రౌషధంబుల ♦ రుద్ధవీర్య
మైన యహివలెమండె లో♦లోననప్పు । డట్లుడాసిన యపరాధి ♦ నంటఁగామి॥ ౩౨

కేసరిబలుండు మనువంశ♦కేతు విట్టు । లాత్మచరితకు వెఱగంద ♦ నతనిఁగూర్చి
యావుఁ బట్టినహర్యక్ష ♦ మంతకంటె । నచ్చెరువుగూర్చు మనుజవా♦క్యములననియె॥

చాలుఁ జాలును భూపాల ♦ శ్రమమదేల । బాణమేసిన నదియును ♦ భగ్నమగును
దరులఁ బెకలించు నేకాని ♦ గిరులఁగూల్పఁ । జాలునే గాలి యెంతటి ♦ శక్తియున్న॥ ౩౪

వెండిమలవలె వెల్లనౌ ♦ వృషభమెక్కు ' నపుడు నాపృష్ఠమందు నా ♦ యష్టమూర్తి
పాదములమెట్టి నన్నుఁ బా♦వనముసేయుఁ । గూర్మిఁగుంభోదరుండ ని♦కుంభిసఖుఁడ॥

అముంపురః పశ్యసిదేవదారుం । పుత్రీకృతోసౌవృషభధ్వజేన
యోహేమకుంభస్తననిఃసృతానాం । స్కందస్యమాతుః పయసాంరసజ్ఞః॥ ౩౬

కండూయమానేన కటంకదాచి । ద్వన్యద్విపేనోన్మథితాత్వగస్య
అథైనమద్రేస్తనయాశుశోచ । సేనాన్యమాలీఢమివాసురాస్త్రైః॥ ౩౭

తదాప్రభృత్యేవవనద్విపానాం । త్రాసార్థమస్మిన్నహమద్రికుక్షౌ
వ్యాపారితః శూలభృతావిధాయ । సింహత్వమంకాగతసత్త్వవృత్తి॥ ౩౮

తస్యాలమేషాక్షుధితస్యతృప్త్యై । ప్రదిష్టకాలాపరమేశ్వరేణ
ఉపస్థితాశోణితపారణామే । సురద్విషశ్చాంద్రమసీసుధేవ॥ ౩౯

సత్వంనివర్తస్వ విహాయలజ్జాం । గురోర్భవాన్దర్శితశిష్యభక్తిః
శస్త్రేణరక్ష్యం యదశక్యరక్షం । నతద్యశః శస్త్రభృతాంక్షిణోతి॥ ౪౦

ఇతిప్రగల్భంపురుషాధిరాజో । మృగాధిరాజస్యవచోనిశమ్య
ప్రత్యాహతాస్త్రోగిరిశప్రభావా । దాత్మన్యవజ్ఞాంశిథిలీచకార॥ ౪౧

ప్రత్యబ్రవీచ్చైన మిషుప్రయోగే । తత్పూర్వసంగేవితథప్రయత్నః
జడీకృతస్త్ర్యంబక వీక్షితేన । వజ్రంముముక్షన్నివవజ్రపాణిః॥ ౪౨

సంరుద్ధచేష్టస్యమృగేంద్రకామం । హాస్యంవచస్తద్యదహంవివక్షుః
అంతర్గతంప్రాణభృతాంహివేద । సర్వంభవాన్భావమతోభిధాస్యే॥ ౪౩

మాన్యఃసమేస్థావరజంగమానాం । సర్గస్థితిప్రత్యవహారహేతుః
గురోరపీదంధనమాహితాగ్నే । ర్నశ్యత్పురస్తాదనుపేక్షణీయం॥ ౪౪

సత్వంమదీయేన శరీరవృత్తిం । దేహేననిర్వర్తయితుంప్రసీద
దినావసానోత్సుకబాలవత్సా । విసృజ్యతాంధేనురియంమహర్షేః॥ ౪౫

అథాంధకారంగిరిగహ్వరాణాం । దంష్ట్రామయూఖైః శకలానికుర్వన్
భూయఃసభూతేశ్వరపార్శ్వవర్తీ । కించిద్విహస్యార్థపతింబభాషే॥ ౪౬

ఏకాతపత్రంజగతః ప్రభుత్వం । నవంవయఃకాంతమిదంవపుశ్చ
అల్పస్యహేతోర్బహుహాతుమిచ్ఛన్ । విచారమూఢః ప్రతిభాసిమేత్వం॥ ౪౭

భూతానుకంపాతవచేదియంగౌ । రేకాభవేత్స్వస్తిమతీత్వదంతే
జీవన్పునఃశశ్వదుపప్లవేభ్యః । ప్రజాఃప్రజానాథ పితేవపాసి॥ ౪౮

అదిగో యాదేవదారువు ♦ నావృషాంకుఁ । డాత్మపుత్రునిలీలఁ దా ♦ నరయుచుండు
వినుకుమారునితల్లిదౌ ♦ కనకకుంభ । కుచపయోధారరుచిఁ గాంచి ♦ కొమరుమిగులు॥

వనగజంబొండు తీఁటవో ♦ వఁగను దీనిఁ । జెక్కులను బెట్టిరాయఁగాఁ ♦ జెక్కలెత్తె
నసురశరముల సేనాని ♦ కయిన గాయ । ములకుఁ బొక్కినయట్టులు ♦ పొక్కెగౌరి॥ ౩౭

అదిమొదలు నాకు శూలి సిం ♦ హత్వమిచ్చి । యంకగతసత్వములఁదిన ♦ నాజ్ఞయొసఁగి
కాననంబునఁ దిరిగెడు ♦ కరులకెల్లఁ । ద్రాసమిడనుంచె నీ గుహాం ♦ తరమునందు॥ ౩౮

ఈశ్వరునిచేత నిర్వధి ♦ నిప్పుడొదవె ! క్షుధితుఁడైనట్టి నాతృప్తి ♦ కొఱకుఁ గాను
రక్తమయభోజనం బిది ♦ రాహువునకుఁ । జంద్రసుధవోలె నిదిచాలు ♦ సార్వభౌమ॥

వీడు లజ్జను దీనిని ♦ విడిచినీవు । శిష్యభక్తిని గురుని ద ♦ ర్శింపఁ బొమ్ము
శస్త్రముల రక్ష్యరక్షు య ♦ శక్యమేని । కలదె యపకీర్తి శస్త్రధా ♦ రులకు జగతి॥ ౪౦

ప్రౌఢముగనిట్లు మృగరాజు ♦ పల్కుటయును । రాజువినఁగానె తనయస్త్ర ♦ రాజమునతి
భవునిచేఁ గల్గినట్టియా ♦ భంగపాటు । వలనఁబొడమిన యాచింత ♦ తొలఁగఁగొంత॥ ౪౧

వజ్రమును వైవనుండఁగా ♦ ఫాలనేత్రు । వాడిచూపుల జడుఁడైన ♦ వజ్రివోలె
నెన్నఁడు శరప్రయోగమం ♦ దింతముందు । భంగమెఱుఁగని యాఱేఁడు ♦ పలికెనిట్లు॥ ౪౨

కట్టువడినట్టి నాదువా ♦ క్యమ్ము నీకు । నోమృగేంద్రమ పరిహాస ♦ యోగ్యమైనఁ
బ్రాణులమనంబులందుండు ♦ భావములను । దెలియువాఁడవుగావునఁ ♦ బలుకువాఁడ॥ ౪౩

జంగమస్థావరమ్ముల ♦ జననభరణ । నాశకారణునకు వంద ♦ నంబొనర్తు
నాహితాగ్నియు గురువగు ♦ నతనిధనము । నాశమగుటోర్వ నీలీల ♦ నాదుమ్రోల॥ ౪౪

ఆఁకలినిదీర్చుకొనుము నా ♦ యంగమునను । సంజఁదల్లిని జూచెడు ♦ సంభ్రమమున
నుండు దూడకు సంతోష ♦ మొదవునట్లు । విడువుము ఋషీంద్రు ధేనువు ♦ వేఁడికొనెద॥

అనిన గిరిగహ్వరంబుల ♦ యంధకార । మంతయును గోరపన్నుల ♦ కాంతిఁదొలఁగఁ
జిన్నినగవునవ్వి వీ ♦ క్షించినృపునిఁ । బలికెఁ దానిట్టులీశ్వర ♦ పార్శ్వవర్తి॥ ౪౬

అవనికిని నీప్రభుత్వ మే ♦ కాతపత్రి । మంగమో కాంతిమంతము ♦ యౌవనంబు
నందునున్నాఁడ విఁకయొల్ల ♦ నల్పమునకు । వీడు నీవెన్న మఱలేని ♦ వాఁడు ఱేఁడ॥ ౪౭

దయదలఁచితేని నీకు నఁ ♦ తఁబుగలిగి । ధేనువొ[illegible] సేమంబుఁ ♦ బూనఁగలదు
నీవు గలిగిన నరపాల ♦ నిఖిలజనుల । యాపదలువాపి తండ్రిగా ♦ నరయఁగలవు॥ ౪౮

అథైకధేనోరపరాధచండా । ద్గురోఃకృశానుప్రతిమాద్బిభేషి
శక్యోఽస్యమన్యుర్భవతా వినేతుం । గాఃకోటిశఃస్పర్శయతాఘటోధ్నీః॥ ౪౯

తద్రక్షకల్యాణపరంపరాణాం । భోక్తారమూర్జస్వలమాత్మదేహం
మహీతలస్పర్శనమాత్రభిన్న । మృద్ధంహి రాజ్యంపదమైంద్రమాహుః॥ ౫౦

ఏతావదుక్త్వావిరతే మృగేంద్రే । ప్రతిస్వనేనాస్యగుహాగతేన
శిలోచ్చయోఽపిక్షితిపాలముచ్చైః । ప్రీత్యాతమేవార్థమభాషతేవ॥ ౫౧

నిశమ్యదేవానుచరస్యవాచం । మనుష్యదేవః పునరప్యువాచ
ధేన్వాతదధ్యాసితకాతరాక్ష్యా । నిరీక్ష్యమాణఃసుతరాందయాలుః॥ ౫౨

క్షతాత్కిలత్రాయత ఇత్యుదగ్రః । క్షత్రస్యశబ్దోభువనేషురూఢః
రాజ్యేనకింతద్విపరీతవృత్తేః । ప్రాణైరుపక్రోశమలీమసైర్వా॥ ౫౩

కథంనుశక్యోఽనునయోమహర్షే । ర్విశ్రాణనాచ్చాన్య పయస్వినీనాం
ఇమామనూనాంసురభేరవేహి । రుద్రౌజసాతుప్రహృతంత్వయాస్యాం॥ ౫౪

సేయంస్వదేహార్పణనిష్క్రయేణ । న్యాయ్యామయామోచయితుంభవత్తః
నపారణాస్యాద్విహతాతవైవం । భవేదలుప్తశ్చమునేఃక్రియార్థః॥ ౫౫

భవానపీదంపరవానవైతి । మహాన్హియత్నస్తవ దేవదారౌ
స్థాతుంనియోక్తుర్నహిశక్యమగ్రే । వినాశ్యరక్ష్యం స్వయమక్షతేన॥ ౫౬

కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోఽహం । యశఃశరీరేభవమేదయాలుః
ఏకాంతవిధ్వంసిషుమద్విధానాం । పిండేష్వనాస్థాఖలుభౌతికేషు॥ ౫౭

సంబంధమాభాషణపూర్వమాహు । ర్వృత్తఃసనౌసంగతయోర్వనాంతే
తద్భూతనాథానుగ నార్హసిత్వం । సంబంధినోమేప్రణయంవిహంతుం॥ ౫౮

తథేతిగాముక్తవతేదిలీపః । సద్యఃప్రతిష్టంభవిముక్తబాహుః
సన్యస్తశస్త్రోహరయేస్వదేహ । ముపానయత్పిండమివామిషస్య॥ ౫౯

తస్మిన్క్షణేపాలయితుఃప్రజానా । ముత్పశ్యతఃసింహనిపాతముగ్రం
అవాఙ్ముఖస్యోపరిపుష్పవృష్టిః । పపాతవిద్యాధరహస్తముక్తా॥ ౬౦

ఉత్తిష్ఠవత్సేత్యమృతాయమానం । వచోనిశమ్యోత్థితముత్థితఃసన్
దదర్శరాజాజననీమివస్వాం । గామగ్రతఃప్రస్రవిణీంనసింహం॥ ౬౧

ధేనువొక్కటి; గురువా కృ♦శానుమూర్తి । దండియపరాధమునినీవు ♦ తలఁకఁబోకు
కోపమును బాప నీవీటఁ ♦ గోట్లకొలఁది । మొదవులుండవె కుండంత♦పొదుగుగలవి॥ ౪౯

అమల సౌఖ్యపరంపర ♦ లనుభవింప । బలముగలనీదు తనువుఁ గా♦పాడికొనుము
ప్రబలు రాజ్యంబు దేవేంద్ర ♦ పదవి గాదె । యొక్కభూస్పర్శమునఁ భేద♦ముండుఁ గాని॥ ౫౦

అని మృగేంద్రుఁడు విరమింప ♦ నానగేంద్రుఁ । డంతయును దానియర్థమీ ♦ పృథ్విపతికిఁ
దనగుహలఁగల్గు నాప్రతి ♦ ధ్వనులచేతఁ । గంఠమెత్తి వచించిన ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౫౧

అంతయును విని యాధరా♦కాంతుఁడంత । ఘోరసింహంబుచేఁబడ్డ ♦ గోవుభీతిఁ
బఱపు దైన్యంపుఁజూపులఁ ♦ గరఁగిపోయి । మానసంబున నిట్టులు ♦ మాఱువలికె॥ ౫౨

నాశమందుండి కాచునట్ ♦ ఖ్యాతమైన । యర్థ మాక్షత్రపథమున ♦ నమరియుండ
దానికి విరోధవృత్తిచే ♦ నైనయట్టి । రాజ్యమేల నికృష్టమౌ ♦ ప్రాణమేల॥ ౫౩

అన్యగోవుల మౌనీంద్రు ♦ ననునయింప । శక్యమా! యీపయస్విని ♦ స్వర్గధేను
వగు సురభితోడఁ దులఁదూగు ♦ హరునిమహిమఁ । గొట్టితివిగాని పశువను ♦ముట్టనగునె॥

కాన నాకాయమనియెడు ♦ క్రయమొసంగి । దీని నీనుండి కొనుట న్యా♦యమనుమతము
దీనిచే నీదుపారణ ♦ హానికాని । మౌనికార్యార్థలోపమ్ము ♦ కాని కాదు॥ ౫౫

భూరియత్నమ్ముచే దేవ ♦ దారువరయు । నీవు పరతంత్రుఁడగుట న♦న్నెఱుఁగఁగలవు
స్వామిముందట నిల్వంగ ♦ శక్తుఁడగునె । రక్ష్యము నశింపఁజూచు ని♦రక్షతుండు॥ ౫౬

నన్ను హింసింపరాదని ♦ యెన్నుదేని । కరుణచూపుము నాయశః ♦ కాయమందు
భౌతికానిత్యపిండ సం♦జాతమందు । వాంఛగల్గునె నాబోటి ♦ వారికెందు॥ ౫౭

ధాత్రి సంభాషణంబున ♦ మైత్రిగల్గు । నంద్రు మనకది గల్గె వ♦నాంతరమున
దివ్యసఖుఁడవు నాకోర్కి ♦ దీర్పకుంట । యర్హమే స్వామి భూతనా♦థానుగామి॥ ౫౮

అనిననౌఁగాకయని సింహ ♦ మావదలెఁ । దద్దిలీపుని బాహుబం♦ధమ్ము వీడె
నతఁడు శస్త్రంబుపడవైచి ♦ హరికిముందుఁ । బెట్టె దేహమ్ము మాంసంపుఁ♦బిండమట్లు॥ ౫౯

ధరణిఁజూచుచుఁగూర్చుండె ♦ ధారుణీంద్రుఁ । డుగ్రసింహంబు దనమీఁది♦కుఱుకునంచు
నప్పు డవనతముఖుఁడగు ♦ నతనిమీఁదఁ । గురిసె విద్యాధరులచేతి ♦ కుసుమవృష్టి॥ ౬౦

వత్స లెమ్మను నమృతంపు ♦ వచనమొండు । వినఁబడిన లేచి నరపతి ♦ వేడ్కఁజూడఁ
దనయెదుటఁ బాలఁజేపుచు ♦ జననివోలె । ధేనువుండెను సింహం బ♦దృశ్యమయ్యె॥ ౬౧

తంవిస్మితంధేనురువాచసాధో । మాయాంమయోద్భావ్యపరీక్షితోఽసి
ఋషిప్రభావాన్మయి నాంతకోఽపి । ప్రభుఃప్రహర్తుంకిముతాన్యహింస్రాః॥ ౬౨

భక్త్యాగురౌమయ్యనుకంపయాచ । ప్రీతాస్మితేపుత్రవరంవృణీష్వ
నకేవలానాంపయసాంప్రసూతి । మవేహిమాంకామదుఘాంప్రసన్నాం॥ ౬౩

తతఃసమానీయసమానితార్థీ । హస్తౌస్వహస్తార్జితవీరశబ్దః
వంశస్యకర్తారమనంతకీర్తిం । సుదక్షిణాయాంతనయంయయాచే॥ ౬౪

సంతానకామాయతథేతికామం । రాజ్ఞేప్రతిశ్రుత్యపయస్వినీసా
దుగ్ధ్వాపయఃపత్త్రపుటేమదీయం । పుత్రోపభుంక్ష్వేతితమాదిదేశ॥ ౬౫

వత్సస్యహోమార్థవిధేశ్చశేష । మృషేరనుజ్ఞామధిగమ్యమాతః
ఊధస్యమిచ్ఛామితవోపభోక్తుం । షష్ఠాంశముర్వ్యాఇవరక్షితాయాః॥ ౬౬

ఇత్థంక్షితీశేనవసిష్ఠధేను । ర్విజ్ఞాపితాప్రీతతరాబభూవ
తదన్వితాహైమవతాచ్చకుక్షేః । ప్రత్యాయయావాశ్రమమశ్రమేణ॥ ౬౭

తస్యాఃప్రసన్నేందుముఖఃప్రసాదం । గురుర్నృపాణాంగురవేనివేద్య
ప్రహర్షచిహ్నానుమితంప్రియాయై । శశంసవాచాపునరుక్తయేవ॥ ౬౮

సనందినీస్తన్యమనిందితాత్మా । సద్వత్సలోవత్సహుతావశేషం
పపౌవసిష్ఠేనకృతాభ్యనుజ్ఞః । శుభ్రంయశోమూర్తమివాతితృష్ణః॥ ౬౯

ప్రాతర్యథోక్తవ్రతపారణాంతే । ప్రాస్థానికంస్వస్త్యయనంప్రయుజ్య
తౌదంపతీస్వాంప్రతిరాజధానీం । ప్రస్థాపయామాసవశీవసిష్ఠః॥ ౭౦

ప్రదక్షిణీకృత్యహుతంహుతాశ । మనంతరంభర్తురరుంధతీంచ
ధేనుంసవత్సాంచనృపఃప్రతస్థే । సన్మంగళోదగ్రతరప్రభావః॥ ౭౧

శ్రోత్రాభిరామధ్వనినారథేన । సధర్మపత్నీసహితఃసహిష్ణుః
యయావనుద్ఘాతసుఖేనమార్గం । స్వేనేవపూర్ణేనమనోరథేన॥ ౭౨

తమాహితౌత్సుక్యమదర్శనేన । ప్రజాఃప్రజార్థవ్రతకర్శితాంగం
నేత్రైఃపపుస్తృప్తిమనాప్నువద్భి । ర్నవోదయంనాథమివౌషధీనాం॥ ౭౩

పురందరశ్రీఃపురముత్పతాకం । ప్రవిశ్యపౌరైరభినంద్యమానః
భుజేభుజంగేంద్రసమానసారే । భూయఃసభూమేర్ధురమాససంజ॥ ౭౪

అచ్చెరువుగన్న యతనితో ♦ ననియె నావు । పన్నితి నిమాయ యోవత్స ♦ నిన్ను నరయ
మునిమహిమ నన్నుయముఁడైనఁ ♦ జెనకలేఁడు । తక్కు క్రూరమృగమ్ములఁ ♦ దడవనేల॥ ౬౨

పరమదయచేత నన్నుస♦ద్భక్తిచేత । గురుని మెప్పించితివి పుత్ర ♦ కోరువరము
మెచ్చినను బాలెగాక యే ♦ యిచ్చనైనఁ । దీర్పఁగల వేఁడుమనియె నా♦ధేనువంత॥ ౬౩

స్వబలమునఁగన్న వీరశ♦బ్దంబువాఁడు । పాలితార్థి మహీపతి ♦ కేలుమోడ్చి
వంశకర్తయు సత్కీర్తి ♦ వంతుఁడగుసు । నలరు సుతు నాసుదక్షిణ ♦ యందుఁగోరె॥ ౬౪

సంతతినిగోరు నారాజ ♦ చంద్రమునకు । నట్లెయగుఁగాక యనిపల్కి ♦ యతనిహూర్చి
పత్రపాత్రంబులోఁ దన ♦ పాలునిచి । క్రోలుమని యానతియొసంగె ♦ గోమతల్లి॥ ౬౫

హోమవత్సంబులకుఁబోఁగ ♦ నుండునీదు । పాలుత్రాగెద ఋషియాజ్ఞ ♦ వడసిమాత
నేను బాలించు నుర్వర ♦ లోననుండి । యొలమి షష్ఠాంశమునె గ్రహిం♦చుమనట్లు॥ ౬౬

ఋషివసిష్ఠునిధేను వా♦నృపతివాక్య । ములకుఁ దానుమతింత స♦మ్మోదమంది
వీడి యగ్గుహనాతని ♦ తోడఁగూడి । యశ్రమంబుగఁ జేరె నా♦యాశ్రమంబు॥ ౬౭

అలరు చంద్రునివలెముఖ ♦ మమరునృపతి । నందినిప్రసన్నురాలైన ♦ చందమతని
హర్షమే తెల్పఁబునరుక్తి ♦ యట్లు మునికి । విన్నవించెను దరువాత ♦ వినిచె సతికి॥ ౬౮

క్రోలె నతికుతుకంబున ♦ గురునియాజ్ఞ । వత్సహోమావశిష్టంబు ♦ పావనంబు
కీర్తిమూర్తీభవించిన ♦ క్రియను గ్రాలు । నందినీస్తన్య మానర♦నాథమౌళి॥ ౬౯

అంత నుదయాన వ్రతపార ♦ ణాంతమందు । సమయసముచిత శుభకార్య♦చయము దీర్చి
రాజదంపతులను దమ ♦ రాజధానిఁ । జేర నియమించె జ్ఞాని వ♦సిష్ఠమౌని॥ ౭౦

హోమవహ్నికి గురునకు ♦ నామహర్షి । సతికరుంధతికిని మాతృ♦సరణినొప్పు
సురభిసుతకును దూడకుఁ ♦ జుట్టుఁదిరిగి । తరలెజనపతి మంగళో♦దగ్రమూర్తి॥ ౭౧

శ్రావ్యనినదాభిరామమౌ ♦ రథమునందు । నాత్మపూర్ణమనోరథ ♦ మందుఁబోలె
సౌఖ్యముగసాగె మార్గంబు ♦ సహనశీలుఁ । డైన నృపతికిఁ బత్నితో ♦ నలరుపతికి॥ ౭౨

కనఁబడక దీర్ఘకాల ము♦త్కంఠఁగొలిపె । శిశువుఁగాంక్షించి వ్రతములఁ ♦ జిక్కియున్న
విభునిఁ బ్రజతృప్తిదీఱని ♦ వేడ్కఁగాంచె । బాలుఁడైనట్టియోషధీ ♦ పతిని బోలె॥ ౭౩

పౌరులలరఁ బురందర ♦ వైభవుండు । భూమిభుజగేంద్రబలుఁడునా ♦ భూభుజుండు
వరపతాకాభిశోభిత ♦ పురముఁజొచ్చి । బాహువునఁదాల్చె మరలభూ♦భారమెల్ల॥ ౭౪

అథనయనసముత్థం జ్యోతిరత్రేరివద్యౌః । సురసరిదివతేజోవహ్నినిష్ఠ్యూతమైశం
నరపతికులభూత్యైగర్భమాధత్త రాజ్ఞీ । గురుభిరభినివిష్టం లోకపాలానుభావైః॥ ౭౫

గద్యం.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ నందినీవర
ప్రదానో నామ ద్వితీయఃసర్గః

చంపకమాల.

దివి తనయందు నత్రిముని ♦ దృక్కులఁగల్గినచంద్రుఁబోలె జా
హ్నవి తనయందు వహ్నియిడి ♦ నట్టి శివాంశముఁబోలె రాణియుఁ
బ్రవిమలగర్భమందు నృప♦వంశవిభూతికి లోకపాలకుల్
దివిభువిమెచ్చఁగా నిడిన ♦ తేజముఁదాల్చి వెలింగె నెంతయున్॥ ౭౫

గద్యం.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరావలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నందినీవరప్రదానంబను ద్వితీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

తృతీయః సర్గః

—:o:—

అథేప్సితం భర్తు రుపస్థితోదయం । సఖీజనోద్వీక్షణ కౌముదీముఖం
నిదాన మిక్ష్వాకుకులస్య సంతతేః । సుదక్షిణా దౌహృదలక్షణం దధౌ॥ ౧

శరీరసాదా దసమగ్రభూషణా । ముఖేన సాలక్ష్యత లోధ్రపాండునా
తనుప్రకాశేన విచేయతారకా । ప్రభాతకల్పా శశినేవ శర్వరీ॥ ౨

తదాననం మృత్సురభి క్షితీశ్వరో । రహస్యుపాఘ్రాయ న తృప్తిమాయయౌ
కరీవ సిక్తం పృషతైః పయోముచాం । శుచివ్యపాయే వనరాజిపల్వలం॥ ౩

దివం మరుత్వానివ భోక్ష్యతే భువం । దిగంతవిశ్రాంతరథో హి తత్సుతః
అతోభిలాషే ప్రథమం తథావిధే । మనో బబంధాన్యరసాన్విలంఘ్య సా॥ ౪

న మే హ్రియా శంసతి కించి దీప్సితం । స్పృహావతీ వస్తుషు కేషు మాగధీ
ఇతి స్మ పృచ్ఛత్యనువేలమాదృతః । ప్రియాసఖీరుత్తరకోసలేశ్వరః॥ ౫

ఉపేత్య సా దోహదదుఃఖశీలతాం । యదేవ వవ్రే తదపశ్యదాహృతం
న హీష్ట మస్య త్రిదివేఽపి భూపతే । రభూదనాసాద్య మధిజ్యధన్వనః॥ ౬

క్రమేణ నిస్తీర్య చ దోహదవ్యథాం । ప్రచీయమానావయవా రరాజ సా
పురాణపత్రాపగమా దనంతరం । లతేవ సన్నద్ధ మనోజ్ఞపల్లవా॥ ౭

దినేషు గచ్ఛత్సు నితాంతపీవరం । తదీయమానీల ముఖం స్తనద్వయం
తిరశ్చకార భ్రమ రాభిలీనయోః । సుజాతయోః పంకజకోశయోః శ్రియం॥ ౮

నిధానగర్భామివ సాగరాంబరాం । శమీమివాభ్యంతరలీనపావకాం
నదీమివాంతస్సలిలాం సరస్వతీం । నృపః ససత్త్వాం మహిషీమమన్యత॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

తృతీయాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

పతిమనోరథమునకుఁ బ్ర♦భాత మగుచు । వరసఖీదృష్టికౌముదీ♦పర్వ మగుచు
మానితేక్ష్వాకువంశని♦దాన మగుచు । సతిసుదక్షిణగర్భల♦క్షణము దనరె॥ ౧

తనువుకృశమౌట మితభూష♦లనుధరించి । లొద్దుగట్టులువెల్లనౌ ♦ ముద్దుమోము
గలుగునక్కాంత చంద్రుని♦కాంతి దలఁగఁ । దారకలుజారుప్రాభాత ♦ తమిని బోలె॥ ౨

మృత్సురభి నొప్పుసతిమోము ♦ నృపతితిలక । మెంతలోలోనమూర్కొన్నఁ ♦ దృప్తిగనఁడు
వేసవికిఁ దుదఁజినుకుల ♦ విపినరాజిఁ । దడిసియుపడియలఘ్రాణించు ♦ దంతిమాడ్కి॥ ౩

స్వప్రసూతిదిగంత వి♦శ్రాంతరథుఁడు । దివినినింద్రుండువోలెఁ దా♦భువిభుజించు
నంచు మదినెంచికాఁబోలు ♦ నప్పడామె । యన్నిరుచులనుమాని తా ♦ మన్నుదినుట॥ ౪

సిగ్గుచేనాకుఁజెప్ప దీ♦ప్సితమొకింత । మాగధికిఁ గోర్కి దేనిలో ♦ మగువలార
యనుచు నుత్తరకోసలా♦వనిపుఁ డడుగుఁ । బల్మఱును సాదరమునఁ ద♦త్ప్రాణసఖుల॥ ౫

ఆమె వేవిళ్ళఁబడుచు నే♦మేమిగోరు । నన్నియును దత్క్షణంబున ♦ నచటఁజూచు
నృపశిరోమణి యతఁడు వి♦ల్లెక్కువెట్ట । నందరానిది త్రిదివము ♦ నందునున్నె॥ ౬

వేవిళులఁబాసి క్రమముగా ♦ వెలఁదిదేహ । మంతకంతకుఁ బొదలంగ ♦ నపుడు కాంత
పండుటాకులురాలిపోఁ ♦ బల్లవముల । తోడఁ జెలువొందు తీఁగెనాఁ ♦ దోఁచి మెఱసె॥ ౭

ఇట్లు దినములుగడవంగ ♦ వృద్ధినొంది । యింతినీలముఖంపుఁబా ♦ లిండ్లురెండు
నింపుగాభృంగతతి నావ♦రింపఁబడిన । తమ్మిమొగ్గలసిరుల న♦దల్చుచుండె॥ ౮

వరనిధులుదాల్చు సాగరాం♦బరవిధాన । దహనుధరియించు నాశమీ ♦ తరువుమాడ్కి
నంతరుదకసరస్వతి ♦ యట్లు లామె । గర్భవతియని యద్ధరా ♦ కాంతుఁ డెఱిఁగె॥ ౯

ప్రియానురాగస్య మనస్సమున్నతే । ర్భుజార్జితానాంచ దిగంతసంపదాం
యథాక్రమం పుంసవనాదికాః క్రియా । ధృతేశ్చధీరః సదృశీర్వ్యధత్త సః॥ ౧౦

సురేంద్రమాత్రాశ్రిత గర్భగౌరవాత్ । ప్రయత్నముక్తాసనయా గృహాగతః
తయోపచారాంజలి ఖిన్నహస్తయా । ననంద పారిప్లవనేత్రయా నృపః॥ ౧౧

కుమారభృత్యా కుశలైరనుష్ఠితే । భిషగ్భిరాప్తై రథగర్భభర్మణి
పతిః ప్రతీతః ప్రసవోన్ముఖీం ప్రియాం । దదర్శకాలే దివమభ్రితామివ॥ ౧౨

గ్రహైస్తతః పంచభిరుచ్చ సంశ్రయై । రసూర్యగైః సూచిత భాగ్యసంపదం
అసూతపుత్రం సమయే శచీసమా । త్రిసాధనాశక్తి రివార్థ మక్షయం॥ ౧౩

దిశః ప్రసేదుర్మరుతో వవుః సుఖాః । ప్రదక్షిణార్చి ర్హవిరగ్ని రాదదే
బభూవసర్వం శుభశంసితత్క్షణం । భవోహి లోకాభ్యుదయాయ తాదృశాం॥ ౧౪

అరిష్టశయ్యాం పరితో విసారిణా । సుజన్మన స్తస్యనిజేన తేజసా
నిశీథదీపాః సహసాహతత్విషో । బభూవురాలేఖ్య సమర్పితా ఇవ॥ ౧౫

జనాయ శుద్ధాంత చరాయ శంసతే । కుమార జన్మామృత సమ్మితాక్షరం
అదేయమాసీత్త్రయమేవ భూపతేః । శశిప్రభంఛత్రముభేచచామరే॥ ౧౬

నివాతపద్మస్తిమితేనచక్షుషా । నృపస్యకాంతంపిబతః సుతాననం
మహోదధేః పూరఇవేందుదర్శనా । ద్గురుఃప్రహర్షః ప్రబభూవనాత్మని॥ ౧౭

సజాతకర్మణ్యఖిలేతపస్వినా । తపోవనాదేత్య పురోధసాకృతే
దిలీపసూనుర్మణిరాకరోద్భవః । ప్రయుక్తసంస్కారఇవాధికంబభౌ॥ ౧౮

సుఖశ్రవామంగళతూర్యనిస్వనాః । ప్రమోదనృత్యైఃసహవారయోషితాం
నకేవలంసద్మనిమాగధీపతేః । పథివ్యజృంభంత దివౌకసామపి॥ ౧౯

నసంయతస్తస్యబభూవరక్షితు । ర్విసర్జయేద్యం సుతజన్మహర్షితః
ఋణాభిధానాత్స్వయమేవకేవలం । తదాపితౄణాం ముముచేసబంధనాత్ ౨౦

శ్రుతస్యయాయాదయమంతమర్భక । స్తథాపరేషాంయుధిచేతిపార్థివః
అవేక్ష్యధాతోర్గమనార్థమర్థవి । చ్చకారనామ్నారఘుమాత్మసంభవం॥ ౨౧

పితుఃప్రయత్నాత్ససమగ్రసంపదః । శుభైఃశరీరావయవైర్దినేదినే
పుపోషవృద్ధిం హరిదశ్వదీధితే । రనుప్రవేశాదివబాలచంద్రమాః॥ ౨౨

రాణియందలి తన యను ♦ రాగమునకు । నాత్మయందలి యౌదార్య ♦ హర్షమునకు
నిజభుజార్జిత సంపదా ♦ నీకమునకు । సదృశవిధిసల్పెఁ బుంసవ ♦ నాదిక్రియలు॥ ౧౦

రాణివాసముఁ బతిచేర ♦ రాణి యపుడు । దివ్యగర్భభరమ్మునఁ ♦ దివిరిలేచి
ధైర్యపూర్వతో నంజలులఁ గూర్చి ♦ యుపచరించి । తరలవీక్షణములఁ జూచి ♦ తనిపె విభుని॥ ౧౧

శిశుచికిత్సాదివిద్యలఁ ♦ గుశలులైన । బుధులచే గర్భరక్షణ ♦ విధి నొనర్చ
ప్రియను బ్రసవోన్ముఖిని జూచెఁ ♦ బ్రీతి నృపతి । కాలమున మబ్బుగొను దివిం ♦ గాంచునట్లు॥ ౧౨

భాగ్యసూచకమై గ్రహ ♦ పంచకంబు । రవినిగూడక యుచ్చమై ♦ కాఁగ దటిని
నక్షయధనంబు మువ్విధ ♦ మైనశక్తి । వడయుగతిఁ బుత్రుఁ గనె శచి ♦ వంటిగరిత॥ ౧౩

వీచె గాలి సుఖమ్ముగ ♦ వెలిఁగె దిశలు । అగ్ని కుడివైపు దిరుగుచు ♦ హవిని గొనియె
నన్ని శుభమునె సూచించె ♦ నాక్షణమున । నభ్యుదయకారి గాదె మ ♦ హాత్మభవము॥ ౧౪

పురిటిపరుపునఁ బన్నుండి ♦ పూతజాతుఁ । డా శిశువుచుట్టుఁ బఱపిన ♦ యమలతేజ
మునను నడురేయి దీపము ♦ లినుకులెడలి । చిత్తరువులోని దీపాల ♦ చెన్నుఁ గనియె॥

పుత్రజన్మసుధాక్షర ♦ ములను దెచ్చి । చెవిని జేర్చు శుద్ధాంత ♦ సేవకులకు
నియ్యనివి మూఁడె భూపతి ♦ యిందుఁ బోలు । ఛత్ర మొక్కటి మఱి రెండు ♦ చామరములు॥ ౧౬

గాలిలేమిని గదలని ♦ కమలములను । బోలు కన్నులఁ బుత్రుని ♦ ముద్దుమోము
లీలఁ గని హర్షమును బట్టఁ ♦ జాలకుండెఁ । జందురుఁ గని వార్ధి పొంగాపఁ ♦ జాలనట్లు॥ ౧౭

తపసియగు నవ్వసిష్ఠుఁడు ♦ దరలివచ్చి । జాతకర్మాదులొనరింప ♦ జనపసుతుఁడు
గనిని బుట్టిన మణికి సం ♦ స్కారమిడిన । వెలుఁగనట్టులు మిక్కిలి ♦ వెలుఁగఁ జొచ్చె॥ ౧౮

శ్రావ్యమంగళతూర్య సం ♦ రావములును । హృద్యతరవారకామినీ ♦ నృత్యములును
జెలఁగె నా మాగధీశుని ♦ నిలయమందె । గాక దివిజులు చనెడు మా ♦ ర్గమునఁ గూడ॥ ౧౯

కొడుకుపుట్టిన హర్షాన ♦ విడిచిపుచ్చ । బద్ధుఁ డెవ్వఁడు లేమి నృ ♦ పాలకుండు
దాను బితరుల ఋణమను ♦ తథ్యమైన । బంధనమునుండి తనుఁ దానె ♦ పాసికొనియెఁ॥ ౨౦

శాస్త్రపారంగతుండయి ♦ శత్రుతతుల । నాలమున మించిపోవు నీ ♦ యర్భకుండు
తథ్యము గనంచు గమనార్థ ♦ ధాతువరసి । యర్థవిదుఁ డిడె రఘునామ ♦ మాత్మజునకు॥ ౨౧

భానుకిరణాళి తనలోనఁ ♦ బ్రతిఫలింప । బాలచంద్రుఁడు నానాఁటఁ ♦ బ్రబలునట్లు
వైభవసమగ్రుఁ డౌ తండ్రి ♦ భవ్యయత్న । మునను బాలుఁడు వర్ధిల్లెఁ ♦ బుష్టిఁ బుష్టి॥ ౨౨

ఉమావృషాంకౌశరజన్మనాయథా । యథాజయంతేన శచీపురందరౌ
తథానృపఃసాచసుతేనమాగధీ । ననందతుస్తత్సదృశేనతత్సమౌ॥ ౨౩

రథాంగనామ్నోరివభావబంధనం । బభూవయత్ప్రేమపరస్పరాశ్రయం
విభక్తమప్యేకసుతేనతత్తయోః । పరస్పరస్యోపరిపర్యచీయత॥ ౨౪

ఉవాచధాత్ర్యాప్రథమోదితంవచో । యయౌతదీయామవలంబ్యచాంగులిం
అభూచ్చనమ్రః ప్రణిపాతశిక్షయా । పితుర్ముదంతేనతతానసోర్భకః॥ ౨౫

తమంకమారోప్యశరీరయోగజైః । సుఖైర్నిషించంతమివామృతంత్వచి
ఉపాంతసంమీలితలోచనోనృప । శ్చిరాత్సుతస్పర్శరసజ్ఞతాంయయౌ॥ ౨౬

అమంస్తచానేనపరార్ధ్యజన్మనా । స్థితేరభేత్తాస్థితిమంతమన్వయం
స్వమూర్తిభేదేనగుణాగ్ర్యవర్తినా । పతిఃప్రజానామివసర్గమాత్మనః॥ ౨౭

సవృత్తచూలశ్చలకాకపక్షకై । రమాత్యపుత్రైః సవయోభిరన్వితః
లిపేర్యథావద్గ్రహణేనవాఙ్మయం । నదీముఖేనేవసముద్రమావిశత్॥ ౨౮

అథోపనీతం విధివద్విపశ్చితో । వినిన్యురేనం గురవోగురుప్రియం
అవంధ్యయత్నాశ్చబభూవురత్రతే । క్రియాహివస్తూపహితాప్రసీదతి॥ ౨౯

ధియఃసమగ్రైఃసగుణైరుదారధీః । క్రమాచ్చతస్రశ్చతురర్ణవోపమాః
తతారవిద్యాఃపవనాతిపాతిభి । ర్దిశోహరిద్భిర్హరితామివేశ్వరః॥ ౩౦

త్వచంసమేధ్యాం పరిధాయరౌరవీ । మశిక్షతాస్త్రంపితురేవమంత్రవత్
నకేవలంతద్గురురేకపార్థివః । క్షితావభూదేకధనుర్ధరోపిసః॥ ౩౧

మహోక్షతాంవత్సతరఃస్పృశన్నివ । ద్విపేంద్రభావంకలభఃశ్రయన్నివ
రఘుఃక్రమాద్యౌవనభిన్నశైశవః । పుపోషగాంభీర్యమనోహరంవపుః॥ ౩౨

అథాస్యగోదానవిధేరనంతరం । వివాహదీక్షాంనిరవర్తయద్గురుః
నరేంద్రకన్యాస్తమవాప్యసత్పతిం । తమోనుదందక్షసుతాఇవాబభుః॥ ౩౩

యువాయుగవ్యాయతబాహురంసలః । కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః
వపుఃప్రకర్షాదజయద్గురుంరఘు । స్తథాపినీచైర్వినయాదదృశ్యత॥ ౩౪

తతఃప్రజానాం చిరమాత్మనాధృతాం । నితాంతగుర్వీంలఘయిష్యతాధురం
నిసర్గసంస్కారవినీతఇత్యసౌ । నృపేణచక్రేయువరాజశబ్దభాక్॥ ౩౫

శైలజాశివులెట్టులా ♦ స్కందుతోడ । నాశచీశక్రులెట్లు జ♦యంతుతోడఁ
దత్సములు రాణిరాజులు ♦ దత్సమానుఁ । డైన తనయునితోఁగూడి ♦ యలరిరట్లు॥ ౨౩

వారినిర్వ్యాజ బంధించి ♦ వఱలుప్రేమ । యాత్మజునిచేత విభజిత ♦ మయ్యుఁ గూడ
నంతకంతకువర్ధిల్లె ♦ నద్భుతముగఁ । జక్రవాకంబులందలి ♦ చందమునను॥ ౨౪

దాదిచెప్పినమాటలె ♦ తానుసుడివి । దానివ్రేల్పట్టుకొని ముందుఁ ♦ దరలుచుండి
తెలిపిచూపినవారికిఁ ♦ దలనువంచి । తండ్రికానందమును బెంచెఁ ♦ దనయుఁడపుడు॥ ౨౫

బాలునంటుటచేఁగన్ను ♦ పరమసౌఖ్య । మంగమునకు సుధాసేక ♦ మగుడుసుతుని
జనకుఁడంకానఁజేర్చి క♦న్గొనలమోడ్చి । తనయసంస్పర్శరుచి చిర ♦ మనుభవించె॥ ౨౬

సృష్టితనసృష్టితనదగు ♦ సత్వగుణపు । టమలమూర్తులరక్షిత ♦ మంచునెంచె
క్షితిపతిప్రశస్తుఁడౌ యాత్మ ♦ సుతునివలన । నన్వయంబుసురక్షిత ♦ మంచునెంచె॥ ౨౭

చౌలమునుగాంచి తనయుఁడు ♦ సచివసుతులఁ । గాకపక్షముగలవారిఁ ♦ గలసిరఘువు
మొదటివర్ణాళియను నదీ♦ముఖమువలన । వాఙ్మయంబనువార్ధిలో♦పలికిఁ జొచ్చె॥ ౨౮

అంతనుపనీతుఁడైనయా ♦ యధిపుసుతుఁడు । గురులకుఁబ్రియుండుబుధులచేఁ♦గఱచెశిక్ష
గొడ్డువోలేదుయత్నమ్ము ♦ గురులకచటఁ । గ్రియఫలింపజపాత్రమౌ ♦ క్షేత్రమందు॥ ౨౯

ధీసమగ్రుఁడుదారుఁ డౌ♦దివ్యగుణుఁడు । నాల్గుసంద్రమ్ములనుబోలు ♦ నాల్గువిద్య
లధిగమించెను సూర్యుఁడ ♦ య్యనిలగతిని । మించునశ్వాళిదిశల లం♦ఘించునట్లు॥ ౩౦

అమలమైనట్టిరురుచర్మ ♦ మతఁడుదాల్చి । యేకపార్థివుఁడుసుమతి ♦ యేకధన్వి
జనకుఁడౌటను శస్త్రాస్త్ర ♦ శాస్త్రమెల్ల । మంత్రయుతముగఁబడసె నా♦మాన్యువలన॥

వత్సము మహార్షభత్వంబుఁ ♦ బడసినట్లు । కలభము ద్విపేంద్రభావంబుఁ ♦ గాంచినట్లు
శైశవముమీఱియౌవనా ♦ శ్రియము జెంది । యతఁడుగంభీరచారుదే♦హముభరించె॥ ౩౨

అంత గోదానవిధిఁజేసి ♦ యలరుచుండు । తనయునకుఁబెండ్లిగావించె ♦ జనవిభుండు
రాజకన్యలు తత్పతి ♦ రఘునిగూడి । యబ్జుతోనున్నదక్షసు ♦ తాళిఁబోల॥ ౩౩

పొడువుగాఁ గాడివలెనుండు ♦ భుజయుగమ్ము । పటుతరగ్రీవ మురము క♦వాటసమము
గలిగితనువునఁదండ్రిని ♦ గెలిచియున్నఁ । దనదువినయమ్ముచేఁజాలఁ ♦ దగ్గియుండె॥ ౩౪

తండ్రిచిరకాలముగను దాఁ♦దాల్చియున్న । పాలనాభారమునుగొంత ♦ వఱకుడింప
సహజసంస్కారవినయ వి♦స్తారుఁడైన । తనయు యువరాజపదమునఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౫

నరేంద్రమూలాయతనాదనంతరం । తదాస్పదం శ్రీర్యువరాజసంజ్ఞితం
అగచ్ఛదంశేనగుణాభిలాషిణీ । నవావతారంకమలాదివోత్పలం॥ ౩౬

విభావసుస్సారథినేవ వాయునా । ఘనవ్యపాయేనగభస్తిమానివ
బభూవ తేనాతితరాంసుదుస్సహః । కటప్రభేదేనకరీవపార్థివః॥ ౩౭

నియుజ్యతంహోమతురంగరక్షణే । ధనుర్ధరంరాజసుతైరనుద్రుతం
అపూర్ణమేకేనశతక్రతూపమః । శతంక్రతూనామవిఘ్నమాపసః॥ ౩౮

తతఃపరంతేనమఖాయయజ్వనా । తురంగముత్సృష్టమనర్గళంపునః
ధనుర్భృతామగ్రతఏవరక్షిణాం । జహారశక్రఃకిలగూఢవిగ్రహః॥ ౩౯

విషాదలుప్తప్రతిపత్తివిస్మితం । కుమారసైన్యంసపదిస్థితంచతత్
వసిష్ఠధేనుశ్చయదృచ్ఛయాగతా । శ్రుతప్రభావాదదృశేథనందినీ॥ ౪౦

తదంగనిస్యందజలేనలోచనే । ప్రమృజ్యపుణ్యేనపురస్కృతఃసతాం
అతీంద్రియేష్వప్యుపపన్నదర్శనో । బభూవభావేషు దిలీపనందనః॥ ౪౧

సపూర్వతః పర్వతపక్షశాతనం । దదర్శదేవం నరదేవసంభవః
పునఃపునః సూతనిషిద్ధచాపలం । హరంతమశ్వంరథరశ్మిసంయతం॥ ౪౨

శతైస్తమక్ష్ణామనిమేషవృత్తిభిః । హరింవిదిత్వాహరిభిశ్చవాజిభిః
అవోచదేనంగగనస్పృశారఘుః । స్వరేణధీరేణనివర్తయన్నివ॥ ౪౩

మఖాంశభాజాంప్రథమోమనీషిభిః । త్వమేవదేవేంద్రసదానిగద్యతే
అజస్రదీక్షాప్రయతస్యమద్గురోః । క్రియావిఘాతాయకథంప్రవర్తసే॥ ౪౪

త్రిలోకనాథేనసదామఖద్విషః । త్వయానియమ్యాననుదివ్యచక్షుషా
సచేత్స్వయంకర్మసుధర్మచారిణాం । త్వమంతరాయోభవసిచ్యుతోవిధిః॥ ౪౫

తదంగమగ్ర్యంమఘవన్ మహాక్రతో । రముంతురంగంప్రతిమోక్తుమర్హసి
పథఃశ్రుతేర్దర్శయితారఈశ్వరా । మలీమసామాదదతేనపద్ధతిం॥ ౪౬

ఇతిప్రగల్భంరఘుణాసమీరితం । వచోనిశమ్యాధిపతిర్దివౌకసాం
నివర్తయామాసరథంసవిస్మయః । ప్రచక్రమేచప్రతివక్తుముత్తరం॥ ౪౭

యదాత్థరాజన్యకుమారతత్తథా । యశస్తురక్ష్యం పరతోయశోధనైః
జగత్ప్రకాశంతదశేషమిజ్యయా । భవద్గురుర్లంఘయితుం మమోద్యతః॥ ౪౮

అపుడు నృపుఁడనుమూలాల ♦ యంబునుండి । వచ్చియువరాజసంజ్ఞచేఁ ♦ బ్రక్కనొప్పు
రఘువులోనంశముననుఁగోరి ♦ రమవసించె । విడితమ్మిని జెంగల్వఁ ♦ జేరునట్లు॥ ౩౬

వాయుసారథ్యమున విభా ♦ వసుఁడువోలె । ధూతమేఘాళిచేఁగనే ♦ ద్యుమణివోలె
గండభేదమ్ముచేతను ♦ గజమువోలె । రాజు దుస్సహుఁడయ్యె నా ♦ రఘువుచేత॥ ౩౭

హోమతురగంబురక్షింప ♦ నామధవరుని । రఘుని నియమించి వెనువెంట ♦ రాజసుతుల
నుంచి నిర్విఘ్నముగఁజేసె ♦ నొక్కతక్క । క్రతువులొకనూఱింటిచ్ఛత ♦ క్రతుసముండు॥ ౩౮

మరలఁ దురగంబువిడిచెను ♦ మఖమునకతఁ । డమలగుణరాజయాయాజి ♦ విచ్చలవిడి
యానిచాపమ్మురక్షకు ♦ లుండఁగానె । గూఢమగుశక్రుఁడశ్వంబుఁ ♦ గొంచుపరిగె॥ ౩౯

ఆకుమారుని సైన్య మాత్మజ్ఞత మైన । విస్మయవిచారములచేత ♦ నెరవుదక్క ౪౦
యుండవ వచ్చెవసిష్ఠుని ♦ హోమధేను । వైనదానిని మహిమాఢ్య ♦ యాటకుస్వేచ్ఛ॥

ఆదిలీపునినందనుఁ ♦ డమలమూర్తి । దానియంగోదకంబులందురంది ♦ తరరంపుణ్య
తోయములచేత నేత్రములఁ ♦ దుడిచికొనుచు । నిరతీంద్రియాతీతములఁజూచు ♦ దృష్టియమరె॥

యజ్ఞతురగంబురథమున ♦ కట్టఁగట్టి । దానియుద్ధతిసారథి ♦ తలఁచుచుండఁ
నేగుగిరిపక్షవిచ్ఛేది ♦ నింద్రుఁజూచె । నపుడు తూర్పున నన్నరేం ♦ ద్రాత్మజుండు॥ ౪౨

రెప్పవేయనికనులు వే ♦ యింటిచేనంటు । హయలు హరివర్ణముననుంటు ♦ హరిగఁదెలిసి
యతని శోధమునకపరోధ ♦ హతఁగ రఘువు । ధీరవాక్కులనిట్లనె ♦ దివినిముట్ట॥ ౪౩

యాగభాగముభుజియించు ♦ నమరులందు । నెప్పుడును నీవు నాద్యుఁగా ♦ నెంత్రుబుధులు
అవిరతయజ్ఞదీక్షచే ♦ నలరునాదు । జనకుకార్యవిఘాతంబు ♦ సలుపుదేల॥ ౪౪

యజ్ఞవైరుల నోత్రిలో ♦ కాధినాథ । దివ్యచక్షుండవౌటను ♦ దెలిసినొంపఁ
దగిననీవె స్వయమ్ముగా ♦ ధర్మచరుల । కడ్డమైతేని విధులెల్ల ♦ నడఁగిపోవె॥ ౪౫

యజ్ఞముఖ్యాంగమైన యీ ♦ హయము నిపుడె । విడిచిపుచ్చుటయోగ్యంబు ♦ విబుధవర్య
శ్రుతిపథముఁజూపునట్టి యీ ♦ శుద్ధమూర్తు । లెందు మలినంపుపద్ధతి ♦ నరుగఁగలరె॥ ౪౬

ప్రౌఢముగనిట్లు రఘువు ప ♦ దాఁబలుక్కటంచును । విని సురేంద్రుఁడు విస్మయా ♦ వివశుఁడగుచు
రథమునుమరల్చి కాంచి తా ♦ రాజసుతుని । మాఱుపల్కెను విభునితో ♦ దారుఁడపుడు॥ ౪౭

నృపతిసుత నీదువచనమ్ము ♦ నిజమెకాని । కీర్తిరక్షింపవలయుగారె ♦ కీర్తిధనులు
కంటునీఖండిలోకవి ♦ ఖ్యాతమైన । మద్యశంబెల్లమఖముచే ♦ మాపనెంచె॥ ౪౮

హరిర్యథైకఃపురుషోత్తమస్స్మృతో । మహేశ్వరస్త్ర్యంబకఏవనాపరః
తథావిదుర్మాంమునయఃశతక్రతుం । ద్వితీయగామీనహిశబ్దఏషనః॥ ౪౯

అతోఽయమశ్వఃకపిలానుసారిణా । పితుస్త్వదీయస్యమదాపహారితః
అలంప్రయత్నేనతవాత్రమానిధాః । పదంపదవ్యాంసగరస్యసంతతేః॥ ౫౦

తతఃప్రహస్యాపభయఃపురందరం । పునర్బభాషేతురగస్యరక్షితా
గృహాణశస్త్రంయదిసర్గఏషతే । నఖల్వనిర్జిత్యరఘుంకృతీభవాన్॥ ౫౧

సఏవముక్త్వామఘవంతమున్ముఖః । కరిష్యమాణఃసశరంశరాసనం
అతిష్ఠదాలీఢవిశేషశోభినా । వపుఃప్రకర్షేణవిడంబితేశ్వరః॥ ౫౨

రఘోరవష్టంభమయేనపత్త్రిణా । హృదిక్షతోగోత్రభిదప్యమర్షణః
నవాంబుదానీకముహూర్తలాంఛనే । ధనుష్యమోఘంసమధత్తసాయకం॥ ౫౩

దిలీపసూనోఃసబృహద్భుజాంతరం । ప్రవిశ్యభీమాసురశోణితోచితః
పపావనాస్వాదితపూర్వమాశుగః । కుతూహలేనేవమనుష్యశోణితం॥ ౫౪

హరేఃకుమారోఽపికుమారవిక్రమః । సురద్విపాస్ఫాలనకర్కశాంగుళౌ
భుజేశచీపత్త్రవిశేషకాంకితే । స్వనామచిహ్నంనిచఖానసాయకం॥ ౫౫

జహారచాన్యేనమయూరపత్త్రిణా । శరేణశక్రస్యమహాశనిధ్వజం
చుకోపతస్మైసభృశంసురశ్రియః । ప్రసహ్యకేశవ్యపరోపణాదివ॥ ౫౬

తయోరుపాంతస్థితసిద్ధసైనికం । గరుత్మదాశీవిషభీమదర్శనైః
బభూవయుద్ధంతుములంజయైషిణో । రధోముఖైరూర్ధ్వముఖైశ్చపత్త్రిభిః॥ ౫౭

అతిప్రబంధప్రహితాస్త్రవృష్టిభి । స్తమాశ్రయందుష్ప్రసహస్యతేజసః
శశాకనిర్వాపయితుంనవాసవః । స్వతశ్చ్యుతంవహ్నిమివాద్భిరంబుదః॥ ౫౮

తతఃప్రకోష్ఠేహరిచందనాంకితే । ప్రమథ్యమానార్ణవధీరనాదినీం
రఘుఃశశాంకార్ధముఖేనపత్త్రిణా । శరాసనజ్యామలునాద్బిడౌజసః॥ ౫౯

సచాపముత్సృజ్యవివృద్ధమత్సరః । ప్రణాశనాయప్రబలస్యవిద్విషః
మహీధ్రపక్షవ్యపరోపణోచితం । స్ఫురత్ప్రభామండలమస్త్రమాదదే॥ ౬౦

రఘుర్భృశంవక్షసితేనతాడితః । పపాతభూమౌసహసైనికాశ్రుభిః
నిమేషమాత్రాదవధూయతద్వ్యథాం । సహోత్థితఃసైనికహర్షనిస్వనైః॥ ౬౧

హరికెపురుషోత్తమపదంబు ♦ త్ర్యంబకునకె । యట్లుమహేశ్వరపదమొప్పు ♦ నట్లువరుస
మునులునన్నుశతక్రతుఁ ♦ డనుచుఁబిల్తు । రింగునిది నాకెచెల్లును ♦ రెండవకొలదు॥ ౪౯

కాన నీతండ్రిదగు తురంగంబుదీని । నపహరించితి నేఁ గపిలానుసరణి
వినుప్రయత్నమిఁకఁ జాలు ♦ నెచటనిలిపోకుమ్ము । సగరసుతులపథంబునఁ ♦ జనకుమనిన॥ ౫౦

వాజిరక్షాపరుండు నిర్భయుఁడు రఘుఁడు । నవలనిట్లనె నాపురందరునకు ప్రభుఁడు
ఇదియె నిజమేని శస్త్రంబు ♦ నింద్రగొనుము । కృతివి కావెన్న రఘుని ని ♦ ర్జించకున్న॥ ౫౧

ఇట్లుపల్కుచు శక్రున ♦ కెదురుదిరిగి । వింటఁ బాణంబు సంధించి ♦ వీరమూర్తి
ధరణినాలీఢగతినిల్చి ♦ తనువుఁ బెంప । నొప్పె రెండవయీశ్వరుఁ ♦ డో యనంగ॥ ౫౨

సంభ్రమోద్దామరఘుని నిశాతశరము । హృత్తువను గాయపఱచిన ♦ వజ్రి కెరలి
క్షణము నవమేఘచయముపై ♦ కమ్రగ మెఱయు । చాపమునఁ గూర్చె నతి వాఁడి ♦ సాయకంబు॥ ౫౩

దనుజరక్తమ్ము నెకాని ♦ మనుజశోణి । తమ్ముఁ జవిగాంచియెఱుఁగని ♦ తమకమునను
దూరివెనోయనఁ గోరిలేజా ♦ రాజసుతుని । యురమునను జొచ్చి నెత్తురు ♦ ద్రావె నుగ్రశరము॥ ౫౪

అమరకరిదట్టికఅకులౌ ♦ నంగుళులును । శచియిడిపత్త్రచిహ్నములు ♦ రచితములగు
నమరదేవేంద్రుభుజమున ♦ నక్కుమార । విక్రముఁడు నాటెఁ దనపేర ♦ బాణములను॥ ౫౫

మఱి మయూరపుఁగఱులొప్పు ♦ శరము చేత । నింద్రుని మహాశనిధ్వజ ♦ మిలఁ గూలఁద్రోసె
నమరలక్ష్మి శిరోజము ♦ లట్టె యూడ్చి । నట్టు కోఁచి రఘుని పైని ♦ నలిగె వజ్రి॥ ౫౬

అప్పుడిరువురదరినున్న ♦ యసురదనుజ । సైనికులు పక్షుసంయుక్త ♦ సర్పములను
బోలి భయపెట్టెడు నధోర్ధ్వ ♦ ముఖశరముల । సంకులంబుగఁ బోరిరి ♦ జయముగోరి॥ ౫౭

ఎడతెగక యెంతగురిసిన ♦ నిషుచయంబుఁ । బ్రబలతేజోనివాసమౌ ♦ రఘుని నార్పఁ
జాలకుండెను శక్రుండు ♦ జలదమాత్ర । జనితమౌ నగ్నిఁ జల్లార్పఁ ♦ జాలనట్లు॥ ౫౮

చందనాంకితమణిబంధ ♦ మందుఁ గ్రాలి । నిర్మథనసింధుగంభీర ♦ నినద మొప్పు
నర్ధచంద్రాస్త్రమును రఘు ♦ వడరఁ జేసి । యా పురందరు శింజిని ♦ నట్టె త్రుంచె॥ ౫౯

చాపమటనుంచి శక్రుండు ♦ కోపగించి । ప్రబలుఁడౌ రిపుఁ ద్రుంప ♦ భావమున నెంచి
గిరులఱెక్కలఖండించు ♦ క్రీడమించు । చిత్రకళనిండు కైదువఁ ♦ జేతఁబట్టె॥ ౬౦

వక్షమది దాఁకి రఘువంత ♦ వసుధమీఁద । సైనికాశ్రులతోఁ బాటు ♦ దానుబడియె
నొక్కనిముసానదానిని ♦ లెక్కగొనక । సైనికులహర్షశబ్దంబు ♦ తో నెలేచె॥ ౬౧

తథాపి శస్త్రవ్యవహారనిష్ఠురే । విపక్షభావే చిరమస్య తస్థుషః
తుతోష వీర్యాతిశయేన వృత్రహా । పదం హి సర్వత్ర గుణైర్నిధీయతే॥ ౬౨

అసంగమద్రిష్వపి సారవత్తయా । న మే త్వదన్యేన విసోఢమాయుధం
అవేహి మాం ప్రీతమృతే తురంగమాత్ । కిమిచ్ఛసీతి స్ఫుటమాహ వాసవః॥ ౬౩

తతో నిషంగాదసమగ్రముద్ధృతం । సువర్ణపుంఖద్యుతిరంజితాంగులిం
నరేంద్రసూనుః ప్రతిసంహరన్నిషుం । ప్రియంవదః ప్రత్యవదత్సురేశ్వరం॥ ౬౪

అమోచ్యమశ్వం యది మన్యసే ప్రభో । తతః సమాప్తే విధినైవ కర్మణి
అజస్రదీక్షాప్రయతః స మద్గురుః । క్రతోరశేషేణ ఫలేన యుజ్యతాం॥ ౬౫

యథా చ వృత్తాంతమిమం సదోగతః । త్రిలోచనైకాంశతయా దురాసదః
తవైవ సందేశహరాద్విశాంపతిః । శృణోతి లోకేశ తథా విధీయతాం॥ ౬౬

తథేతి కామం ప్రతిశుశ్రువాన్రఘో । ర్యథాగతం మాతలిసారథిర్యయౌ
నృపస్య నాతిప్రమనాః సదోగృహం । సుదక్షిణాసూనురపి న్యవర్తత॥ ౬౭

తమభ్యనందత్ప్రథమం ప్రబోధితః । ప్రజేశ్వరః శాసనహారిణా హరేః
పరామృశన్హర్షజడేన పాణినా । తదీయమంగం కులిశవ్రణాంకితం॥ ౬౮

ఇతి క్షితీశో నవతిం నవాధికం । మహాక్రతూనాం మహనీయశాసనః
సమారురుక్షుర్దివమాయుషః క్షయే । తతాన సోపానపరంపరామివ॥ ౬౯

అథ స విషయవ్యావృత్తాత్మా యథావిధి సూనవే
　నృపతికకుదం దత్త్వా యూనే సితాతపవారణం
మునివనతరుచ్ఛాయాం దేవ్యా తయా సహ శిశ్రియే
　గలితవయసామిక్ష్వాకూణామిదం హి కులవ్రతం॥ ౭౦

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ రఘురాజ్యాభిషేకో నామ తృతీయః సర్గః.

క్రూరశస్త్రాస్త్రములు మీఁదఁ ♦ గురిసికురిసి । పరుషతనుజూపి వైరియై ♦ పరఁగుచున్న
నా రఘుని తేజమునకు వృ♦త్రారి మెచ్చె । భవ్యగుణమండలికిఁ బూజ్య ♦ పదముగాదె॥ ౬౨

నిల్వలేదెవ్వరును దీన ♦ నీవు దక్క । నద్రులందును జెడదు నా ♦ యాయుధంబు
తురగమును గాక కోరు మే♦వరము నైన । నంచు స్పష్టము గాఁ బల్కె ♦ నమరవిభుఁడు॥ ౬౩

హేమపుంఖద్యుతులు వేళ్ల ♦ కింపు నింపఁ । దనదు పొదినుండి తీయఁ జూ♦డిన శరంబు
మరలిచి నరేంద్రపుత్రుఁడు ♦ మహితయశుఁడు । ప్రియము పల్కెడు వజ్రికి ♦ వినిచె నిట్లు॥ ౬౪

హయము వదలంగఁ గాదేని ♦ యమరవర్య । నిత్యదీక్షాపరుఁడను ♦ నిర్మలాత్ముఁ
డైన మద్గురునకు నిమ్మ ♦ యాగమెల్లఁ । బూర్ణవిధిఁ జేసినట్టియా ♦ పుణ్యఫలము॥ ౬౫

సదసి గృహవర్తి నృపతి యీ♦శానమూర్తి । యతనిఁ జేరంగ నొరుల శ♦క్యంబు గాదు
ఈ సువార్తను బంపు లో♦కేశ నీవె । దూతచే నాతఁ డాలించు ♦ రీతి ననిన॥ ౬౬

దానికొని వచ్చిన ♦ దారిఁబట్టి । మాతలిని సారథిఁ గొన్న ♦ మాన్యుఁ డరిగె
మరలెను సుదక్షిణాసుతుఁ♦డాత్మజనకు । యజ్ఞశాలను గూర్చి ప్ర♦హర్ష విరతి॥ ౬౭

ముందె యింద్రునిదూతచేఁ ♦ జందమెల్ల । నెఱిఁగియుంటను నందను ♦ నెలమిఁ జూచి
జడిమ హర్షానఁ గొన్న హ♦స్తంబుచేత । తనయుకులిశవ్రణాంకిత ♦ తనువు నిమిరె॥ ౬౮

ఆయువంతంబు నొందిన ♦ యపుడు తనకు । స్వర్గమెక్కఁగ సోపాన ♦ పంక్తిగాఁగఁ
తొంబదికిమీఁదఁ దొమ్మిది ♦ తురగమేధ । ములను మహనీయశాసనుఁ♦డిలనొనర్చె॥ ౬౯

శార్దూలము.

ఆతం డంత జితాత్ముఁడై తనయు న♦త్యానందసంవర్ధనున్
శ్వేతచ్ఛత్రముతోడ రాజ్యరమకున్ ♦ జెల్వొందఁ గాఁగూర్చి సు
ప్రీతిన్ బత్ని సుదక్షిణం గలసి సే♦వించెన్ వనిన్ వృద్ధుఁడై
యాతీరే గద రాజులెల్లరకు నీ♦యిక్ష్వాకువంశంబునన్॥ ౭౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు రఘురాజ్యాభిషేకమను తృతీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్థః సర్గః

సరాజ్యం గురుణాదత్తం । ప్రతిపద్యాధికం బభౌ
దినాంతేనిహితం తేజః । సవిత్రేవ హుతాశనః ॥ ౧

దిలీపానంతరం రాజ్యే । తం నిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్
పూర్వం ప్రధూమితో రాజ్ఞాం । హృదయేగ్నిరివోత్థితః ॥ ౨

పురుహూత ధ్వజస్యేవ । తస్యోన్నయన పంక్తయః
నవాభ్యుత్థాన దర్శిన్యో । ననందుః సప్రజాః ప్రజాః ॥ ౩

సమమేవ సమాక్రాంతం । ద్వయం ద్విరదగామినా
తేనసింహాసనం పిత్ర్య । మఖిలం చారిమండలం ॥ ౪

ఛాయామండల లక్ష్యేణ । తమదృశ్యాకిల స్వయం
పద్మా పద్మాతపత్రేణ । భేజేసామ్రాజ్య దీక్షితం ॥ ౫

పరికల్పిత సాన్నిధ్యా । కాలే కాలేచవందిషు
స్తుత్యం స్తుతిభిరర్థ్యాభి । రుపతస్థే సరస్వతీ ॥ ౬

మనుప్రభృతిభిర్మాన్యై । ర్భుక్తా యద్యపిరాజభిః
తథాప్యనన్యపూర్వేవ । తస్మిన్నాసీ ద్వసుంధరా ॥ ౭

సహిసర్వస్య లోకస్య । యుక్తదండతయా మనః
ఆదదేనాతి శీతోష్ణో । నభస్వానివ దక్షిణః ॥ ౮

మందోత్కంఠాః కృతాస్తేన । గుణాధికతయా గురౌ
ఫలేన సహకారస్య । పుష్పోద్గమ ఇవప్రజాః ॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

చతుర్థాశ్వాసము.

అగ్ని రవిదీప్తిఁ బడసి ది♦నాంతమందు । నంతకంతకుఁ బ్రబలమై ♦ యలరునట్లు
జనకుఁ డొసఁగినపూర్వరా♦జ్యంబుదాల్చి । యంతకంతకుఁ బ్రబలుఁడై ♦ యలరెరఘువు ॥ ౧

ఆదిలీపు ననంతర ♦ మాప్రభుత్వ । మందు రఘువు ప్రతిష్ఠితుఁ ♦ డగుటఁ దెలిసి
రాజులమనంబులను మున్నె ♦ రాజుచున్న । మత్సరాగ్ని మహోద్ధతి ♦ మండఁ జొచ్చె ॥ ౨

ఇంద్రకేతూదయంబున ♦ కట్లు ప్రజలు । దృష్టిపఱతురో యట్టులే ♦ యెల్లవారు
భూమిపతి రఘు నూతనా♦భ్యుదయమునకు । దృష్టిపఱచుచునుండిరి ♦ హృష్టమతిని ॥ ౩

ఏకసమయాన నాతఁ డి♦భేంద్రగామి । యాక్రమించెను రెండు మ♦హాద్భుతముగ
నందొకటి పైతృకంబు సిం♦హాసనంబు । మఱియొకటిచూడ నఖిలారి ♦ మండలంబు ॥ ౪

అమలసామ్రాజ్యదీక్షితుఁ ♦ డైన రఘుని ♦ నెవరుగానని తెఱఁగున ♦ నెలమిఁ దానె
పద్మపద్మాతపత్రంబుఁ ♦ బట్టి కొలిచె ♦ నతనిఛాయయె సాక్షి యీ♦యంశమునకు ॥ ౫

ఆసర్వతివందుల ♦ యందు నిలిచి । సార్థకములైననుతులను ♦ సలుపుచుండి
స్తోత్రముల కర్హుఁడైన యా ♦ సుగుణనిధిని । మించుభక్తిని నెప్డుసే♦వించుచుండె ॥ ౬

మనువు మొదలుగ నెందఱో ♦ మానధనులు । మనుజనాథులు మున్ను ద♦న్ననుభవించి
చనినవసుమతి రఘుని రా♦జ్యంబునందుఁ । బరులఁ దన్నంటియెఱుఁగని ♦ పగిది మెఱసె ॥ ౭

ఉచితదండనమొసఁగు నా♦యుర్విధవుఁడు । యుక్తశీతోష్ణములచేత ♦ నొప్పుమీఱి
దక్షిణమునుండి వీచు వా♦తమ్ముకరణి । నెల్లవారికి నెంతయు ♦ హృద్యుఁడయ్యె ॥ ౮

తనయుఁడు రఘుండు గుణములఁ ♦ దండ్రిమీఱఁ । దగ్గెఁగుతుకంబు ప్రజలకుఁ ♦ దండ్రియందు
మావిపండును గాంచిన ♦ మావిపూఁత।లోని యుత్కంఠ తఱుగదే ♦ లోకులకును ॥ ౯

నయవిద్భిర్నవే రాజ్ఞి । సదసచ్చోపదర్శితం
పూర్వ ఏవాభవత్పక్ష । స్తస్మిన్నాభవదుత్తరః॥ ౧౦

పంచానామపి భూతానా । ముత్కర్షం పుపుషుర్గుణాః
నవే తస్మిన్ మహీపాలే । సర్వం నవమివాభవత్॥ ౧౧

యథా ప్రహ్లాదనాచ్చంద్రః । ప్రతాపా త్తపనో యథా
తథైవ సోఽభూదన్వర్థో । రాజా ప్రకృతి రంజనాత్॥ ౧౨

కామం కర్ణాంత విశ్రాంతే । విశాలే తస్య లోచనే
చక్షుష్మత్తాతు శాస్త్రేణ । సూక్ష్మకార్యార్థ దర్శినా॥ ౧౩

లబ్ధప్రశమనస్వస్థ । మథైనం సముపస్థితా
పార్థివ శ్రీర్ద్వితీయేవ । శరత్పంకజలక్షణా॥ ౧౪

నిర్వృష్టి లఘుభిర్మేఘై । ర్ముక్త వర్త్మా సుదుఃసహః
ప్రతాపస్తస్య భానోశ్చ । యుగపద్వ్యానశే దిశః॥ ౧౫

వార్షికం సంజహారేంద్రో । ధనుర్జైత్రం రఘుర్దధౌ
ప్రజార్థ సాధనే తౌ హి । పర్యాయోద్యత కార్ముకౌ॥ ౧౬

పుండరీకాతపత్రస్తం । వికసత్కాశ చామరః
ఋతుర్విడంబయామాస । నపునః ప్రాపతచ్ఛ్రియం॥ ౧౭

ప్రసాదసుముఖే తస్మిం । శ్చంద్రే చ విశదప్రభే
తదా చక్షుష్మతాం ప్రీతి । రాసీత్సమరసా ద్వయోః॥ ౧౮

హంస శ్రేణిషు తారాసు । కుముద్వత్సుచ వారిషు
విభూతయ స్తదీయానాం । పర్యస్తా యశసామివ॥ ౧౯

ఇక్షుచ్ఛాయ నిషాదిన్య । స్తస్య గోప్తు ర్గుణోదయం
ఆకుమారకథోద్ఘాతం । శాలిగోప్యో జగుర్యశః॥ ౨౦

ప్రససాదో దయాదంభః । కుంభయోనే ర్మహౌజసః
రఘో రభిభవాశంకి । చక్షుభే ద్విషతాం మనః॥ ౨౧

మదోదగ్రాః కకుద్మంతః । సరితాం కూలముద్రుజాః
లీలాఖేల మనుప్రాపు । ర్మహోక్షా స్తస్య విక్రమం॥ ౨౨

నీతికోవిదులా నూత్న ♦ నృపునియెడను । సదసదాత్మక యొద్దప్ర♦శంస సేయఁ
బ్రథమము గ్రహించె సత్పక్ష ♦ రాజమంచు । రెండవది వీడె నతఁడు ని♦కృష్టమంచు॥ ౧౦

భూవిభుఁడు క్రొత్తవాఁడౌట ♦ భూమియందు । నన్నియును గ్రొత్తభావంబె ♦ యావహించె
భూమి మొదలగు నా పంచ♦భూతములకు । నతిశయంబగు గంధాదు ♦ లమరఁ జొచ్చె॥

చంద్రుఁ డాహ్లాదకరుఁడౌటఁ ♦ జంద్రపదము । తపనుఁడు ప్రతాపియౌటను ♦ దపనపదము
సార్థమాగతిఁ బ్రకృతిరం♦జనము వలన । రఘునికిన్ సార్థకంబయ్యె ♦ రాజపదము॥ ౧౨

అతఁడు కర్ణాంత విశ్రాంత ♦ మై చెలంగు । వెడఁద కన్నులు గల భూమి♦విభుఁ డయ్యు
సూక్ష్మకార్యార్థములనెల్లఁ ♦ జూపునట్టి । శాస్త్రమను కన్నుచేతనే ♦ సతముఁ జూచు॥

సర్వము సురక్షితము సేసి ♦ జనవిభుండు । నెమ్మదిగనుండ నరుదెంచె ♦ నృపుని రాజ్య
రమకుఁ దోడుగ వచ్చిన ♦ రమయనంగ ♦ సరసిజానందమగు శర♦త్సమయ మపుడు॥ ౧౪

నీరములు వోయి తేలెడు ♦ నీరదములు । తొలఁగఁగా దుస్సహుండయి ♦ తోఁచు నినుని
ధరణీంద్రుని రఘుని ప్ర♦తాపమున్ను । నొక్కమాఱుగ వ్యాపించె ♦ దిక్కులందు॥ ౧౫

వానకై కొన్న ధనువును ♦ వజ్రివీడ । గెలుపుకై చాపమును బట్టెఁ ♦ గేల నృపతి
ప్రజల కర్థంబు గూర్చెడు ♦ పనులకొఱకె । క్రమముగా వారు దాల్చిరి ♦ కార్ముకముల॥

పుండరీకాతపత్రింపుఁ ♦ బోలుపుఁ గన్నఁ । గాశచామరముల నువి♦కాస మున్న
యానృపుని బోల నెంత యా♦యత్తమైన । నాప్రకాశంబు నాఋతు ♦ వందదయ్యె॥ ౧౭

అపుడు కనులున్నవారల ♦ కందఱకును । సమముగా హర్షమిడినవి ♦ జగతి రెండె
యతిప్రసన్నత నొప్పెడు ♦ నతని మోము । చారుచంద్రికలను జల్లు ♦ చందమామ॥ ౧౮

పరమరాళ మనోహర ♦ పంక్తులందుఁ । దారలందుఁ గుముద్వతీ♦వారియందుఁ
బ్రభువతంసుని సత్కీర్తి ♦ వైభవములు । భవ్యముగఁ బ్రసరించిన ♦ పగిదిఁ దోఁచె॥ ౧౯

శాలిసస్యమ్ములను గాచు ♦ సతులు గూడి । చెఱకుఁదోఁటల నీడల ♦ దరిని నిలిచి
బాల్యమున నుండి పరఁగిన ♦ భవ్యయశుని । గురుగుణోదయమును బాడి ♦ కొనిరి చెలఁగి॥ ౨౦

అయ్యగస్త్యోదయంబున ♦ నన్ని కడల । సలిలములు శుభ్రతరములై ♦ చెలఁగఁ జొచ్చె
నురుపరాక్రముఁడా రఘు ♦ వుదయమంద । ఖలరిపుల చిత్తములు భీతిఁ♦గలఁగఁ జొచ్చె॥ ౨౧

గొప్పమూపురములతోడ ♦ నొప్పమీఱి । మదముచే మించు వృషభముల్ ♦ నదుల దరుల
సలుపు తమ కేళియందు నా ♦ సార్వభౌము । ననుపమపరాక్రమక్రమ ♦ మనుకరించె॥ ౨౨

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం । మదగంధిభిరాహతాః
అసూయయేవ తన్నాగాః । సప్తధైవ ప్రసుస్రువుః॥ ౨౩

సరితః కుర్వతీ గాధాః । పథశ్చాశ్యానకర్దమాన్
యాత్రాయై చోదయామాస । తం శక్తేః ప్రథమం శరత్॥ ౨౪

తస్మై సమ్యగ్ఘుతో వహ్ని । ర్వాజినీరాజనావిధౌ
ప్రదక్షిణార్చి ర్వ్యాజేన । హస్తేనేవ జయం దదౌ॥ ౨౫

స గుప్తమూలప్రత్యంతః । శుద్ధపార్ష్ణి రయాన్వితః
షడ్విధం బలమాదాయ । ప్రతస్థే దిగ్జిగీషయా॥ ౨౬

అవాకిరన్ వయోవృద్ధా । స్తం లాజైః పౌరయోషితః
పృషతైర్మందరోద్ధూతైః । క్షీరోర్మయ ఇవాచ్యుతం॥ ౨౭

స యయౌ ప్రథమం ప్రాచీం । తుల్యః ప్రాచీనబర్హిషా
అహితా ననిలోద్ధూతై । స్తర్జయన్నివ కేతుభిః॥ ౨౮

రజోభిః స్యందనోద్ధూతై । ర్గజైశ్చ ఘనసన్నిభైః
భువస్తల మివ వ్యోమ । కుర్వన్ వ్యోమేవ భూతలం॥ ౨౯

ప్రతాపో౽గ్రే తతః శబ్దః । పరాగ స్తదనంతరం
యయౌ పశ్చాద్రథాదీతి । చతుఃస్కంధేవ సా చమూః॥ ౩౦

మరుపృష్ఠా న్యుదంభాంసి । నావ్యాః సుప్రతరా నదీః
విపినాని ప్రకాశాని । శక్తిమత్త్వాచ్చకార సః॥ ౩౧

స సేనాం మహతీం కర్షన్ । పూర్వసాగరగామినీం
బభౌ హరజటాభ్రష్టాం । గంగామివ భగీరథః॥ ౩౨

త్యాజితైః ఫలముత్ఖాతై । ర్భగ్నైశ్చ బహుధా నృపైః
తస్యాసీ దుల్బణో మార్గః । పాదపైరివ దంతినః॥ ౩౩

పౌరస్త్యా నేవమాక్రామం । స్తాం స్తాంజనపదాన్ జయీ
ప్రాప తాలీవనశ్యామ । ముపకంఠం మహోదధేః॥ ౩౪

అనమ్రాణాం సముద్ధర్తు । స్తస్మా త్సింధురయాదివ
ఆత్మా సంరక్షితః సుహ్మై । ర్వృత్తి మాశ్రిత్య వైతసీం॥ ౩౫

చారుమదగంధమీనెడు ♦ సప్తపర్ణ । పాదపసుమాళి కోర్వని ♦ పగిదిఁ దోఁప
నా మహీధవు సమదగజాళి గార్చె । దానధారలు సప్త రంధ్రములనుండి॥ ౨౩

దాఁటుటకునర్హముగ నదుల ♦ దనరఁజేసి । యడుసు లేనట్లు పథముల ♦ నలరఁజేసి
తచ్ఛరత్కాలమాతని ♦ దండయాత్ర । కరుగఁ బురికొల్పె నతఁ డుత్సహించునట్లు॥ ౨౪

వాజి నీరాజనంబని ♦ పరఁగువిధిని । వహ్ని వేల్పంగఁబడి కుడివైపు దిరిగి
హస్తమనఁ నొప్పు జ్వాలతో ♦ నవనిపతికి । సకల సద్గుణజలధికి ♦ జయము నొసంగె॥ ౨౫

ప్రాంతదుర్గమ్ములను బురి ♦ భద్రపఱచి । వెన్ను గాపాడనిడి షడ్విధబలమ్ము
నెమ్మిఁ గొల్వంగ దిగ్విజ ♦ యమ్ము వెడలె । మంగళోదగ్రుఁడా నృప ♦ పుంగవుండు॥ ౨౬

కన్యపుం గొండచేతఁ బాల్ కడలిఁ జిలుకఁ । బాలతుంపర హరి కప్పఁ ♦ బడిన యట్లు
పౌరవృద్ధాంగనలు చల్లు ♦ భవ్యలాజ । తతులచేఁ గప్పఁబడియె నా ♦ క్షితిపమౌళి॥ ౨౭

ఇంద్రసముఁడగు నాధర ♦ ణీశ్వరుండు । దరలెఁ దొలుదొల్తఁ దూర్పుకై ♦ ధ్వజపటమ్ము
లఖిలశత్రుకోటులకు గుండె ♦ లదరునట్లు । లనిలనిర్ధూతమై యల్ల ♦ లాడుచుండ॥ ౨౮

రథగమనవేగమున లేచు ♦ రజముచేత । వ్యోమతలమును మార్చెను ♦ భూమిగాను
గాఢమేఘమ్ములను బోలు ♦ కరులచేత । భూమితలమును మార్చెను ♦ వ్యోమముగను॥

విక్రమము దారిచూపఁగా ♦ వెంటనరిగె । శబ్దములు వానివెంటను ♦ జనె పరాగ
మంత్య జతురంగబలము వెన్నంటి వెడలె । నాల్గు వ్యూహమ్ములనుబోలి ♦ నడిచె నిట్లు॥ ౩౦

నీరపూరముఁ గొల్పె నెడారులందు । వరపథమ్ములు వెలయించె ♦ వనములందు
నావలను దాఁట యోగ్యమౌ ♦ నదులయందు । సులభసాధనములఁ గూర్చె ♦ సుబలుఁడతఁడు॥

పూర్వసాగరమును గూర్చి ♦ పోవుచుండు । నమ్మహాసేన వడిపెద్ద ♦ నారఘుండు
హరజటాజూటమును వీడి ♦ యరుగుచుండు । గంగనడుపు భగీరథు ♦ కరణి నుండె॥ ౩౨

భగ్ననిర్మూలగతఫల ♦ బహునృపాల । వితతియుక్తమైన యాత్రని ♦ విశదపథము
భగ్ననిర్మూల గతఫల ♦ పాదపముల । గములు గలిగిన దంతిమా ♦ ర్గమును బోలె॥ ౩౩

విజయశీలుఁడు పూర్వ ది ♦ గ్విజయయాత్ర । వెడలి యయ్యయి దేశముల్ ♦ గడచి యిట్లు
చాపతాళీవనాళిచే ♦ శ్యామలమయి । కాంచెడు మహార్ణవంబు తీ ♦ రమ్మునందేరె॥ ౩౪

నమ్రతను జూపకుండెడు ♦ నరపతులను । జేరి నిర్మూలమొనరించు ♦ నారఘునక
సింధువేగమునఁ బ్రబ్బలి ♦ శిరము వాల్చు । పగిది నతులయి సుంహులు ♦ బ్రదికిరనిరి॥

వంగానుత్ఖాయ తరసా । నేతా నౌసాధనోద్యతాన్
నిచఖాన జయస్తంభాన్ । గంగాస్రోతోంతరేషు సః॥ ౩౬

ఆపాదపద్మప్రణతాః । కలమా ఇవ తే రఘుం
ఫలైః సంవర్ధయామాసు । రుత్ఖాతప్రతిరోపితాః॥ ౩౭

స తీర్త్వా కపిశాం సైన్యై । ర్బద్ధద్విరదసేతుభిః
ఉత్కలాదర్శితపథః । కలింగాభిముఖో యయౌ॥ ౩౮

స ప్రతాపం మహేంద్రస్య । మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్
అంకుశం ద్విరదస్యేవ । యంతా గంభీరవేదినః॥ ౩౯

ప్రతిజగ్రాహ కాలింగ । స్తమస్త్రై ర్గజసాధనః
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం । శిలావర్షీవ పర్వతః॥ ౪౦

ద్విషాం విషహ్య కాకుత్స్థ । స్తత్ర నారాచదుర్దినం
సన్మంగళస్నాత ఇవ । ప్రతిపేదే జయశ్రియం॥ ౪౧

తాంబూలీనాం దళై స్తత్ర । రచితాపానభూమయః
నారికేళాసవం యోధాః । శాత్రవం చ పపుర్యశః॥ ౪౨

గృహీతప్రతిముక్తస్య । స ధర్మవిజయీ నృపః
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య । జహార న తు మేదినీం॥ ౪౩

తతో వేలాతటేనైవ । ఫలవత్పూగమాలినా
అగస్త్యాచరితామాశా । మనాశాస్యజయో యయౌ॥ ౪౪

స సైన్యపరిభోగేన । గజదానసుగంధినా
కావేరీం సరితాంపత్యుః । శంకనీయామివాకరోత్॥ ౪౫

బలై రధ్యుషితా స్తస్య । విజిగీషో ర్గతాధ్వనః
మారీచోద్భ్రాంతహారీతా । మలయాద్రే రుపత్యకాః॥ ౪౬

ససంజురశ్వక్షుణ్ణానా । మేలానా ముత్పతిష్ణవః
తుల్యగంధిషు మత్తేభ । కటేషు ఫలరేణవః॥ ౪౭

భోగివేష్టనమార్గేషు । చందనానాం సమర్పితం
నాస్రసత్కరిణాం గ్రైవం । త్రిపదీచ్ఛేదినామపి॥ ౪౮

నావలనుగూర్చి తాఁకి స♦న్నద్ధులైన । వంగదేశస్థులను గెల్చి ♦ తుంగశక్తి
నతఁడు గంగామహాప్రవా♦హాంతరమున । నొప్పభువిని జయస్తంభ ♦ మొకటినాటె॥ ౩౬

పాతులగలింపఁబడి మఱి ♦ పాతఁబడినఁ । గలమసస్యంబు ఫలమిచ్చు ♦ కరణిమరలఁ
దమ యథాస్థానముల నిల్పఁ ♦ దనరునృపులు । ప్రభుని కాళ్ళకు మ్రొక్కి క♦ప్పములనిడిరి॥ ౩౭

ద్విరదతతినైన వింతవం♦తెనల మీఁదఁ । గపిశయనునది దాఁటి యు♦త్కలులు చూపు
మార్గమున నాకళింగ భూ♦మండలమును । గూర్చి సేనలతోఁ జనెఁ ♦ జేర్చి రఘువు॥ ౩౮

అమ్మహేంద్రుని యుత్త♦మాంగమ్మునందుఁ । దనదు దుస్సహమైన ప్ర♦తాపముని చె
వెరవరి నియంతగంభీర ♦ వేదియగుడు । నిభముతలమీఁద నంకుశం ♦ బిడెడుమాడ్కి॥ ౩౯

తుంగగజసైన్యయుతుఁడు క♦ళింగవిభుఁడు । ప్రతిఘటించుచు నిలిచె న♦స్త్రములచేత
బక్షములఁ గొట్టవచ్చిన ♦ వజ్రిమీఁద । శిలలఁగురియుచు నిలుచునా ♦ శిఖరివోలె॥ ౪౦

శత్రు నారాచవర్షంబు ♦ శాంతినోర్చి । యక్కకుత్స్థకులుండు మ♦హాద్రిధీరుఁ
డంతఁ జయలక్ష్మిఁ జేకొనె ♦ నంతమందు । మంగళస్నాతవలె నృప♦పుంగవుండు॥ ౪౧

తమతమకుఁ గల్పితములైన ♦ స్థలములందుఁ । దమలపాకులనైన పా♦త్రములయందు
నారికేళాసవముదాల్చి ♦ వీరులెల్ల । దాయల యశంబుతోఁబాటు ♦ ద్రావిరపుడు॥ ౪౨

ధర్మమునెగోరి జయమున ♦ దాల్చునృపతి । యంతఁ దాఁబట్టివిడిచిన ♦ యమ్మహేంద్ర
నాథునుండి కరమ్ము ధ♦నమ్ముగొనియెఁ । గాని మేదిని నావంత ♦ యేని గొనఁడు॥ ౪౩

అంత ఫలయుత పూగవృ♦క్షాళితోడఁ । గ్రాలు వేలాతటంబున ♦ క్ష్మావరుండు
దరలె నాకుంభజన్ముని ♦ దారివట్టి । యంతరాయంబు జయపథ ♦ మంటనట్లు॥ ౪౪

రఘువు నదులకుఁ బతియయి ♦ క్రాలునట్టి । వారిధికిఁ గొల్పెశంక కా♦వేరియందు
మించిసేనలు దానిభో♦గించునపుడు । దానగంధంబు దానిని ♦ దాఁకుకతన॥ ౪౫

అతఁడు దిగ్విజయముగోరి ♦ యతులసేన । గొని చనుచునిట్లు మిరియంపు ♦ వనులనెగయు
పనుపుపిట్టల చేతను ♦ భవ్యమైన । మలయగిరిచెంత విడిసె ను♦త్కలికతోడ॥ ౪౬

అశ్వరింఖాసముద్ధూత ♦ మగుచు లేచి । యలరుచుండెడు నేలాఫ♦లాళిరజము
తనసుగంధాన కెనయయి ♦ తనరుచుండు । గంధగజమదగండ భా♦గములనంటె॥ ౪౭

ద్విరదములు కాళ్ళసంకెళ్లఁ♦ద్రెంచుకొనియు । సర్పములు చుట్టుకొనుటచేఁ♦జందనంపుఁ
జెట్టులను గల్గు జాడలఁ ♦ గట్టఁబడిన । కంఠబంధమ్ము జాఱిపోలేఁ ♦ గాంచనయ్యె॥ ౪౮

దిశిమందాయతే తేజో । దక్షిణస్యాం రవేరపి
తస్యామేవరఘోః పాండ్యాః । ప్రతాపం నవిషేహిరే। ౪౯

తామ్రపర్ణీ సమేతస్య । । ముక్తాసారం మహోదధేః
తేనిపత్య దదుస్తస్మై । యశః స్వమివ సంచితం॥ ౫౦

సనిర్విశ్య యథాకామం । తటేష్వాలీనచందనౌ
స్తనావివదిశస్తస్యాః । శైలౌ మలయదుర్దురౌ॥ ౫౧

అసహ్య విక్రమః సహ్యం । దూరాన్ముక్త ముదన్వతా
నితంబమివ మేదిన్యాః । స్రస్తాం శుకమలంఘయత్॥ ౫౨

తస్యానీకైర్విసర్పద్భి । రపరాంత జయోద్యతైః
రామాస్త్రోత్సారితోప్యాసీత్ । సహ్యలగ్న ఇవార్ణవః॥ ౫౩

భయోత్సృష్ట విభూషాణాం । తేనకేరళ యోషితాం
అలకేషుచమూరేణు । శ్చూర్ణ ప్రతినిధీ కృతః॥ ౫౪

మురలామారుతోద్ధూత । మగమత్కైతకం రజః
తద్యోధవారబాణానా । మయత్న పటవాసతాం॥ ౫౫

అభ్యభూయత వాహానాం । చరతాంగాత్రశింజితైః
వర్మభిః పవనోద్ధూత । రాజతాళీ వనధ్వనిః॥ ౫౬

ఖర్జూరీ స్కంధనద్ధానాం । మదోద్గార సుగంధిషు
కటేషు కరిణాంపేతుః । పున్నాగేభ్యః శిలీముఖాః॥ ౫౭

అవకాశం కిలోదన్వాన్ । రామాయాభ్యర్థితో దదౌ
అపరాంత మహీపాల । వ్యాజేన రఘవేకరం॥ ౫౮

మత్తేభ రదనోత్కీర్ణ । వ్యక్త విక్రమ లక్షణం
త్రికూటమేవ తత్రోచ్చై । ర్జయస్తంభం చకారసః॥ ౫౯

పారసీకాంస్తతోజేతుం । ప్రతస్థే స్థలవర్త్మనా
ఇంద్రియాఖ్యానివరిపూన్ । స్తత్త్వజ్ఞానేన సంయమీ॥ ౬౦

యవనీముఖ పద్మానాం । సేహే మధుమదం నసః
బాలాతపమివాబ్జానా । మకాల జలదోదయః॥ ౬౧

తెల్లమేగద దక్షిణ ♦ దిక్కునరిదుఁ । దరణికినిగూడఁ దేజంబు ♦ తగ్గుమంట
కాని యచ్చటిపాండ్యులు ♦ ఘనుని రఘుని । యుగ్రతేజంబు నోర్వఁగా ♦ నోపరైరి॥

వారలాతామ్రపర్ణితో ♦ వఱలుచుండు । సాగరమునుండి కొన్నట్టి ♦ సారచారు
మౌక్తికావళి రఘునృప ♦ మౌళికిడిరి । సంచితంబైన కీర్తి నొ♦సంగినట్లు॥ ౫౦

అతఁ డాదిశయను కాంత ♦ కందమగుచుఁ । దటులఁ జందనమునుగూడి ♦ స్తనములట్లు
వరలుచుండెడు మలయదు♦ర్దురము లనెడు । గిరులఁదగు సౌఖ్యములఁదేలి ♦ తరలితరలి॥

సాగరమునుండి దూరమై ♦ క్ష్మారమణికిఁ । జీరతొలఁగిన యక్కటి ♦ సీమయనఁగఁ
గ్రాలుచుండెడు సహ్యప♦ర్వతముదాఁటె । వినుతశీలుఁడు దుస్సహ ♦ విక్రముండు॥ ౫౨

అపర దిగ్జయమునుగోరి ♦ యరుగునతని । వెంటఁజనుసేన సహ్యాద్రి ♦ నంటియుండఁ
బరశురాముని శరహతిఁ ♦ బాటికూడ । నగ్గిరిని నద్ధియంటి యు♦న్నట్లతోఁచె॥ ౫౩

భయముచే భూషణమ్ములఁ ♦ బాఱవైచి । నట్టి కేరళయువతుల ♦ యలకలందుఁ
జౌరు కుంకుమచూర్ణ ప్ర♦చారమునకు । మాఱుసైనిక రేణు సం♦హార మొదవె॥ ౫౪

అతనిభటకంచుకాళి క♦యత్నముగను । బరిమళముగొల్పుభటుఁడయ్యె ♦ మరుళయనెడు
నదినిబుట్టెడుగాలిచేఁ ♦ బొదలుచుండి । మోదమిడునట్టి కేతకీ ♦ పుష్పరజము॥ ౫౫

వర్మములుదాల్చివఱలెడు ♦ వాహనముల । గాత్రములనుండి వెడలు వి♦చిత్రరవము
గాలిచేరాజతాళీ వ♦నాళినుండి । వచ్చుశబ్దమ్మునకుఁ దల♦వంపుఁగొలిపె॥ ౫౬

కరులుఖర్జూరతరులకుఁ ♦ గట్టియుండ । మానిపున్నాగసుమముల ♦ మధుపచయము
కరముమదసౌరభంబునఁ ♦ గ్రాలుచుండు । వానిగండస్థలంబుల ♦ వ్రాలెఁదమిని॥ ౫౭

తన్నుయాచింపయాచింప ♦ దయఁదలంచి । జామదగ్న్యకి నొకయింత ♦ స్థలమొసంగెఁ
బడమటినృపాలురనుమిషఁ ♦ బరమభక్తిఁ । గప్పమొసఁగెను రఘునకు ♦ నప్పయోధి॥ ౫౮

మదగజేంద్రాళికొమ్ముల ♦ మలిచినట్టి । విక్రమక్రమచిహ్నాలు ♦ వెలయుకతనఁ
దత్త్రికూటంబె తనజయ ♦ స్తంభముగను । వఱలఁజేసెను రఘు ధరా♦వల్లభుండు॥ ౫౯

పారసీకులనోర్వంగఁ ♦ బార్థివుండు । వెడలెభూమార్గమునవంత ♦ శక్రమించి
సంయమీంద్రుఁడు తత్త్వ వి♦జ్ఞానమునను । విషయరిపులను నిర్జింప ♦ వెడలునట్లు॥ ౬౦

యవనకాంతాముఖాబ్జము ♦ లందుఁగలుగు । మధుమదముఁజూడనోర్వఁడా♦మనుజవిభుఁడు
అయ్యకాలపునీరద ♦ మింటిబాల । తపదయమునూర్యాతపముగాంచ ♦ నోర్వనట్లు॥ ౬౧

సంగ్రామ స్తుములస్తస్య । పాశ్చాత్త్యైరశ్వ సాధనైః
శార్ఙ్గకూజిత విజ్ఞేయ । ప్రతియోధే రజస్యభూత్॥ ౬౨

భల్లాప వర్జితైస్తేషాం । శిరోభిః శ్మశ్రులైర్మహీం
తస్తార సరఘావ్యాప్తైః । సక్షౌద్ర పటలైరివ॥ ౬౩

అపనీత శిరస్త్రాణాః । శేషాస్తం శరణం యయుః
ప్రణిపాత ప్రతీకారః । సంరంభోహి మహాత్మనాం॥ ౬౪

వినయంతే స్మతద్యోధా । మధుభిర్విజయ శ్రమం
ఆస్తీర్ణజిన రత్నాసు । ద్రాక్షావలయ భూమిషు॥ ౬౫

తతః ప్రతస్థే కౌబేరీం । భాస్వానివ రఘుర్దిశం
శరైరుస్రైరివోదీచ్యా । నుద్ధరిష్యన్ రసానివ॥ ౬౬

వినీతాధ్వశ్రమాస్తస్య । సింధుతీర విచేష్టనైః
దుధువుర్వాజినః స్కంధాం । ల్లగ్న కుంకుమ కేసరాన్॥ ౬౭

తత్రహూణావరోధానాం । భర్తృషు వ్యక్తవిక్రమం
కపోలపాటలాదేశి । బభూవ రఘుచేష్టితం॥ ౬౮

కాంభోజాః సమరే సోఢుం । తస్యవీర్య మనీశ్వరాః
గజాలాన పరిక్లిష్టైః । రక్షోటైః సార్థమానతాః॥ ౬౯

తేషాంసదశ్వ భూయిష్ఠా । స్తుంగద్రవిణ రాశయః
ఉపదావివిశుః శశ్వ । న్నోత్సేకాః కోసలేశ్వరం॥ ౭౦

తతో గౌరీగురుం శైల । మారురోహాశ్వసాధనః
వర్ధయన్నివతత్కూటా । నుద్ధూతైర్ధాతు రేణుభిః॥ ౭౧

శశంస తుల్య సత్త్వానాం । సైన్యఘోషేప్య సంభ్రమం
గుహాశయానాం సింహానాం । పరివృత్త్యావ లోకితం॥ ౭౨

భూర్జేషుమర్మరీ భూతాః । కీచకధ్వని హేతవః
గంగా శీకరిణోమార్గే । మరుతస్తం నిషేవిరే॥ ౭౩

విశశ్రముర్నమేరూణాం । ఛాయాస్వధ్యాస్య సైనికాః
దృషదో వాసితోత్సంగా । నిషణ్ణ మృగనాభిభిః॥ ౭౪

వాజియుతమైనపాశ్చాత్త్య ♦ బలముతోడ । రఘునకొదవెను ఘోర సం♦గ్రామమపుడు
భటులుటంకారములఁ బర♦స్పరముఁ దెలిసి । పోరిరి రజమ్ముదట్టమై ♦ పొలుచుకతన॥ ౬౨

అతఁడు శరముల రిపులపై ♦ నడరఁజేయఁ । దునిసి భువిఁబడ్డగడ్డాల ♦ తోడి తలలు
తేనెటీఁగెలుమూఁగిన ♦ తెట్టెలట్లు । గనఁబడుచునుండె సంగరాం ♦ గణమునందు॥ ౬౩

అంతఁ దలపాగలనువీడి ♦ యవనివిభుని । యంఘ్రి ప్రాలిరి హతశేషు ♦ లైనవారు
ఘనులకోపమ్మనకుఁ బ్రతీ♦కారమరయ । వచ్చి వారలశరణంబు ♦ చొచ్చుటొకటె॥ ౬౪

విపులద్రాక్షావనమ్ముల ♦ వీరులెల్లఁ । జేరిమృగచర్మములమీఁదఁ ♦ గూరుచుండ
జయముగాంచుటలోఁబడ్డ ♦ శ్రమముదీఱ । మధువు నానుచు సంతోష ♦ మగ్నులైరి॥ ౬౫

కిరణములరసముంబీల్చు ♦ తరణి కరణిఁ । గఱకుటమ్ముల శత్రుల ♦ గర్వమెల్లఁ
బీల్చుచుం జనె నంతఁ బృ♦థ్వీవరుండు । రఘుఁడు కౌబేరదిశకు సం♦భ్రమముమీఱ॥ ౬౬

దారినడచిన బడలిక ♦ దీఱునట్లు । హయలు సింధుతటంబునఁ ♦ దిరుగుచుండి
జూలు నంటినకుంకుమ ♦ రాలునట్లు । తలచుఁ దమయంగములను గ♦ దల్చుచుండె॥ ౬౭

అచటి హూణాంగనలశుద్ధాంత ♦ నిచయమునకు । నెఱుపుచెక్కిళ్ళమీఁదను ♦ నెఱపసేర్చె
వారిభర్తలయందు సు♦వ్యక్తమైన । విక్రమంబను రఘుని చే♦ష్టాక్రమంబు॥ ౬౮

అతని తేజంబునకుముందు ♦ నాలమందు । నిలువఁజాలక కాంభోజ ♦ నృపులువచ్చి
కరులకట్టులచేతను ♦ గరమువంగు । నచటియంకోలతరులతో ♦ నట్టెవ్రాలి॥ ౬౯

పయిఁబయిని గాన్కలొసఁగిన ♦ వారలిచ్చు । స్వర్ణరాసులు వాజిరా♦జములగములు
పొందనేకాని గర్వంబు ♦ పొందలేదు । కొంచెమేనియుఁగూడ నా ♦ కోసలేంద్రు॥ ౭౦

అశ్వసేనాళితోఁగూడి ♦ యాతఁడంత । గౌరిగురుఁడని ప్రఖ్యాతిఁ ♦ గన్నయట్టి
హిమశిఖరినెక్కె శృంగాల ♦ నెగయునట్టి । ధాతురేణులతోఁబెంపఁ ♦ దలఁచినట్లు॥ ౭౧

సమబలముఁగాంచి గుహల వి♦శ్రాంతిమించి । యఱుతలనుద్రిప్పి పఱపు హ♦ర్యక్షతతుల
వీక్షణమ్ములు సేనల ♦ విపుల ఘోష । ములకు వెఱవనిభావంబుఁ ♦ దెలియఁబఱచె॥ ౭౨

భూర్జపత్రాళి గలగల ♦ పొదలఁజేసి । యంచితధ్వని వెదురుల♦యందు నించి
గాంగశీకరములఁదాల్చి ♦ క్రాలువాత । మతనిసేవించె మార్గ మ♦ధ్యమ్మునందు॥ ౭౩

ఆరఘుని యోధవరులు ని♦మేరుతరుల । నీడఁ గస్తూరిమృగముల ♦ క్రీడచేతఁ
బరిమళముగన్నయఱురశిలా ♦ ఫలకములను । హాయిగా విశ్రమించి రా ♦ యాసమెడల॥

సరళాసక్తమాతంగ । గ్రైవేయస్ఫురితత్విషః
ఆసన్నోషధయో నేతు । ర్నక్తమస్నేహదీపికాః॥ ౭౫

తస్యోత్సృష్టనివాసేషు । కంఠరజ్జుక్షతత్వచః
గజవర్ష్మ కిరాతేభ్యః । శశంసుర్దేవదారవః॥ ౭౬

తత్రజన్యం రఘోర్ఘోరం । పర్వతీయైర్గణైరభూత్
నారాచక్షేపణీయాశ్మ । నిష్పేషోత్పతితానలం॥ ౭౭

శరైరుత్సవసంకేతాన్ । సకృత్వా విరతోత్సవాన్
జయోదాహరణం బాహ్వో । ర్గాపయామాస కిన్నరాన్॥ ౭౮

పరస్పరేణ విజ్ఞాత । స్తేషూపాయనపాణిషు
రాజ్ఞా హిమవతః సారో । రాజ్ఞః సారో హిమాద్రిణా॥ ౭౯

తత్రాక్షోభ్యం యశోరాశిం । నివేశ్యావరురోహ సః
పౌలస్త్యతులితస్యాద్రే । రాదధాన ఇవ హ్రియం॥ ౮౦

చకంపే తీర్ణలౌహిత్యే । తస్మిన్ ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరః
తద్గజాలానతాం ప్రాప్తైః । సహకాలాగురుద్రుమైః॥ ౮౧

నప్రసేహే స రుద్ధార్క । మధారావర్షదుర్దినం
రథవర్త్మరజోప్యస్య । కుతఏవ పతాకినీం॥ ౮౨

తమీశః కామరూపాణా । మత్యాఖండలవిక్రమం
భేజే భిన్నకటైర్నాగై । రన్యానుపరురోధయైః॥ ౮౩

కామరూపేశ్వరస్తస్య । హేమపీఠాధిదేవతాం
రత్నపుష్పోపహారేణ । ఛాయామానర్చ పాదయోః॥ ౮౪

ఇతిజిత్వా దిశోజిష్ణు । ర్న్యవర్తత రథోద్ధతం
రజో విశ్రామయన్ రాజ్ఞాం । ఛత్రశూన్యేషు మౌలిషు॥ ౮౫

సవిశ్వజితమారేభే । యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం
ఆదానం హి విసర్గాయ । సతాం వారిముచామివ॥ ౮౬

సత్రాంతే సచివసఖః పురస్క్రియాభి
ర్గుర్వీభిః శమితపరాజయవ్యలీకాన్

సరళతరువులఁగట్టిన ♦ కరులమెడలఁ । గ్రాలుగ్రైవేయకమ్ములఁ ♦ బ్రతిఫలించు
నోషధులకాంతులయ్యె నా ♦ యుర్విపతికిఁ । జమురులేకయె వెల్గు దీ ♦ పములురాత్రి॥ ౭౫

కంఠరజ్జుక్షతంబయి ♦ క్రాలుచుండు । దేవదారువులే చెప్పు ♦ దేవసముని
రఘుని కరులప్రమాణ మ్మ ♦ రణ్యచరుల । కతఁడు విడిసిననెలవుల ♦ యందునచట॥ ౭౬

ఉర్విపతికిని బర్వతీ ♦ యులకు నంతఁ । బ్రాప్తమయ్యెను ఘోరసం ♦ గ్రామమచట
భీమనారాచ పాషాణ ♦ భిండివాల । గణము నిప్పుల నుమిసె సం ♦ ఘట్టనమున॥ ౭౭

అంతనుత్సవసంకేతు ♦ లనెడిరిపుల । నోర్చి శరముల నుత్సవ ♦ మార్చిరఘువు
నిజభుజార్జిత జయగీత ♦ నిచయములను । గిన్నరులచేతఁబాడించెఁ ♦ గీర్తిఁబెంచె॥ ౭౮

పర్వతీయులు తమతమ ♦ పాణులందుఁ । గానుకలనుబట్టి భూవరు ♦ కడకురాఁగ
నృపుఁడెఱింగెనుహిమవంతుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ। యెఱిఁగెహిమవంతుఁడునునృపుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ ౭౯

ఆఘనగిరీంద్రుమీఁద న ♦ మోఘమైన । కీర్తిరాశినిగూర్చి స ♦ త్కీర్తిరఘువు
తత్పులస్త్యసుతుండు క ♦ దల్చినట్టి । యద్రికిని లజ్జఁగొల్పనో ♦ యనఁగ దిగియె॥ ౮౦

అంత లౌహిత్యనదిదాఁటి ♦ యచటనృపతి । హస్తితతిఁ గట్టివైచిన ♦ నగురుతరుల
నాప్రదేశపుఁబ్రాగ్జ్యోతి ♦ షాధిపతియు । నొక్కమాఱుగఁ గంపంబు ♦ నొందిరపుడు॥ ౮౧

ఆకసమునందు నర్కుని ♦ కడ్డమగుచు । వృష్టిలేనట్టి మబ్బుగా ♦ విస్తరిలిన
రఘువు రథరాజిలేచిన ♦ రజమెయోర్వ । లేనియావైరి నిలుమనే ♦ సేనయెదుట॥ ౮౨

అన్యుల జయింప సాయమై ♦ యధికమదము । చేతఁ గటములు పగిలిన ♦ సింధురముల
నిందవిక్రముఁడైన న ♦ రేంద్రమణికిఁ । గామరూపాధిపతియిచ్చెఁ ♦ గానుకగను॥ ౮౩

హేమపీఠాధిదేవత ♦ నామహీంద్రుఁ । గామరూపేశ్వరుఁడు చేరి ♦ కాంతుతోడ
నతని పాదాబ్జములఛాయ ♦ కర్చసల్పె । రత్నపుష్పోపహార మ ♦ ర్పణము సేసి॥ ౮౪

దిగ్విజయమిట్టు లొనరించి ♦ దీప్తిమించి । ఛత్రశూన్యుల రిపుల శీ ♦ ర్షములమీఁద
రథరయోద్ధూతమైనట్టి ♦ రజముఁగొలిపి । రాజధానికి మరలె నా ♦ రాజమౌళి॥ ౮౫

సర్వమును దక్షిణగఁబెట్టి ♦ సల్పునట్టి । విశ్వజిద్యాగ మొనరించె ♦ విమలకీర్తి
జలదములకెట్టులో సజ్జ ♦ నులకు నట్లె । యార్జనంబెల్లఁ ద్యాగార్థ ♦ మానుగాదె॥ ౮౬

చ॥ నృపతి కకుస్థవంశమణి ♦ నీతివిదుండు మఖాంతమందుఁ దా
స్వపతులఁబాసి గాసిలెడు ♦ సాధ్వులకెంతయు సంతసంబుగా

కాకుత్స్థ శ్చిరవిరహోత్సుకావరోధాన్
రాజన్యా న్స్వపుర నివృత్తయేను మేనే॥ ౮౭

తే రేఖాధ్వజ కులిశాతపత్ర చిహ్నం
సమ్రాజశ్చరణయుగం ప్రసాదలభ్యం
ప్రస్థాన ప్రణతిభిరంగులీషు చక్రు
ర్మౌళి స్రక్చ్యుతమకరంద రేణుగౌరం॥ ౮౮

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ రఘుదిగ్విజ
యోనామ చతుర్థఃసర్గః

నపజయచింతఁ బోఁదోలఁచి ♦ యంచిత సత్కృతులన్ గృపామతిన్
స్వపురము లేగ నాజ్ఞయిడె ♦ సర్వమహీధవపాళి కంతటన్॥ ౮౭

చ॥ నిజనగరమ్ము లేగుధర♦ణీపతులెల్లఁ బ్రసాదలభ్యమా
ధ్వజకులిశాదిరేఖలను ♦ భాసిలుచుండు నరేంద్రు నంఘ్రులన్
ఋజుమతి వ్రాలి రంగుళుల ♦ కెఱ్ఱనికాంతులు మౌళిబద్ధమా
సరిజములనుండి జారెడు మ♦రందరజమ్ములచేత నించుచున్॥ ౮౮

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ అదివూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రఘు
దిగ్విజయంబను చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచమః సర్గః

—:o:—

తమధ్వరే విశ్వజితి క్షితీశం । నిఃశేషవిశ్రాణితకోశజాతం
ఉపాత్తవిద్యో గురుదక్షిణార్థీ । కౌత్సః ప్రపేదే వరతంతుశిష్యః॥ ౧

స మృణ్మయే వీతహిరణ్మయత్వాత్ । పాత్రే నిధాయార్ఘ్యమనర్ఘశీలః
శ్రుతప్రకాశం యశసా ప్రకాశః । ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః॥ ౨

తమర్చయిత్వా విధివద్విధిజ్ఞ । స్తపోధనం మానధనాగ్రయాయీ
విశాంపతిర్విష్టరభాజమారాత్ । కృతాంజలిః కృత్యవిదిత్యువాచ॥ ౩

అప్యగ్రణీర్మంత్రకృతామృషీణాం । కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీ గురుస్తే
యతస్త్వయా జ్ఞానమశేషమాప్తం । లోకేన చైతన్యమివోష్ణరశ్మేః॥ ౪

కాయేన వాచా మనసాపి శశ్వ । ద్యత్సంభృతం వాసవధైర్యలోపి
ఆపాద్యతే న వ్యయమంతరాయైః । కచ్చిన్మహర్షేస్త్రివిధం తపస్తత్॥ ౫

ఆధారబంధప్రముఖైః ప్రయత్నైః । సంవర్ధితానాం సుతనిర్విశేషం
కచ్చిన్న వాయ్వాదిరుపప్లవో వః । శ్రమచ్ఛిదామాశ్రమపాదపానాం॥ ౬

క్రియానిమిత్తేష్వపి వత్సలత్వా । దభగ్నకామా మునిభిః కుశేషు
తదంకశయ్యాచ్యుతనాభినాలా । కచ్చిన్మృగీణామనఘా ప్రసూతిః॥ ౭

నిర్వర్త్యతే యైర్నియమాభిషేకో । యేభ్యో నివాపాంజలయః పితౄణాం
తాన్యుంఛషష్ఠాంకితసైకతాని । శివాని వస్తీర్థజలాని కచ్చిత్॥ ౮

నీవారపాకాది కడంగరీయై । రామృశ్యతే జానపదైర్న కచ్చిత్
కాలోపపన్నాతిథికల్ప్యభాగం । వన్యం శరీరస్థితిసాధనం వః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచమాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

విశ్వజిద్యాగ మొనరించి ♦ విత్తమెల్ల । వెచ్చపెట్టిన రఘుఁజేర ♦ వచ్చెఁ గౌత్సుఁ
డమలవరతంతు శిష్యుఁడా ♦ గమములెల్ల । నేర్చి గురుదక్షిణార్థంబు ♦ గూర్చుకొఱకు॥ ౧

స్వర్ణపాత్రము లేమి మృ♦త్పాత్రయందు । నఖిల పూజార్థసామగ్రి ♦ నమరుపఱచి
బ్రహ్మతేజాన కతిథికి ♦ భవ్యకీర్తి । యెదురుగాఁజనె నతిథుల ♦ నేలునృపతి॥ ౨

అత్తపోధను నుపవిష్టు ♦ నర్చఁజేసి । ధర్మకార్యజ్ఞుఁడును మాన♦ధనుఁడు రఘువు
దత్సమీపాసనంబునఁ ♦ దనరుచుండి । యంజలియొనర్చి యతనితో ♦ ననియె నిట్లు॥ ౩

ఇనుఁడు జగతికిఁ జైతన్య ♦ మిడెడునట్లు । లఖిల విద్యలమీకిడి ♦ నట్టివాఁడు
మంత్రకర్తయౌ ఋషులలో ♦ మాన్యతముఁడు । నైనగురుఁడు సుఖుండె కు♦శాగ్రబుద్ధి॥ ౪

శక్రు మనమున ధైర్యంబు ♦ సడలఁజేసి । వాఙ్మనః కాయకర్మముల్ ♦ వదలకుండి
వర్థిలు ఋషీంద్రు త్రివిధ త♦పమ్మునందుఁ । గొఱఁత పడలేదుగా విఘ్న♦కోటివలన॥ ౫

పోదివెట్టుట నీరిడు ♦ టాదిక్రియల । సుతుని బ్రోచుటకంటెను ♦ నతిశయముగఁ
బెంపఁ శ్రమదీర్చునాశ్రమ ♦ వృక్షములకుఁ । గీడు మూడదుగా గాలిఁ ♦ గీలివలన॥ ౬

తమ యనుష్ఠానములకు సా♦ధనములైన । కుశలుదినినను నోర్తురు ♦ కూర్మిమునులు
ఒడకతోడనుండెడు బొడ్డులు ♦ వీడుదాఁక । యట్టిలేడిఁకలకు నిర్భ♦యంబెయచట॥ ౭

నిత్యవిధులగు స్నానాది ♦ కృత్యములకు । దోయిటనొసఁగు పితరుల ♦ తోయములకు
మునివిరచితోంఛషష్ఠాంక ♦ పులినములకు । సెలవులౌ పుణ్యతీర్థమ్ము ♦ లలరుచున్నె॥ ౮

తనువులను బెంచుకొనుటకుఁ ♦ దఱినివచ్చు । నతిథులను బ్రోచుకొఱకు మీ ♦ రనువుపఱచు
వన్యఫలముల నీవార ♦ ధాన్యములను । బొట్టుదిన గ్రామ పశువులు ♦ బొక్కవుగద॥ ౯

అపిప్రసన్నేనమహర్షిణాత్వం । సమ్యగ్వినీయానుమతోగృహాయ
కాలోహ్యయంసంక్రమితుంద్వితీయం । సర్వోపకారక్షమమాశ్రమంతే॥ ౧౦

తవార్హతోనాభిగమేనతృప్తం । మనోనియోగక్రియయోత్సుకంమే
అప్యాజ్ఞయాశాసితురాత్మనావా । ప్రాప్తోసిసంభావయితుంవనాన్మామ్॥ ౧౧

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య । రఘోరుదారామపిగాంనిశమ్య
స్వార్థోపపత్తింప్రతిదుర్బలాశ । స్తమిత్యవోచద్వరతంతుశిష్యః॥ ౧౨

సర్వత్రనోవార్తమవేహిరాజన్ । నాథేకుతస్త్వయ్యశుభంప్రజానాం
సూర్యేతపత్యావరణాయదృష్టేః । కల్పేతలోకస్యకథంతమిస్రా॥ ౧౩

భక్తిఃప్రతీక్ష్యేషుకులోచితాతే । పూర్వాన్మహాభాగతయాతిశేషే
వ్యతీతకాలస్త్వహమభ్యుపేత । స్త్వామర్థిభావాదితిమేవిషాదః॥ ౧౪

శరీరమాత్రేణనరేంద్రతిష్ఠ । న్నాభాసితీర్థప్రతిపాదితర్ద్ధిః
ఆరణ్యకోపాత్తఫలప్రసూతిః । స్తంబేననీవారఇవావశిష్టః॥ ౧౫

స్థానేభవానేకనరాధిపఃసన్ । నకించనత్వంమఖజంవ్యనక్తి
పర్యాయపీతస్యసురైర్హిమాంశోః । కలాక్షయఃశ్లాఘ్యతరోహివృద్ధేః॥ ౧౬

తదన్యతస్తావదనన్యకార్యో । గుర్వర్థమాహర్తుమహంయతిష్యే
స్వస్త్యస్తుతేనిర్గలితాంబుగర్భం । శరద్ఘనంనార్దతిచాతకోఽపి॥ ౧౭

ఏతావదుక్త్వాప్రతియాతుకామం । శిష్యంమహర్షేర్నృపతిర్నిషిధ్య
కింవస్తువిద్వన్గురవేప్రదేయం । త్వయాకియద్వేతితమన్వయుంక్త॥ ౧౮

తతోయథావద్విహితాధ్వరాయ । తస్మైస్మయావేశవివర్జితాయ
వర్ణాశ్రమాణాంగురవేసవర్ణీ । విచక్షణఃప్రస్తుతమాచచక్షే॥ ౧౯

సమాప్తవిద్యేనమయామహర్షి । ర్విజ్ఞాపితోభూద్గురుదక్షిణాయై
సమేచిరాయాస్ఖలితోపచారాం । తాంభక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్॥ ౨౦

నిర్బంధసంజాతరుషార్థకార్శ్య । మచింతయిత్వాగురుణాహముక్తః
విత్తస్యవిద్యాపరిసంఖ్యయామే । కోటీశ్చతస్రోదశచాహరేతి॥ ౨౧

సోహంసపర్యావిధిభాజనేన । మత్వాభవంతంప్రభుశబ్దశేషం
అభ్యుత్సహేసంప్రతినోపరోద్ధు । మల్పేతరత్వాచ్ఛ్రుతనిష్క్రయస్య॥ ౨౨

విద్దెలు నేర్చి గార్హస్థ్య ♦ విధికి మీరు । నాజ్ఞయిడినాఁడె ప్రీతితో ♦ నమ్మహర్షి
యఖిలలోకోపకారక ♦ మనఁగనొప్పు । తద్ద్వితీయాశ్రమమునకుఁ ♦ దగుదురిపుడు॥ ౧౦

అర్హులౌ మీరు రాఁగానె ♦ యగునె తృప్తి । మీనియుక్తంబు నెఱవేర్చ ♦ మించిగాక
నన్ను మాన్యుని జేయ వ♦నమ్ము నుండి । స్వయముగనొ లేక గురునాజ్ఞ ♦ వచ్చినారొ॥ ౧౧

అఘు నుదారవాక్యమ్ము ♦ లాలకించి । యర్ఘ్యపాత్రింబె యతని వ్య♦యమ్ము దెల్ప
స్వార్థలాభంబునందు ని♦రాశఁ జెంది । పలికె వరతంతు శిష్యుండు ♦ ప్రభునకిట్లు॥ ౧౨

అన్నిటను మాకు సేమంబె ♦ యవనిపాల । పతివి నీవుండఁ బ్రజ కశు♦భంబు గలదె
చిత్రభానుఁడు వెలుఁగఁగాఁ ♦ జీఁకటియెటు । జనుల మాపులఁ గ్రమ్మంగఁ ♦ జాలుఁ జెపుమ॥

యోగ్యసత్కృతి నీకుఁ గు♦లోచితంబు । మించుమహిమను బూర్వుల ♦ మించినావు
కాలము నతిక్రమించి నీ♦కడకు నిట్టు । లర్థిగా వచ్చినందుల ♦ కాత్మ నగతు॥ ౧౪

పాత్రులకు నున్న దంతయుఁ ♦ బంచిపెట్టి । దేహమాత్రావశిష్టుఁడౌ ♦ దేవ నీవు
ఫలమునంతయు వనజన ♦ పాళికొసఁగి । క్రాలు నీవారకాండంబుఁ ♦ బోలినావు॥ ౧౫

సార్వభౌముఁడవయ్యును ♦ సవనమునను । ధనవిహీనుఁడవౌట యెం♦తయు నుదగును
గ్రమముగా దేవతల చేతఁ ♦ ద్రాఁగఁబడెను । క్షీణచంద్రుండె శ్లాఘ్యుఁడై ♦ చెలఁగుఁ గాదె॥ ౧౬

గురువు గోరిన దక్షిణ ♦ గూర్చుటకును । వేఱు పని సేయ ధనమన్య ♦ వేఁడఁబోదు
నీకుఁ గల్గుత శుభములు ♦ నీరు లేని । శారదఘనంబుఁ గోరునే ♦ చాతకంబు॥ ౧౭

అనుమఁ బోవఁగనున్న మ♦హర్షి శిష్యు । నాపి నరపతి యిట్లనె ♦ నతని తోడ
నెద్ది మఱి యెంత గురునకు ♦ నీయవలెనొ । తెల్ప వేఁడెద సచ్ఛీల ♦ ధీవిశాల॥ ౧౮

అనిన విధి విహితంబుగా ♦ నధ్వరంబు । సలిపి గర్వంబు నొందక ♦ శాంతమతిని
సర్వవర్ణాశ్రమంబుల ♦ నిర్వహించు । రఘునకిట్లని తెల్పె నా ♦ బ్రహ్మచారి॥ ౧౯

విద్యముగించి గురునకు ♦ వినతి సల్పి । దక్షిణను గోరుమని వేఁడ ♦ దనకు భక్తి
సేవొనర్చిన సేవల ♦ నెల్ల నప్పు । డెన్నె మొదలిడె మాని ప్ర♦పన్నమతిని॥ ౨౦

ఒత్తివేసిన నాగ్రహ ♦ యత్తుఁ గురుఁడు । ధనవిహీనుఁడ నేనౌటఁ ♦ దలఁపకుండ
విద్యకనురూపసంఖ్యయౌ ♦ విత్తమిమ్ము । పదియు నాలుగుకోట్లనెఁ ♦ బార్థివేంద్ర॥ ౨౧

అర్ఘ్యపాత్రంబుఁ జూచిన ♦ యంతలోనె । యీవు ప్రభుపదశేషుఁడం ♦ చెఱిఁగి నేను
బ్రస్తుతము నిన్ను నిర్బంధ ♦ పఱుపనైతి । విద్య వెలకొద్దిగా దని ♦ వేద్యమగుట॥ ౨౨

ఇత్థం ద్విజేన ద్విజరాజకాంతి । రావేదితో వేదవిదాం వరేణ
ఏనోనివృత్తేంద్రియవృత్తి రేనం । జగాద భూయో జగదేకనాథః॥ ౨౩

గుర్వర్థమర్థీ శ్రుతపారదృశ్వా । రఘోః సకాశాదనవాప్య కామం
గతో వదాన్యాంతరమిత్యయం మే । మా భూత్పరీవాదనవావతారః॥ ౨౪

స త్వం ప్రశస్తే మహితే మదీయే । వసంశ్చతుర్థోఽగ్నిరివాగ్న్యగారే
ద్విత్రాణ్యహాన్యర్హసి సోఢుమర్హ । న్యావద్యతే సాధయితుం త్వదర్థం॥ ౨౫

తథేతి తస్యావితథం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్సంగరమగ్రజన్మా
గామాత్తసారాం రఘురప్యవేక్ష్య । నిష్క్రష్టుమర్థం చకమే కుబేరాత్॥ ౨౬

వసిష్ఠమంత్రోక్షణజాత్ప్రభావా । దుదన్వదాకాశమహీధరేషు
మరుత్సఖస్యేవ బలాహకస్య । గతిర్విజఘ్నే న హి తద్రథస్య॥ ౨౭

అథాధిశిశ్యే ప్రయతః ప్రదోషే । రథం రఘుః కల్పితశస్త్రగర్భం
సామంతసంభావనయైవ ధీరః । కైలాసనాథం తరసా జిగీషుః॥ ౨౮

ప్రాతః ప్రయాణాభిముఖాయ తస్మై । సవిస్మయాః కోశగృహే నియుక్తాః
హిరణ్మయీం కోశగృహస్య మధ్యే । వృష్టిం శశంసుః పతితాం నభస్తః॥ ౨౯

తం భూపతిర్భాసురహేమరాశిం । లబ్ధం కుబేరాదభియాస్యమానాత్
దిదేశ కౌత్సాయ సమస్తమేవ । పాదం సుమేరోరివ వజ్రభిన్నం॥ ౩౦

జనస్య సాకేతనివాసినస్తౌ । ద్వావప్యభూతామభినంద్యసత్త్వౌ
గురుప్రదేయాధికనిఃస్పృహోఽర్థీ । నృపోఽర్థికామాదధికప్రదశ్చ॥ ౩౧

అథోష్ట్రివామీశతవాహితార్థం । ప్రజేశ్వరం ప్రీతమనా మహర్షిః
స్పృశన్కరేణానతపూర్వకాయం । సంప్రస్థితో వాచమువాచ కౌత్సః॥ ౩౨

కిమత్ర చిత్రం యది కామసూర్భూ । ర్వృత్తే స్థితస్యాధిపతేః ప్రజానాం
అచింతనీయస్తు తవ ప్రభావో । మనీషితం ద్యౌరపి యేన దుగ్ధా॥ ౩౩

ఆశాస్యమన్యత్పునరుక్తభూతం । శ్రేయాంసి సర్వాణ్యధిజగ్ముషస్తే
పుత్రం లభస్వాత్మగుణానురూపం । భవంతమీడ్యం భవతః పితేవ॥ ౩౪

ఇత్థం ప్రయుజ్యాశిషమగ్రజన్మా । రాజ్ఞే ప్రతీయాయ గురోః సకాశం
రాజాపి లేభే సుతమాశు తస్మా । దాలోకమర్కాదివ జీవలోకః॥ ౩౫

అనుచు వేదవిదగ్రణి ♦ తనకుఁ దెలుపఁ । బాపములు వాయ నింద్రియ ♦ పాళి నోర్చి
యిందుకాంతి నివెల్గు లో♦కైకవిభుఁడు । మాఱు పల్కెను దద్విప్ర♦మణికి నిట్లు॥ ౨౩

వేదపారంగతుండగు ♦ ద్విజుఁడు రఘుని । గురునిదక్షిణ కై డాసి ♦ కోర్కెఁ గనమిఁ
గోరఁ జనె నన్యు నని యెడి ♦ క్రొత్తనింద । యుర్విలో నన్ను నంటక ♦ యుండుఁ గాక॥ ౨౪

ప్రాజ్యపూజ్యమదీయాగ్ని ♦ భవనమందు । నధివసింపుఁడు నాల్గవ ♦ యగ్నివోలె
రెండుమూఁడుదినంబులు ♦ నిండుమదిని । జతనమొనరింతు మీ యభీ♦ప్సితము దీర్ప॥ ౨౫

అనిన నౌఁగాక యని యుండె ♦ నచటమౌని । యతని ప్రతిన యమోఘమం♦చని యెఱింగి
భూమి నిస్సారమగుటను ♦ భూవిభుండు । గోరె ధనమును లాగఁ గు♦బేరునుండి॥ ౨౬

అతని రథము వసిష్ఠుని ♦ యమలమంత్ర । ములను బ్రోక్షింపఁబడియుంట ♦ జలధి శైల
గగనముల దానికడ్డంబు ♦ గలుగ దెపుడు । గాలిఁ గూడిన మేఘంబు ♦ గతికిఁ బోలె॥ ౨౭

మహితుఁ గైలాసనాథు సా♦మంతుఁ గాఁగ । నెంచి బలమున నతని జ♦యింపఁ గోరి
రఘుఁడు ధీరుఁడు శస్త్రముల్ ♦ రథమునందుఁ । బెట్టి శయనించెను ప్రదోష♦వేళయందు॥ ౨౮

తెల్లవాఱిన రఘుఁడంత ♦ నుల్లసిల్లి । వెడలనుండెడు సమయాన ♦ విస్మయంబు
మీఱ రక్షకులరుదెంచి ♦ మింటనుండి । కోశమున స్వర్ణవర్షంబు ♦ గురిసె ననిరి॥ ౨౯

అంతఁ దాఁ గెల్వఁబోనున్న ♦ యాకుబేరు । వలన లభియించి దేవేంద్రు ♦ వజ్రహతిని
బడిన మేరువు పాదంబు ♦ పగిది నొప్పు । స్వర్ణరాశిని మునికిచ్చెఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౩౦

గురుని కోర్కికి నెక్కువ ♦ గొనఁడు ద్విజుఁడు । గోర్కెకెక్కువ యర్థికిఁ ♦ గూర్చె నృపుఁడు
వీరియిర్వుర నిస్పృహ ♦ వృత్తి కలరి । పొగిడి రెంతయు సాకేత ♦ పురము ప్రజలు॥ ౩౧

వందలకొలంది నొంటెల ♦ వారువముల । ధనముఁ గొనిపోవ నిచ్చి య♦త్యంతభక్తి
వాల్చి తన పూర్వకాయమ్ము ♦ నిల్చినట్టి । యా రఘుని మౌని కరముల ♦ నంటి పలికె॥ ౩౨

రాజవృత్తస్థిరుండయి ♦ ప్రజల నేలు । స్వామి కోర్కెల భూమి యిచ్చు ♦ టేమి వింత?
కామితమ్ముల దివి పితు ♦ కంగఁ జేయు । నీ మహిమ నెన్న శక్యమే ♦ నృపవరేణ్య॥ ౩౩

అన్ని శుభములఁ బడసిన ♦ యధిప నీకు । వేఱు దీవెన పునరుక్తి ♦ విధము గానఁ
బూజ్యుఁడౌ నీవు తండ్రికిఁ ♦ బొడమినట్లు । పొడముఁ గావుత నీకు నీ♦బోటి సుతుఁడు॥ ౩౪

అనుచు రాజును దీవించి ♦ యగ్రజన్ముఁ । డాత్మగురువును జేరఁగా ♦ నరిగె నంతఁ
దద్వరంబున సుతుఁ గాంచె ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంతి రవినుండి జీవులు ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౫

బ్రాహ్మేముహూర్తేకిలతస్యదేవీ । కుమారకల్పంసుషువేకుమారం
అతఃపితాబ్రహ్మణఏవనామ్నా । తమాత్మజన్మానమజంచకార॥ ౩౬

రూపంతదోజస్వితదేవవీర్యం । తదేవనైసర్గికమున్నతత్వం
నకారణాత్స్వాద్బిభిదేకుమారః । ప్రవర్తితోదీపఇవప్రదీపాత్॥ ౩౭

ఉపాత్తవిద్యంవిధివద్గురుభ్య । స్తంయౌవనోద్భేదవిశేషకాంతం
శ్రీఃసాభిలాషాపిగురోరనుజ్ఞాం । ధీరేవకన్యాపితురాచకాంక్షే॥ ౩౮

అథేశ్వరేణక్రథకైశికానాం । స్వయంవరార్థంస్వసురిందుమత్యాః
ఆప్తఃకుమారానయనోత్సుకేన । భోజేనదూతోరఘవేవిసృష్టః॥ ౩౯

తంశ్లాఘ్యసంబంధమసౌవిచింత్య । దారక్రియాయోగ్యదశంచపుత్రం
ప్రస్థాపయామాసససైన్యమేన । మృద్ధాంవిదర్భాధిపరాజధానీం॥ ౪౦

తస్యోపకార్యారచితోపచారా । వన్యేతరాజానపదోపదాభిః
మార్గేనివాసామనుజేంద్రసూనో । ర్బభూవురుద్యానవిహారకల్పాః॥ ౪౧

సనర్మదారోధసిసీకరార్ద్రై । ర్మరుద్భిరానర్తితనక్తమాలే
నివేశయామాసవిలంఘితాధ్వా । క్లాంతంరజోధూసరకేతుసైన్యం॥ ౪౨

అథోపరిష్టాద్భ్రమరైర్భ్రమద్భిః । ప్రాక్సూచితాంతఃసలిలప్రవేశః
నిర్ధౌతదానామలగండభిత్తి । ర్వన్యస్సరిత్తోగజఉన్మమజ్జ॥ ౪౩

నిఃశేషవిక్షాళితధాతునాపి । వప్రక్రియామృక్షవతస్తటేషు
నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేనశంసన్ । దంతద్వయేనాశ్మవికుంఠితేన॥ ౪౪

సంహారవిక్షేపలఘుక్రియేణ । హస్తేనతీరాభిముఖఃసశబ్దం
బభౌసభిందన్బృహతస్తరంగాన్ । వార్యర్గళాభంగఇవప్రవృత్తః॥ ౪౫

శైలోపమఃశైవలమంజరీణాం । జాలానికర్షన్నురసాసపశ్చాత్
పూర్వంతదుత్పీడితవారిరాశిః । సరిత్ప్రవాహస్తటముత్ససర్ప॥ ౪౬

తస్యైకనాగస్యకపోలభిత్త్యో । ర్జలావగాహక్షణమాత్రశాంతా
వన్యేతరానేకపదర్శనేన । పునర్దిదీపేమదదుర్దినశ్రీః॥ ౪౭

సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహ । మసహ్యమాఘ్రాయమదంతదీయం
విలంఘితాధోరణతీవ్రయత్నాః । సేనాగజేంద్రావిముఖాబభూవుః॥ ౪౮

అక్కుమారునిబోలిన ♦ యక్కుమారు । నమలబ్రాహ్మముహూర్తాన ♦ నతనిదేవి
గనెనుగావున బ్రహ్మకుఁ ♦ గ్రాలునట్టి । యజుఁడనెడిపేరు రఘువిడె ♦ నాత్మజునకు॥ ౩౬

అదియెరూపంబు బలమును ♦ నదియెతేజ । మదియెస్వాభావికౌన్నత్య ♦ మదియెగుణము
కారణమునుండియింతయు ♦ మాఱఁడతఁడు । వరప్రదీపానఁబుట్టు దీ♦పంబు పగిది॥ ౩౭

విధివిహితరీతిగురులచే ♦ విద్యగాంచి । పూర్ణయౌవనకాంతిచేఁ ♦ బొలుచునజుని
జేరఁగోరియు రా లచ్చి ♦ ధీరయైన । కన్యవలెఁదండ్రియాజ్ఞకై ♦ కాచియుండె॥ ౩౮

భోజుఁడనుక్రథకైశిక ♦ రాజరత్న । మతనితోఁబుట్టువౌ యిందు ♦ మతికిజరగు
సుస్వయంవరమునరఘు ♦ సూనుదేఁగ । నంపెనొకదూతనాప్తుఁడై ♦ యలరువాని॥ ౩౯

ఆతనిసంబంధమెంతయు ♦ నర్హమంచుఁ । గొమరుఁడుద్వాహమున కను♦కూలుఁడంచు
నమితసైన్యంబుతోరఘు ♦ వంపెనజునిఁ । దద్విదర్భాధిపతిరాజ♦ధాని కపుడు॥ ౪౦

అతఁడువెడుచోట్ల నిర్మిత ♦ మైనయట్టి । పటకుటీరాదికమ్ములు ♦ పరికరములు
పరిజలకాన్కల వన్యభా♦వమును వీడ । నజునికారామకేళిగా ♦ నలరెఁబథము॥ ౪౧

దుమ్ముగవిసిన ధ్వజముల ♦ తోడఁగూడి । బడలియున్నట్టి సేనల ♦ విడియఁజేసె
నతఁడుచల్లనిగాలికి ♦ నల్లలాడు । కానుకగనొప్పునర్మదా ♦ క్రాంతతటిని॥ ౪౨

ఏఁచినదినుండిలేచె వ♦న్యేభమొకటి । మున్గుటనుమీఁదితుమ్మెదల్ ♦ ముందెతెలుప
మదజలముపోయిశుభ్రమై ♦ పొదలు గండయుగము మజ్జనమొనరించి ♦ యుంటఁజూప॥ ౪౩

ధాతువులుపోయి శుభ్రమై ♦ దంతయుగము । చిత్రనీలోర్ధ్వరేఖలఁ ♦ జెలఁగుచుంట
ఋక్షవంతముతటుల ను♦త్క్రీడసల్ప । శిలలచేమొక్కవోయిన ♦ చెలువుఁదెలిపె॥ ౪౪

తుంగరవమునఁబొంగు త♦రంగములను । సారెసారెకుముడుచుచుఁ ♦ జాచుచుండు
తొండమునఁద్రచ్చితటిఁజేరు ♦ చుండుదంతి । బంధములుద్రెంచుకొనివచ్చు ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౪౫

పర్వతముఁబోలు నక్కరి ♦ పాచినాచు । నురముచేనూడ్చికొనివచ్చి ♦ యొడ్డుఁజేరె
నందుచేతనుగల్గిన ♦ యట్టివరద । ముందుగావచ్చితీరము ♦ నందుఁజేర॥ ౪౬

అప్పటికినీటఁదోఁగుట ♦ సాగియున్న । గండమదధార లావన♦గంధకరికిఁ
దత్పరగజాళిఁజూచిన ♦ తత్క్షణంబ । వర్షలక్ష్మిగ వృద్ధియై ♦ పాఱఁజొచ్చె॥ ౪౭

సప్తపర్ణపుఁబాల ట్ల♦సహ్యమైన । దానిమదజలగంధంబు ♦ సేనలోని
కరులుమూర్కొని మాఱుమొ♦గమ్ముపెట్టి । పరువులిడె మావటీలకు ♦ వశముగాక॥ ౪౮

సచ్ఛిన్నబంధద్రుతయుగ్యశూన్యం । భగ్నాక్షపర్యస్తరథం క్షణేన
రామాపరిత్రాణవిహస్తయోధం । సేనానివేశం తుములం చకార। ౪౯

తమాపతంతం నృపతేరవధ్యో । వన్యః కరీతి శ్రుతవాన్కుమారః
నివర్తయిష్యన్విశిఖేన కుంభే । జఘాన నాత్యాయతకృష్టశార్ఙ్గః॥ ౫౦

సవిద్ధమాత్రః కిల నాగరూప । ముత్సృజ్య తద్విస్మితసైన్యదృష్టః
స్ఫురత్ప్రభామండలమధ్యవర్తి । కాంతం వపుర్వ్యోమచరం ప్రపేదే॥ ౫౧

అథప్రభావోపనతైః కుమారం । కల్పద్రుమోత్థైరవకీర్య పుష్పైః
ఉవాచ వాగ్మీ దశనప్రభాభిః । సంవర్ధితోరస్థలతారహారః॥ ౫౨

మతంగశాపాదవలేపమూలా । దవాప్తవానస్మి మతంగజత్వం
అవేహి గంధర్వపతేస్తనూజం । ప్రియంవదం మాం ప్రియదర్శనస్య॥ ౫౩

సచానునీతః ప్రణతేన పశ్చా । న్మయా మహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్
ఉష్ణత్వమగ్న్యాతపసంప్రయోగా । చ్ఛైత్యం హి యత్సా ప్రకృతిర్జలస్య॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవో యదా తే । భేత్స్యత్యజః కుంభమయోముఖేన
సంయోక్ష్యసే స్వేన వపుర్మహిమ్నా । తదేత్యవోచత్స తపోనిధిర్మాం॥ ౫౫

సంమోచితః సత్త్వవతా త్వయాహం । శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన
ప్రతిప్రియం చేద్భవతో న కుర్యాం । వృథా హి మే స్యాత్స్వపదోపలబ్ధిః॥ ౫౬

సంమోహనం నామ సఖే మమాస్త్రం । ప్రయోగసంహారవిభక్తమంత్రం
గాంధర్వమాదత్స్వ యతః ప్రయోక్తు । ర్న చారిహింసా విజయశ్చ హస్తే॥ ౫౭

అలం హ్రియా మాం ప్రతి యన్ముహూర్తం । దయాపరోఽభూః ప్రహరన్నపి త్వం
తస్మాదుపచ్ఛందయతి ప్రయోజ్యం । మయి త్వయా న ప్రతిషేధరౌక్ష్యం॥ ౫౮

తథేత్యుపస్పృశ్య పయః పవిత్రం । సోమోద్భవాయాః సరితో నృసోమః
ఉదఙ్ముఖః సోఽస్త్రవిదస్త్రమంత్రం । జగ్రాహ తస్మాన్నిగృహీతశాపాత్॥ ౫౯

ఏవం తయోరధ్వని దైవయోగా । దాసేదుషోః సఖ్యమచింత్యహేతు
ఏకో యయౌ చైత్రరథప్రదేశా । న్సౌరాజ్యరమ్యానపరో విదర్భాన్॥ ౬౦

తం తస్థివాంసం నగరోపకంఠే । తదాగమారూఢగురుప్రహర్షః
ప్రత్యుజ్జగామ క్రథకైశికేంద్ర । శ్చంద్రం ప్రవృద్ధోర్మిరివోర్మిమాలీ॥ ౬౧

బంధములు ద్రెంచుకొని హయముల్ ♦ పరువులెత్తె । నిరుసులెడలి రథమ్ములు ♦ ధరణిఁ గూలె
సైనికులు దత్తరిల్లిరి ♦ సతులఁ గావ । క్షణములో శిబిరంబెల్ల ♦ సంచలించె॥ ౪౯

వనగజమ్ము నృపావధ్య ♦ మనుచు నెఱుఁగు । రాఘవుండేచు కరిని మ♦రల్చుటకును
గుణము కొంచెమ్ముగా లాగి ♦ గురినిఁ జూచి । బాణమునఁ గొట్టె దానికుం♦భమ్ముదాఁక॥ ౫౦

తాఁకినంతన వన్య దం♦తావళంబు । రూపమును బాసి ఖేచర ♦ రూపమొందెఁ
జుట్టు ధగధగ దీప్తులు ♦ ముట్టి వెలుఁగ । శిబిరమునఁ జూచువారి క♦చ్చెరువు గాఁగ॥ ౫౧

స్వప్రభావంబుచేత సం♦ప్రాప్తమైన । సురతరుసుమాళిఁ జల్లి రా♦ట్సుతుని మీఁద
దంతకాంతులఁ దదురస్థ♦తారహార । దీప్తి వర్ధిల్లఁ జేయుచుఁ ♦ దెలిపెనిట్లు॥ ౫౨

ఈ మతంగజమైతి నే ♦ నా మతంగు । శాపమున గర్వకారణ♦పాపమునను
దనరు ప్రియదర్శనాఖ్య గం♦ధర్వనాథుఁ । డతని సుతుఁడఁ బ్రియంవదుఁ ♦ డనెడువాఁడ॥ ౫౩

అంతఁ బతిమాలి నే మ్రొక్క ♦ నమ్మహర్షి । చిత్తమెంతయు దయచేత ♦ మెత్తనయ్యె
నుష్ణమంతయు నగ్నిసం♦యోగమున నె । జలమునకుఁ జల్లఁదనము గా ♦ సహజగుణము॥ ౫౪

ఎన్నఁడిక్ష్వాకుకులసము♦త్పన్నుఁ డజుఁడు । చీఱు నీ కుంభమును వాఁడి♦నారసమున
నాఁడు నీ దివ్యతనువుతోఁ ♦ గూడఁగలవు । పొమ్మనియె నత్తపోనిధి ♦ పుణ్యజలధి॥ ౫౫

చిరముగాఁ గోరితిని నీదు ♦ దరిసెనమును । సత్త్వశాలివి నీ చేత ♦ శాపమెడలె
నీకుఁ బ్రతికృతి చేయంగ ♦ నేరనేని । వ్యర్థము గాదె యీ పద ♦ ప్రాప్తి నాకు॥ ౫౬

స్నేహితుఁడ! చూడు నాదు సం♦మోహనాస్త్ర । మిది ప్రయోగింపనరి నొవ్వఁ♦డొదవు జయము
విడువ మరలింప మంత్రముల్ ♦ వేఱు వేఱు । దనరు గాంధర్వమిది గయి♦కొనుము దయను॥ ౫౭

చాలు నను గూర్చి లజ్జింప ♦ నేల నీకుఁ । గొట్టినప్పుడె దయను జూ♦పెట్టితీవు
గాన నా కోరికెను ద్రోసి ♦ కఠినవృత్తిఁ । జూపఁబోకుము నాయందు ♦ శుద్ధచరిత॥ ౫౮

అనిన నౌఁగాక యని రాజ♦తనయుఁ డంత । నిర్మలంబగు నర్మదా ♦ నీరమునను
వారిచి యుదఙ్ముఖుండయి ♦ భక్తిఁ గొనియె । నస్త్రవిదుఁ డస్త్రమంత్రమ్ము ♦ లతని నుండి॥ ౫౯

ఇట్టులిర్వురు దారి ని♦ర్హేతుకముగ । దైవయోగమ్ముచే మైత్రిఁ ♦ దనరి యంత
నొకరు చైత్రరథంబున ♦ కొకరు మంచి । రాజుచే రమ్యమగు విద♦ర్భకును జనిరి। ౬౦

అంత నగరోపకంఠమ్ము ♦ నజుఁడు సేరె । నని తెలిసి హర్షభరమున ♦ నవ్విదర్భ
నేత క్రథకైశికేశ్వరుఁ ♦ డెదురుకొనియె । సంద్రముప్పొంగు నలలచేఁ ♦ జంద్రు నట్లు॥ ౬౧

ప్రవేశ్య చైనం పురమగ్రయాయీ । నీచైస్తథోపాచరదర్పితశ్రీః
మేనే యథా తత్ర జనః సమేతో । వైదర్భమాగంతుమజం గృహేశం॥ ౬౨

తస్యాధికారపురుషైః ప్రణతైః ప్రదిష్టాం
ప్రాగ్ద్వారవేదివినివేశితపూర్ణకుంభాం
రమ్యాం రఘుప్రతినిధిః స నవోపకార్యాం
బాల్యాత్పరామివ దశాం మదనోఽధ్యువాస॥ ౬౩

తత్ర స్వయంవరసమాహృతరాజలోకం
కన్యాలలామ కమనీయమజస్య లిప్సోః
భావావబోధకలుషా దయితేవ రాత్రౌ
నిద్రా చిరేణ నయనాభిముఖీ బభూవ॥ ౬౪

తం కర్ణభూషణనిపీడితపీవరాంసం
శయ్యోత్తరచ్ఛదవిమర్దకృశాంగరాగం
సూతాత్మజాః సవయసః ప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్నుషసి వాగ్భిరుదారవాచః॥ ౬౫

రాత్రిర్గతా మతిమతాం వర ముంచ శయ్యాం
ధాత్రా ద్విధైవ నను ధూర్జగతో విభక్తా
తామేకతస్తవ బిభర్తి గురుర్వినిద్ర
స్తస్యా భవానపరధుర్యపదావలంబీ॥ ౬౬

నిద్రావశేన భవతాప్యనవేక్ష్యమాణా
పర్యుత్సుకత్వమబలా నిశి ఖండితేవ
లక్ష్మీర్వినోదయతి యేన దిగంతలంబీ
సోఽపి త్వదాననరుచిం విజహాతి చంద్రః॥ ౬౭

తద్వల్గునా యుగపదున్మిషితేన తావత్
సద్యః పరస్పరతులామధిరోహతాం ద్వే
ప్రస్పందమానపరుషేతరతారమంత
శ్చక్షుస్తవ ప్రచలితభ్రమరం చ పద్మం॥ ౬౮

వృంతాచ్ఛ్లథం హరతి పుష్పమనోకహానాం
సంసృజ్యతే సరసిజైరరుణాంశుభిన్నైః

నమ్రుఁడై ముందునరుగుచు ♦ నగరమందుఁ । బ్రీతి రఘుపుత్త్రునజునిఁ బ్ర♦వేశపెట్టి
సిరులనర్పించు భోజునిఁ ♦ బురమువార । లెంచి రతిథిగ నజుని గృ♦హేశుఁగాఁగ॥ ౬౨

ఉ॥ మంగళపూర్ణకుంభచయ ♦ మండితవేదిని నొప్పుమోసలన్
రంగుదలిర్చు నూత్నభవ♦నంబును రాజనియుక్తపూరుషుల్
వంగి నమస్కరించి తెలు♦పన్ రఘుకల్పుఁడు సొచ్చి బాల్యమే
గంగను వచ్చుప్రాయమునఁ ♦ గంతుఁడువోలె వసించె వేడుకన్॥ ౬౩

చ॥ ధరణిపులన్ స్వయంవర వి♦ధానము చేనటు చేర్చినట్టి యా
సురుచిరకన్యకామణిని ♦ శుద్ధమతిన్ గనుకోర్కినున్న యా
నరవరు కన్నులన్ నిదుర ♦ నాటి నిశన్ గడుఁ బ్రొద్దుపోవఁగాఁ
దటిసెను భావమున్ గనక ♦ తాఁగలుషించిన కాంతకైవడిన్॥ ౬౪

ధృవకోకిల. అగలిపానుపుమీఁదరాలిన ♦ యంగరాగమువానిఁ బే
రెగుభుజంబులు పోగులంటు నృ♦పేంద్రసూను మహాత్మునిన్
దగువయస్కులు సూతపుత్త్రు లు♦దారవాఙ్నిచయంబులన్
నుగతినిట్టులు మేలుకొల్పిరి ♦ శుభ్రమైనయుషస్సునన్॥ ౬౫

మత్తకోకిల. రాత్రిపోయెను శయ్యవీడుము ♦ రాజపూజ్యమహామతీ
ధాత్రిభారము రెండుసేసెను ♦ ధాత వింటె శ్రియఃపతీ
చిత్రిమఁదుభరించెనిద్రిఁ ద్య♦జించినీగురుఁ డొక్కటిన్
బాత్రిఁ డీవు మఱొండుదాల్పఁగ ♦ భవ్యరూపరఘూపమా॥ ౬౬

ఉ॥ భద్రుఁడవైననీవయిని ♦ బద్మకు నెంతటి మోహముండినన్
నిద్రకువశ్యుఁడై నిశిని ♦ నీవటులున్న నుపేక్ష చేసి తా
రాద్రిముఁ దాల్చి ఖండిత తె♦అంగున నెవ్వనితో వినోదమున్
దద్రిమసల్పె నాశశియుఁ ♦ దన్ముఖకాంతిని వీడిజారెడిన్॥ ౬౭

ఉత్సాహము. రెండునొక్కసారె రమ్య ♦ రీతి విచ్చి యిప్పుడే
నిండుగాసమానమౌచు ♦ నింపుగాతమింపులన్
ఒండులోన మెదలుపాప ♦ యొండునీదుకన్ను వే
ఱొండులోఁజలించుభృంగ ♦ ముండునట్టిపద్మమున్॥ ౬౮

మ॥ భవదీయాననవాయువందలి స్వభా♦వంబైన సౌరభ్యమున్
వివిధాన్యైకగుణంబులంగలిపి గ♦ల్పింపంగ వాంఛించి యి

స్వాభావికం పరగుణేన విభాతవాయుః
సౌరభ్యమీప్సురివ తే ముఖమారుతస్య॥ ౧౯

తామ్రోదరేషు పతితం తరుపల్లవేషు
నిర్ధౌతహారగుళికావిశదం హిమాంభః
ఆభాతి లబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితం సదశనార్చిరివ త్వదీయం॥ ౨౦

యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతే న భాను
రహ్నాయ తావదరుణేన తమో నిరస్తం
ఆయోధనాగ్రసరతాం త్వయి వీర యాతే
కిం వారిపూంస్తవ గురుః స్వయముచ్ఛినత్తి॥ ౨౧

శయ్యాం జహత్యుభయపక్షవినీతనిద్రాః
స్తంబేరమా ముఖరశృంఖలకర్షిణస్తే
యేషాం విభాంతి తరుణారుణరాగయోగా
ద్భిన్నాద్రిగైరికతటా ఇవ దంతకోశాః॥ ౨౨

దీర్ఘేష్వమీ నియమితాః పటమండపేషు
నిద్రాం విహాయ వనజాక్ష వనాయుదేశ్యాః
వక్త్రోష్మణా మలినయంతి పురోగతాని
లేహ్యాని సైంధవశిలాశకలాని వాహాః॥ ౨౩

భవతి విరళభక్తిర్మ్లానపుష్పోపహారః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాః ప్రదీపాః
అయమపి చ గిరం నస్త్వత్ప్రబోధప్రయుక్తా
మనువదతి శుకస్తే మంజువాక్పంజరస్థః॥ ౨౪

ఇతి విరచితవాగ్భిర్వందిపుత్రైః కుమారః
సపది విగతనిద్రస్తల్పముజ్ఝాంచకార
మదపటునినదద్భిర్బోధితో రాజహంసైః
సురగజ ఇవ గాంగం సైకతం సుప్రతీకః॥ ౨౫

అథ విధిమవసాయ్య శాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమంచితాక్షిపక్ష్మా

బ్బువి వృక్షంబులనుండి జారిపడు నా ♦ పూలం బ్రభాతానిలం
బవధానంబున బాలసూర్యకరభి♦న్నాబ్జాళితోఁ గూర్చెడిన్॥ ౧౯

ఉ॥ క్రొంజిగియాణిముత్తెముల♦కున్ సరిమించెడు మంచుబిందువుల్
కెంజిగురాకులం బోలుచు ♦ లీలలు చూడఁగఁ గ్రిందివాతెఱన్
రంజిలుదంతకాంతులప♦రంపరఁ గూడి వెలుంగుచుండు నీ
మంజుతరస్మితంబులను ♦ మానక తెల్పు నరేంద్రనందనా॥ ౨౦

ఉ॥ ఆకసమున్ బ్రతాపనిధి ♦ యర్కుఁడు చేరకమున్నె చీఁకటిన్
వీఁక ననూరుఁ డెంతయును ♦ వే యెగఁజిమ్మెను వీరకోటిలోఁ
బ్రాకటనాయకుండవయి ♦ భాసిలుచుండఁగ నీవు వైరులన్
దాఁకి వధించు నేలొకో ర♦ణస్థలి నీజనకుండు రాఘవా॥ ౨౧

చ॥ ఇరుగడ నిద్ర దీరి కరు ♦ లెంతయు మ్రోగుచునుండ సంకిలుల్
తొలఁగెను సెజ్జ నంత నటఁ ♦ దోఁచిన సూర్యుని రక్తరశ్మిచే
నరుణతరప్రభాతతుల ♦ నందిన యగ్గజదంతకోశముల్
వఱలెను గైరికాద్రితటి ♦ వ్రచ్చినకైవడి నింపునించుచున్॥ ౨౨

చ॥ నిడుపుగఁ గట్టినట్టి పట♦నిర్మితమండపపాళియందుఁ బెం
పడరెడు పారసీకతుర♦గావళి నిద్రను బాపి ముందు సా
పడనిడినట్టి సైంధవపుఁ ♦ బల్కుల నెల్లను నోటియావిరిన్
గడుమలినంబు సేసెడిని ♦ గన్గొను మో యరవిందలోచనా॥ ౨౩

ఉ॥ పాడుటచేఁ గడున్ శిథిల♦భావముఁ గాంచె సుమోపహారముల్
వీడెను దీప్తిమండలము ♦ వెగ్గెడు దివ్వెల నీవు మేలుకో
నాడెడు మానువాక్యముల ♦ కందముగాఁ బ్రతిఁ బల్కి ముద్దుమా
ట్లాడుచుఁ బంజరమ్మున వి♦హారము సల్పెడు నీదు కీరమున్॥ ౨౪

ఉ॥ వందికుమారు లిప్పగిది ♦ వాగ్విభవంబులు చూపి లేపఁ గాఁ
జెందిన వేడ్కనంచలు ర♦చించెడు శబ్దముచేత లేచి యా
నందముతోడ గాంగపులి♦నంబుల వీడెడు సుప్రతీక మ
ట్లొందిన ప్రీతి మేల్కొని న♦రోత్తమసూతి తొలంగెఁ దల్పమున్॥ ౨౫

ఉ॥ అంతఁ బ్రభాతకృత్యముల ♦ నన్నియుఁ దీర్చి యథావిధిజ్ఞతన్
గాంతములైన రెప్పలను ♦ గ్రాలుకనుంగవ యొప్పు నయ్యజుం

కుశలవిరచితానుకూలవేషః
క్షితిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థం॥ ౭౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ వజస్వయంవరాభి
గమనో నామ పంచమస్సర్గః.

డెంతయు దక్షు లర్థిరచి ♦ యించిన వేషముఁబూనిచేరె భూ
కాంతులు దత్స్వయంవరపుఁ ♦ గాంతుఁ నుగూడిన యాసభాస్థలిన్॥ ౭౬

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వయంవరాభిగమనంబను
పంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షష్ఠః సర్గః

సతత్రమంచేషు మనోజ్ఞ వేషాన్ । సింహాసనస్థా నుపచారవత్సు
వైమానికానాం మరుతా మపశ్య । దాకృష్టలీలా న్నరలోక పాలాన్॥ ౧

రతే ర్గృహీతానునయేన కామం । ప్రత్యర్పిత స్వాంగ మివేశ్వరేణ
కాకుత్స్థ మాలోకయతాం నృపాణాం । మనో బభూవేందుమతీ నిరాశం॥ ౨

వైదర్భ నిర్దిష్ట మసౌ కుమారః । క్లృప్తేనసోపాన పథేన మంచం
శిలావిభంగై ర్మృగరాజ శాబ । స్తుంగం నగోత్సంగ మివారురోహ॥ ౩

పరార్ధ్యవర్ణా స్తరణోపపన్న । మాసేదివాన్ రత్నవదాసనం సః
భూయిష్ఠమాసీ దుపమేయకాంతి । ర్మయూర పృష్ఠాశ్రయిణా గుహేన॥ ౪

తాసుశ్రియా రాజపరంపరాసు । ప్రభావిశేషోదయదుర్నిరీక్ష్యః
సహస్రధాత్మా వ్యరుచద్విభక్తః । పయోముచాం పంక్తిషు విద్యుతేవ॥ ౫

తేషాం మహార్హాసన సంస్థితానా । ముదార నేపథ్య భృతాం సమధ్యే
రరాజధామ్నా రఘుసూను రేవ । కల్పద్రుమాణా మివ పారిజాతః॥ ౬

నేత్రవ్రజాః పౌరజనస్య తస్మిన్ । విహాయ సర్వా న్నృపతీ న్నిపేతుః
మదోత్కటే రేచిత పుష్పవృక్షా । గంధద్విపే వన్యఇవ ద్విరేఫాః॥ ౭

అథస్తుతే వందిభి రన్వయజ్ఞైః । సోమార్కవంశ్యే నరదేవలోకే
సంచారితే చాగరుసారయోనౌ । ధూపే సముత్సర్పతి వైజయంతీః॥ ౮

పురోపకంఠోపవనా శ్రయాణాం । కలాపినా ముద్ధతనృత్యహేతౌ
ప్రధ్మాతశంఖే పరితో దిగంతాం । స్తూర్యస్వనే మూర్ఛతి మంగళార్థే॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షష్ఠాశ్వాసము.

గీతములు.

దివి విమానాళి విహరించు ♦ దివిజవరుల । లీలలను గ్రాలి పర్యంక ♦ పాళిమీఁద
సింహపీఠములందుండి ♦ చెలఁగునృపుల । రమ్యవేషుల నటఁ గాంచె ♦ రఘుని సుతుఁడు॥ ౧

హరుని రతికాంత వేఁడఁగా ♦ నతనికరుణ । మరల దేహంబు దాల్చిన ♦ మరుఁడనంగ
నొప్పు కాకుత్స్థమణిఁ గాంచి ♦ యుర్విపాలు । రిందుమతిఁ గూరిచి నిరాశఁ ♦ జెందిరంత॥ ౨

ఱాళ్ళపై ఱాళ్లమీఁదుగా ♦ రమ్యశిఖరి । శిఖర మెక్కెడు సింహంపు ♦ శిశువువోలె
నవ్విదర్భాధిపతి చూప ♦ నక్కుమార । విభుఁడు మెట్టులమీఁదుగాఁ ♦ బీఠమెక్కె॥ ౩

రత్నకంబళరాజిచేఁ ♦ బ్రభదలిర్చు । నాసనంబునఁ గూర్చున్న ♦ యయ్యజుండు
చిత్రకాంతుల నెమ్మిపైఁ ♦ జెలఁగుచుండు । స్కందుతోఁ బోల్పనెంతయుఁ ♦ జాలియుండె॥ ౪

అంబుదాళిని వేరూపు ♦ లంది మెఱపు । చెలఁగి కనులకు మిఱుమిట్లు ♦ గొలుపునట్లు
రాజపంక్తుల రాజిల్లు ♦ రాజ్యలక్ష్మి । యధికకాంతిని దుస్సహ ♦ మయ్యెఁ జూడ॥ ౫

శ్రేష్ఠ సింహాసనంబులఁ ♦ జెన్నుమీఱి । యుజ్జ్వలంబగు వేషాల ♦ నొప్పియున్న
రాజులందఱిలో రఘు ♦ రాజసుతుఁడె । సురతరులఁ బారిజాతంబు ♦ కరణి మెఱసె॥ ౬

భృంగముల్ పుష్పవృక్షమ్ము ♦ లెల్లఁ బాసి । వచ్చి మదగంధ గజముపై ♦ వ్రాలినట్లు
పౌరజనముల సకలదృగ్ ♦ వ్రాతములును । బాసి రాజుల నజునిపై ♦ వచ్చివ్రాలె॥ ౭

సోమసూర్యకులంబుల ♦ భూమిపతుల । వంశచరితలు దెలిసిన ♦ వందితతులు
పాఠములు సల్ప నగరుధూ ♦ పమ్ములడరి । పర్వి చుట్టును ధ్వజముల ♦ పయికి నెగసె॥ ౮

శంఖమంగళతూర్య ని ♦ స్వానచయము । కడలకును ముట్టియంతటఁ ♦ గలసి నెఱయ
నగర కంఠోపవనముల ♦ నెగడుచుండు । నెమళులకు నృత్యహేతువై ♦ యమరె నపుడు॥ ౯

మనుష్యవాహ్యం చతురస్రయాన । మధ్యాస్య కన్యా పరివారశోభి
వివేశ మంచాంతర రాజమార్గం । పతింవరా క్లృప్త వివాహవేషా॥ ౧౦

తస్మి న్విధానాతిశయే విధాతుః । కన్యామయే నేత్రశతైక లక్ష్యే
నిపేతు రంతఃకరణై ర్నరేంద్రా । దేహైః స్థితాః కేవలమాసనేషు॥ ౧౧

తాంప్రత్యభివ్యక్త మనోరథానాం । మహీపతీనాం ప్రణయాగ్రదూత్యః
ప్రవాళశోభా ఇవపాదపానాం । శృంగారచేష్టా వివిధా బభూవుః॥ ౧౨

కశ్చిత్కరాభ్యా ముపగూఢనాళ । మాలోల పత్రాభి హతద్విరేఫం
రజోభిరంతః పరివేషబంధి । లీలారవిందం భ్రమయాం చకార॥ ౧౩

విస్రస్త మంసా దపరో విలాసీ । రత్నానువిద్ధాం గదకోటిలగ్నం
ప్రాలంబ ముత్కృష్య యథావకాశం । నినాయ సాచీకృత చారువక్త్రః॥ ౧౪

ఆకుంచితాగ్రాంగులినా తతోన్యః । కించిత్స మావర్జిత నేత్రశోభః
తిర్యగ్విసంసర్పి నఖప్రభేణ । పాదేన హైమం విలిలేఖ పీఠం॥ ౧౫

నివేశ్య వామం భుజమాసనార్ధే । తస్మి న్నివేశాదధికోన్నతాం సః
కశ్చిద్వివృత్త త్రికభిన్నహారః । సుహృత్సమాభాషణతత్పరోభూత్॥ ౧౬

విలాసినీ విభ్రమదంతపత్ర । మాపాండురం కేతకబర్హ మన్యః
ప్రియానితంబోచిత సంనివేశై । ర్విపాటయామాస యువానఖాగ్రైః॥ ౧౭

కుశేశయా తామ్రతలేన కశ్చిత్ । కరేణరేఖా ధ్వజలాంఛనేన
రత్నాంగుళీయ ప్రభయానువిద్ధా । నుదీరయామాస సలీలమక్షాన్॥ ౧౮

కశ్చిద్యథాభాగ మవస్థితేపి । స్వసంనివేశా ద్వ్యతిలంఘినీవ
వజ్రాంశుగర్భాంగులి రంధ్రమేకం । వ్యాపారయామాస కరం కిరీటే॥ ౧౯

తతోనృపాణాం శ్రుతవృత్తవంశా । పుంవత్ప్రగల్భా ప్రతిహార రక్షీ
ప్రాక్సన్నికర్షం మగధేశ్వరస్య । నీత్వా కుమారీ మవదత్సునందా॥ ౨౦

అసౌశరణ్యః శరణోన్ముఖానా । మగాధసత్త్వో మగధప్రతిష్ఠః
రాజాప్రజా రంజనలబ్ధవర్ణః । పరంతపో నామ యథార్థనామా॥ ౨౧

కామం నృపాః సంతు సహస్రశోన్యే । రాజన్వతీ మాహు రనేన భూమిం
నక్షత్రతారా గ్రహసంకులాపి । జ్యోతిష్మతీ చంద్రమసైవ రాత్రిః॥ ౨౨

పరిచరులతోడ నొప్పి వి♦వాహవేష । కలితయైన పతింవర ♦ కన్య నరులు
మోయుపల్లకినెక్కి ప్ర♦మోదమతిని । రాజపర్యంకమధ్యమా ♦ ర్గమునుజొచ్చె॥ ౧౦

వందలకొలంది వీక్షణ ♦ వ్రాతములకు । గుఱియగుచు బ్రహ్మసృష్టి న ♦ బ్బురమునగుచు
నెసఁగునాకన్నెపైవ్రాలె ♦ నృపులమనము । లంగములుమాత్రముండె సిం♦హాసనముల॥ ౧౧

ఆమెయందలి తమప్రేమ ♦ వ్యక్తపఱుచు । భూతలేంద్రుల ప్రణయాగ్ర ♦ దూతలనఁగ
వివిధ శృంగార చేష్టలు ♦ వెలసెనపుడు । వృక్షములయందుఁ బల్లవ ♦ శ్రీలువోలె॥ ౧౨

కదలిరేకులు తేంట్లను ♦ గడకునెట్ట । పరపరాగంబు లోపలఁ ♦ బరిధిగట్ట
నాళమును జేతఁబట్టి భూ ♦ నాథుఁడొక్కఁ । డందముగఁ ద్రిప్పె లీలార♦విందమపుడు॥

వేఱొకవిలాసి భూదండ ♦ జారిభుజము । రత్నఖచితవరాంగదా ♦ గ్రమునఁ దగులు
కొనిన సుందరముఖమును ♦ గొంతతిప్పి । దానిసవరించి యిడె యథా ♦ స్థానమందు॥

మఱియొకఁడు గొంతవెనుకకుఁ ♦ బఱపిదృష్టి । కాళ్లమునివ్రేళ్లువంచి బం ♦ గారుపాద
పీఠమును వ్రాయుచుండెను ♦ విమలనఖర । వక్రకాంతులు దానిపైఁ ♦ బర్వుచుండ॥ ౧౫

మించియెత్తుగ మూపు గా ♦ న్పించురీతి । వామభుజముంచి పీఠార్ధ ♦ భాగమందు
విరిసరముజారనొకయింత ♦ వెన్నుద్రిప్పి । యొకఁడుమాట్లాడఁగడఁగెను ♦ సఖునితోడ॥

మఱియొకఁడు స్వప్రియాంగన ♦ పిఱుఁదుమీఁద । నునుచుకొనగోటఁ గామినీ♦జనవిలాస
మునకునౌ దంతపత్రాళి ♦ కనువుగాఁగఁ । బచ్చగేదంగిరేకును ♦ బట్టిచీల్చె॥ ౧౭

ధ్వజము మొదలగు రేఖలఁ ♦ దనరుచుండి । పద్మమ ల్లెఱ్ఱగానుండు ♦ పాణితోడ
రత్నముల యుంగరమ్ముల ♦ ప్రభలుగ్రమ్మ । పాచికలు వైచె నొక్కఁడు♦పార్థివుండు॥

తలనుయుక్తస్థలంబునఁ ♦ దనరుచున్న । మకుట మొక్కఁడు దలఁగిన ♦ మాడ్కిదాని
నంటఁజొచ్చెను గరమున ♦ నక్కిరీట । వజ్రరుచి వ్రేళ్ళసందులఁ ♦ బడివెలుంగ॥ ౧౯

అంత రాడ్వంశచరితంబు ♦ లన్నివెలసి ♦ పురుషులంతటిప్రౌఢయై ♦ వఱలుచుఁ సు
ద్వారపాలననంద త♦త్కన్యనపుడు । తొలుతమగధేశుకడనిల్పి ♦ పలికెనిట్లు॥ ౨౦

అమితసత్త్వుఁడు మగధర♦క్షాస్పదుండు । శరణుజొచ్చినవారికి ♦ శరణమగుచుఁ
బ్రజలరంజింపఁజేసెడు ♦ భవ్యయశుఁడు । సార్థకపరంతపాఖ్యుఁ డీ♦క్ష్మావరుండు॥ ౨౧

పృథ్వివరులన్యులున్నను ♦ వేలకొలఁది । నితఁడురాజన్వతినిజేసె ♦ క్షితితలమును
లెక్కలేనన్నిగ్రహములు ♦ చుక్కలున్న । నిశనిజ్యోతిష్మతినిజేయు ♦ శశివిధమున॥ ౨౨

క్రియాప్రబంధా దయమధ్వరాణా । మజస్రమాహూత సహస్రనేత్రః
శచ్యాశ్చిరం పాండుకపోలలంబాన్ । మందారశూన్యా నలకాం శ్చకార॥ ౨౩

అనేన చేదిచ్ఛసి గృహ్యమాణం । పాణిం వరేణ్యేన కురుప్రవేశే
ప్రాసాదవాతాయన సంశ్రితానాం । నేత్రోత్సవం పుష్పపురాంగనానాం॥ ౨౪

ఏవంతయోక్తే తమవేక్ష్యకించిత్ । విస్రంసి దూర్వాంక మధూకమాలా
ఋజుప్రణామ క్రియయైవతన్వీ । ప్రత్యాదిదేశైన మభాషమాణా॥ ౨౫

తాంసైవవేత్ర గ్రహణే నియుక్తా । రాజాంతరం రాజసుతాం నినాయ
సమీరణోత్థేవ తరంగరేఖా । పద్మాంతరం మానసరాజహంసీం॥ ౨౬

జగాదచైనా మయమంగనాథః । సురాంగనా ప్రార్థిత యౌవనశ్రీః
వినీతనాగః కిలసూత్రకారై । రైంద్రం పదం భూమిగతోపి భుంక్తే॥ ౨౭

అనేనపర్యాస యతాశ్రు బిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూల తమాన్స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణ వినైవహారాః॥ ౨౮

నిసర్గభిన్నాస్పద మేకసంస్థ । మస్మిన్ద్వయం శ్రీశ్చ సరస్వతీచ
కాంత్యాగిరా సూనృతయాచ యోగ్యా । త్వమేవకల్యాణి తయోస్తృతీయా॥ ౨౯

అథాంగరాజా దవతార్యచక్షు । ర్యాహీతి జన్యా మవదత్కుమారీ
నాసౌనకామ్యో నచవేదసమ్య । గ్ద్రష్టుంనసా భిన్నరుచిర్హిలోకః॥ ౩౦

తతఃపరం దుఃప్రసహం ద్విషద్భి । ర్నృపం నియుక్తా ప్రతిహారభూమౌ
నిదర్శయామాస విశేషదృశ్య । మిందుం నవోత్థాన మివేందుమత్యై॥ ౩౧

అవంతినాథోయ ముదగ్రబాహు । ర్విశాలవక్షా స్తనువృత్తమధ్యః
ఆరోప్యచక్ర భ్రమ ముష్ణతేజా । స్త్వష్ట్రేవ యత్నోల్లిఖితో విభాతి॥ ౩౨

అస్యప్రయాణేషు సమగ్రశక్తే । రగ్రేసరై ర్వాజిభి రుత్థితాని
కుర్వంతిసామంత శిఖామణీనాం । ప్రభాప్రరోహా స్తమయం రజాంసి॥ ౩౩

అసౌమహాకాల నికేతనస్య । వసన్నదూరే కిల చంద్రమౌళేః
తమిస్రపక్షేపి సహప్రియాభి । ర్జ్యోత్స్నావతో నిర్విశతిప్రదోషాన్॥ ౩౪

అనేనయూనా సహపార్థివేన । రంభోరుకచ్చి న్మనసోరుచిస్తే
సిప్రాతరంగానిల కంపితాసు । విహర్తుముద్యాన పరంపరాసు॥ ౩౫

ఎడతెగక జన్నములు సేసి ♦ యెపుడు నింద్రుఁ । బిల్చి శచివెల్ల చెక్కుల ♦ వ్రేలునట్టి
ముంగురులయందు మందార ♦ పుష్పచయము । చేరకుండఁగఁ జేసెను ♦ జిరమితండు॥

ఈవరేణ్యుని చేపట్టు ♦ దేని నీవు । బుష్పపురమును జొచ్చి యా ♦ పురములోని
యువులప్రాసాదవాతాయ ♦ నములఁ జూచు । చానలకు నేత్రపర్వంబు ♦ సలుపఁగలవు॥

అనుచుఁ జెప్పినవాలించి ♦ యతనిఁ గాంచి । గరికతో నొప్పు నిప్పపూ ♦ సరముగదల
ఋజుగతిని ప్రాలుమతి నమ ♦ స్కృతి నొనర్చి । తన్వి మానముతోడ నా ♦ తనిఁ దొలఁగె॥

మానసమరాళి నొండు ప♦ద్మమును జేర్చు । గాలిచేఁ గల్గు తరఁగల ♦ పోలిపగిది
రాజపుత్రిని మఱియొక ♦ రాజుఁ జేర్చె । యనియె వేత్రమ్ము దాల్చిన ♦ యాసునంద॥ ౨౬

అంగనాథుఁ డితండు సు♦రాంగనాళి । కోరుయౌవనకాంతిఁ జె♦న్నారువాఁడు
గజములకు శిక్ష ఋషులచేఁ ♦ గఱపినాఁడు । ధరణిపై నింద్రవిభవంబు ♦ దాల్చినాఁడు॥

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము ♦ లంతలేసి । వైరికాంతల చనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు ముగ్గొన్న సరులకుఁ ♦ బ్రతిగ నిడిన । దారములు లేని దండల ♦ తీరుగొలిపె॥ ౨౮

భిన్నవాసస్వభావలై ♦ యున్న నిటను । శ్రీసరస్వతు లిద్దరుఁ ♦ జేరి రొకట
సత్యవాక్పూతసౌందర్య ♦ శాలివీవు । గూడియుంటకు యోగ్యవు ♦ మూఁడవదిగ॥ ౨౯

అనుడు నాతనిపై దృష్టి ♦ నట్టిదింపి । పదయనుచుఁ జెప్పెఁ జెలికి న ♦ ప్రభుకుమారి
తానెఱుంగఁగఁ జాలదా? ♦ తగఁడ యతఁడు । అవని నభిరుచి భిన్నమౌ ♦ నంతెగాక॥ ౩౦

అంత దౌవారిక సునంద ♦ యరితతులకు । దుష్ప్రసహ్యుని నూత్న చం♦ద్రుండువోలెఁ
జూడ నెంతయు యోగ్యుని ♦ సుభగు నృపుని । నింకొకనిఁ జూపి యిట్లనె♦ నిందుమతికి॥ ౩౧

నిడుదలైనట్టి బాహువుల్ ♦ వెడఁద రొమ్ము । గుండ్రమౌ సన్న నడుమును ♦ గొమరు మిగులఁ
ద్వష్ట్రి చక్రభ్రమంబుపైఁ ♦ దవిలి రాయ । బఱలు రవిఁబోలు నీతఁ డ♦వంతివిభుఁడు॥ ౩౨

శక్తిసంపూర్ణుఁ డీతని ♦ జైత్రయాత్ర । ముందు నడిచెడు హరితతిఁ ♦ బొడము రజము
లఖిలసామంతరాజ తే♦జాంకురముల । కస్తమానంబు గల్పించు ♦ నద్భుతముగ॥ ౩౩

అమ్మహాకాలనిలయు శ♦శాంకమౌళి । కెలన వసియించుఁ గావునఁ ♦ గృష్ణపక్ష
మందుఁ గూడను దనప్రియ ♦ రాండ్రతోడ । ననుభవించును జంద్రికా ♦ యామినులను॥

ఈపడుచు వీనితోఁ గూడి ♦ యింపుమీఱ । విమలసిప్రాతరంగాళి ♦ వెడలుగాలి
వలనఁ గంపించు నుద్యాన ♦ పాళియందుఁ । జెలఁగఁ గోరునె రంభోరు ♦ తెలుపుమనిన॥ ౩౫

తస్మిన్నభిద్యోతిత బంధుపద్మే । ప్రతాపసంశోషిత శత్రుపంకే
బబంధసానోత్తమ సౌకుమార్యా । కుముద్వతీ భానుమతీవ భావమ్॥ ౩౬

తామగ్రతస్తామర స్సాంతరాభా । మనూపరాజస్య గుణైరనూనామ్
విధాయసృష్టిం లలితాం విధాతు । ర్జగాద భూయః సుదతీం సునందా॥ ౩౭

సంగ్రామనిర్విష్ట సహస్రబాహు । రష్టాదశద్వీప నిఖాత యూపః
అనన్యసాధారణ రాజశబ్దో । బభూవయోగీ కిల కార్త వీర్యః॥ ౩౮

అకార్యచింతా సమకాలమేవ । ప్రాదుర్భవం శ్చాపధరః పురస్తాత్
అంతః శరీరేష్వపియః ప్రజానాం । ప్రత్యాదిదేశా వినయం వినేతా॥ ౩౯

జ్యాబంధ నిష్పంద భుజేనయస్య । వినిఃశ్వసద్వక్త్ర పరంపరేణ
కారాగృహే నిర్జితవాసవేన । లంకేశ్వరే ణోషిత మాప్రసాదాత్॥ ౪౦

తస్యాన్వయే భూపతిరేష జాతః । ప్రతీప ఇత్యాగమ వృద్ధసేవీ
యేనశ్రియః సంశ్రయదోషరూఢం । స్వభావలోలేత్యయశః ప్రమృష్టం॥ ౪౧

ఆయోధనే కృష్ణగతిం సహాయ । మవాప్యయః క్షత్రియ కాలరాత్రిం
ధారాంశితాం రామపరశ్వధస్య । సంభావయ త్యుత్పలపత్రసారాం॥ ౪౨

అస్యాంకలక్ష్మీ ర్భవ దీర్ఘబాహో । ర్మాహిష్మతీ వప్రనితంబకాంచీం
ప్రాసాదజాలై ర్జలవేణిరమ్యాం । రేవాంయది ప్రేక్షితు మస్తికామః॥ ౪౩

తస్యాః ప్రకామం ప్రియదర్శనోపి । నసక్షితీశో రుచయే బభూవ
శరత్ప్రమృష్టాంబుధరోపరోధః । శశీవపర్యాప్త కలోనలిన్యాః॥ ౪౪

సాశూరసేనాధిపతిం సుషేణ । ముద్దిశ్యలోకాం తరగీతకీర్తిం
ఆచారశుద్ధో భయవంశదీపం । శుద్ధాంతరక్ష్యా జగదేకుమారీ॥ ౪౫

నీపాన్వయః పార్థివ ఏషయజ్వా । గుణైర్యమాశ్రిత్య పరస్పరేణ
సిద్ధాశ్రమం శాంత మివైత్యసత్త్వై । ర్నైసర్గికో ప్యుత్ససృజే విరోధః॥ ౪౬

యస్యాత్మగేహే నయనాభిరామా । కాంతి ర్హిమాంశో రివసన్నివిష్టా
హర్మ్యాగ్ర సంరూఢ తృణాంకురేషు । తేజోవిషహ్యం రిపుమందిరేషు॥ ౪౭

యస్యావరోధ స్తనచందనానాం । ప్రక్షాళనా ద్వారివిహారకాలే
కళిందకన్యా మధురాంగతాపి । గంగోర్మిసంసక్త జలేవభాతి॥ ౪౮

బంధుపద్మమ్ములలరించి ♦ వైరిపంక । మింకఁజేసిప్రతాపాన ♦ నెసఁగునతని
యందు మృదుల కుముద్వతి ♦ యాత్మభావ । బంధమునుభానుమతివలెఁ ♦ బఱుపదయ్యె॥ ౩౬

అంతఁగంజాతగర్భంపుఁ ♦ గాంతికలిగి । వనజగర్భునిసృష్టికి ♦ వన్నెయిడెడు
రూపనుగుణాఢ్యసుదతి న ♦ నూపనృపతి । యెదుటఁజేర్చిసునంద దా ♦ నిట్లుపలికె॥ ౩౭

యూపములఁబదునెన్మిది ♦ ద్వీపములను । నిల్పివేయిభుజమ్ములఁ ♦ గొల్పియాజిఁ
బరులుగనఁగాని రాజశ ♦ బ్దంబుఁబడసి । యుండెఁగాకార్తవీర్యుఁడ ♦ యోగియొకఁడు॥

సలుపఁదగనివి సలుపంగఁ ♦ దలఁచునంత । నెక్కిడినచాపముఁదాల్చి ♦ యెదుటనిల్చి
చెడుతలంపులుమనములఁ ♦ జెందకుండఁ । బ్రజలశిక్షించిరక్షించు ♦ వాఁడతండు॥ ౩౯

అల్లెత్రాటనుభుజము ల ♦ ల్లాడకుండఁ । గట్టనిట్టూర్పువెట్టి వ ♦ క్త్రములయందు
నతనిచెఱనుండెఁగరుణించి ♦ యనుపుదాఁక । నింద్రుగెల్చినయట్టి లం ♦ కేశ్వరుండు॥ ౪౦

అతనికులమున నీప్రతీ ♦ పాఖ్యనృపతి । జ్ఞానవృద్ధులఁగొల్చు సు ♦ జ్ఞానికలిగి
సిరికినాశ్రితదోషాళి ♦ చేతఁబొడమ । ప్రకృతి చంచలయనునిందఁ ♦ బాపివైచె॥ ౪౧

వహ్నిసాయంబుయుద్ధానఁ ♦ బడసియితఁడు । క్షత్రియులకాలరాత్రియై ♦ చన్నయట్టి
పరశురామునివాఁడియౌ ♦ పరశుధారఁ । గలువరేకులసారంబు ♦ గాఁగనెంచె॥ ౪౨

మించిమాహిష్మతీవప్ర ♦ కాంచియైన । విమలరేవానదీపూర ♦ విభవములను
హర్మ్యములనుండిచూడఁగా ♦ నాసయున్న । నగుము నీవీమహాభుజు ♦ నంకలక్ష్మి॥ ౪౩

ఎంతప్రియదర్శనుండైన ♦ నిందుమతికి । నన్నృపాలుఁడురుచియింపఁ ♦ డయ్యెఁ గోర
మొగిలువీడి శరత్కళా ♦ పూర్ణుఁడయ్యు । నిందుఁ డబ్జంబులకు రుచి ♦ యింపనట్లు॥ ౪౪

అంత నక్కన్యకిట్లనె ♦ నాసునంద । యుభయకులదీపమును మఱి ♦ శుభచరిత్రుఁ
డగుచు లోకాంతరములను ♦ యశముగాంచి । చెలఁగునాశూరసేను సు ♦ షేణుఁజూపి॥ ౪౫

ఇతఁడునీపాన్వయుఁడుయాజి ♦ యితనిఁబొంది । గుణములన్యోన్యవైరంబు ♦ గొనకపోదలు
శాంతసిద్ధాశ్రమముఁబొంది ♦ సత్త్వచయము । ప్రకృతివైరమ్ములనుమాని ♦ పరఁగురీతి॥ ౪౬

కనులకభిరామమౌచంద్ర ♦ కాంతివంటి । కాంతితనమందిరమ్మునఁ ♦ గ్రాలఁజేసె
భూరిహర్మ్యాగ్రములగడ్డి ♦ మొలచియున్న । శత్రుగృహములదుస్సహ ♦ శౌర్యముంచె॥ ౪౭

ఇతఁడు జలకేళిశుద్ధాంత ♦ సతులఁగూడి । సలుపఁదత్కుచచందన ♦ ములనుగలసి
యమునమధురాపురప్రాంత ♦ మందునున్న । గంగతరఁగలఁగూడిన ♦ కరణినొప్పు॥ ౪౮

త్రస్తేన తార్క్ష్యాత్కిల కాలియేన । మణింవిసృష్టం యమునౌకసా యః
వక్షస్స్థల వ్యాపి రుచందధానః । సకౌస్తుభం హ్రేపయతీవకృష్ణం॥ ౪౯

సంభావ్య భర్తారమమూం యువానం । మృదుప్రవాళో త్తర పుష్పశయ్యే
బృందావనే చైత్రరథా దనూనే । నిర్విశ్యతాం సుందరి యౌవనశ్రీః॥ ౫౦

అధ్యాస్య చాంభః పృషతోక్షితాని । శైలేయగంధీని శిలాతలాని
కలాపినాంప్రావృషి పశ్యనృత్యం । కాంతాసు గోవర్ధన కందరాసు॥ ౫౧

నృపంతమావర్త । మనోజ్ఞనాభిః । సావ్యత్యగా దన్యతః ఘూర్భవితీ౹
మహీధరం మార్గవశాదుపేతం । స్రోతోవహా సాగరగామినీవ॥ ౫౨

అథాంగదాశ్లిష్టభుజం భుజిష్యా । హేమాంగదం నామకళింగ నాథమ్
ఆసేదుషీం సాదితశత్రుపక్షం । బాలామబాలేందుముఖీం బభాషే॥ ౫౩

అసౌమహేంద్రాద్రి సమానసారః । పతిర్మహేంద్రస్య మహోదధేశ్చ
యస్యక్షర త్సైన్య గజచ్ఛలేన । యాత్రాసుయాతీవ పురోమహేంద్రః॥ ౫౪

జ్యాఘాతరేఖే సుభుజో భుజాభ్యాం । బిభర్తి యశ్చాపభృతాం పురోగః
రిపుశ్రియాం సాంజన బాష్పసేకే । బందీకృతానా మివ పద్ధతీద్వే॥ ౫౫

యమాత్మనః సద్మని సన్నికృష్టో । మంద్రధ్వని త్యాజిత యామతూర్యః
ప్రాసాదవాతాయన దృశ్యవీచిః । ప్రబోధయ త్యర్ణవ ఏవసుప్తం॥ ౫౬

అనేనసార్ధం విహరాంబురాశే । స్తీరేషు తాళీవనమర్మరేషు
ద్వీపాంతరానీత లవంగపుష్పై । రపాకృత స్వేదలవామరుద్భిః॥ ౫౭

ప్రలోభితా ప్యాకృతి లోభనీయా । విదర్భరాజావర జాతయైవం
తస్మాదపావర్తత దూరకృష్టా । నిత్యేవలక్ష్మీః ప్రతికూలదైవాత్॥ ౫౮

అథోరగాఖ్యస్య పురస్యనాథం । దౌవారికీ దేవసరూప మేత్య
ఇతశ్చకోరాక్షి విలోకయేతి । పూర్వానుశిష్టాం నిజగాదభోజ్యాం॥ ౫౯

పాండ్యోయమంసార్పిత లంబహారః । క్లృప్తాంగరాగో హరిచందనేన
ఆభాతిబాలాతప రక్తసానుః । సనిర్ఝరోద్గార ఇవాద్రిరాజః॥ ౬౦

వింధ్యస్య సంస్తంభయితామహాద్రే । ర్నిశ్శేషపీతోజ్ఝిత సింధురాజః
ప్రీత్యాశ్వ మేధావభృథార్ద్రమూర్తేః । సౌస్నాతికో యస్య భవత్యగస్త్యః॥ ౬౧

గరుడునకునోడి యమునలోఁ ♦ గాఁపురంబు।సలుపు కాళియుఁ డిచ్చిన ♦ వెలుఁగుమణిని
వక్షమునఁదాల్చుఁగౌస్తుభ ♦ వజ్రమూను । కృష్ణునకులజ్జగొల్పెడు ♦ క్రియనితండు॥౪౯

ఈపడుచు వీని భర్తగా ♦ నెంచినీవు । చిగురు లునిచిన మెత్తపూ ♦ సెజ్జమీఁద
యౌవనశ్రీలసుందరీ ♦ యనుభవింపు । చైత్రరథతుల్యబృందావి ♦ చిత్రవనిని॥ ౫౦

రాతిపూపరిమళముల ♦ రమ్యమగుచుఁ । జినుకులనుగాంచి తడిసిన ♦ శిలలనుండి
కనుము గోవర్ధనాచింత ♦ కందరములఁ । గలుగుశిఖినృత్యముల వాన ♦ కాలునందు॥ ౫౧

అన్య పతినిఁగఁదెలిసి త♦న్నక్కుమారి । సుడిపగిదినాభిచెన్నారు ♦ సుందరాంగి
యబ్ధిఁజనుచున్ననడ్డమై ♦ యదిరిరాఁగఁ । దప్పునదివలెఁ దన్నృపుఁ ♦ దప్పిచనియె॥౫౨

అంత రిపుపక్షభంగు హే♦మాంగదాఖ్యు । నంగదాంచితబాహు క♦ళింగనాథు
నెదుటిబాలకుఁబూర్ణేందు ♦ వదనకనియె । నమలదౌవారికామణి ♦ యా సునంద॥ ౫౩

ఇతఁడు బలమునఁబోలు మ♦హేంద్రగిరిని । నేలుచుండుమహాబ్ధి మ♦హేంద్రములను
ఇతనియాత్రలముందు మ♦హేంద్రశైల । మరుగుమదగజతతి మిష ♦ ననఁగఁదోఁచు॥ ౫౪

కార్ముకధరాగ్రగణ్యుఁడై ♦ శ్రీలునితఁడు । గలనఁగొనిచనురిపులక్ష్మి ♦ కజ్జలాశ్రు
ధారఁదడిసినరెండు ప♦థమ్ములనఁగ । భుజములఁగిణాంక రేఖలు ♦ పూనినాఁడు॥ ౫౫

అబ్ధియీతనినిలయంబు ♦ నంటియుంట । నతులరవముల యామతూ♦ర్యములమించి
సౌధజాలాళివీచి ద♦ర్శనమొసంగి । మేలుకొలుపును సుప్తు న్నృ♦పాలునితని॥ ౫౬

పడసిద్వీపాంతరలవంగ ♦ పరిమళమును । జెమటలార్చెడువాతపో ♦ తములఁజెలఁగి
తాళవనములమర్మర ♦ ధ్వనులమించు । జలధితటములనితనితో ♦ సలుపుకేళి॥ ౫౭

అనుచు లోభమ్మునెంతఁ గొ♦ల్పినను వినక । రూపవతిభోజుచెల్లె లా ♦ భూపుఁదొలఁగెఁ
దన్నుదూరాననుండి య♦త్నమునదేఁగ । సిరితలంపక దురదృష్టుఁ ♦ దొలఁగుకరణి॥ ౫౮

అంతభోజాన్వయనుగూడి ♦ యమరరూపు । నాగపురనృపుఁజేరి సు♦నందపలికె
నిందుమతితోడనెప్పటి ♦ చందమునను । గాంచుమిటును జకోరాక్షి ♦ యంచుఁజూపి॥ ౫౯

పాండ్యుఁడీతఁడుచందన ♦ పంకములఁది । మూఁపుననుహారములువ్రేలఁ ♦ బొదలుచుండు
నెట్టినెసానువొప్ప లే ♦ యెండచేత । నేళ్లుదిగఁబాఱఁగ్రాలు న♦గేంద్రుపగిది॥ ౬౦

అశ్వమేధావభృథముచే ♦ నంగమెల్ల । దడిసియున్నతనికి సౌస్నాత♦కుఁడును బ్రియుఁడు
వింధ్యము నణంచి సంద్రమ్ము♦ పీల్చిదానిఁ । గ్రమ్మఱఁద్యజించినట్టి య♦గస్త్యమౌని॥౬౧

అస్త్రం హరాదాప్తవతా దురాపం । యేనేంద్రలోకావజయాయ దృప్తః
పురా జనస్థానవిమర్దశంకీ । సంధాయ లంకాధిపతిః ప్రతస్థే॥ ౬౨

అనేన పాణౌ విధివద్గృహీతే । మహాకులీనేన మహీవ గుర్వీ
రత్నానువిద్ధార్ణవమేఖలాయా । దిశః సపత్నీ భవ దక్షిణస్యాః॥ ౬౩

తాంబూలవల్లీపరిణద్ధపూగా । స్వేలాలతాలింగితచందనాసు
తమాలపత్రాస్తరణాసు రంతుం । ప్రసీద శశ్వన్మలయస్థలీషు॥ ౬౪

ఇందీవరశ్యామతనుర్నృపోఽసౌ । త్వం రోచనాగౌరశరీరయష్టిః
అన్యోన్యశోభాపరివృద్ధయే వాం । యోగస్తటిత్తోయదయోరివాస్తు॥ ౬౫

స్వసుర్విదర్భాధిపతేస్తదీయో । లేభేఽంతరం చేతసి నోపదేశః
దివాకరాదర్శనబద్ధకోశే । నక్షత్రనాథాంశురివారవిందే॥ ౬౬

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ । యం యం వ్యతీయాయ పతింవరా సా
నరేంద్రమార్గాట్ట ఇవ ప్రపేదే । వివర్ణభావం స స భూమిపాలః॥ ౬౭

తస్యాం రఘోః సూనురుపస్థితాయాం । వృణీత మాం నేతి సమాకులోఽభూత్
వామేతరః సంశయమస్య బాహుః । కేయూరబంధోచ్ఛ్వసితైర్నునోద॥ ౬౮

తం ప్రాప్య సర్వావయవానవద్యం । వ్యావర్తతాన్యోపగమాత్కుమారీ
న హి ప్రఫుల్లం సహకారమేత్య । వృక్షాంతరం కాంక్షతి షట్పదాలీ॥ ౬౯

తస్మిన్సమావేశితచిత్తవృత్తి । మిందుప్రభామిందుమతీమవేక్ష్య
ప్రచక్రమే వక్తుమనుక్రమజ్ఞా । సవిస్తరం వాక్యమిదం సునందా॥ ౭౦

ఇక్ష్వాకువంశ్యః కకుదం నృపాణాం । కకుత్స్థ ఇత్యాహితలక్షణోఽభూత్
కాకుత్స్థశబ్దం యత ఉన్నతేచ్ఛాః । శ్లాఘ్యం దధత్యుత్తరకోసలేంద్రాః॥ ౭౧

మహేంద్రమాస్థాయ మహోక్షరూపం । యః సంయతి ప్రాప్తపినాకిలీలః
చకార బాణైరసురాంగనానాం । గండస్థలీః ప్రోషితపత్రలేఖాః॥ ౭౨

ఐరావతాస్ఫాలనవిశ్లథం యః । సంఘట్టయన్నంగదమంగదేన
ఉపేయుషః స్వామపి మూర్తిమగ్ర్యా । మర్ధాసనం గోత్రభిదోఽధితస్థౌ॥ ౭౩

జాతః కులే తస్య కిలోరుకీర్తిః । కులప్రదీపో నృపతిర్దిలీపః
అతిష్ఠదేకోనశతక్రతుత్వే । శక్రాభ్యసూయావినివృత్తయే యః॥ ౭౪

హరునిచేనస్త్రమంది దు♦రాపుఁడైన । యీతఁడోర్చు జనస్థాన♦మేచియంచుఁ
దొలుత సంధినినీతని ♦ తోడసలిపి । యింద్రుపైనేగెఁ బేర్చి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౬౨

విధివిహితమైనయట్టి స♦ద్విధులతోడ । నిమ్మహాకులుకరము గ్ర♦హించినీవు
మణియుతార్ణవమేఖలా ♦ మండితయగు । వసుధవలె దక్షిణాశాస ♦ పత్నివగుము॥ ౬౩

ఏలకులుబ్రాకుచందన ♦ వృక్షములను । నాగవల్లులుపెనగొన్న ♦ పూగములను
బైఁబయినిరాలిన తమాల ♦ పత్రములను । జెలఁగుమలయస్థలులకేళి ♦ సలుపుమీవు॥ ౬౪

ఎసఁగునీలోత్పలశ్యామ ♦ మితనిమేను । నెగడుగోరోజనపుఁజాయ ♦ నీదుతనువు
మీసమాగమ మాతటి ♦ న్మేఘములను । మించి యన్యోన్యశోభను ♦ బెంచుఁగాత॥ ౬౫

ఆనెడుచెలిబోధయవకాశ ♦ మందదయ్యె । నావిదర్భేశుచెలియలి ♦ యాత్మయందు
నర్కుఁ గానమిమోడ్చిన ♦ యబ్జమందు । నిందుకిరణాళి యవకాశ ♦ మందనట్లు॥ ౬౬

ఆపతింవరయొక్కొక్క ♦ భూపుదాఁటి । పోవవైవర్ణ్యమాతనిఁ ♦ బొందుచుండె
రాత్రిదివ్వటిఁగొనిచన ♦ రాజవీథిఁ । గడచినగృహంబుచీఁకటిఁ ♦ బడయుపగిది॥ ౬౭

అంతరఘుసూతితినుడాయ ♦ నామెఁజూచి । వలచునో లేదొయనిమదిఁ ♦ గలఁగఁజొచ్చె
సడలభుజకీర్తియాతని ♦ కుడిభుజమ్ము । వడిగఁగంపించి సంశయ ♦ మెడలఁజేసె॥ ౬౮

అతనిసర్వాంగసుందరు ♦ నక్కుమారి । చేరియన్యులడాయంగఁ ♦ గోరదయ్యెఁ
బుష్పితరసాలభూజంబు ♦ పొంతఁజేరి । యన్యవృక్షంబుఁగోరునే ♦ యళికులంబు॥ ౬౯

మానసప్రవృత్తినాతని ♦ లోనఁజేర్చి । యిందుకాంతినిజెన్నారు ♦ నిందుమతిని
గాంచి పల్కులక్రమముఁ జ♦క్కఁగనెఱుంగు । నాసునంద సవిస్తృతి♦ననియెనిట్లు॥ ౭౦

తిలకమైయుండనిక్ష్వాకు ♦ కులమునందు । ఖ్యాతగుణుఁడు కకుత్స్థుఁడు ♦ గలిగెఁగాన
నుత్తరపుఁగోసలేశ్వరు ♦ లున్నతేచ్ఛ । లందికాకుత్స్థపూజ్యాంక ♦ మలరుచుండ్రి॥ ౭౧

వృషభరూపంబుదాల్చిన ♦ యింద్రునెక్కి । యాలమున నాపినాకిని ♦ లీలఁబోలిచి
రాక్షసస్త్రీలచెక్కిళ్ళ ♦ వ్రాసియున్న । చిత్రములబాణములచేతఁ♦జెఱిచెనతఁడు॥ ౭౨

అగ్గిరిభేదితనపూజ్య ♦ మైనరూప । మందినపుడును నతని పీ♦ఠార్థమందు
నమరకరిఁదట్టసడలిన ♦ యంగదమ్ము । నంగదము రాయఁగూర్చుండి ♦ యలరఁగలిగె॥ ౭౩

అతనికులమునఁగులదీపుఁ ♦ డౌదిలీప । నృపతియురుకీర్తి జన్మించి ♦ యొలమినించి
శక్రునియసూయమాన్పఁగా ♦ సలిపెనొకటి । దక్కువగ నూఱుజన్నముల్ ♦ధరణిమీఁద॥

యస్మిన్మహీం శాసతి వాణినీనాం । నిద్రాంవిహారార్ధపథే గతానాం
వాతోపినాస్రంసయదంశుకాని । కోలంబయే దాహరణాయ హస్తం॥ ౭౫

పుత్రోరఘుస్తస్య పదంప్రశాస్తి । మహాక్రతోర్విశ్వజితఃప్రయోక్తా
చతుర్దిగావర్జిత సంభృతాంయో । మృత్పాత్రశేషా మకరోద్విభూతిం॥ ౭౬

ఆరూఢమద్రీనుదధీన్వితీర్ణం । భుజంగమానాంవ సతింప్రవిష్టం
ఊర్ధ్వంగతంయస్య నచానుబంధ । యశః పరిచ్ఛేత్తుమియత్తయాలం॥ ౭౭

అసౌకుమారస్త మజోనుజాత । స్త్రివిష్టపస్యేవ పతింజయంతః
గుర్వీం ధురం యోభువనస్యపిత్రా । ధుర్యేణదమ్యః సదృశం బిభర్తి॥ ౭౮

కులేనకాంత్యా వయసానవేన । గుణైశ్చతై స్తైర్వినయ ప్రధానైః
త్వమాత్మనస్తుల్య మముంవృణీష్వ । రత్నంసమాగచ్ఛతు కాంచనేన॥ ౭౯

తతఃసునందా వచనావసానే । లజ్జాంతనూకృత్య నరేంద్రకన్యా
దృష్ట్యాప్రసాదామలయా కుమారం । ప్రత్యగ్రహీ త్సంవరణస్రజేవ॥ ౮౦

సాయూని తస్మిన్నభిలాష బంధం । శశాకశాలీనతయా నవక్తుం
రోమాంచలక్ష్యే ణచ గాత్రయష్టిః । భిత్త్వానిరాక్రామ దరాలకేశ్యాః॥ ౮౧

తథాగతాయాం పరిహాసపూర్వం । సఖ్యాంసఖీ వేత్రభృదా బభాషే
ఆర్యేవ్రజామోన్యత ఇత్యథైనాం । వధూరసూయాకుటిలం దదర్శ॥ ౮౨

సాచూర్ణగౌరం రఘునందనస్య । ధాత్రీకరాభ్యాం కరభోపమోరూః
ఆసంజయామాస యథాప్రవేశం । కంఠేగుణంమూర్త మివానురాగం॥ ౮౩

తయా స్రజామంగళపుష్పమయ్యా । విశాలవక్షఃస్థల లంబయాసః
అమంస్త కంఠార్పితబాహుపాశాం । విదరరాజావరజాం వరేణ్యాః॥ ౮౪

శశినముపగతేయం కౌముదీమేఘముక్తం
జలనిధిమనురూపం జహ్నుకన్యావతీర్ణా
ఇతిసమగుణయోగ ప్రీతయస్తత్రపౌరాః
శ్రవణకటునృపాణా మేకవాక్యంవివవ్రుః॥ ౮౫

ప్రముదితవరపక్ష మేకతస్తత్
క్షితిపతిమండల మన్యతోవితానం

అతఁడుధర నేలచుండ విహారభూమి । కరుగుదారిని నిద్రించు ♦ నట్టిమత్తు
రాలివల్వలుముట్టఁడు ♦ గాలికూడఁ । బరుఁడెవఁడు చూచుహస్తంబు ♦ వానిగొనఁగ॥

విశ్వజిద్యాగ మొనరించి ♦ వెలయుచుండు । నతనిపుత్రుండు రఘువేల్పు ♦ నతనిపదము
నలుదెసలనార్చికొన్నట్టి ♦ కలిమినెల్ల । నొక్కమృత్పాత్రగామార్చి ♦ యొప్పువాఁడు॥

అచలములనెక్కెఁదాఁటె మహార్ణవముల । నురగులనివాసమునుజొచ్చె ♦ నూర్ధ్వమరిగె
నడ్డులేకయె విహరించె ♦ నతనియశము । దానిఁగొల్వంగ శక్యమే ♦ దేనసైన॥ ౭౭

స్వర్గపతికిజయంతుని ♦ చందమందు । నతనికిఁగుమారుఁ డితఁ డజుఁ ♦ డవతరించి
తండ్రితోఁదుల్యముగఁదాల్చె ♦ ధరణిభరము । మత్తనృషభముసరిమోచు ♦ గిత్తవోలె॥

వినయముప్రధానమైయొప్పు ♦ విమలకాంతి । కులగుణప్రాయములనీకుఁ ♦ దులయితండు
గోరివరియింపుమీతనిఁ ♦ గూర్మిమీఱఁ । గనకమునుగూడి రత్నమ్ము ♦ క్రాలుఁ గాత॥ ౭౯

అనుమసఖిపల్కఁ గావిని ♦ యంతమందు । నించుకతొలంగిలజ్జ నరేంద్రకన్య
ప్రవిమలామోదదృష్టితో ♦ రాకొమారు । స్రజముతోవలె వరియించి ♦ సంతసించె॥ ౮౦

రఘుసుతునిమీఁదితన యను ♦ రాగమువుడు। బాలసిగ్గునఁబ్రకటింపఁ ♦ జాలదయ్యెఁ
గాననావక్రకుంతల ♦ గాత్రయష్టి । ప్ర[illegible]బులకల[illegible] ♦ వ్యాజమునను॥ ౮౧

ఇప్పగిదినుండు నెచ్చెలి ♦ కిందుమతికిఁ । బలికెనవ్వుల[illegible] వేత్ర ♦ పాణియిట్లు
పోదమాయన్యుఁగూరిచి ♦ పూజ్యరాల । [illegible]వక యబ్బాల ♦ యలిగిచూచె॥ ౮౨

అంతఁ గరభోరువక్కన్య ♦ యానరేంద్ర । నందనునికంఠమందు సునందచేత
నర్హదేశానఁబెట్టించె ♦ నమలచూర్ణ । గౌరమును రాగమూర్తినాఁ ♦ గ్రాలుస్రజము॥ ౮౩

మంగళముఁదెల్పు పుష్పదా ♦ మమ్మజుండు । విపులవక్షస్థలంబున ♦ వ్రేలఁగాంచి
యవ్విదర్భేశునను జాతి ♦ యాత్మకంఠ । మందిడినబాహుపాశమ్మ ♦ టంచుఁదలఁచె॥ ౮౪

ధృవకోకిల. సుగుణతుల్యులయోగమచ్చటఁ ♦ జూచిపౌరులు ప్రీతులై
మొగిలువీడిన చంద్రుఁగూడిన ♦ పూర్ణచంద్రిక యెంతయుం
దగినవార్నిధిఁజొచ్చిపొల్చెడు ♦ ధన్యజాహ్నవి యీమెగా
జగతిలోననిపల్కిరొక్కట ♦ క్ష్మాచరుల్ వినఁజేదుగాఁ॥ ౮౫

ధృవకోకిల. వరునిపక్షము వారుదామొక ♦ వంకసంతసమందఁగాఁ
బరనృపాలగణంబువేఱొక ♦ వంకదైన్యముఁజెందఁగా

ఉషసి సర ఇవ ప్రఫుల్లపద్మం
కుముదవనప్రతిపన్ననిద్రమాసీత్ ॥ ౮౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
స్వయంవరవర్ణనో నామ షష్ఠః సర్గః.

సరసిజంబులువిచ్చఁ గల్వలు ♦ సర్వము౯ ముకుళింపఁగా
సర ముషస్సమయానఁ గాంచెడు ♦ చందమా సభ యొందెఁగా॥ ౮౬

గద్యము.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూభవ సుకవిజనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు స్వ
యంవరవర్ణనమనెడు షష్ఠాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తమః సర్గః

—:o:—

అథోపయంత్రా సదృశేన యుక్తాం । స్కందేన సాక్షాదివ దేవసేనాం
స్వసారమాదాయ విదర్భనాథః । పురప్రవేశాభిముఖో బభూవ॥ ౧

సేనానివేశాన్పృథివీక్షితోఽపి । జగ్ముర్విభాతగ్రహ మందభాసః
భోజ్యాంప్రతి వ్యర్థమనోరథత్వా । ద్రూపేషు వేషేషు చ సాభ్యసూయాః॥ ౨

సాన్నిధ్యయోగాత్కిల తత్రశచ్యాః । స్వయంవరక్షోభకృతా మభావః
కాకుత్స్థముద్దిశ్య సమత్సరోఽపి । శశామ తేనక్షితిపాల లోకః॥ ౩

తావత్ప్రకీర్ణాభి నవోపచార । మింద్రాయుధద్యోతిత తోరణాంకం
వరస్సవధ్వా సహరాజమార్గం । ప్రాపధ్వజచ్ఛాయ నివారితోష్ణం॥ ౪

తతస్తదాలోకన తత్పరాణాం । సౌధేషుచామీకర జాలవత్సు
బభూవురిత్థం పురసుందరీణాం । త్యక్తాన్యకార్యాణి విచేష్టితాని॥ ౫

ఆలోకమార్గంసహసా వ్రజంత్యా । కయాచిదుద్వేష్టనవాంత మాల్యః
బంధుంనసంభావిత ఏవతావత్ । కరేణరుద్ధోఽపిచ కేశపాశః॥ ౬

ప్రసాధికాలంబిత మగ్రపాద । మాక్షిప్యకాచిద్ద్రవ రాగమేవ
ఉత్సృష్టలీలాగతి రాగవాక్షా । దలక్తకాంకాం పదవీం తతాన॥ ౭

విలోచనం దక్షిణమంజనేన । సంభావ్య తద్వంచిత వామనేత్రా
తథైవవాతాయన సన్నికర్షం । యయౌశలాకా మపరా వహంతీ॥ ౮

జాలాంతరప్రేషిత దృష్టిరన్యా । ప్రస్థానభిన్నాం నబబంధనీవీం
నాభిప్రవిష్టా భరణప్రభేణ । హస్తేన తస్థావవలంబ్య వాసః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

సప్తమాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

దేవసేనానితోడనున్న ♦ దేవసేన । పగిదినిస్వతుల్యుఁడైనట్టి ♦ పతినిగూడి
పొలుచుచెల్లెలిఁదోకొని ♦ పురముగూర్చి । వెడలెను విదర్భనాథుండు ♦ వేడ్కమీఱ॥ ౧

భోజకులజాతయాశలఁ ♦ బోనడంప । రూపవేషములనుగూర్చి ♦ రోతపడుచు
వేఁకువనుజుక్కలట్టులు ♦ వెల్లఁబోయి । శిబిరములఁజేరెనప్పు డా ♦ క్షితిపచయము॥ ౨

అప్పు డట శచిసన్నిధి ♦ యమరియుంట । నాస్వయంవరమును విఘ్న ♦ మంటదయ్యె
నక్కకుత్స్థకులోత్పన్ను ♦ నందునృపుల । కెంతపగయున్ననా మెచే ♦ శాంతమయ్యె॥ ౩

క్రొన్ననలచేతినెలకట్టు ♦ కొమరునింపఁ । దోరణము లింద్రచాపమ్ము ♦ సొరుఁబెంపఁ
డెక్కెములనీడవేఁడిమి ♦ యుక్కడంప । దంపతులు రాజమార్గానఁ ♦ దరలిరపుడు॥ ౪

అంతసౌధాళిఁబైడి గ♦వాక్షములను । వారిఁగాంచెడువేడ్కతోఁ ♦ బౌరనారు
లిట్లు తమతమ పనిపాటు ♦ లెల్లవీడి । మూఁకలుగవచ్చిమూఁగిరి ♦ మోదమిడుచు॥ ౫

వీడిముడి దారిపొడుగున ♦ విరులురాల । వడిగనొక్కతెజాలమ్ము ♦ వంకఁబాఱెఁ
జేతఁగురులున్నవచ్చోటుఁ ♦ జేరుదాఁక । వేయఁదలఁపదుముడిని న♦వ్వేలఁదిమిన్న॥ ౬

ఓర్తు లత్తుక కైచాచి ♦ యున్నకాలు । దీసి వడిగను జాలమ్ము ♦ కేసిపఱచె
లలితగతిమాని యారని ♦ లక్కరసపు । టడుగుజాడలనించుచు ♦ నంతవఱకు॥ ౭

కాటుకనుబెట్టితనకుడి ♦ కంటికంత । నెడమకంటికినిడకయే ♦ యింతియొకతె
పుడకచేతనుబట్టి తాఁ ♦ బోయిచేరెఁ । దద్దయునువేడ్కతోడ వా♦తాయనమ్ము॥ ౮

జాలమునదృష్టిపఱచుచుఁ ♦ జానయోర్తు । పోవుచుండఁగ వీడిన ♦ పోకముడిని
గట్టకయెః జారుచీరెను ♦ బట్టిచేత । భూషణప్రభనాభిపైఁ ♦ బొదలనిలిచె॥ ౯

అర్ధాచితా సత్వరముత్థితాయాః । పదేపదే దుర్నిమితే గలంతీ
కస్యాశ్చిదాసీద్రసనా తదానీ । మంగుష్ఠమూలార్పిత సూత్రశేషా॥ ౧౦

తాసాంముఖై రాసవగంధగర్భై । ర్వ్యాప్తాంతరాః సాంద్రకుతూహలానామ్
విలోలనేత్రభ్రమరై ర్గవాక్షాః । సహస్రపత్రాభరణా ఇవాసన్॥ ౧౧

తా రాఘవం దృష్టిభిరాపిబంత్యో । నార్యో నజగ్ము ర్విషయాంతరాణి
తథాహి శేషేంద్రియ వృత్తి రాసాం । సర్వాత్మనా చక్షురివ ప్రవిష్టా॥ ౧౨

స్థానే వృతా భూపతిభిః పరోక్షైః । స్వయంవరం సాధుమమంస్త భోజ్యా
పద్మేవ నారాయణ మన్యథాసౌ । లభేతకాంతం కథమాత్మతుల్యం॥ ౧౩

పరస్పరేణస్పృహణీయ శోభం । నచేదిదం ద్వంద్వ మయోజయిష్యత్
అస్మిన్ద్వయే రూపవిధాన యత్నః । పత్యుః ప్రజానాం వితథోభవిష్యత్॥ ౧౪

రతిస్మరౌ నూనమిమావభూతాం । రాజ్ఞాంసహస్రేషు తథాహిబాలా
గతేయమాత్మ ప్రతిరూపమేవ । మనోహి జన్మాంతర సంగతిజ్ఞం॥ ౧౫

ఇత్యుద్గతాః పౌరవధూముఖేభ్యః । శృణ్వన్ కథాః శ్రోత్రసుఖాః కుమారః
ఉద్భాసితం మంగళసంవిధాభిః । సంబంధినః సద్మసమాససాద॥ ౧౬

తతోవతీర్యాశుకరేణుకాయాః । సకామరూపేశ్వర దత్తహస్తః
వైదర్భనిర్దిష్ట మథోవివేశ । నారీమనాంసీవ చతుష్కమంతః॥ ౧౭

మహార్హసింహాసన సంస్థితోసౌ । సరత్నమర్ఘ్యం మధుపర్కమిశ్రం
భోజోపనీతంచ దుకూలయుగ్మం । జగ్రాహసార్ధం వనితాకటాక్షైః॥ ౧౮

దుకూలవాసాః సవధూసమీపం । నిన్యేవినీతై రవరోధరక్షైః
వేలాసకాశంస్ఫుట ఫేనరాజి । ర్నవైరుదన్వా నివచంద్రపాదైః॥ ౧౯

తత్రార్చితో భోజపతేః పురోధా । హుత్వాగ్నిమాజ్యాదిభి రగ్నికల్పః
తమేవచాధాయ వివాహసాక్ష్యే । వధూవరౌ సంగమయాం చకార॥ ౨౦

హస్తేనహస్తం పరిగృహ్య వధ్వాః । సరాజసూనుః సుతరాం చకాసే
అనంతరాశోకలతా ప్రవాళం । ప్రాప్యేవచూతః ప్రతిపల్లవేన॥ ౨౧

ఆసీద్వరః కంటకితప్రకోష్ఠః । స్విన్నాంగులిః సంవవృతే కుమారీ
వృత్తిస్తయోః పాణిసమాగమేన । సమంవిభక్తేవ మనోభవస్య॥ ౨౨

సతియొకర్తుక మొలనూలు ♦ పగమ్మగ్రుచ్చి । సత్వరమ్ముగ లేచి పరిసంభ్రమమున
బోవఁబడుగడ్గునకు జారి ♦ పోయె మణులు । దారిబోటచ్చొలిచె దారకంబె ♦ కడకు మిగిలె॥

మధువుగంధము చేనొప్పి ♦ మంజులగతిని । దక్షినిజలియించు కన్నులనె ♦ భ్రమరతతులల
నలరుచుమండెడు సుదతుల ♦ యాననములు । పద్మభూషితమై తోఁచె గవాక్షములను॥ ౧౧

చూపులను రాఘవుని దాగి ♦ సుందరులట । తక్కినింద్రియంబులు కుతూహలుబరువగదయ్యెఁ
దక్కుటింద్రియవృత్తులు ♦ దనరుచుండెఁ । గంటిలోపల కే స్థితిఁ ♦ గాంచినట్లు॥ ౧౨

ఎందఱో పరోక్షమునఁ దన్ను ♦ కోరినృపతు । లున్న సంవరణంబు యత్నో చితముగ
నిందుమాకున్న శ్రీదేవి ♦ హరినిబోలె । సమగుణుని గాంచియు హ్మె భోజానుజాత॥ ౧౩

ఇట్టులన్యోన్యమును మించు ♦ చట్టిశోభ । గాంచు మిథునంబును ♦ దలుపకున్న
వీరిపట్టిరూపంబు ♦ [illegible] । విధిరచనచెయ్ని యత్నంబు ♦ వృథయె కాదె॥ ౧౪

వీరు రతిమన్మథులై యుండ్రు ♦ వెలకిశోరు । భూపకోటిని దవ్వుప్రతి ♦ రూపుఁడైన
నిమ్మహాత్ముని వరియించె ♦ నిక్కుమారి । మనము జన్మాంతర ప్రగతిఁ ♦ గనును గాదె॥ ౧౫

అనుచుఁ జెవికింపుగాఁ గఁ బౌరాంగనాళి । యాడు మాటలనాలించు ♦ చటఁ జుఁ జేరె
రమ్యమంగళ శోభా వి♦ రాజితమ్ము । పూతనిలయము కన్యాప్రదాతగృహము॥ ౧౬

కరిణిపైనుండి యటు డిగ్గి ♦ సరభసముగఁ । గామరూపాధినాథుని ♦ కరము పట్టి
చొచ్చెలోపలిచవికె భో♦జుండు చూప । సుందరుల మానసంబుల ♦ జొచ్చినట్లు॥ ౧౭

అర్హసింహాసనంబున ♦ నధివసించి । పట్టువుట్టములతో మధుపర్క మొప్ప
మణియుతార్ఘ్యంబుగొనె భోజ♦ మహీపుఁ డిడఁగ । నంగనారత్నములకటాక్షాళితోడ॥ ౧౮

శ్వేతవస్త్రిని రఘుసుతుఁ ♦ జేర్చిరపుడు । [illegible] అంతఃపురముకావలివారు ♦ వధువుకడకు
నూత్నచంద్రునికిరణాళి ♦ [illegible] తోడి । సింధువును దీరమునకున్ ♦ జేర్చునట్లు॥ ౧౯

భోజగృహమునఁ బూజ్యుఁడై [illegible] । యగ్నిసముఁడు పురోహితుఁ [illegible]
[illegible] యాజ్యాదిహవ్యాళి ♦ [illegible] । సాక్షిగ వధూవరుల [illegible]॥ ౨౦

అంత నారాజసుతుఁడు [illegible] । [illegible] ♦ చేతఁబట్టి
ప్రబ్బి అశోకలతలో ♦ పల్లవముఁ [illegible] పల్లవముఁ జేర్చి [illegible] ♦ [illegible]॥ ౨౧

చెలఁగెఁ బులకలు వరునిముంజేతికడను । [illegible] కన్నియ ♦ ప్రేళ్ళకడను
[illegible] నిట్లు పాణిసంపర్కమునను । నిద్దరకుఁ బ్రేమ సమమయి ♦ [illegible]॥ ౨౨

తయోరపాంగప్రతి సారితాని । క్రియాసమాపత్తి నివర్తితాని
హ్రీయంత్రణామానశిరే మనోజ్ఞా । మన్యోన్యలోలాని విలోచనాని॥ ౨౩

ప్రదక్షిణప్రక్రమణా త్కృశానో । రుదర్చిషస్త న్మిథునం చకాసే
మేరోరుపాంతేష్వివ వర్తమాన । మన్యోన్యసంసక్త మహస్త్రియామం॥ ౨౪

నితంబగుర్వీ గురుణాప్రయుక్తా । వధూర్విధాతృ ప్రతిమేన తేన
చకోరసా మత్త చకోరనేత్రా । లజ్జావతీ లాజవిసర్గమగ్నౌ॥ ౨౫

హవిఃశమీపల్లవ లాజగంధీ । పుణ్యఃకృశానో రుదియాయధూమః
కపోలసంసర్పిశిఖః సతస్యా । ముహూర్తకర్ణోత్పల తాంప్రపేదే॥ ౨౬

తదంజనక్లేద సమాకులాక్షం । ప్రమ్లానబీజాంకుర కర్ణపూరం
వధూముఖంపాటల గండలేఖ । మాచారధూమ గ్రహణా ద్బభూవ॥ ౨౭

తౌస్నాతకై ర్బంధుమతాచ రాజ్ఞా । పురంధ్రిభిశ్చక్రమశః ప్రయుక్తం
కన్యాకుమారౌ కనకాసనస్థా । వార్ద్రాక్షతా రోపణమన్వభూతాం॥ ౨౮

ఇతిస్వసు ర్భోజకులప్రదీపః । సంపాద్యపాణిగ్రహణం సరాజా
మహీపతీనాం పృథగర్హణార్థం । సమాదిదేశాధికృతా నధిశ్రీః॥ ౨౯

లింగైర్ముదఃసంవృత విక్రియాస్తే । హ్రదాఃప్రసన్నా ఇవ గూఢ నక్రాః
వైదర్భమామంత్ర్య యయుస్తదీయాం । ప్రత్యర్ప్యపూజా ముపదాచ్ఛలేన॥ ౩౦

సరాజలోకః కృతపూర్వసంవి । దారంభసిద్ధౌ సమయోపలభ్యం
ఆదాస్యమానః ప్రమదామిషంత । దావృత్యపంథానమజస్య తస్థౌ॥ ౩౧

భర్తాపి తావత్క్రథకైశికానా । మనుష్ఠితానంతరజా వివాహః
సత్త్వానురూపా హరణీకృతశ్రీః । ప్రాస్థాపయ ద్రాఘవమన్వగాచ్చ॥ ౩౨

తిస్రస్త్రిలోకప్రథితేన సార్ధ । మజేనమార్గేవసతీ రుషిత్వా
తస్మాదపావర్తత కుండినేశః । పర్వాత్యయే సోమ ఇవోష్ణరశ్మేః॥ ౩౩

ప్రమన్యవః ప్రాగపి కోసలేంద్రే । ప్రత్యేకమాత్తస్వతయా బభూవుః
అతోనృపాశ్చక్షమిరే సమేతాః । స్త్రీరత్నలాభంన తదాత్మజస్య॥ ౩౪

తముద్వహంతం పథిభోజకన్యాం । రురోధరాజన్యగణః సదృప్తః
బలిప్రదిష్టాం శ్రియమాదదానం । త్రైవిక్రమంపాద మివేంద్రశత్రుః॥ ౩౫

ఒండొరులఁ జూచువేడ్కఁ జే ♦ నొప్పునట్టి । యోరచూపులఁ బ్రసరించు ♦ చుండునట్టి
దృష్టి దృష్టినిగలసినఁ ♦ ద్రిప్పునట్టి । వారికన్నులు సిగ్గుచే ♦ వాలిపజలై॥ ౨౩

దంపతులు దీప్తిపంతిమై ♦ తనరుచుండు । నగ్నిచుట్టు ప్రదక్షిణ ♦ మాచరించి
కలసి మేరుగిరీంద్రంబు ♦ బలిసితిరుగు । పగలురేయి తెఱంగున ♦ వఱలిరప్డు॥ ౨౪

గురునితంబిని మత్తచ♦కోరనేత్ర । లజ్జచేఁ గ్రాలువధువు పే♦లాల వ్రేల్చె
వహ్నిలోపల బ్రహ్మకుఁ ♦ బ్రతిముఁడనఁగ । నొప్పుగురువర్యుచేత ని♦యుక్తయగుచు॥ ౨౫

జమ్మిచిగురుల లాజల ♦ చారుహవ్య । ముల సుగంధమ్ముచేఁ బరి♦పూతమగుచు
నగ్నిఁ బొడమి కపోలమ్ము♦నంటుధూమ । కళికతత్కర్ణభూషగాఁ♦ జెలఁగెనప్డు॥ ౨౬

హోమధూమము మానిని ♦ మోముఁ గ్రమ్మఁ । గజ్జలజలంబుచేఁ గమల్చ ♦ గలకవాఱెఁ
గర్ణభూషలు మొలకల ♦ గతినివాడె । నెంతయుఁ గపోలరేఖ దా ♦ నెఱ్ఱనయ్యె॥ ౨౭

పైఁడిపీటల వధువును ♦ వరుఁడునుండి । క్రమముగా స్నాతకులు బంధు♦రాజితోడి
రాజు ముత్తైదువులు నను♦రాగమొప్పఁ । జల్లు తడియక్షతలఁ దాల్చి ♦ యుల్లసిలిరి॥ ౨౮

భోజకులదీపకుండగు ♦ భూపతిలకుఁ । డధికసంపన్నుఁ డివ్విధి ♦ ననుజపెండ్లి
సాంతముగఁ జేసి తక్కు భూ♦కాంతులకును । బూజలొనరింప నధికార♦రాజిఁ బనిచె॥

మకరములుగల్గి తేఁటలౌ ♦ మడుఁగులట్లు । దాఁచి క్రోధంబు వెలికి మో♦దమును జూపి
మాఱుసత్కృతి కట్నాల ♦ పేరనొసఁగి । చనిరి వైదర్భననుమతి ♦ సకలనృపులు॥ ౩౦

మున్నె తమకార్యసిద్ధికై ♦ భూపవితతి । యేర్పఱచుకొన్నవిధమున ♦ నేపుమీఱ
భోగ్యవస్తువుఁ జేకొని ♦ పోవునట్టి । యజునిమార్గమ్ములో నిల్చి ♦ రడ్డముగను॥ ౩౧

అంతఁ జెల్లెలి పెండిలి ♦ యాచరించి । యున్న క్రథకైశికేశ్వరుం ♦ డుచితరీతి
నరణముగ శ్రీలనర్పించి ♦ యజునకపుడు । వెడలసెలవిచ్చి తానును ♦ వెంటఁజనియె॥ ౩౨

ముజ్జగంబుల విఖ్యాతిఁ ♦ బొందినట్టి । యజునితోఁ గుండినేశ్వరుఁ ♦ డధ్వమందు
మూఁడురాత్రులు వసియించి ♦ వీడిమరలె । విధుఁడు పర్వాంతమున సూర్యు ♦ వీడునట్లు॥

కోసలేంద్రుఁడు తమ ధన ♦ కోశములను । గొల్లకొనియుంటచే మున్నె ♦ క్రోధమంట
ధరణిపతులోర్చియుందురే ♦ తత్సుతుండు । గాంచ స్త్రీరత్నలాభంబు ♦ గాంచికాంచి॥

భోజకన్యను గొని చను ♦ భూపసుతుని । దర్పమున నడ్డగించిరి ♦ ధరణిపతులు
బలి సిరిం గొను వామను ♦ పదము మున్ను । శక్రరిపుఁ డడగించిన ♦ చందమునను॥ ౩౫

తస్యాఃసరక్షార్థ మనల్పయోధ । మాదిశ్యపిత్ర్యం సచివంకుమారః
ప్రత్యగ్రహీత్పార్థివ వాహినీంతాం । భాగీరథీం శోణ ఇవోత్తరంగః॥ ౩౬

పత్తిఃపదాతిం రథినంరథేశ । స్తురంగసాదీ తురగాధిరూఢం
యంతాగజస్యా భ్యపతద్గజస్థం । తుల్యప్రతిద్వంద్వి బభూవయుద్ధం॥ ౩౭

నదత్సుతూర్యేష్వ విభావ్యవాచో । నోదీరయంతిస్మ కులోపదేశా
న్బాణాక్షరై రేవ పరస్పరస్య । నామోర్జితం చాపభృతః శశంసుః॥ ౩౮

ఉత్థాపితః సంయతి రేణురశ్వైః । సాంద్రీకృతః స్యందనవంశ చక్రైః
విస్తారితః కుంజర కర్ణతాలై । ర్నేత్రక్రమేణోప రురోధసూర్యం॥ ౩౯

మత్స్యధ్వజా వాయువశాద్విదీర్ణై । ర్ముఖైఃప్రవృద్ధ ధ్వజినీరజాంసి
బభుఃపిబంతః పరమార్థమత్స్యాః । పర్యావిలానీవనవోదకాని॥ ౪౦

రథీరథాంగధ్వనినావిజజ్ఞే । విలోలఘంటాక్వణితేననాగః
స్వభర్తృనామగ్రహణాద్బభూవ । సాంద్రేరజస్యాత్మపరావబోధః॥ ౪౧

ఆవృణ్వతోలోచనమార్గమాజౌ । రజోంధకారస్యవిజృంభితస్య
శస్త్రక్షతాశ్వద్విపవీరజన్మా । బాలారుణోభూద్రుధిరప్రవాహః॥ ౪౨

సచ్ఛిన్నమూలః క్షతజేనరేణు । స్తస్యోపరిష్టా త్పవనావధూతః
అంగారశేషస్యహుతాశనస్య । పూర్వోత్థితోధూమఇవాబభాసే॥ ౪౩

ప్రహారమూర్ఛాపగమేరథస్థా । యంతౄనుపాలభ్యనివర్తితాశ్వా
న్యైఃసాదితాలక్షితపూర్వకేతూం । స్తానేవసామర్షతయానిజఘ్నుః॥ ౪౪

అప్యర్ధమార్గేపరబాణలూనా । ధనుర్భృతాంహ స్తవతాంపృషత్కాః॥
సంప్రాపురేవాత్మజవానువృత్త్యా । పూర్వార్ధభాగైఃఫలిభిఃశరవ్యం॥ ౪౫

ఆధోరణానాంగజసన్నిపాతే । శిరాంసిచక్రైర్నిశితైఃక్షురాగ్రైః
హృతాన్యపిశ్యేననఖాగ్రకోటి । వ్యాసక్తకేశానిచిరేణపేతుః॥ ౪౬

పూర్వంప్రహర్తానజఘానభూయః । ప్రతిప్రహారాక్షమమశ్వసాదీ
తురంగమస్కంధనిషణ్ణదేహం । ప్రత్యాశ్వసంతంరిపుమాచకాంక్ష॥ ౪౭

తనుత్యజాంవర్మభృతాంవికోశై । ర్బృహత్సుదంతేష్వసిభిఃపతద్భిః
ఉద్యంతమగ్నింశమయాంబభూవు । ర్గజావివిగ్నాఃకరశీకరేణ॥ ౪౮

తనకుఁ దండ్రికి నాప్తుఁడై ♦ తనరుసచివుఁ । బ్రబలసేనలతో సతి ♦ రక్షకునిచి
రాకొమారుఁడెదిర్చెను ♦ రాజసేనఁ । జేర్చి గంగను శోణ యు♦దుర్చునట్లు॥ ౩౬

రౌతురౌతును రథికుఁడు ♦ రథికవరుఁడు । గాలరియుఁ గాలరియు మఱి ♦ గజముమీఁది
వాఁడు కరిమీఁదివాఁడును♦బ్రతిగనిలిచి । సమముగాద్వంద్వయుద్ధంబు ♦ సలిపిరపుడు॥ ౩౭

అధికతూర్యస్వనంబుల ♦ నాడుమాట । వినఁబడమి వంశకీర్తన ♦ విధమువీడి
తమపసువుఁజాటుచుండిరి ♦ తాముపఱచు । శరములనునక్షరంబులఁ ♦ జాపధరులు॥ ౩౮

అశ్వఖురముల లేచిన ♦ యట్టిధూళి । యరదములచక్రచయముల ♦ నతిశయించి
కరులవీనులనిహతిచేఁ ♦ గరముఁబెరిగి । భానునకునడ్డు తెఱయయ్యె ♦ బహరముందు॥ ౩౯

అనిలవశమున ముఖముల ♦ నట్టితెఱచి । సైన్యఘట్టనలేచు ర♦జమ్ముఁగొనెడు
మత్స్యకేతనములుచూడ ♦ మలిననూత్న । జలముఁగొను చేఁపలేయనఁ ♦ జాలియుండె॥ ౪౦

రథములనఁ జక్రములుసేయు ♦ రవముచేతఁ । గరులఁగదలెడుగంటల ♦ క్వణముచేతఁ
దమ్ముఁ బరులను బతులనా♦మమ్ముచేత । నెఱుఁగుచుండిరి దట్టమై ♦ రేఁగయధూళి॥ ౪౧

ఆజిలో దృష్టిమార్గంబు ♦ నావరించి । రజముగొల్పిన యంధకా♦రమ్మునకును
బాలరవియయ్యె భటగజా♦శ్వములగముల । క్షతములందుండిపాఱు ర♦క్తంపుఁటేఱు॥ ౪౨

రేణుమూలము రుధిరమ్ముఁ ♦ ద్రెంచివైవఁ । బవనహతిదానిమీఁదనే ♦ పడెనరజము
మండిమిగిలిననిప్పుపై ♦ నుండునట్టి । తొలుతలేచినపొగయన ♦ వెలుఁగుచుండె॥ ౪౩

దెబ్బదాఁకినమూర్ఛిల్లి ♦ తెప్పిరిలిన । రథికమణిసారథినిదూఱి ♦ రథ్యములను
మరలఁగొల్పించి ధ్వజముల ♦ గురుతుపట్టి । తన్నుఁగొట్టినమార్తురఁ ♦ దరిగెఁగెరలి॥ ౪౪

చాపధరముక్తశరములు ♦ శత్రువరుల । బాణములమార్గమధ్యాన ♦ భగ్నమైన
ముందుసగములు లోహంపు♦మొనలతోడఁ । దమజవంబున లక్ష్యముల్ ♦ దాఁకుచుండె॥

కరులపోరున క్షురధార ♦ కలిగిమెఱయు । చక్రములమావటులశీర్ష ♦ చయముఁద్రుంపఁ
గురులు డేగలగోళ్ళఁ జి♦క్కుకొనియుంటఁ । దడవునకుఁగానికూలదు♦ ధరణిమీఁద॥ ౪౬

తొలుతఁ దనచేతిదెబ్బచేఁ ♦ దూలితురగ । కంధరమ్మునఁబడి తన్నుఁ ♦ గరముసత్తి
కొట్టఁజాలనిరిపుమతి ♦ కొట్టకుండ । నతనిమనుగడరౌతు దా ♦ నభిలషించె॥ ౪౭

కత్తులనుడూసి తెంపరుల్ ♦ కవచధరులు । తమబృహద్దంతములవైవఁ ♦ దరలునట్టి
వహ్నిఁజల్లార్చుచుండెను ♦ భయముగొన్న । సింధురమ్ములు దమ కర ♦ శీకరముల॥ ౪౮

శిలీముఖోత్కృత్తశిరఃఫలాఢ్యా । చ్యుతైః శిరస్త్రైశ్చషకోత్తరేవ
రణక్షితిః శోణితమద్యకుల్యా । రరాజ మృత్యోరివ పానభూమిః॥ ౪౯

ఉపాంతయోర్నిష్కుషితం విహంగై । రాక్షిప్య తేభ్యః పిశితప్రియాపి
కేయూరకోటిక్షతతాలుదేశా । శివా భుజచ్ఛేదమపాచకార॥ ౫౦

కశ్చిద్ద్విషత్ఖడ్గహృతోత్తమాంగః । సద్యో విమానప్రభుతాముపేత్య
వామాంగసంసక్తసురాంగనః స్వం । నృత్యత్కబంధం సమరే దదర్శ॥ ౫౧

అన్యోన్యసూతోన్మథనాదభూతాం । తావేవ సూతౌ రథినౌ చ కౌచిత్
వ్యశ్వౌ గదావ్యాయతసంప్రహారౌ । భగ్నాయుధౌ బాహువిమర్దనిష్ఠౌ॥ ౫౨

పరస్పరేణ క్షతయోః ప్రహర్త్రో । రుత్క్రాంతవాయ్వోః సమకాలమేవ
అమర్త్యభావేఽపి కయోశ్చిదాసీ । దేకాప్సరఃప్రార్థితయోర్వివాదః॥ ౫౩

వ్యూహావుభావప్యితరేతరస్మా । ద్భంగం జయం చాపతురవ్యవస్థం
పశ్చాత్పురోమారుతయోః ప్రవృద్ధౌ । పర్యాయవృత్త్యేవ మహార్ణవోర్మీ॥ ౫౪

పరేణ భగ్నేఽపి బలే మహౌజా । యయావజః ప్రత్యరిసైన్యమేవ
ధూమో నివర్త్యేత సమీరణేన । యతో హి కక్షస్తత ఏవ వహ్నిః॥ ౫౫

రథీ నిషంగీ కవచీ ధనుష్మాన్ । దృప్తః స రాజన్యకమేకవీరః
నివారయామాస మహావరాహః । కల్పక్షయోద్వృత్తమివార్ణవాంభః॥ ౫౬

స దక్షిణం తూణముఖేన వామం । వ్యాపారయన్ హస్తమలక్ష్యతాజౌ
ఆకర్ణకృష్టా సకృదస్య యోద్ధు । ర్మౌర్వీవ బాణాన్ సుషువే రిపుఘ్నాన్॥ ౫౭

స రోషదష్టాధికలోహితోష్ఠై । ర్వ్యక్తోర్ధ్వరేఖా భ్రుకుటీర్వహద్భిః
తస్తార గాం భల్లనికృత్తకంఠై । ర్హుంకారగర్భైర్ద్విషతాం శిరోభిః॥ ౫౮

సర్వైర్బలాంగైర్ద్విరదప్రధానైః । సర్వాయుధైః కంకటభేదిభిశ్చ
సర్వప్రయత్నేన చ భూమిపాలాః । తస్మిన్ ప్రజహ్రుర్యుధి సర్వ ఏవ॥ ౫౯

సోఽస్త్రవ్రజైశ్ఛన్నరథః పరేషాం । ధ్వజాగ్రమాత్రేణ బభూవ లక్ష్యః
నీహారమగ్నో దినపూర్వభాగః । కించిత్ప్రకాశేన వివస్వతేవ॥ ౬౦

ప్రియంవదాత్ప్రాప్తమసౌ కుమారః । ప్రాయుంక్త రాజస్వధిరాజసూనుః
గాంధర్వమస్త్రం కుసుమాస్త్రకాంతః । ప్రస్వాపనం స్వప్ననివృత్తలౌల్యః॥ ౬౧

బాణవిచ్ఛిన్న శిరములు ♦ పండ్లుగాఁగ । ధరఁబడినపాగ లాసవపా ♦ త్రములుగాఁగ
రక్తమే మద్యకుల్యగ ♦ రణతలమ్ము । మృత్యుదేవత పానభూ ♦ మిగఁ జెలంగె॥ ౪౯

చేరి యొకనక్క పక్షులు ♦ చీల్చుచున్న । బాహుఖండమ్ముఁ గొనియును ♦ బాహుపురిని
గలుగు మొనచేతఁ దాలువు ♦ గాయమగుడుఁ । బలలమందెంత ప్రియమున్నఁ ♦ బాఱవైచె॥

వీరుఁడొక్కఁడు దనతల ♦ వైరియనిక । వ్యోమయానప్రభుత్వంబు ♦ నొందియును డె
యొడమవైపు సురాంగన ♦ యొసఁగనుండి । యాజిఁజూచెను దనమొండె ♦ మాడుచుంట॥

తమపరస్పరసారథుల్ ♦ ధరణిఁగూల । రథికులిర్వురు సారథి ♦ రథికులైరి
పాలయగుఱ్ఱాలు పోరిరి ♦ పూనిగదలు । దునియ నవియును భుజయుద్ధ ♦ మునకు దిగిరి॥

ఒండొరుల వ్రేట్లనిర్వురు ♦ నొక్కమాఱె । యాసువులను వీడి యమరత్వ ♦ మందియుండ
నప్పుడు వారిద్ద ఱొక్కతే ♦ యప్సరసను । గోరియుండుటచేఁ బోరు ♦ తీఱదయ్యె॥ ౫౩

వ్యూహములరెంటియందు నొం ♦ డొరులవలని । భంగజయములు నియమంబు ♦ బడయవయ్యె
వెనుకముందుల గాడ్పుల ♦ వెనుకముందు । వృద్ధిగ్రమముగఁ గనునబ్ధి ♦ వీచులట్లు॥ ౫౪

పరబలముచేతఁ దనసేన ♦ భంగపడిన । నజుఁడెతాఁకెను రిపుల ను ♦ దగ్రమూర్తి
ధూమమును గాలితఱిమిన ♦ దూరముగను । వహ్నిమాత్రము గడ్డిపై ♦ వదలుఁగాదె॥ ౫౫

ఏకవీరుఁడు ధానుష్క ♦ లోకవిభుఁడు । రథియుఁగవచియుఁదూణియై ♦ రాజతతుల
నర్ణవజలంపుఁబొంగుఁ గ ♦ ల్పాంతమందు । నాఁపెడుమహావరాహము ♦ ట్లాపెనజుఁడు॥

పొదిముఖంబునఁగుడిచెయ్యి ♦ పొదలుచుండ । నజుఁడు దుస్సహతేజుఁడై ♦ యలరుచుండె
నతని చెవిదాఁకు శింజిని ♦ యరులఁజంపు । నస్త్రముల నీనుచున్నదా ♦ యనఁగఁదోఁచె॥

అలుకఁగొఱికిన నెఱ్ఱనౌ ♦ నధరములును । బొల్చినిగిడిన గీతల ♦ బొమముడులును
హుంకృతులు గల్గి శరముల ♦ నుత్తరింపఁ । బడిన రిపుశీర్షముల నేలఁ ♦ బఱచెనజుఁడు॥

సమదగజముఖ్య సర్వసై ♦ న్యములతోడఁ । గవచభేదిని మొదలు కై ♦ దువులతోడఁ
దమకునను వైన యన్నియ ♦ త్నములతోడఁ । రాజులందఱు నజునిపై ♦ నాజిఁబడిరి॥

రథము రిపుబాణహతిచేతఁ ♦ గ్రమ్మఁబడిన । నజునిదెలియంగ నయ్యె ధ్వ ♦ జాగ్రమున నె
మంచుతన్నావరించిన ♦ నిండుకంత । కాంతి బాలార్కు నెఱుఁగనౌ ♦ కరణినందు॥

హెచ్చరిల్లి ప్రియంవదుఁ ♦ డిచ్చినట్టి । నిద్రగొల్పెడు గాంధర్వ ♦ నిరుపమాస్త్ర
మా నృపాలురపైఁబుచ్చె ♦ నయ్యజుఁడు । ప్రసవశరసుందరుఁడు మహా ♦ రాజసుతుఁడు॥

నిద్రకును లొంగి యంతనా ♦ నృపులసేన । యల్లెత్రాడీడ్వఁజాలని ♦ హస్తములను
మూఁపులకునొక్కడను వాలు ♦ బొమిడికములు । గలిగియొరగను డొక్కెంపుఁ ♦ గంబములను॥

తతో ధనుష్కర్షణమూఢహస్త । మేకాంసపర్యస్తశిరస్త్రజాలం
తస్థౌ ధ్వజస్తంభనిషణ్ణదేహం । నిద్రావిధేయం నరదేవసైన్యం॥ ౬౨
తతః ప్రియోపాత్తరసేఽధరోష్ఠే । నివేశ్య దధ్మౌ జలజం కుమారః
తేన స్వహస్తార్జిత మేకవీరః । పిబన్యశో మూర్తమివాబభాసే॥ ౬౩
శంఖస్వనాభిజ్ఞతయా నివృత్తా । స్తం సన్నశత్రుం దదృశుః స్వయోధాః
నిమీలితానామివ పంకజానాం । మధ్యే స్ఫురంతం ప్రతిమాశశాంకం॥ ౬౪
సశోణితైస్తేన శిలీముఖాగ్రై । ర్నిక్షేపితాః కేతుషు పార్థివానాం
యశో హృతం సంప్రతి రాఘవేణ । న జీవితం వః కృపయేతి వర్ణాః॥ ౬౫
స చాపకోటీనిహితైకబాహుః । శిరస్త్రనిష్కర్షణభిన్నమౌళిః
లలాటబద్ధశ్రమవారిబిందు । ర్భీతాం ప్రియామేత్య వచో బభాషే॥ ౬౬
ఇతః పరానర్భకహార్యశస్త్రా । న్వైదర్భి పశ్యానుమతా మయాసి
ఏవంవిధేనాహవచేష్టితేన । త్వం ప్రార్థ్యసే హస్తగతా మమైభిః॥ ౬౭
తస్యాః ప్రతిద్వంద్విభవాద్విషాదా । త్సద్యో విముక్తం ముఖమాబభాసే
నిఃశ్వాసబాష్పాపగమాత్ప్రపన్నః । ప్రసాదమాత్మీయమివాత్మదర్శః॥ ౬౮
హృష్టాపి సా హ్రీవిజితా న సాక్షా । ద్వాగ్భిః సఖీనాం ప్రియమభ్యనందత్
స్థలీ నవాంభఃపృషతాభివృష్టా । మయూరకేకాభిరివాభ్రబృందం॥ ౬౯
ఇతి శిరసి స వామం పాదమాదాయ రాజ్ఞా
ముదవహదనవద్యాం తామవద్యాదపేతః
రథతురగరజోభిస్తస్య రూక్షాలకాగ్రా
సమరవిజయలక్ష్మీః సైవ మూర్తా బభూవ॥ ౭౦
ప్రథమపరిగతార్థస్తం రఘుః సన్నివృత్తం
విజయినమభినంద్య శ్లాఘ్యజాయాసమేతం
తదుపహితకుటుంబః శాంతిమార్గోత్సుకోఽభూ
న్న హి సతి కులధుర్యే సూర్యవంశ్యా గృహాయ॥ ౭౧

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ నజపాణి
గ్రహణో నామ సప్తమః సర్గః

అంతఁ బ్రియురాలి చూచిన ♦ యధరమునను । మించు శంఖంబుఁ బెట్టి పూ ♦ రించి వగఁ దను
స్వార్జితయశంబుఁ గ్రోలు నో ♦ క్కైకవీర । మూర్తియై యాయన నెంతయు ♦ బొల్చుచుండె॥
శంఖశబ్దమ్మున నెఱింగి ♦ సరగ మరలి । యతని యోధులు గాంచిరి ♦ యరుల నెల్ల
నిద్రవుచ్చి మొగిడ్చిన ♦ నీరజముల । నడిమి చంద్రుని ప్రతిమ నా ♦ న్గ్రాలు నజుని॥ ౬౪
ఇపుడు మీకీర్తి రాఘవుం ♦ డపహరించెఁ । బ్రాణముల వంటలేము కృ ♦ పాళు గుట
నగెడు వర్ణమ్ములను గూర్చె ♦ నజుఁడు నృపుల । ధ్వజములం దంప మొనలర ♦ క్తమ్ము చేసి॥
చాపకోటిని బాహువు ♦ నూపినట్టి । బొమిడికము దీయ జారిన ♦ ముడిగలట్టి
చెమటబొట్టులు నుదుటను ♦ జెందినట్టి । యజుఁడు భయపడ్డ ప్రియఁ జేరి ♦ యనియె నిట్లు।
చెలువ సంగీతిఁ జూడుము ♦ శిశువులేని । దమశరంబుల హరియింపఁ ♦ దగినరిపుల
నన్నుఁ బొందిన వైదర్భి ♦ నిన్ను నిట్టి । యుద్ధచేష్టలఁ గోరంగ ♦ నూను నృపులు॥ ౬౭
అనిన శత్రులవలని భ ♦ యమ్ము వాసి ♦ యామె ముఖమండలం బొప్పె ♦ నమలముకుర
నాత్మ నిఃశ్వాసబాష్పమ్ము ♦ లారిపోవఁ । దద్దయును దేటఁ బొల్చు న ♦ ద్దమ్ము పగిది॥ ౬౮
మెచ్చియును బ్రియు సిగ్గుచే ♦ మెలఁత తనదు । పలుకులను గాక సఖుల ప ♦ ల్కులను బొగడె
మెట్ట క్రొంజిన్కులను నాని ♦ మేఘతతిని । నెమ్మి కేకలఁ బొగడు వి ♦ ధమ్ముగాఁగ॥
ఉ॥ ఈవిధి వామపాదము న ♦ రేశ శిరంబులఁ బెట్టి నిర్మలుం
డాననుఖేంద్రపుత్రుఁ డజుఁ ♦ డాత్మసతిన్ గొనివచ్చె స్యందనా
శ్వావళి లేచు ధూళి యల ♦ కాగ్రములం బరుషంబుఁ గూర్పఁ ద
త్పావనశీల తేజరిలె ♦ భవ్యసమిజ్జయలక్ష్మిరూపమై॥ ౭౦
మానిని. అన్నియు మున్నె యెఱింగిన యారఘు ♦ వట్లరుదెంచిన యాత్మజునిన్
సన్నుతధర్మసతీజయశోభితు ♦ సారెకు మెచ్చి తదాత్మజుపైఁ
దిన్నగనుంచి కుటుంబము శాంతిగ ♦ తిన్ గవుత్సుకుఁ డయ్యెఁ గదన్
గన్న సుతున్ గులధుర్యుని నిల్పరు ♦ గా గృహమం దినవంశభవుల్॥ ౭౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆకెపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజపాణిగ్రహణంబను
సప్తమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టమః సర్గః

—:o:—

అథతస్య వివాహకౌతుకే । లలితం బిభ్రతఏవపార్థివః
వసుధామపిహస్తగామినీ । మకరోదిందుమతీమివాపరాం॥ ౧

దురితైరపి కర్తుమాత్మసాత్ । ప్రయతంతే నృపసూనవోహియత
తదుపస్థిత మగ్రహీదజః । పితురాజ్ఞేతి నభోగతృష్ణయా॥ ౨

అనుభూయవసిష్ఠసం భృతైః । సలిలైస్తేన సహాభిషేచనం
విశదోచ్ఛ్వసితేన మేదినీ । కథయామాస కృతార్థతామివ॥ ౩

సబభూవ దురాసదః పరైః । ర్గురుణాథర్వవిదా కృతక్రియః
పవనాగ్ని సమాగమోహ్యయం । సహితంబ్రహ్మయదస్త్రతేజసా॥ ౪

రఘుమేవనివృత్తయౌవనం । తమమన్యంత నరేశ్వరంప్రజాః
సహితస్యన కేవలాంశ్రియం । ప్రతిపేదే సకలాన్గుణానపి॥ ౫

అధికం శుశుభే శుభంయునా । ద్వితయేనద్వయమేవ సంగతం
పదమృద్ధమజేన పైతృకం । వినయేనాస్యనవంచయౌవనం॥ ౬

సదయం బుభుజే మహాభుజః । సహసోద్వేగమియం వ్రజేదితి
అచిరోపనతాం సమేదినీం । నవపాణిగ్రహణాం వధూమివ॥ ౭

అహమేవమతో మహీపతేః । రితిసర్వః ప్రకృతిష్వచింతయత్
ఉదధేరివనిమ్నగాశతే । ష్వభవన్నాస్య విమాననాక్వచిత్॥ ౮

నఖరోనచ భూయసామృదుః । పవమానః పృథివీరుహానివ
సపురస్కృత మధ్యమక్రమో । నమయామాస నృపాననుద్ధరన్॥ ౯

రఘువంశము.

అష్టమాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

అంత నుద్వాహసూచక ♦ మైన తనర్చు । లలితకంకణకలితుఁడై ♦ చెలఁగుచుండ
నజుని కపరేందుమతియన ♦ నలరునట్టి । పృథివిఁ గరగత మొనరించె ♦ నృపతిరఘువు॥ ౧

చేయరానట్టిదుష్కృతుల్ ♦ చేసియైన । దేనిఁబడయంగనృపసుతుల్ ♦ పూనుచుందు
రట్టిరాజ్యంబుదానయి ♦ యతనిఁజేర । నాశచేఁగాక పితృనాజ్ఞ ♦ నజుఁడుగొనియె॥ ౨

అజునితోడ వసిష్ఠమ♦హర్షిచేతి । యమలసలిలాభిషేకంబు ♦ ననుభవించి
తేఁటలౌ యూపిరులచేతఁ ♦ దేటపఱుచుఁ । దనకృతార్థతయున ధర ♦ దనరుచుండె॥ ౩

అజుఁ డధర్వజ్ఞుఁడైయొప్పు ♦ నవ్వసిష్ఠు । చేత నభిషిక్తుఁడై రిపు♦వ్రాతములకు
దుస్సహుండయ్యె వాతమ్ము♦తోడివహ్ని । వంటిదౌక్షాత్రమునఁగూడు ♦ బ్రాహ్మ్యమరయ॥

మరలయౌవనమును గాంచి♦ వఱలురఘువె । యీయజనరేంద్రుఁడని ప్రజ ♦ యెంచుచుండె
రాజ్యలక్ష్మినెగాక యా♦రఘునృపాలు । నఖిలలక్షణములఁగాంచి ♦ యలరుకతన॥ ౫

అమలగతి రెండు రెంటినిఁ♦ గ్రమముగాఁగఁ । గూడి యొండొంటికిని శోభ♦గూర్చుచుండె
నలరు పైతృకపద మజు ♦ నందుటొకటి । పడుచుఁదనమువినయంబు ♦ పరఁగుటొకటి॥ ౬

భూమి తన్నప్పుడప్పుడే ♦ పొందియుంట । సాహసముఁ జూపభీతిల్లుఁ ♦ జనదటంచుఁ
గ్రొత్తగాఁగొన్న పెండిలి ♦ కూఁతునట్లు । భూరిదయనేలె నమ్మహా♦భుజుఁ డజుండు॥ ౭

ప్రభున కేమాన్యుఁడని ప్రతి ♦ వాఁడు నెంచు । నదధిచేవందలకొలంది ♦ నదులయందు
నొక్కటేనియు నవమాన ♦ మొందనట్టు । లజునిచే నవమతి నెవ్వఁ ♦ డందకుండు॥ ౮

అతిమృదులతీక్ష్ణమార్గమ్ము ♦ లందుఁజనక । యనిలముర్వీరుహంబుల ♦ యందుఁజూపు
నడిమిపథమును గైకొని ♦ నరపతులను । వంచెనేకాని పెకలింప ♦ నెంచఁడయ్యె॥ ౯

అథవీక్ష్యరఘుః ప్రతిష్ఠితం । ప్రకృతిష్వాత్మజమాత్మవిత్తయా
విషయేషు వినాశధర్మసు । త్రిదివస్థేష్వపినిః స్పృహోఽభవత్॥ ౧౦

గుణవత్సుతరోపితశ్రియః । పరిణామే హి దిలీపవంశజాః
పదవీం తరువల్కవాససాం । ప్రయతాః సంయమినాం ప్రపేదిరే॥ ౧౧

తమరణ్యసమాశ్రయోన్ముఖం । శిరసా వేష్టన శోభినాసుతః
పితరం ప్రణిపత్య పాదయో । రపరిత్యాగమయాచతాత్మనః॥ ౧౨

రఘురశ్రుముఖస్య తస్యతత్ । కృతవానీప్సిత మాత్మజప్రియః
నతుసర్ప ఇవత్వచంపునః । ప్రతిపేదేవ్యపవర్జితాం శ్రియం॥ ౧౩

సకిలాశ్రమ మంత్యమాశ్రితో । నివసన్నావసథే పురాద్బహిః
సముపాస్యత పుత్రభోగ్యయా । స్నుషయే వావికృతేంద్రియః శ్రియా॥ ౧౪

ప్రశమస్థిత పూర్వపార్థివం । కులమభ్యుద్యతనూతనేశ్వరం
నభసానిభృతేందునాతులా । ముదితార్కేణ సమారురోహతత్॥ ౧౫

యతిపార్థివ లింగధారిణౌ । దదృశాతే రఘురాఘవౌ జనైః
అపవర్గమహోదయార్థయో । ర్భువమంశా వివ ధర్మయోర్గతౌ॥ ౧౬

అజితాధిగమాయమంత్రిభి । ర్యుయుజేనీతి విశారదైరజః
అనపాయిపదోపలబ్ధయే । రఘురాప్తైః సమియాయయోగిభిః॥ ౧౭

నృపతిః ప్రకృతీరవేక్షితుం । వ్యవహారాసనమాదదేయువా
పరిచేతుముపాంశు ధారణాం । కుశపూతం ప్రవయాస్తువిష్టరం॥ ౧౮

అనయత్ప్రభుశక్తి సంపదా । వశమేకోనృపతీననంతరాన్
అపరః ప్రణిధాన యోగ్యయా । మరుతః పంచశరీరగోచరాన్॥ ౧౯

అకరోదచిరేశ్వరః క్షితౌ । ద్విషదారంభఫలాని భస్మసాత్
అపరోదహనేస్వకర్మణాం । వవృతేజ్ఞానమయేన వహ్నినా॥ ౨౦

పణబంధముఖాన్గుణానజః । షడుపాయుంక్త సమీక్ష్యతత్ఫలం
రఘురప్యజయద్గుణత్రయం । ప్రకృతిస్థం సమలోష్టకాంచనః॥ ౨౧

ననవః ప్రభు రాఫలోదయాత్ । స్థిరకర్మా విరరామకర్మణః
నచయోగవిధేర్నవేతరః । స్థిరధీరాపరమాత్మదర్శనాత్॥ ౨౨

ప్రజలలోఁ బలఁబుత్రుండు ♦ పదిలముగను । నెలకొనుటఁ గాంచి రఘువు దా ♦ విలయమొందు
నాకసంబంధవిషయమ్ము ♦ లందుఁ గూడ । స్వాంతమిడఁడయ్యె నాత్మవి♦జ్ఞానగరిమ॥ ౧౦

అద్దిలీపకులోత్పన్ను ♦ లైనవారు । వరగుణములొప్పు సుతునకు ♦ సిరులొసంగి
గెలిచివిషయాళి నారచీ♦రలను దాల్చి । మునిపదవినొందుదురుగద ♦ మునినియమము॥ ౧౧

కానఁ గానకు రఘువు పోఁ ♦ గడఁగుచుండ । నందమౌపాగతలనొప్పు ♦ నట్టిసుతుఁడు
పాదములవ్రాలి తను నెడఁ♦బాయవలవ । దంచు నెంతయు భక్తిఁ బ్రా♦ర్థించె నతని॥ ౧౨

సుతునిదద్దయుఁ బ్రీతితోఁ ♦ జూమ రఘువు । కంటఁ దడిబెట్టు నాయజు ♦ కాంక్ష నొసఁగెఁ
గాని వీడినసిరి మఱిఁ ♦ బూనలేదు । తాను వీడిన పొరఁ బాము ♦ తాల్పనట్లు। ౧౩

అంతిమాశ్రమమున విష♦యాళి గెల్చి । యూరివెలుపల నొక్కచో ♦ నొప్పుచుండు
రఘునకుపచార మొనరించె ♦ రాజ్యలక్ష్మి । కొడుకనుభవింపయోగ్యమౌ ♦ కోడలట్లు।

శాంతిదశయందుఁ బూర్వభూ♦కాంతుఁ డుండి । యభ్యుదయమందు నవనృపుఁ♦డలరుచుండఁ
గ్రుంకుచంద్రుని బాలార్కుఁ♦ గూడియుండు । నాకసముతోడఁ దులఁ దూఁగె♦నక్కులంబు।

యతినృపతిలక్షణంబుల ♦ నలరుచుండు । రఘువు రాఘవులను జూచి ♦ ప్రజలకెల్ల
నమలమోక్షోదయార్థ ధ♦ర్మములు రెండు । నంశములభువిఁ బుట్టెనో ♦ యనఁగఁ దోఁచె॥

మించియజితులఁ జేరి ని♦ర్జించుకొఱకు । నజుఁడు నీతిజ్ఞులగు సచి♦వాళిఁ గూర్చె
స్థిరతరంబైనముక్తి నా♦ర్జించుకొఱకు । రఘువు పరమాప్తయోగీంద్ర ♦ రాజిఁ గూర్చె॥ ౧౭

యౌవనంబున నలరారు ♦ నట్టిరాజు । న్యాయమునుదీర్ప ధర్మాస♦నమున నుండె
విమలదర్భాసనముఁ జేరి ♦ వృద్ధరాజు । ధారణాభ్యాసమున కేక♦తముగ నుండె॥ ౧౮

ఒకఁడు రాష్ట్రాంతరమ్ముల ♦ నున్ననృపులఁ । బ్రబలప్రభుశక్తిచే వశ♦పఱుచుకొనియెఁ
మఱియొకఁడు మేనఁ బొల్చెడు♦మారుతములఁ । బరఁగుప్రణిధానమున వశ♦పఱుచుకొనియె॥

ఒకఁడు నూత్న నరేశ్వరుం ♦ డుర్విలోన । భస్మమొనరించె రిపుకార్య ♦ ఫలములెల్ల
మఱియొకఁడు వృద్ధు జ్ఞానాగ్ని ♦ మహిమచేతఁ । దద్దయును గాల్చెఁ దనకర్మ♦తతుల నెల్ల॥

సంధియాదిగ నొప్పారు ♦ షడ్గుణముల । నరసి యాయాఫలంబుల ♦ నజుఁడు గూర్చెఁ
గాంచనము మన్ను సమముగాఁ♦ గాంచు రఘువు । ప్రకృతినుండెడు తద్గుణ♦త్రయము నోర్చె॥

పనులఁ దిరముగఁ బొలుపునా♦రనుఁడు నృపుఁడు । విడఁడు కార్యాళి ఫలములు♦పడయుదాఁక
దృఢమనస్కుఁడు నొప్పెడు♦వృద్ధనృపతి । విడఁడు యోగంబు పరమాత్ముఁ♦బడయుదాఁక॥

ఇతిశత్రుషు చేంద్రియేషు చ । ప్రతిసిద్ధ ప్రసరేషు జాగ్రతౌ
ప్రసితావుదయాపవర్గయో । రుభయీం సిద్ధిముభావవాపతుః॥ ౨౩

అథకాశ్చిద జవ్యపేక్షయా । గమయిత్వా సమదర్శనః సమాః
తమసః పరమాపదవ్యయం । పురుషం యోగసమాధినారఘుః॥ ౨౪

శ్రుతదేహవిసర్జనః పితు । శ్చిరమశ్రూణి విముచ్యరాఘవః
విదధే విధిమస్య నైష్ఠికం । యతిభిః సార్ధమనగ్ని మగ్నిచిత్॥ ౨౫

అకరోచ్చత దౌర్ధ్వ దైహికం । పితృభక్త్యా పితృకార్య కల్పవిత్
నహితేనపథాతనుత్యజ । స్తనయావర్జిత పిండకాంక్షిణః॥ ౨౬

సపరార్ధ్యగతే రశోచ్యతాం । పితురుద్దిశ్య సదర్థవేదిభిః
శమితాధిరధిజ్యకార్ముకః । కృతవాన ప్రతిశాసనం జగత్॥ ౨౭

క్షితిరిందు మతీచభామినీ । పతిమాసాద్యత మగ్ర్యపౌరుషం
ప్రథమా బహురత్నసూ రభూ । దపరావీర మజీజనత్సుతం॥ ౨౮

దశరశ్మిశతోపమద్యుతిం । యశసాదిక్షుదశస్వపిశ్రుతం
దశపూర్వరథంయమాఖ్యయా । దశకంఠారిగురుంవిదుర్బుధాః॥ ౨౯

ఋషిదేవగణస్వధాభుజాం । శ్రుతయాగప్రసవైఃసపార్థివః
అనృణత్వముపేయివాన్బభౌ । పరిధేర్ముక్తఇవోష్ణదీధితిః॥ ౩౦

బలమార్తభయోపశాంతయే । విదుషాంసన్నతయేబహుశ్రుతం
వసుతస్యవిభోర్న కేవలం । గుణవత్తాపిపరప్రయోజనా॥ ౩౧

సకదాచిదవేక్షితప్రజః । సహదేవ్యావిజహారసుప్రజాః
నగరోపవనేశచీసఖో । మరుతాంపాలయితేవనందనే॥ ౩౨

అథరోధసిదక్షిణోదధేః । శ్రితగోకర్ణనికేతమీశ్వరం
ఉపవీణయితుంయయౌరవే । రుదగావృత్తిపథేననారదః॥ ౩౩

కుసుమైర్గ్రథితామపార్థివైః । స్రజమాతోద్యశిరోనివేశితాం
అహరత్కిలతస్యవేగవా । నధివాసస్పృహయేవమారుతః॥ ౩౪

భ్రమరైఃకుసుమానుసారిభిః । పరికీర్ణాపరివాదినీమునేః
దదృశేపవనావలేపజం । సృజతీబాష్పమివాంజనావిలం॥ ౩౫

ఇట్టులు దయాపవర్గమ్ము ♦ లిచ్ఛయించి । యఘుములకు లాగు వైరీంద్రి♦యములయందు
వప్రమత్తత మెలఁగెను ♦ నట్టివీర । లిర్వురును బూర్తిఁబడసిర ♦ భీష్టములను॥ ౨౩

అంత సమదర్శుఁడయి ♦ యలరురఘువు । తనయుకోరికఁ గొన్నియ ♦ బ్దములుగడపి
మహితమైనట్టి యోగస ♦ మాధిచేతఁ । జేరెఁ బరమాత్ముమాయావి ♦ దూరునజను॥ ౨౪

పవలె దేహము జనకుఁడన్ ♦ వార్త వినిన।నశ్రువుల నెంతయును రాల్చి♦యాహితాగ్ని
యజుఁడు యతులనుగూడి దే ♦ హాంతవిధుల । నగ్నివర్జించి నిష్ఠతో ♦ నాచరించె॥ ౨౫

జనకునందలి భక్తితో ♦ శ్రాద్ధవిధుల । నెఱుఁగు నయ్యజుఁ డౌర్ధ్వదై♦హిక మొనర్చెఁ
దనువు నిట్టులు యోగప♦థానఁ దొరఁగు । వారు సుతులిడు పిండముల్ ♦ గోరరుగద॥

పరమగతిఁ గన్న జనకుకై ♦ పరితపింపఁ । జనదను నర్థవేదియౌ ♦ మునిపలుకులఁ
దక్కఁ-చింత నజుండు వి ♦ ల్లెక్కు-పెట్టి । యొందుఁ బ్రతిశాసనము లేక ♦ యేలె జగతి॥

క్షితియు స్త్రీరత్న మగు నిందు♦మతియు నజుని । నతిపరాక్రమవంతుని♦బతిగఁబడసి
ప్రథము బహురత్నముల నీని ♦ వఱలుచుండె । రెండవదిగనె నాత్మజుఁ ♦ జండతేజు॥

దశశతాంశునితేజంబుఁ ♦ దాల్చియితఁడు । దశకు రథశబ్దమును గూర్పఁ♦దనరుపేర
దశముఖారి గురుండయి ♦ దశదిశలను । యశము గనునని తెలిసిరి ♦ యార్యులెల్ల॥ ౨౯

అధ్యయనయాగ సంతతు ♦ లమరియిట్లు । ఋషుల యమరుల పితరుల ♦ ఋణమునుండి
ముక్తుఁడయ్యెను బార్థివ ♦ పుంగవుండు । పరిధిచే ముక్తుఁ డౌచిత్ర ♦ భానుపగిది॥ ౩౦

ఆర్తభయశాంతికయ్యె న ♦ య్యజునిబలము । పండితులనతికయ్యె న ♦ ప్రభునివిద్య
యవ్విభుని విత్తమేగాక ♦ యతని సుగుణ । వృత్తముఁబరప్రయోజనా♦యత్తమయ్యె॥ ౩౧

ప్రజలకుఁబ్రియుండు సుప్రజుఁ♦డజుఁడు రాణితోడ విహరించె నొకనాఁడు♦తోఁటయందు
శచికి సఖుఁడగు దేవతా ♦ స్వామివజ్రి । నందనంబున విహరించు ♦ చందమునను॥ ౩౨

అంత దక్షిణ సాగరో ♦ పాంతమందు । నలరు గోకర్ణముననుండు ♦ నభవుచెంత
నారదుఁడువీణవాయింపఁ ♦ గోరివెడలెఁ । ధరణి యుత్తరముననుండి ♦ మరలుత్రోవ॥ ౩౩

అతని వీణాశిరంబున ♦ నపుష్క్రగాలు । దివ్యకుసుమాళిచేనైన ♦ భవ్యమాల
గాలి చివ్వునఁగొనిపోయెఁ ♦ గడు బ్రియమునఁ । దాను వాసనచూడంగఁ♦దలఁచెననఁగ॥

సుమములనుబట్టి మునివీణె ♦ చుట్టుఁదిరుగు । భ్రమరములుచూడ వల్లకి ♦ పవనువలనఁ
గన్నవమతికై కాచ్చు ♦ కజ్జలమ్ము । తోడి కన్నీటిబొట్లు నాఁ ♦ దోఁచుచుండె॥ ౩౫

అభిభూయవిభూతిమార్తవీం । మధుగంధాతిశయేనవీరుధాం
నృపతేరమరస్రగాపసా । దయితోరస్తనకోటిసుస్థితిం॥ ౩౬

క్షణమాత్రసఖీంసుజాతయోః । స్తనయోస్తామవలోక్యవిహ్వలా
నిమిమీలనరోత్తమప్రియా । హృతచంద్రాతమసేవకౌముదీ॥ ౩౭

వపుషాకరణోజ్ఝితేనసా । నిపతంతీపతిమప్యపాతయత్
ననుతైలనిషేకబిందునా । సహదీపార్చిరుపైతి మేదినీం॥ ౩౮

ఉభయోరపిపార్శ్వవర్తినాం । తుములేనార్తరవేణవేజితాః
విహగాఃకమలాకరాలయాః । సమదుఃఖాఇవతత్రచుక్రుశుః॥ ౩౯

నృపతేర్వ్యజనాదిభిస్తమో । నునుదేసాతుతథైవసంస్థితా
ప్రతికారవిధానమాయుషః । సతిశేషేహిఫలాయకల్పతే॥ ౪౦

ప్రతియోజయితవ్యవల్లకీ । సమవస్థామథసత్త్వవిప్లవాత్
సనినాయనితాంతవత్సలః । పరిగృహ్యోచితమంకమంగనాం॥ ౪౧

పతిరంకనిషణ్ణయాతయా । కరణాపాయవిభిన్నవర్ణయా
సమలక్ష్యతబిభ్రదావిలాం । మృగలేఖాముషసీవచంద్రమాః॥ ౪౨

విలలాపసబాష్పగద్గదం । సహజామప్యపహాయధీరతాం
అభితప్తమయోపిమార్దవం । భజతేకైవకథాశరీరిషు॥ ౪౩

కుసుమాన్యపిగాత్రసంగమాత్ । ప్రభవంత్యాయురపోహితుంయది
నభవిష్యతిహంతసాధనం । కిమివాన్యత్ప్రహరిష్యతోవిధేః॥ ౪౪

అథవామృదువస్తుహింసితుం । మృదునైవారభతేప్రజాంతకః
హిమసేకవిపత్తిరత్రమే । నలినీపూర్వనిదర్శనంమతా॥ ౪౫

స్రగియంయదిజీవితాపహా । హృదయేకింనిహితానహంతిమాం
విషమప్యమృతంక్వచిద్భవే । దమృతంవావిషమీశ్వరేచ్ఛయా॥ ౪౬

అథవామమభాగ్యవిప్లవా । దశనిఃకల్పితఏషవేధసా
యదనేననపాతితస్తరుః । క్షపితాతద్విటపాశ్రయాలతా॥ ౪౭

కృతవత్యసినావధీరణా । మపరాద్ధేపియదాచిరంమయి
కథమేకపదేనిరాగసం । జనమాభాష్యమిమంనమన్యసే॥ ౪౮

మధుసుగంధాతిశయముల ♦ మహిమచేత । నవ్వసంతర్తులతసొంపు ♦ అవ్వనేయు
దివ్యసుమదామ మానృప ♦ తిలకు నజుని । సతికుచాగ్రములందు సు♦ స్థితినిగాంచె॥ ౩౬

అన్న రేందుని ప్రియపత్ని ♦ యట్లు నిమిష । ముత్తమ స్తన మైత్రిని ♦ నొప్పసరముఁ
గాంచినంతనె వివశయై ♦ కనులుమోడ్చె । శశినిరాహువుమ్రింగినఁ ♦ జంద్రికట్లు॥ ౩౭

అనువులఁదొలంగినట్టిదే ♦ హంబుతోడఁ । బడెనుభువినామె తనతోడఁ♦బతియుఁబడఁగ
దీపశిఖ దీపమునువీడి ♦ దిగువఁబడిన । దానితోఁ దైలబిందువు ♦ ధాత్రిఁబడదె॥ ౩౮

వారలిర్వుర సేవకా ♦ ళి రొదసర్చు । నార్తసంకులరవముల ♦ నచటనున్న
సరసులందలిపక్షులు ♦ కరము బెదరి । సమముగా దుఃఖపడినట్లు ♦ సలిపెరొదలు॥ ౩౯

తేటె విభుఁడంత వ్యజనోప ♦ చారవిధులఁ । గాని యామె యథాస్థితిఁ ♦ గదలకుండె
నాయువుండినవారికే ♦ యగును గాదె । యౌషధాదులఫలము లీ ♦ యవనియందు॥ ౪౦

ఎంతయును బ్రేమమీఱ నా ♦ నృపతిమౌళి । శ్రుతితొలంగిన వీణియ♦గతినిఁ బ్రాణ
మెడలియున్నట్టిపడఁతిని ♦ నెత్తిపట్టి । పెట్టికొనెఁ గూర్పయోగ్యమౌ♦ నట్టియొడిని॥ ౪౧

ప్రాణ మెడలినభిన్నవ ♦ ర్ణంబుదాల్చి । యంకమందుండు సతితోడి ♦ యయ్యజుండు
వేఁకువనుజింకగుఱుతుతో ♦ వికృతిఁజెంది । యున్న చంద్రునివలెఁదోఁచు♦చుండెఁజూడ॥

అజుఁడు దనకున్నసహజధై♦ర్యమును బాసి । మాటతడఁబడ నేడ్చెఁ గ♦న్నీటమున్గి
కాచమార్దవమినుమును ♦ గాంచుననినఁ । దనువుదాల్చినవారలఁ ♦ దడవనేల॥ ౪౩

సుమములనుగూడ దేహంబు ♦ సోఁకియిట్టు । లసువులనుదీయఁజాలిన ♦ నక్కటకట
చంపఁగోరినవిధికి నీ ♦ జగతియందు । నన్య మెయ్యది గాకుండు ♦ సాధనంబు॥ ౪౪

కాని మృదువస్తువును మృదు♦వైనదాని । వలననేచంపఁగడఁగెఁ గా♦వలయుయముఁడు
గలదుదీనికిఁ బూర్వతా♦ర్కాణమరయ । మంచుపడిపద్మములువృతిఁ ♦ గాంచుటొకటి॥

ఈ యలరు దండ ప్రాణముల్ ♦ దీయునేని । నేల చంపదు వక్షమం ♦ దిడిననన్ను
నొక్కచో విష మమృతమౌ ♦ నొక్కచోట । నెన్న నమృతంబు విషమగు ♦ నీశ్వరేచ్ఛ॥

అరయఁగా నిది నాదు భా ♦ గ్యమునడంప । విధివినిర్మిత మైనట్టి ♦ వింత పిడుగు
గాకయుండిన శాఖలఁ ♦ బ్రాఁకులతను । గాల్చిపిడుగనె వృక్షంబుఁ ♦ గాల్పకుండ॥ ౪౭

గొప్ప తప్పిదమును జేసి ♦ నప్పుడైన । నవమతిని జూపి యెఱుఁగని ♦ యన్ను మిన్న !
నిరపరాధిని నన్ను మ ♦ న్నింపవేల । యొప్పఁగాఁబల్కరించి నీ ♦ వొక్కమాఱు॥ ౪౮

ధృవమస్మిశఠఃశుచిస్మితే । విదితఃకైతవవత్సలస్తవ
పరలోకమసన్నివృత్తయే । యదనాపృచ్ఛ్యగతాసిమామితః॥ ౪౯

దయితాంయదితావదన్వగా । ద్వినివృత్తంకిమిదంతయావినా
సహతాంహతజీవితంమమ । ప్రబలామాత్మకృతేనవేదనాం॥ ౫౦

సురతశ్రమసంభృతోముఖే । ధ్రియతేస్వేదలవోద్గమోపితే
అథచాస్తమితాత్వమాత్మనా । ధిగిమాందేహభృతామసారతాం॥ ౫౧

మనసాపినవిప్రియంమయా । కృతపూర్వంతవకింజహాసిమాం
ననుశబ్దపతిఃక్షితేరహం । త్వయిమేభావనిబంధనారతిః॥ ౫౨

కుసుమోత్ఖచితాన్వలీభృత । శ్చలయన్భృంగరుచస్తవాలకాన్
కరభోరుకరోతిమారుత । స్త్వదుపావర్తనశంకిమేమనః॥ ౫౩

తదపోహితుమర్హసిప్రియే । ప్రతిబోధేనవిషాదమాశుమే
జ్వలితేనగుహాగతంతమ । స్తుహినాద్రేరివనక్తమోషధిః॥ ౫౪

ఇదముచ్ఛ్వసితాలకంముఖం । తవవిశ్రాంతకథందునోతిమాం
నిశిసుప్తమివైకపంకజం । విరతాభ్యంతరషట్పదస్వనం॥ ౫౫

శశినంపునరేతిశర్వరీ । దయితాద్వంద్వచరంపతత్రిణం
ఇతితౌవిరహాంతరక్షమౌ । కథమత్యంతగతానమాందహేః॥ ౫౬

నవపల్లవసంస్తరేపితే । మృదుదూయేతయదంగమర్పితం
తదిదంవిషహిష్యతేకథం । వదవామోరుచితాధిరోహణం॥ ౫౭

ఇయమప్రతిబోధశాయినీం । రసనాత్వాంప్రథమారహఃసఖీ
గతివిభ్రమసాదనీరవా । నశుచానానుమృతేవలక్ష్యతే॥ ౫౮

కలమన్యభృతాసుభాషితం । కలహంసీషుమదాలసంగతం
పృషతీషువిలోలమీక్షితం । పవనాధూతలతాసువిభ్రమాః॥ ౫౯

త్రిదివోత్సుకయాప్యవేక్ష్యమాం । నిహితాఃసత్యమమీగుణాస్త్వయా
విరహేతవమేగురుర్వ్యథం । హృదయంనత్వవలంబితుంక్షమాః॥ ౬౦

మిథునంపరికల్పితంత్వయా । సహకారఃఫలినీచనన్విమౌ
అవిధాయవివాహసత్క్రియా । మనయోర్గమ్యతఇత్యసాంప్రతం॥ ౬౧

అడుగకయె నీవునా నుండి ♦ యక్కటకట । మరలిరాకుండఁ బరలోక ♦ మరుగుకతన
నోశుచిస్మిత సత్యమై ♦ యొప్పు ప్రేమ । నీయెడల లేని శఠుఁడ నే ♦ నిజముదెలిసె॥ ౪౯

పాడుజీవితమా! ప్రియ ♦ పత్నితోడ । నరిగియును వీడియామెను ♦ మరలితేల
యంతమొదవెడువఱ కోర్చి ♦ యనుభవింపు । మధికదుస్సహ దుఃఖమ్మ ♦ నాత్మకృతము॥ ౫౦

కలిగి సురతశ్రమంబునఁ ♦ గలికి నీదు । వదనమందున్న స్వేదల ♦ వంబుగూడ
నస్తమింపదు నీయాత్మ ♦ యస్తమించె । సహహ దేహులస్థితి యెంత ♦ యస్థిరంబు॥ ౫౧

అప్రియమునీకుమున్నెన్నఁ ♦ డాచరింపఁ । జిత్తమునఁగూడనన్నుఁ ద్య ♦ జింపనేల
పేరునకుభూమిపతిఁగాని ♦ ప్రేమచేత । బద్ధుఁడను నేనునీయందు ♦ భావమందు॥ ౫౨

సుమచయముతోడ భృంగవ ♦ ర్ణములనొప్పి । గాలిఁ గదలెడు నీకుటి ♦ లాలకములఁ
జూడఁ నూపిరివఱల ని ♦ న్గాడు నేమొ । యనెడుశంకజనించు నా ♦ మనమునందు॥ ౫౩

కాన నోప్రియ! ప్రాణంబు ♦ గాంచిమగల । హిమగిరిగుహాంతరమ్ములఁ ♦ దమము నిశిని
భవ్యకాంతుల నోషధుల్ ♦ పాపుపగిది । నాపఁగా నట్టినావగఁ ♦ బాపఁదగదె॥ ౫౪

లోనిభృంగాళిరొదలను ♦ మానియుండ । రేయినిదురించునేకనీ ♦ రేజమట్టు
లలకలిటునటుఁజెదరి మా ♦ టలనువీడి । యున్ననీమోము నన్నేఁచు ♦ చున్నదకట॥ ౫౫

జంటఁదిరుగుఖగాళిలోఁ ♦ జక్రవాకి । చక్రవాకమ్ముతో రాత్రి ♦ చంద్రుతోడ
మరలఁగూడును గావున ♦ విరహమోర్చుఁ । గ్రమ్మరకచన్న నీవు న ♦ న్గాల్పవెట్లు॥ ౫౬

క్రొంజిగురుపాన్పుసోఁకినఁ ♦ గూడనీదు । మృదుతనువునొచ్చుచుండెడు ♦ మెలఁతమిన్న
యీచితిని బెట్టఁబడుటకు ♦ నెవ్విధమున । నోర్చియుండఁగఁగలవొకో ♦ యువిదచెపుమ॥

నీకు మొదటిరహస్యంపు ♦ నెయ్యురాలిఁ । బోలుమొలనూలునీకూర్చు ♦ లీలలేమి
తనరవముమానితోఁచె మే ♦ ల్కాననిద్ర । గాంచునీతోడఁవగచి గ ♦ తించెననఁగ॥ ౫౮

లలితభాషలఁగోకిల ♦ కులమునందు । నందమా మందగతులరా ♦ యంచలందుఁ
దరళతరవీక్షణంబుల ♦ హరిణులందు । లీలలనుగాలిఁగదలు ల ♦ తాళియందు॥ ౫౯

కూర్చితివినాకునయి నీదు ♦ గుణములిట్టు । లమరపురికేగుకౌతూహ ♦ లమునన్నుఁ
గానినీవిరహంబునఁ ♦ గన్నశోక । కీలి నోర్వంగ మది కివి ♦ చాలియున్నె॥ ౬౦

తియ్యమామిడిగున్నను ♦ నెయ్యమునను । ఫలినితోడనఁగూర్చి దం ♦ పతులఁజేసి
వీనికి వివాహవిధి నెఱ ♦ వేర్పకుండ । వీడి యిద్ధరఁబోవుట ♦ పాడియగునె॥ ౬౧

కుసుమంకృతదోహద స్త్వయా । యదశోకోఽయముదీరయిష్యతి
అలకాభరణంకథంనుతత్ । తవనేష్యామినివాపమాల్యతాం॥ ౬౨

స్మరతేపసశబ్దనూపురం । చరణానుగ్రహమన్యదుర్లభం
అమునాకుసుమాశ్రువర్షిణా । త్వమశోకేనసుగాత్రిశోచ్యసే॥ ౬౩

తవనిశ్వసితానుకారిభి । ర్బకులైరర్ధచితాంసమంమయా
అసమాప్యవిలాసమేఖలాం । కిమిదంకిన్నరకంఠిసుప్యతే॥ ౬౪

సమదుఃఖసుఖఃసఖీజనః । ప్రతిపచ్చంద్రనిభోఽయమాత్మజః
అహమేకరసస్తథాపితే । వ్యవసాయఃప్రతిపత్తినిష్ఠురః॥ ౬౫

ధృతిరస్తమితారతిశ్చ్యుతా । విరతంగేయమృతుర్నిరుత్సవః
గతమాభరణప్రయోజనం । పరిశూన్యంశయనీయమద్యమే॥ ౬౬

గృహిణీసచివః సఖీమిథః । ప్రియశిష్యాలలితేకళావిధౌ
కరుణావిముఖేనమృత్యునా । హరతాత్వాంవదకింనమేహృతం॥ ౬౭

మదిరాక్షిమదాననార్పితం । మధుపీత్వారసవత్కథంనుమే
అనుపాస్యసిబాష్పదూషితం । పరలోకోపనతంజలాంజలిం॥ ౬౮

విభవేపిసతిత్వయావినా । సుఖమేతావదజస్యగణ్యతాం
అహృతస్యవిలోభనాంతరైః । మమసర్వేవిషయాస్త్వదాశ్రయాః॥ ౬౯

విలపన్నితికోసలాధిపః । కరుణార్థగ్రథితంప్రియాంప్రతి
అకరోత్పృథివీరుహానపి । స్రుతశాఖారసబాష్పదుర్దినాన్॥ ౭౦

అథతస్యకథంచిదంకతః । స్వజనస్తామపనీయసుందరీం
విససర్జతదంత్యమండనా । మనలాయాగరుచందనైధసే॥ ౭౧

ప్రమదామనుసంస్థితఃశుచా । నృపతిః సన్నితివాచ్యదర్శనాత్
నచకారశరీరమగ్నిసాత్ । సహదేవ్యానతుజీవితాశయా॥ ౭౨

అథతేనదశాహతఃపరే । గుణశేషాముపదిశ్యభామినీం
విదుషావిధయోమహర్ధయః । పురఏవోపవనేసమాపితాః॥ ౭౩

సవివేశపురీంతయావినా । క్షణదాపాయశశాంకదర్శనః
పరివాహమివావలోకయన్ । స్వశుచఃపౌరవధూముఖాశ్రుషు॥ ౭౪

నీవు దోహదమొసరింప ♦ నెగడుమంచు । నయ్యశోకము నీకును ♦ లంచునిడెడు
భూషలుగనిచ్చుపువ్వులఁ ♦ బువ్వుబోణి । యెట్టులర్పింతు దాహక♦కృత్యమందు॥ ౬౨

అన్యులకు దుర్లభంబయి ♦ యండ్రెమోయు । చరణమువనీవుమాపిన ♦ కరుణఁదలఁచి
కుసుమబాష్పంబుల నశోక♦కుజముగురిసి । కరముశోకించెనేకయి ♦ గదె సుగాత్రి॥ ౬౩

ఆటలకునిట్లు నీయూర్పు ♦ ననుకరించు । పొగడపువ్వులమొలనూలు ♦ సగమునాకు
సమముగాఁగూర్చిపరిపూర్తి ♦ సలుపకుండఁ । గనులమోడ్చుట కిన్నర♦కంఠి తగునె॥ ౬౪

సఖులుసుఖదుఃఖములయందు ♦ సములు వీరు । పుత్త్రుఁడిదె బాలచంద్రునిఁ ♦ బోలువాఁడు
నేనొ చెదరనిప్రేమతో ♦ నిన్నుఁజూతు । నీదుకార్యంబు కేవల ♦ నిష్ఠురంబు। ౬౫

ధైర్యమెడలెను భోగముల్ ♦ తలఁగిపోయె । వీడె గానంబు ఋతువుల ♦ వేడ్కమునిసె
భూషణాళిప్రయోజన ♦ ములు నడంగె । నకట పాన్పుపరిశూన్య ♦ మయ్యెనేఁడు॥ ౬౬

ఏకపత్నివి మంత్రిసం♦వేకతంపుఁ । జెలివి సుకుమారి! కళలందు ♦ శిష్యవుగద
నిష్కరుణమృత్యువేవత ♦ నిన్నుహరింప । నేని నాయదిహరియింప ♦ లేదుచెపుము॥ ౬౭

నేను జవిగొన్నరసవంత ♦ మైనమధువు । నాదుమదిరాక్షి పరలోక ♦ మందునీవు
బాష్పదూషితమైన త♦ర్పణజలంబు । లెట్లుసేవింతువక్కటా ♦ యేనొసంగ॥ ౬౮

అన్యలోభాళికొగ్గని ♦ యట్టినాదు । విషయములకీవె కుదురయి ♦ వెలయుకతన
నెన్నివిభవంబులుండిన ♦ నీవులేమి । నిత్యుజునిసౌఖ్యమంతయు ♦ నింతవఱకె॥ ౬౯

కోసలాధిపుఁడివ్విధిఁ ♦ గూర్మిసతిని । గూర్చివిలపించి జాలిని ♦ గొల్పురీతి
వృక్షములుకూడరసబాష్ప♦బిందువులను । గొమ్మలందుండివృష్టిగాఁ ♦ గురియఁజేసె॥ ౭౦

అంత బంధువులజునంక ♦ మందునుండి । యెంతయునుగష్టమునఁదీసి ♦ యిందుమతిని
నంత్యసుమదామశోభిత ♦ నగ్నినిడిరి । యగరుచందనముల నింధ ♦ నాళిఁజేసి॥ ౭౧

ఎంతతెలిసినన్నృపుఁడు దాఁ ♦ గాంతకొఱకుఁ । జింతనుగతించెననునింద ♦ చెందవెఱచి
యామెతోనగ్నినిడఁడు దే ♦ హంబునజుఁడు । గానిప్రాణంబుపైనుండు ♦ కాంక్షఁగాదు॥

అంతఁ బదిదినములమీఁద ♦ నధిపమౌళి । యమలగుణశేషురాలగు ♦ నాత్మసతికి
నప్పురోద్యానమందె మ♦హావిభూతి । విధివిహితకార్యములనెల్ల ♦ వెలయఁజేసె॥ ౭౩

రేయిఁబాసినచంద్రుని ♦ చాయనుండు । భార్యఁబాసినపతి తన ♦ పట్టణంబు
పౌరకాంతలముఖముల ♦ బాష్పజలము । తనదుశోకంపువఱదగాఁ ♦ గనుచుఁజొచ్చె॥ ౭౪

అథతంసవనాయదీక్షితః । ప్రణిధానాద్గురురాశ్రమస్థితః
అభిషంగజడంవిజజ్ఞివా । నితిశిష్యేణకిలాన్వబోధయత్॥ ౭౫

అసమాప్తవిధిర్యతోమునిః । స్తవవిద్వానపితాపకారణం
నభవంతముపస్థితఃస్వయం । ప్రకృతౌస్థాపయితుంపథశ్చ్యుతం॥ ౭౬

మునిశిష్యనువృత్తవర్త్మతే । లఘుసందేశపదాసరస్వతీ
శ్రుణువిశ్రుతసత్త్వసారతాం । హృదిచైనాముపధాతుమర్హసి ౭౭

పురుషస్యపదేష్వజన్మనః । సమతీతంచభవచ్చభావిచ
సహినిప్రతిఘేనచక్షుషా । త్రితయంజ్ఞానమయేనపశ్యతి॥ ౭౮

చరతఃకిల దుశ్చరంతప । స్తృణబిందోఃపరిశంకితఃపురా
ప్రజిఘాయసమాధిభేదినీం । హరిరస్మైహరిణీంసురాంగనాం॥ ౭౯

సతపఃప్రతిబంధమన్యునా । ప్రముఖావిష్కృతచారువిభ్రమాం
అశపద్భవమానుషీతితాం । శమవేలాప్రలయోర్మిణామునిః॥ ౮౦

భగవన్ పరవానయంజనః । ప్రతికూలాచరితంక్షమస్వమే
ఇతిచోపనతాంక్షితిస్పృశం । కృతవానాసురపుష్పదర్శనాత్॥ ౮౧

క్రథకైశికవంశసంభవా । తవభూత్వామహిషీచిరాయసా
ఉపలబ్ధవతీదివశ్చ్యుతం । వివశాశాపనివృత్తికారణం॥ ౮౨

తదలంతదపాయచింతయా । విపదుత్పత్తిమతాముపస్థితా
వసుధేయమవేక్ష్యతాంత్వయా । వసుమత్యాహినృపాఃకలత్రిణః॥ ౮౩

ఉదయేమదవాచ్యముజ్ఝతా । శ్రుతమావిష్కృతమాత్మవత్తయా
మనసఃసముపస్థితేజ్వరే । పునరక్లీబతయాప్రకాశ్యతాం॥ ౮౪

రుదతాకుతఏవసాపున । ర్భవతానానుమృతాపిలభ్యతే
పరలోకజుషాంస్వకర్మభి । ర్గతయోభిన్నపథాహిదేహినాం॥ ౮౫

అపశోకమనాఃకుటుంబినీ । మనుగృహ్ణీష్వనివాపదత్తిభిః
స్వజనాశ్రుకిలాతిసంతతం । దహతిప్రేతమితిప్రచక్షతే॥ ౮౬

మరణంప్రకృతిఃశరీరిణాం । వికృతిర్జీవితముచ్యతేబుధైః
క్షణమప్యవతిష్ఠతేశ్వసన్ । యదిజంతుర్ననులాభవానసౌ॥ ౮౭

అంతగురుఁడు వసిష్ఠుండు ♦ యాగదీక్ష । నాశ్రమంబుననుండి యజ్♦య్యాజుఁడు దుఃఖ
మునమునుంగుట ప్రణిధాన♦మున నెఱిఁగి । చింతఁబాపఁగఁబనిచిన ♦ శిష్యుఁడనియె॥ ౭౫

కనుఁగొనియుండాని నీదుఃఖ ♦ కారణంబు । స్వయముగావచ్చిశోకంబు ♦ శాంతిపఱిచి
నిన్యథాస్థితినిల్పంగ ♦ నేరఁడయ్యెఁ । బూనియున్నట్టియాగంబు ♦ పూర్తిగామి॥ ౭౬

అతనివాక్కులనొప్పుచు ♦ మితముగల్గి । యున్ననాదెచ్చుసందేశ ♦ మో సుజాత
ఖ్యాతధైర్యగుణోపేత ♦ యాలకించి । స్వాంతముననిల్పనెంతయు ♦ నర్హుఁడీవు॥ ౭౭

పరమపురుషుని త్రిభువన ♦ పదములందు । వర్తమానము భూతము ♦ భావియనెడు
మూటినెఱుఁగునుగాదె యమ్♦మునివరుండు । విఘ్నమొందనివిజ్ఞాన ♦ వీక్షణమున॥ ౭౮

తొల్లితృణబిందువను ఋషి ♦ వల్లభుండు । తీవ్రతపమొనరింప భీ♦తిల్లి వజ్రి
పంపెనతనిసమాధి భే♦దింపఁజాలు । హరిణియనుదేవతాంగన ♦ నతనికడకు॥ ౭౯

శాంతితీరమ్మునకు లయ ♦ సమయజనిత । భంగమననొప్పి తనతపో♦భంగముననుఁ
గనినయల్కను మునితిట్టె ♦ మనుజసతివి । గమ్మనుచుముందు నెమ్మెలఁ♦గ్రాలుదాని॥ ౮౦

దానురాలఁ బరాధీనఁ ♦ దప్పిదమ్ము ♦ దయనుక్షమియింపవేఁడెద ♦ ధర్మమూర్తి
యనుచు నదిమ్రొక్క నురకుసు♦మాళిఁగూడు♦దనుకధరనుండుమనియెనా♦మునివరుండు

అమలక్రథకైశికాన్వయ ♦ మందుఁబుట్టి । నీకుఁబట్టంపురాణియై ♦ నెగడుచుండి
కడకు శాపనివృత్తికిఁ ♦ గారణంబు । జార దివినుండిస్వర్గంబుఁ ♦ జేరెహరిణి॥ ౮౨

చాలుఁ జింతిల్లఁబోకుము ♦ చానమృతికిఁ । జేరుమరణంబు పుట్టిన ♦ వారినెల్ల
నృపతులుగళత్రవంతులు ♦ పృథివిపలనఁ । గాననేలుముక్షితిని భూ♦కాంతమాళి॥ ౮౩

అభ్యుదయమందు మదనింద ♦ యంటకుండ । స్వాంతమోర్చివివేకంబు ♦ జాటినావు
హృదయమునఁదాపమొదవిన ♦ యిపుడుగూడ । ధైర్యమునఁనట్టితెల్వియె ♦ తగదెచూప॥ ౮౪

కడుఁబగవనిట్టు లామెను ♦ బడయఁగలవె । వెంటమృతిగన్నఁగూడ ల ♦ భింపదామె
పరమునన్వేఱువేఱగు ♦ పథములందు । స్వస్వకర్మలదేహులు ♦ జనుచునుంట॥ ౮౫

బంధులుదొఱంగుకన్నీరు ♦ పరమునందుఁ । బ్రేతలదహించుననిశాస్త్ర ♦ వితతిదెల్పుఁ
గాన శోకించుటలుమాని ♦ కాంతకిడుము । సాదరమ్ముగ నీతర్ప ♦ ణోదకముల॥ ౮౬

ప్రకృతిమరణంబు ప్రాణికి ♦ వికృతిచూడ । జీవితమటంచుబుధులెల్లఁ ♦ జెప్పుచుంద్రు
గాన క్షణమాత్రమూపిరి ♦ గాంచియున్న । లాభమేకద జీవికి ♦ లాతలమున॥ ౮౭

అవగచ్ఛతి మూఢచేతనః । ప్రియనాశం హృది శల్యమర్పితం
స్థిరధీస్తు తదేవ మన్యతే । కుశలద్వారతయా సముద్ధృతం॥ ౮౮

స్వశరీరశరీరిణావపి । శ్రుతసంయోగవిపర్యయౌ యదా
విరహః కిమివానుతాపయేత్ । వద బాహ్యైర్విషయైర్విపశ్చితం॥ ౮౯

న పృథగ్జనవచ్ఛుచో వశం । వశినాముత్తమ గంతుమర్హసి
ద్రుమసానుమతాం కిమంతరం । యది వాయౌ ద్వితయేఽపి తే చలాః॥ ౯౦

స తథేతి వినేతురుదారమతేః । ప్రతిగృహ్య వచో విససర్జ మునిం
తదలబ్ధపదం హృది శోకఘనే । ప్రతియాతమివాంతికమస్య గురోః॥ ౯౧

తేనాష్టౌ పరిగమితాః సమాః కథంచి । ద్బాలత్వాదవితథసూనృతేన సూనోః
సాదృశ్యప్రతికృతిదర్శనైః ప్రియాయాః । స్వప్నేషు క్షణికసమాగమోత్సవైశ్చ॥ ౯౨

తస్య ప్రసహ్య హృదయం కిల శోకశంకుః । ప్లక్షప్రరోహ ఇవ సౌధతలం బిభేద
ప్రాణాంతహేతుమపి తం భిషజామసాధ్యం । లాభం ప్రియానుగమనే త్వరయా స మేనే॥

సమ్యగ్వినీతమథ వర్మహరం కుమార । మాదిశ్య రక్షణవిధౌ విధివత్ప్రజానాం
రోగోపసృష్టతనుదుర్వసతిం ముముక్షుః । ప్రాయోపవేశనమతిర్నృపతిర్బభూవ॥ ౯౪

తీర్థే తోయవ్యతికరభవే జహ్నుకన్యాసరయ్వో
ర్దేహత్యాగాదమరగణనాలేఖ్యమాసాద్య సద్యః
పూర్వాకారాధికచతురయా సంగతః కాంతయాసౌ
లీలాగారేష్వరమత పునర్నందనాభ్యంతరేషు॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాస కృతౌ అజవిలాపో
నామాష్టమః సర్గః.

ప్రియవినాశనమును మూఢుం ♦ డయినవాఁడు । హృదయశల్యముగా మది ♦ నెంచుచుండుఁ
బరమధీరుఁడు కుశలక ♦ వాటమరయుఁ । దేఁవఁబడెననిమనములోఁ ♦ దెలియుచుండు॥

ఆత్మసంబంధమైన దేహాత్మలందె । యోగముఁ వియోగమును జూచు ♦ చుండికూడ
బాహ్యమైనట్టి విషయసం♦బంధమైన । విరహమునఁ జింతనొందునే ♦ విబుధవరుఁడు॥ ౮౯

నిర్జితేంద్రియవర్యుఁడై ♦ నెగడుచుండి । యన్యులట్టులు వగఁజిక్క ♦ నర్హమగునె
తరులు గిరులును గూడ వా ♦ తమునఁ గదలుఁ । బృథ్విలోనింక రెంటికి ♦ భేదమెద్ది॥ ౯౦

అనిన గురుఁడు సుదారుఁడౌ ♦ నవ్వసిష్ఠు । వచనమాలించుఁడువిని మునిఁ ♦ బనిచెఁ గాని
యది యమితశోకు నాతని ♦ మదినిలువక । గురునిదరికి నిమరలిన ♦ కరణినుండె॥ ౯౧

ఆత్మజుఁడు బాలుఁడౌట న♦ష్టాబ్దములను । దనప్రియాంగనప్రతికృతి ♦ దర్శనముల
స్వప్నములనా మెతోఁ గల్గ ♦ క్షణికమైన । యుత్సవమ్ములఁ బుచ్చె నా ♦ యుచితభాషి॥

శాఖిచిఱుమొల్క సౌధముఁ ♦ బ్రచ్చునట్లు । స్వాంతమును వ్రచ్చె శోకశ♦ల్యంబు నజుఁడు
వైద్యులకసాధ్యమును బ్రాణ♦భంగకరము । నైనఁ బ్రియఁజేరుత మిలాభ ♦ మంచు నెంచె॥

పూర్ణశిక్షితుఁ గవచియై ♦ పొదలుకొమరు । శాస్త్రవిధిఁ బ్రజనేల రా♦జ్యమున నునిచి
తెవులుచే నుండఁగూడని ♦ దేహమజుఁడు । వీడఁ బ్రాయోపవేశన ♦ విధికిఁ గడఁగె॥ ౯౪

చ॥ సరయువు జాహ్నవింగలయు ♦ సంగమమందు స్వకీయదేహముఁ
దొఱఁగి యజుండు దేవతల ♦ తో సమభావమునొంది యప్పుడే
మఱిపెముమచ్చటం గలిగి ♦ ముందటికంటె వెలుంగు కాంతతో
నరుదగు కేళికాగృహము ♦ లందుఁ జరించెను నందనంబులోఁ॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు న
జవిలాపంబను నష్టమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

నవమః సర్గః

—:o:—

పితురనంతరముత్తరకోసలాన్ । సమధిగమ్య సమాధిజితేంద్రియః
దశరథః ప్రశశాస మహారథో । యమవతామవతాంచ ధురిస్థితః॥ ౧

అధిగతం విధివద్యదపాలయత్ । ప్రకృతిమండలమాత్మకులోచితం
అభవదస్య తతో గుణవత్తరం । సనగరం నగరంధ్రకరౌజసః॥ ౨

ఉభయమేవ వదంతి మనీషిణః । సమయవర్షితయా కృతకర్మణాం
బలనిషూదనమర్థపతించ తం । శ్రమనుదం మనుదండధరాన్వయం॥ ౩

జనపదే న గదః పదమాదధా । వభిభవః కుత ఏవ సపత్నజః
క్షితిరభూత్ఫలవత్యజనందనే । శమరతేఽమరతేజసి పార్థివే॥ ౪

దశదిగంతజితా రఘుణా యథా । శ్రియమపుష్యదజేన తతః పరం
తమధిగమ్య తథైవ పునర్బభౌ । న న మహీనమహీనపరాక్రమం॥ ౫

సమతయా వసువృష్టివిసర్జనై । ర్నియమనాదసతాంచ నరాధిపః
అనుయయౌ యమపుణ్యజనేశ్వరౌ । సవరుణావరుణాగ్రసరం రుచా॥ ౬

న మృగయాభిరతిర్న దురోదరం । న చ శశిప్రతిమాభరణం మధు
తముదయాయ న వా నవయౌవనా । ప్రియతమా యతమానమపాహరత్॥ ౭

న కృపణా ప్రభవత్యపి వాసవే । న వితథా పరిహాసకథాస్వపి
న చ సపత్నజనేష్వపి తేన వా । గపరుషా పరుషాక్షరమీరితా॥ ౮

ఉదయమస్తమయం చ రఘూద్వహా । దుభయమానశిరే వసుధాధిపాః
స హి నిదేశమలంఘయతామభూత్ । సుహృదయోహృదయః ప్రతిగర్జతాం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

నవమాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

ఇంద్రియమ్ముల రిపుల జ♦యించి మించి । యతుల కవనీపతుల కగ్ర ♦ మందుఁ బొల్చి
దశరథమహారథుండు దాఁ ♦ దండ్రిపిదపఁ । గూర్మితో నేలె నుత్తర ♦ కోసలంబు॥ ౧

ప్రజలతో నొప్పు రాష్ట్రముల్ ♦ రాజధానిఁ । దనకులోచితమగువాని ♦ ధర్మవిధిని
గాంచనగభేది తేజాన ♦ మించు నతఁడు । పాలనము సేయ నవి గడుఁ ♦ బ్రబలుచుండె॥ ౨

కర్మరుల శ్రమదీఱ స♦కాలవృష్టి । గురియువా రిర్వురంచుఁ బ♦ల్కుదురు బుధులు
బలిని నిర్జించి మించిన ♦ వజ్రి యొకఁడు । మనునృపకులుండు దశరథ ♦ ధనపుఁ డొకఁడు॥ ౩

అజుని సుతుఁడగు దశరథుఁ ♦ డమరనిభుఁడు । క్షమను బాలించుచుండఁగా ♦ క్షమ వహించి
యుర్వి ఫలియించెఁ గాలిడ ♦ కుండె వ్యాధి । యింక రిపునృపబాధల ♦ కెడము గలదె॥ ౪

దశదిశల గెల్చి రఘువేల ♦ ధరణి మెఱసె । నంత నజుపాలనంబున ♦ నట్లె చెలఁగె
నెంతయును వారిఁ బోలు న♦హీనతేజుఁ । డితఁడు రక్షింప నవ్విధి ♦ నెసఁగకున్నె॥ ౫

సమతధనవృష్టిఖలదండ♦నముల యందు । యమధనేశ్వరవరుణుల ♦ నమలరుచుల
నరుణు సారథిగా నొప్పు ♦ నరుణకిరణు । ననుసరించెను దశరథా ♦ వనిపమౌళి॥ ౬

అభ్యుదయమందుఁ గడఁగెడు ♦ నన్నరేంద్రు । స్వాంతమును హరియింపఁగాఁ♦ జాలవయ్యె
వేఁట జూదంబు చంద్రుని ♦ సాటి నొప్పు । పానమును నూత్నయౌవన ♦ యైన ప్రియయు॥ ౭

ఇంద్రుకడనైనఁ జూపఁడు ♦ కృపణవృత్తి । హాస్యమందైనఁ గల్లల ♦ నాడఁబోఁడు
పరుషవాక్కుల రిపులైనఁ ♦ బలుకఁ డెపుడు । కోపమెఱుఁగని దశరథ ♦ భూపమౌళి॥ ౮

ఆరఘూద్వహుచే నుద♦యాస్తమయము । లుభయములు వొందుచుండిరి ♦ యుర్విపాలు
రతని మ్మనము విధేయుల ♦ కతిప్రసన్న । మలుక నెదిరించువారి క♦యస్సమంబు॥ ౯

అజయదేకరథేనస మేదినీ । ముదధినేమిమధిజ్యశరాసనః
జయమఘోషయదస్యతు కేవలం । గజవతీజవతీవ్రహయా చమూః॥ ౧౦

అవని మేకరథేనవరూథినా । జితవతః కిలతస్యధనుర్భృతః
విజయదుందుభితాంయయురర్ణవా । ఘనరవానరవాహనసంపదః॥ ౧౧

శమితపక్షబలః శతకోటినా । శిఖరిణాంకులిశేనపురందరః
సశరవృష్టిముచాధనుషాద్విషాం । స్వనవతానవతామరసాననః॥ ౧౨

చరణయోర్నఖరాగసమృద్ధిభి । ర్ముకుటరత్నమరీచిభిరస్పృశన్
నృపతయఃశతశోమరుతోయథా । శతమఖంతమఖండితపౌరుషం॥ ౧౩

నివవృతేసమహార్ణవరోధసః । సచివకారితబాలసుతాంజలీన్
సమనుకంప్యసపత్నపరిగ్రహా । ననలకానలకానవమాంపురీం॥ ౧౪

ఉపగతోపిచమండలనాభితా । మనుదితాన్యసితాతపవారణః
అజితమస్తినృపాస్పదమిత్యభూ । దనలసోనలసోమసమద్యుతిః॥ ౧౫

క్రతుషు తేనవిసర్జితమౌలినా । భుజసమాహృతదిగ్వసునాకృతాః
కనకయూపసముచ్ఛ్రయశోభినో । వితమసాతమసాసరయూతటాః॥ ౧౬

అజినదండభృతంకుశమేఖలాం । యతగిరంమృగశృంగపరిగ్రహాం
అధివసంస్తనుమధ్వరదీక్షితా । మసమభాసమభాసయదీశ్వరః॥ ౧౭

అవభృథప్రయతోనియతేంద్రియః । సురసమాజసమాక్రమణోచితః
నమయతిస్మసకేవలమున్నతం । వనముచేనముచేరరయేశిరః॥ ౧౮

తమపహాయకకుత్స్థకులోద్భవం । పురుషమాత్మభువంచపతివ్రతా
నృపతిమన్యమసేవతదేవతా । సకమలాకమలాఘవమర్థిషు॥ ౧౯

సకిలసంయుగమూర్ధ్నిసహాయతాం । మఘువతఃప్రతిపద్యమహారథః
స్వభుజవీర్యమగాపయదుచ్ఛ్రితం । సురవధూరవధూతభయాఃశరైః॥ ౨౦

అసకృదేకరథేనతరస్వినా । హరిహయాగ్రసరేణధనుర్భృతా
దినకరాభిముఖారణరేణవో । రురుధిరేరుధిరేణసురద్విషాం॥ ౨౧

తమలభంతపతింపతిదేవతాః । శిఖరిణామివసాగరమాపగాః
మగధకోసలకేకయశాసినాం । దుహితరోహితరోపితమార్గణం॥ ౨౨

జలధివలయితమేదినీ ♦ తలము నెల్ల । నొక్కరథమునగెల్చె వి♦ల్లెక్కువెట్టి
కేవలంబుగ నాతని ♦ గెల్పుఁ జాటు । మండె గజతురగాళితో ♦ నిండుసేన॥ ౧౦

రక్షితంబగునొక్కటే ♦ రథము చేత । ధరణిగెల్చినయాధను ♦ ర్ధారిమణికి
సంపదఁ గుబేరుఁబోలెడు ♦ సారగుణికి । నయ్యె జయభేరి ఘనరవం ♦ బలరుజలధి॥ ౧౧

వాఁడిగలశతధారల ♦ వాలుచేత । గిరులరెక్కలబలమును ♦ హరిహరించె
నితఁడు నవపద్మముఖుఁ డరి♦తతిహరించె । బహుళటంకారయుతఘోర ♦ బాణధార॥

సురలు శతమఖునంఘ్రుల ♦ కెఱఁగుకరణి । వందలకొలందినృపతులీ ♦ పరమశూరు
కాళ్లకెఱఁగిరి నఖరాగ ♦ కాంతితోడఁ । దమకిరీటాళి మణిఘృణి ♦ తతులు నెఱయ॥ ౧౩

అలకలనలంకరింపని ♦ యరులసతులు । సచివులనుగొల్పి సుతులయం♦జలులఁగూర్పఁ
దెఱలెఁ గరుణించియలకకుఁ ♦ దీసిపోని । తనపురికి ఱేఁడు వారిధి ♦ తటమువీడి॥ ౧౪

మాఱులేనిసితచ్ఛత్ర ♦ మహిమతోడ । నఖిలమండలనాభిత్వ ♦ మందికూడ
నజితజయ రాజధర్మంబు ♦ నతఁడుతలఁచి । యప్రమత్తతవెలిఁగెఁ జం♦ద్రాగ్నిదీప్తి॥ ౧౫

క్రతువులఁగిరీటమునువీడి ♦ క్రాలువాఁడు । కడలసిరులనుభుజశక్తిఁ ♦ గన్న ఱేఁడు
తమసయొడ్డునసరయువు ♦ తటినిగూర్చెఁ । గనకయూపాళిమాసాంధ ♦ కారహేళి॥

జింకతోలును దండమ్ము ♦ జింకకొమ్ము । దర్భమేఖలమౌనంబు ♦ దాల్చియుండు
యజ్ఞదీక్షితునృపుని దే♦హమ్మునందు । నసమరుచిఁగూర్చెనీశ్వరుఁ ♦ డధివసించి॥ ౧౭

అవభృథామలుఁడయి యింద్రి♦యములగెల్చి । యమరసభయందుఁగ్రాలఁగా ♦ నర్హుఁడైన
దశరథుఁడువంచెఁ దనయున్న♦తంపుశిరము । నుదకములనిచ్చునింద్రున ♦ కొక్కరునకె॥

ఆశ్రితోదారపురుషుని ♦ నాత్మభువుని । నక్కకుత్స్థకులోద్భవు ♦ నసమువీడి
భాగ్యదేవత తమ్మితో ♦ నెఱలుగరిత । యన్యనరపాలుసేవింప ♦ నరుగఁగలదె॥ ౧౯

అమ్మహారథుఁ డాహవా♦గ్రమ్మునందు । శక్రునకుఁదోడుగానిల్చి ♦ సలిపిరణము
బాణములసురసతులకుఁ ♦ బాపిభయముఁ । గొలిపెఁ గీర్తింపఁదనబాహు♦బలముకలిమి॥

చాపధరుఁ డేకరథుఁడు ప్ర♦శస్తబలుఁడు । హరిహయునిముందుఁబోల్చెడు ♦ నరవరుండు
రవి కెదుటలేచు రణధూళి ♦ రాక్షసాళి । రక్తధారలచే నివా♦రణముచేసె॥ ౨౧

మగధకోసలకేకయ ♦ క్ష్మాపసుతలు । పతిని దేవునిగానెంచు ♦ భవ్యమతులు
పతిగఁబడసిరి శరజిత ♦ వైరి నతనిఁ । బతిగఁగడలిని సెలయేళ్ళు ♦ వడసినట్లు॥ ౨౨

ప్రియతమాభిరసౌ తిసృభిర్బభౌ । తిసృభిరేవ భువం సహ శక్తిభిః
ఉపగతో వినినీషురివ ప్రజా । హరిహయోఽరిహయోగవిచక్షణః॥ ౨౩

అథసమావవృతే కుసుమైర్నవై । స్తమివ సేవితుమేకనరాధిపం
యమకుబేరజలేశ్వరవజ్రిణాం । సమధురం మధురంజితవిక్రమం॥ ౨౪

హిమవివర్జితచందనపల్లవం । విరహయన్ మలయాద్రిముదఙ్ముఖః
విహగయోః కృపయేవ శనైర్యయౌ । రవిరహర్విరహధ్రువభేదయోః॥ ౨౫

జిగమిషుర్ధనదాధ్యుషితాం దిశం । రథయుజా పరివర్తితవాహనః
దినముఖాని రవిర్హిమనిగ్రహై । ర్విమలయన్మలయం నగమత్యజత్॥ ౨౬

కుసుమజన్మ తతో నవపల్లవా । స్తదను షట్పదకోకిలకూజితం
ఇతి యథాక్రమమావిరభూన్మధు । ర్ద్రుమవతీమవతీర్య వనస్థలీం॥ ౨౭

సురభిసంగమజం వనమాలయా । నవపలాశమధార్యత భంగురం
రమణదత్తమివార్ద్రనఖక్షతం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా॥ ౨౮

ఉపహితం శిశిరాపగమశ్రియా । ముకులజాలమశోభత కింశుకే
ప్రణయినీవ నఖక్షతమండనం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా॥ ౨౯

పరభృతా మదనక్షతచేతసాం । ప్రియసఖీ లఘువాగివ యోషితాం
ప్రియతమానకరోత్కలహాంతరే । మృదురవా దురవాపసమాగమాన్॥ ౩౦

వ్రణగురుప్రమదాధరదుస్సహం । జఘననిర్విషయీకృతమేఖలం
నఖలు తావదశేషమపోహితుం । రవిరలం విరలంకృతవాన్ హిమం॥ ౩౧

విశదచంద్రకరం సుఖమారుతం । కుసుమితద్రుమమున్మదకోకిలం
తదుపభోగరసం హిమవర్ష్మణః । పరమృతోరమృతోపమతాం యయౌ॥ ౩౨

అభినయాన్పరిచేతుమివోద్యతా । మలయమారుతకంపితపల్లవా
అమదయత్సహకారలతా మనః । సకలికా కలికామజితామపి॥ ౩౩

నయగుణోపచితామివ భూపతేః । సదుపకారఫలాం శ్రియమర్థినః
అభియయుః సరసో మధుసంభృతాం । కమలినీమలినీరపతత్త్రిణః॥ ౩౪

దశనచంద్రికయా వ్యవభాసితం । హసితమాసవగంధి మధోరివ
వకుళపుష్పమసేవ్యత షట్పదైః । శుచిరసం చిరసంచితమీప్సుభిః॥ ౩౫

అరులనోర్చునుపాయాన ♦ నాతితేజి । ప్రియలమువ్వురతోఁ బోల్చ ♦ నృపుఁడతండు
మూఁడుశక్తులతోఁ గూడి ♦ భూమిప్రజల । నేలవచ్చినయింద్రునిఁ ♦ బోలుమండె॥ ౨౩

అంత మధువేకనరపాలుఁ ♦ డైతనర్చు । యమకుబేరేంద్రవరుణుల ♦ సమతఁబోలుచు
నంచితపరాక్రమంబున ♦ మించునతనిఁ । గొలుచుగతివచ్చెఁ గ్రొత్త పు♦వ్వులుధరించి॥

ఇనుమపడిచెడ్డగంధంపుఁ ♦ జివురులున్న । మలయగిరివీడి యుత్తర ♦ మార్గమునఁడు
పగలు మెల్లఁగఁజనెఁ జక్ర♦వాకములకు । సంజఁగలుగువియోగంపు ♦ జాలిననఁగ॥ ౨౫

ధనదుదిశఁబట్టిపోవఁగాఁ ♦ దలఁచియంత । సారథిఁగొల్పి వెన్క క♦శ్వములఁద్రిప్పి
భానుఁడిమముహరించి ప్ర♦భాతములను । విమలములుసేసి మలయాద్రి ♦ వీడివెడలె॥ ౨౬

పూలుపూచెను నవపల్ల ♦ వాళితోఁ జెఁ । గోకిలలు షట్పదమ్ములు ♦ గూయఁజొచ్చె
వృక్షములనొప్పువనముల ♦ నీక్రమమున । వింతగాదిగి యావిర్భ♦వించె మధువు॥ ౨౭

మాధవునిసంగతిని వన♦ మాలయపుడు । వక్రమైనపలాశపు ♦ ష్పంబుదాల్చె
సిగ్గువదలినమదవతి ♦ చెలువుఁడిడిన । యార్ద్రమైననఖక్షత ♦ మందినట్లు॥ ౨౮

వీడశిశిరము మధులక్ష్మి ♦ పెట్టినట్టి । యప్పలాశముపైఁ గోర♦కాళియొప్పెఁ
బ్రమదమదమునలజ్జను ♦ బాసి ప్రియుని । పయిని నిడినఖక్షతా ♦ భరణమనఁగ॥ ౨౯

ప్రణయకలహాంతమందు న ♦ బ్జాభవజాత । విశిఖహతచిత్తలైనట్టి ♦ ప్రియలకపుడు
సుఖసమాగమకారియై ♦ సొంపునింపె । రమ్యవాక్సఖివలె మృదు ♦ రవపికమ్ము॥ ౩౦

వెలఁదులకుఁ గటిఁగాంచిని ♦ వీడఁజేసి । పంటినొక్కుల పెదవుల ♦ ప్రమదలకును
దుస్సహంబగు మంచును ♦ దొలఁచెఁగొంత । యంతయును మాపలేకున్న♦ నయ్యినుండు॥ ౩౧

తేఁటవెన్నెల హాయియౌ♦తెమ్మెరయును । గుసుమములనొప్పుభూజముల్ ♦ క్రొవ్వియుండు
నట్టిపికములు గల్గి భో ♦ గార్హమైన । హిమగతవసంత మెంతయు ♦ నమృతసమము॥ ౩౨

అభినయము నేర్చుగతి మల ♦ యానిలమునఁ । బల్లవములాడఁ గోరక ♦ పాళితోడఁ
బొదలు తేమావితీవియ ♦ మదముఁగొల్పె । రాగరోషము లోర్చిన ♦ యోగులకును॥ ౩౩

సదుపకారార్థమై నీతి ♦ శాస్త్రరీతిఁ । బొందునృపుసిరి కర్థులు ♦ మూఁగునట్లు
సరసిలోపల మధువికా♦సమునఁబొదలు । కమలముల మూఁగె జలవిహం♦గములునళులు॥ ౩౪

ఆసవసుగంధయుక్తమై ♦ యలరుచుండు । దంతికాంతివెలుంగు వ ♦ సంతునవ్వుఁ
బోలుచుండెడు పొగడపు♦వ్వును జిరంబు । కోరిసేవించె భృంగాళి ♦ కూర్మిమీఱ॥ ౩౫

కుసుమమేవ న కేవలమార్తవం । నవమశోకతరోః స్మరదీపనం
కిసలయప్రసవోఽపి విలాసినాం మదయితా దయితాశ్రవణార్పితః॥ ౩౬

విరచితా మధునోపవనశ్రియా । మభినవా ఇవ పత్త్రవిశేషకాః
మధులిహాం మధుదానవిశారదాః । కురవకా రవకారణతాం యయుః॥ ౩౭

సువదనావదనాసవసంభృత । స్తదనువాదిగుణః కుసుమోద్గమః
మధుకరైరకరోన్మధులోలుపై । ర్బకుళమాకులమాయతపంక్తిభిః॥ ౩౮

గమయితుం ప్రభురేష సుఖేన మాం । న మహతీం బత పాంథవధూజనః
ఇతి దయాత ఇవాభవదాయతా । న రజనీ రజనీశవతీ మధౌ॥ ౩౯

ప్రథమమన్యభృతాభిరుదీరితాః । ప్రవిరళా ఇవ ముగ్ధవధూకథాః
సురభిగంధిషు శుశ్రువిరే గిరః । కుసుమితాసు మితా వనరాజిషు॥ ౪౦

శ్రుతిసుఖభ్రమరస్వనగీతయః । కుసుమకోమలదంతరుచో బభుః
ఉపవనాంతలతాః పవనాహతైః । కిసలయైః సలయైరివ పాణిభిః॥ ౪౧

లలితవిభ్రమబంధవిచక్షణం । సురభిగంధపరాజితకేసరం
పతిషు నిర్వివిశుర్మధుమంగనాః । స్మరసఖం రసఖండనవర్జితం॥ ౪౨

తిలకమస్తకహర్మ్యకృతాస్పదైః । కుసుమమధ్వనుషంగసుగంధిభిః
కలమగీయత భృంగవిలాసినాం । స్మరయుతైరయుతైరబలాసఖైః॥ ౪౩

శుశుభిరే స్మితచారుతరాననాః । స్త్రియ ఇవ శ్లథశింజితమేఖలాః
వికచతామరసా గృహదీర్ఘికా । మదకలోదకలోలవిహంగమాః॥ ౪౪

లఘయతి స్మ న పత్యపరాధజం । న సహకారతరుస్తరుణీధృతం
కుసుమితో నమితో లిభిరున్మదైః । స్మరసమాధిసమాధికరోషితం॥ ౪౫

ఉపయయౌ తనుతాం మధుఖండితా । హిమకరోదయపాండుముఖచ్ఛవిః
సదృశమిష్టసమాగమనిర్వృతిం । వనితయానితయా రజనీవధూః॥ ౪౬

అపతుషారతయా విశదప్రభైః । సురతసంగపరిశ్రమనోదిభిః
కుసుమచాపమతేజయదంశుభి । ర్హిమకరో మకరోర్జితకేతనం॥ ౪౭

హుతహుతాశనదీప్తి వనశ్రియః । ప్రతినిధిః కనకాభరణస్య యత్
యువతయః కుసుమం దధురాహితం । తదలకే దలకేసరపేశలం॥ ౪౮

ఆమని నశోకతరువుల ♦ నమరునట్టి । భవ్యసుందరకుసుమవి ♦ భ్రమమెగాక
ప్రియులు మోహింపఁ బ్రియురాండ్రు ♦ వీనులందుఁ । గూర్చు పల్లవపాళియుఁ ♦ గొలిపె బాళి॥

అవ్వసంతుఁడు వనలక్ష్మి ♦ యంగమందుఁ । గూరిచిన పత్రములఁ బోలు ♦ కురువకాళి
యమలమధుదాన దక్షమై ♦ యలరుకతనఁ । గారణంబయ్యె మధుపఝం ♦ కారమునకు॥

అమలవదనల వదనాస ♦ వమునఁ బుట్టి । యట్టిగుణమునె గలవయి ♦ యలరులుంట
వరుసలుగ వచ్చి నిండెను ♦ వకుళమందు । మధువునానెడు కాంక్షచే ♦ మధుపకులము॥

*విరహిణులు చాల దీర్ఘమై ♦ వెలయుతన్ను । హాయిగా దాఁటలేరని ♦ యాత్మయందు
దయఁదలఁచినట్లు చంద్రుతోఁ ♦ దనరురాత్రి । యెంతయును హ్రస్వమయ్యె వ ♦ సంతమందు॥

వనలచేతను గమ్మవా ♦ సనలచేత । నలరు వనములఁ బికములు ♦ తొలుతసలుపు
ముగ్ధవధువుల మితవాక్య ♦ ములను బోలు । విరళమౌ కూజితమ్ములు ♦ వినఁగనయ్యె॥ ౪౦

భ్రమర రవములు శ్రావ్యమౌ ♦ పాటగాఁగఁ । గాంతనుమరుచి మృదుదంత ♦ కాంతిగాఁగఁ
జేతనభినయమును బట్టు ♦ చెలువుఁజూపెఁ । దలిరుగమి గాలిఁ గదలు ను ♦ ద్యానలతలు॥

తగ్గని విలాసమును గూర్పఁ ♦ దగినయట్టి । పొగడపూ మించు వాసన ♦ పొదలునట్టి
పతుల యనురాగమును భంగ ♦ పఱుపనట్టి । స్మరసఖము మధువానిరి ♦ మగువలప్డు॥

*తిలకవృక్షాగ్ర మనుహర్మ్య ♦ తలమునందుఁ । గమ్మపూఁదేనె వాసనల్ ♦ గ్రమ్ముచుండ
భృంగములు వేలకొలఁదిగఁ ♦ బ్రియలఁగూడి । హాయిగాఁ బాడె నెంతయు ♦ హర్షమునను॥

నవ్వుమోములు మ్రోసెడు ♦ మువ్వలుండు । జాఱు మొలనూళ్ళు గలయట్టి ♦ సతులకరణి
నలరుదమ్ములు కలరవ ♦ జలఖగాళి । గలిగి చెన్నారు గృహదీర్ఘి ♦ కలు చెలంగె॥ ౪౪

*పొలయలుకఁ బుట్టి మారుఁడు ♦ గొలిపినట్టి । చిరమనోవ్యథ గాసిలు ♦ చేడియలకు
ధైర్యమును జార్చె మదభృంగ ♦ తతులచేత । వంగిపూచిన సహకార ♦ పాదపంబు॥ ౪౫

ఆవసంతుఁడు ఖండింప ♦ రేవెలంది । సోముఁ డుదయింప వెల్లని ♦ మోమువెట్టి
నాఁడునాటికిఁ గృశియించె ♦ నాథుతోడి । సంగమప్రాప్తి కలుగని ♦ చానపగిది॥ ౪౬

మంచులేనట్టి శుభ్రమై ♦ మించునట్టి । జాతసురతశ్రమము దీర్పఁ ♦ జాలునట్టి
చారుకిరణాళిచే సుమ ♦ చాపధరుని । మీనకేతనుఁ జలివెల్గు ♦ మెఱయఁజేసె॥ ౪౭

ప్రజ్వలితవహ్నిఁ బోలెడు ♦ ప్రభలదాని । వనరమకుఁ బైడి నగమాఱు ♦ వఱలుదాని
మృదుతరంబగు రేకుల ♦ మించుదానిఁ । గురులఁ బ్రియులిడఁ దాల్చి ర ♦ వ్విరిని సతులు॥

అలిభిరంజనబిందుమనోహరైః । కుసుమపంక్తినిపాతిభిరంకితః
నఖలుశోభయతిస్మవనస్థలీం । నతిలకస్తిలకఃప్రమదామివ॥ ౪౯

అమదయన్మధుగంధసనాథయా । కిసలయాధరసంతతయామనః
కుసుమసంభృతయానవమల్లికా । స్మితరుచాతరుచారువిలాసినీ॥ ౫౦

అనలసాన్యభృతానలసాన్మనః । కమలధూళిభృతామరుతేరితా
కుసుమభారనతాధ్వగయోషితా । మసమశోకమశోకలతాకరోత్॥ ౫౧

అరుణరాగనిషేధిభిరంశుకైః । శ్రవణలబ్ధపదైశ్చయవాంకురైః
పరభృతావిరుతైశ్చవిలాసినః । స్మరబలైరబలైకరసాఃకృతాః॥ ౫౨

ఉపచితావయవాశుచిభిఃకణైః । రలికదంబకయోగముపేయుషీ
సదృశకాంతిరలక్ష్యతమంజరీ । తిలకజాలకజాలకమౌక్తికైః॥ ౫౩

ధ్వజపటంమదనస్యధనుర్భృత । శ్ఛవికరంముఖచూర్ణమృతుశ్రియః
కుసుమకేసరరేణుమలివ్రజాః । సపవనోపవనోత్థితమన్వయుః॥ ౫౪

అనుభవన్నవదోలమృతూత్సవం । పటురపిప్రియకంఠజిఘృక్షయా
అనయదాసనరజ్జుపరిగ్రహే । భుజలతాంజలతామబలాజనః॥ ౫౫

త్యజతమానమలంబతవిగ్రహై । ర్నపునరేతిగతంచతురంవయః
పరభృతాభిరితీవనివేదితే । స్మరమతేరమతేస్మవధూజనః॥ ౫౬

అథయథాసుఖమార్తవముత్సవం । సమనుభూయవిలాసవతీసఖః
నరపతిశ్చకమేమృగయారతిం । సమధుమన్మధుమన్మథసన్నిభః॥ ౫౭

పరిచయంచలలక్ష్యనిపాతనే । భయరుషోశ్చతదింగితబోధనం
శ్రమజయాత్ప్రగుణాంచకరోత్యసౌ । తనుమతోనుమతః సచివైర్యయౌ॥ ౫౮

మృగవనోపగమక్షమవేషభృ । ద్విపులకంఠనిషక్తశరాసనః
గగనమశ్వఖురోద్ధతరేణుభి । ర్నృసవితాసవితానమివాకరోత్॥ ౫౯

ప్రథితమౌళిరసౌవనమాలయా । తరుపలాశసవర్ణతనుచ్ఛదః
తురగవల్గనచంచలకుండలో । విరురుచేరురుచేష్టితభూమిషు॥ ౬౦

తనులతావినివేశితవిగ్రహా । భ్రమరసంక్రమితేక్షణవృత్తయః
దదృశురధ్వనితం వనదేవతాః । సునయనం నయనందితకోసలం॥ ౬౧

అంజనకణాళివలె హృద్య ♦ మైతనర్చి । యలరుబంతుల వ్రాలెడు ♦ నళులనొప్పు
తిలకవృక్షమ్ముతో వని ♦ తేజరిల్లెఁ । దిలకమునఁ దేజరిల్లు సతీ ♦ తిలకమట్లు॥ ౪౯

కుజములకుఁ గ్రొత్తసొగసును ♦ గూర్చుచుండి । పొల్చు నవమల్లికాలత ♦ పూలచేతఁ
జిఱునగవుచెల్వుఁజూపుచుఁ ♦ జిగురుపెదవు । లందు మధుగంధమందియు ♦ నందమొసఁగె॥ ౫౦

తమ్మిపుప్పొడి దాల్చి వా ♦ తమునఁగదలి । గండుఁ గోయిల గుంపులఁ ♦ గ్రాలుచుండి
సుమభృతిని వంగినట్టియ ♦ శోకశాఖ । చిచ్చుగాఁజేసె విరహిణీ ♦ చిత్తములను॥ ౫౧

అరుణకాంతిని మించిన ♦ యంబరములు । చెవులఁ జేర్చిన యవలవో ♦ చిఱుమొలకలు
పరపికరమ్ము లనియెడు ♦ మరుబలములు । చేడియల రాగమునముంచెఁ ♦ గోడెకాండ్ర॥

అమల సుమరేణువుల బలు ♦ పండినట్టి । యవయవము లొప్ప మీఁద భృం ♦ గాళిగప్పఁ
దిలకవృక్షపుఁ బూగత్తి ♦ చెలఁగెఁగాంతిఁ । గురులఁ జేర్చిన మౌక్తికా ♦ భరణవట్లు॥

ధన్విదైన యొప్పు దర్పకు ♦ ధ్వజపటంబొ । శోభయుతలక్ష్మి కిడుముఖ ♦ చూర్ణమొకొ
యనఁగ గాలికి నుపవన ♦ మందులేచు । సుమరజము వెంటనంటెను ♦ భ్రమరకులము॥

యువతు లుయ్యెలలను వసం ♦ తోత్సవముల । బాగుగా నూఁగఁగల్గియుఁ ♦ బాహులతలు
పతిని వాలింగనముసేయు ♦ కుతుకమునను । గనె జడిమ పీఠరజ్జుల ♦ గ్రహణమందు॥ ౫౫

అలుకమానుఁడు వైరముల్ ♦ తొలఁగివనుఁడు । యౌవనము వోవఁ మరలరా ♦ దనెడువరుని
మతము పికతతిచే విన్న ♦ గతిని సతులు । లలిత కేళీ విలాసముల్ ♦ సలిపిరపుడు॥ ౫౬

మధుహరుని మన్మథుని మతి ♦ మధునిబోలు । మనుజవిభుఁడు విలాసినీ ♦ మణులతోడ
నమ్మధూత్సవ మెలమితో ♦ ననుభవించి । కోరె మృగయా విహారంబుఁ ♦ గూర్మిసలుప॥ ౫౭

ఇటునటుఁ జలించు లక్ష్యమ్ము ♦ లేయఁగఱపు । నలుక వెఱపుల లక్షణ ♦ ములనుదెలుపు
నోర్పు మొదలగుగుణములనొ ♦ డలఁగొలుపు । వేఁటయని మంత్రులొప్పఁగా ♦ వెడలెవిభుఁడు॥

వేఁటకనువయిపొల్చెడు ♦ వేషమూని । విపులకంఠస్థలమునంట ♦ విల్లుదాల్చి
తురగరింఖాసముద్ధూత ♦ ధూళిఁగొలిపెఁ । గలవడమ్మట్లు నింగి భూ ♦ కాంతమౌళి॥ ౫౯

మహితవనమాలకలితమై ♦ మౌళితనర । మోదుగాకులరంగును ♦ బోలెమరువు
కులుకు గుఱ్ఱంపుస్వారిపో ♦ కలుచలింప । రురువిహారపుభూమిపై ♦ వఱలెఁబ్రభువు॥ ౬౦

తనువులనుగూర్చితనులతా ♦ తతులయందుఁ । గంటిచూపులఁజొనిపి భృం ♦ గములయందుఁ
గనిరిక్షన దేవతాస్త్రీలు ♦ కమలనయనుఁ । గోసలకుఁ బ్రీతినీతిచేఁ ♦ గొలుపుధన్యు॥ ౬౧

శ్వగణవాగురికైః ప్రథమాస్థితం । వ్యపగతానలదస్యువివేశ సః
స్థిరతురంగమభూమినిపానవత్ । మృగవయోగవయోపచితంవనం॥ ౬౨

అథనభస్యఇవత్రిదశాయుధం । కనకలింగతటిద్గుణసంగతం
ధనురధిజ్యమనాధిరుపాదదే । నరవరోనవరోషితకేసరీ॥ ౬౩

తస్యస్తనప్రణయిభిర్ముహురేణశాబై । ర్వ్యాహన్యమానహరిణీగమనం పురస్తాత్
ఆవిర్బభూవకుశగర్భముఖంమృగాణాం । యూథంతదగ్రసరగర్వితకృష్ణసారం॥ ౬౪

తత్ప్రార్థితంజవనవాజిగతేనరాజ్ఞా । తూణీముఖోద్ధృతశరేణవిశీర్ణపఙ్క్తిః
శ్యామీచకారవనమాకులదృష్టిపాతై । ర్వాతేరితోత్పలదలప్రకరైరివార్ద్రైః॥ ౬౫

లక్ష్యీకృతస్యహరిణస్యహరిప్రభావః । ప్రేక్ష్యస్థితాంసహచరీంవ్యవధాయదేహం
ఆకర్ణకృష్టమపికామితయాసధన్వీ । బాణంకృపామృదుమనాః ప్రతిసంజహార॥ ౬౬

తస్యాపరేష్వపిమృగేషుశరాన్ముముక్షోః । కర్ణాంతమేత్యబిభిదేనిబిడోపిముష్టిః
త్రాసాతిమాత్రచటులైఃస్మరయత్సునేత్రైః । ప్రౌఢప్రియానయనవిభ్రమచేష్టితాని॥

ఉ త్తస్థుషఃశిశిరపల్వలపంకమధ్యాత్ । ముస్తాప్రరోహకబలావయవానుకీర్ణం
జగ్రాహసద్రుతవరాహకులస్యమార్గం । సువ్యక్తమార్ద్రపదపఙ్క్తిభిరాయతాభిః॥ ౬౮

తంవాహనాదవనతోత్తరకాయమీష । ద్విధ్యంతముద్ధతసటాఃప్రతిహంతుమీషుః
నాత్మానమస్యవివిదుః సహసావరాహా । వృక్షేషువిద్ధమిషుభిర్జఘనాశ్రయేషు॥ ౬౯

తేనాభిఘాతరభసస్యవికృష్యపత్త్రీ । వన్యస్యనేత్రవివరేమహిషస్యముక్తః
నిర్భిద్యవిగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖ । స్తంపాతయాంప్రథమమాసపపాతపశ్చాత్॥ ౭౦

ప్రాయోవిషాణపరిమోషలఘూత్తమాంగాన్ । ఖడ్గాంశ్చకారనృపతిర్నిశితైఃక్షురప్రైః
శృంగంసదృప్తవినయాధికృతఃపరేషా । మత్యుచ్ఛ్రితంనమమృషేనతుదీర్ఘమాయుః॥ ౭౧

వ్యాఘ్రానభీరభిముఖోత్పతనాన్గుహాభ్యః । ఫుల్లాసనాగ్రవిటపానివవాయురుగ్ణాత్
శిక్షావిశేషలఘుహస్తతయానిమేషాత్ । తూణీచకారశరపూరితవక్త్రరంధ్రాన్॥ ౭౨

నిర్ఘాతోగ్రైః కుంజలీనాన్ జిఘాంసు । ర్జ్యానిర్ఘోషైః క్షోభయామాస సింహాన్
నూనం తేషా మభ్యసూయాపరోభూ । ద్వీర్యోదగ్రే రాజశబ్దే మృగేషు॥ ౭౩

తాన్హత్వా గజకులబద్ధ తీవ్రవైరాన్ । కాకుత్స్థః కుటిలనఖాగ్రలగ్నముక్తాన్
ఆత్మానం రణకృతకర్మణాం గజానా । మానృణ్యం గతమివమార్గణైః॥ రఘుస్త౭౪

వలలుపక్కలుగల పరి ♦ వారమున్న । చిచ్చుమ్రుచ్చుల నెడలి తే ♦ జీలునడుచు
దృఢపథంబులఁ గొలకులఁ ♦ దీఱియున్న । మృగగవయపక్షిమయవని ♦ నృపుఁడుసొచ్చె॥

మింటమబంగారుపచ్చని ♦ మెఱపునారి । తనరుసురచాపమునుభాద్రి ♦ దాల్చుకరణి
నెక్కిడినవిల్లుఁగొనెఁజింత ♦ లెఱుఁగనట్టి । హరులఁడంకృతిఁగెరలింను ♦ నట్టినృపతి॥ ౬౩

క్రొలమునుముందునల్లని ♦ గండులేడి । తఱిసిపొదుగులఁదల్లుల ♦ నరుగనీక
మాటికినినాఁపఁబిల్లలు ♦ నోటఁగుశల । నిడికొనిన లేళ్లమంద గ ♦ న్పడియె నెదుట॥ ౬౪

తీసిపానియల్లునడిగల ♦ తేజినెక్కి । క్షితిపుఁడెసురైనఁజెవరియా ♦ జింకపిండు
చెదరుకొడిమాపులను నల్లఁ ♦ బఱచెననిని । వాయు వృత్పలదళతతిఁ ♦ బఱమనట్లు॥ ౬౫

హరిసముఁడు ఱేఁడుగురియిడ్డ ♦ హరిణమునకు । హరిణియడ్డుగఁదనువిడ ♦ నతఁడు స్వయము
కాముకుండౌట మదిదయఁ ♦ గరఁగధన్వి । దింపెశరమును జెవిదాఁకఁ ♦ దీసియున్న॥ ౬౬

అన్యమృగములనేయ ను ♦ న్నపుడుఁగూడఁ । జకితతరళంబు లౌకనుల్ ♦ చతురలైన
దయితలవిలాసదృక్కులఁ ♦ దలఁపుగొలుప । నొడయు చెవిసోఁకుదృఢముష్టి ♦ సడలుమండె॥

వన్యసూకరములుకడి ♦ పడియుఁదొఱఁగి । రాలిపడనోటిగడ్డి శీ ♦ ఘ్రముగఁబాఱ
నడుమునడుగులవరుసలు ♦ పొడవుగాను । బడినపథముచుబట్టెను ♦ బార్థివుండు॥ ౬౮

గుఱ్ఱమందుండిపైమేను ♦ గొంతవంచి । పొడుచునృపుపయి సటవిచ్చి ♦ పడఁగఁదొడఁగు
నడవిపందులెఱుంగవుఁ ♦ నడుములాను । తరులఁదామంటఁ బడియుంట ♦ దచ్ఛరముల॥ ౬౯

కడువడినిమీఁదఁ బడవచ్చు ♦ కారెనుమును । బ్రిదరమునుదీసికంటిరం ♦ ధ్రమున నేయ
గరులనొప్పెడు బాణ మం ♦ గమ్ముమ్రచ్చి । నెత్తురంటకపడెదాని ♦ నేలఁగూల్చి॥ ౭౦

కఱుకుటమ్ముల శృంగభం ♦ గమ్ము సేసి । ఖడ్గమృగశీర్షభారముల్ ♦ కడఁకడించె
దుష్టనిగ్రహుఁడోర్చునే ♦ దుష్టతతుల । యున్నతిఁజిరాయువోర్చిన ♦ నోర్చుఁగాక॥ ౭౧

గాలికాసనపుల్లశా ♦ ఖాళియట్లు । లెడలిగుహలను బులులేచి ♦ యెదుటఁబడిన
వాఁడుకనుగన్న శరలాఘ ♦ వమునవపుడె । పొదివిశరములనోళ్లను ♦ బొదులఁజేసె॥ ౭౨

పొదలడాగినసింహాళిఁ ♦ జదియనెంచి । ఱేఁడుగర్జోగ్రటంకృతి ♦ రేపెవానిఁ
బ్రిబల తేజంబుమృగరాజ ♦ పదముఁజూచి । యెంతయునునాత్మనోర్వని ♦ హేతువునను॥

వక్రనఖములముత్యముల్ ♦ వఱలుచుండు । సింధురభయంకరారులౌ ♦ సింహములను
జంపి శరముల నాజిలో ♦ సాయపడిన । హస్తితతి యప్పుదీతీన ♦ దంచునెంచె॥ ౭౪

చమరాన్ పరితః ప్రవర్తితాశ్వః । క్వచిదాకర్ణ వికృష్ట భల్లవర్షీ
నృపతీ నివతాన్వియోజ్య సద్యః । సితబాలవ్యజనైర్జగామ శాంతిమ్॥ ౬౫

అపితురగ సమీపాదుత్పతంతం మయూరం । నసరుచిరకలాపం బాణలక్ష్యీచకార
సపదిగత మనస్కశ్చిత్రమాల్యానుకీర్ణే । రతివిగళిత బంధే కేశపాశే ప్రియాయాః॥ ౬౬

తస్యకర్కశ విహారసంభవం । స్వేదమానన విలగ్నజాలకం
ఆచచామసతుషార శీకరో । భిన్నపల్లవపుటో వనానిలః॥ ౬౭

ఇతి విస్మృతాన్య కరణీయమాత్మనః । సచివావలంబితధురం నరాధిపం
పరివృద్ధరాగ మనుబంధ సేవయా । మృగయాజహార చతురేవకామినీ॥ ౬౮

సలలిత కుసుమప్రవాళ శయ్యాం । జ్వలిత మహౌషధి దీపికాసనాథాం
నరపతి రతివాహయాంబభూవ । క్వచిదసమేత పరిచ్ఛదస్త్రియామాం॥ ౬౯

ఉషసి సగజయూథ కర్ణతాలైః । పటుపటహధ్వనిభిర్వినీతనిద్రః
అరమత మధురాణి తత్రశృణ్వన్ । విహగవికూజిత వందిమంగళాని॥ ౭౦

అథ జాతురురోర్గృహీతవర్త్మా । విపినే పార్శ్వచరైరలక్ష్యమాణః
శ్రమఫేనముచాతపస్విగాఢాం । తమసాం ప్రాపనదీం తురంగమేణ॥ ౭౧

కుంభపూరణభవః పటురుచ్చై । రుచ్చచారనినదోంభసితస్యాః
తత్ర సద్విరదబృంహితశంకీ । శబ్దపాతినమిషుం విససర్జ॥ ౭౨

నృపతేః ప్రతిషిద్ధమేవతత్ । కృతవాన్ పఙ్క్తిరథో విలంఘ్యయత్
అపదేపదమర్పయంతిహి । శ్రుతవంతోఽపి రజోనిమీలితాః॥ ౭౩

హా తాతేతి క్రందితమాకర్ణ్య విషణ్ణ । స్తస్యాన్విష్య వేతసగూఢప్రభవం సః
శల్యప్రోతం ప్రేక్ష్య సకుంభం మునిపుత్రం । తాపాదంతః శల్య ఇవాసీత్క్షితిపోపి॥ ౭౪

తేనావతీర్య తురగాత్ప్రథితాన్వయేన । పృష్టాన్వయః సజలకుంభ నిషణ్ణదేహః
తస్మైద్విజేతరతపస్విసుతం స్ఖలద్భి । రాత్మానమక్షరపదైః కథయాంబభూవ॥ ౭౫

తచ్చోదితశ్చ తమనుద్ధృతశల్యమేవ । పిత్రోః సకాశమవసన్నదృశోర్నినాయ
తాభ్యాం తథాగతముపేత్య తమేకపుత్ర । మజ్ఞానతః స్వచరితం నృపతిశ్శశంస॥ ౭౬

తౌదంపతీ బహువిలప్య శిశోః ప్రహర్త్రా । శల్యం నిఖాతముదహారయతా మురస్తః
సోఽభూత్పరాసురథభూమిపతిం శశాప । హస్తార్పితైర్నయనవారిభిరేవవృద్ధః॥ ౭౭

తేజిపైఁ జమరీమృగ ♦ రాజిచుట్టుఁ । దిరిగి శరములఁ జెవిదాఁకఁ ♦ దీసిగురిసి
లీలనెడలించి చామర ♦ వాలములను । దృప్తిగనె ఱేఁడు తక్కిన ♦ నృపతులట్లు॥ ౬౫

వీడిరతికేళి విరిసరుల్ ♦ గూడియుండు । తనసతీకేశపాశమున్ ♦ దలఁపుగొలుప
నెమ్మినేయఁడు నృపుఁడు పిం ♦ ఛమ్ము విప్పి । నశ్వసామీప్యమునఁ జేర ♦ లాఁకునున్న॥ ౬౬

కరముబడలిన నృపతిముం ♦ గురులనంటి । వదనమునఁ గ్రాలుచెమటపై ♦ వ్రాలివ్రాలి
చల్లతుంపరతోఁ గూడి ♦ పల్లవముల । విప్పుగహనానిలము ముద్దు ♦ వెట్టుకొనియె॥ ౬౭

ఇట్లు కార్యాంతరమ్ముల ♦ నెల్లమఱచి । ధరణిభారమ్ము సచివుల ♦ తలను బెట్టి
యెడతెగని సేవననురాగ ♦ మెచ్చనతఁడు । లొంగె వేఁటకుఁ జతురకు ♦ లొంగుపగిది॥ ౬౮

ఒక్కపరిచరుఁడును లేని ♦ యొక్కచోటఁ । దేజరిల్లఁగ నోషధీ ♦ దీపవితతి
పల్లవమ్ముల పువ్వుల ♦ పాన్పుమీఁదఁ । రాత్రిగడపెను దశరథ ♦ రాజమౌళి॥ ౬౯

వనకరులకర్ణతాళముల్ ♦ పటహరవము । లీలఁ జెలఁగిన వేఁకువ ♦ మేలుకాంచి
వందిశుభగీతముల చంద ♦ మొందువిహగ । మధురరుతముల నాలించి ♦ మహిపుఁడలరె॥ ౭౦

లేడివిపినంబులోఁ జన్న ♦ జాడఁ బట్టి । పార్శ్వచరులకుఁ దాఁ గనఁ ♦ బడకయుండఁ
జేరెవరపతి మునిజన ♦ సేవ్యఁ దమస । నురుగు బడలిక గుఱ్ఱము ♦ నోటఁ గాఱ॥ ౭౧

కడవ నానదిముంచఁగాఁ ♦ బొడముదీర్ఘ । కలరవమ్మును ద్విరదఘీం ♦ కారమంచు
నెంచి యాశబ్దపథము గు ♦ ఱ్ఱించి విడిచెఁ । దీవ్రశరము నరపాల ♦ తిలకముపుడు॥ ౭౨

నృపులకు నిషిద్ధమేనియు ♦ నిట్టిపథము । ధర్మమును దాఁటి మెట్టెను ♦ దశరథుండు
ప్రాజ్ఞులే నిరజోగుణ ♦ బద్ధులైనఁ । బదము నిడుదురు గాదె దు ♦ ష్పథమునందు॥ ౭౩

అంత హాతండ్రి! యనియెడు ♦ నార్తరవము । వినఁబడిన ఱేఁడు దీనుఁడై ♦ వెదకియచట
వేతసనిగూఢు మునిసుతు ♦ విశిఖవిద్ధు । ఘటయుతుఁ గాంచి చింతాస్త్ర ♦ ఘటితుఁడయ్యె॥ ౭౪

ప్రథితకులుఁడైన విభుఁడు గు ♦ ఱ్ఱంబు డిగ్గి । కులము మునిసుతు నడిగినఁ ♦ గుంభమూని
మాటతడఁబడ నాతఁడు ♦ మాఱుపలికెఁ । దా ద్విజేతర తాపస ♦ తనయుఁడంచు॥ ౭౫

అతఁడు గోరఁగ శరముతో ♦ నతని నృపుఁడు । కనులు లేనట్టి జనకుల ♦ కడకుఁ దెచ్చి
యేకపుత్రుని ముందిడి ♦ యొఱుకపఱచె । నజ్ఞతను దానొనర్చిన ♦ యట్టి తప్పు॥ ౭౬

దంపతులు వారలెంతయుఁ ♦ దల్లడిల్లి । హర్తచేతను శరముదీ ♦ యంగఁ జేయఁ
దనయుఁడు గతించె వృద్ధుఁడా ♦ జనకుఁడంతఁ । దిట్టఁ దొడఁగెను గన్నీరు ♦ పట్టి చేత॥ ౭౭

దిష్టాన్తమాప్స్యతి భవానపి పుత్రశోకా । దన్త్యే వయస్యహమివేతి తముక్తవన్తం
ఆక్రాన్తపూర్వమివ ముక్తవిషం భుజంగం । ప్రోవాచ కోసలపతిః ప్రథమాపరాద్ధః॥

శాపోఽప్యదృష్టతనయానన పద్మశోభే । సానుగ్రహో భగవతా మయి పాతితోఽయం
కృష్యాం దహన్నపి ఖలు క్షితిమిన్ధనేద్ధో । బీజప్రరోహజననీం జ్వలనః కరోతి॥

ఇత్థంగతే గతఘృణః కిమయం విధత్తాం । వధ్యస్తవేత్యభిహితో వసుధాధిపేన
ఏధాన్హుతాశనవతః స మునిర్యయాచే । పుత్రం పరాసుమనుగన్తుమనాః సదారః॥

ప్రాప్తానుగః సపది శాసనమస్య రాజా
సంపాద్య పాతకవిలుప్తధృతిర్నివృత్తః
అన్తర్నివిష్టపదమాత్మవినాశహేతుం
శాపం దధజ్జ్వలనమౌర్వమివామ్బురాశిః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
మృగయావర్ణనో నామ నవమః సర్గః.

గావలెనె వార్ధకంబున ♦ నీవుగూడఁ । బుత్రశోకంబుచేమృతిఁ ♦ బొందుమంచుఁ
గ్రోధకలనహితోల్లవిషమును ♦ గ్రక్కుకరణిఁ । బల్కఁబ్రథమాపరాధిన్నృ ♦ పాలుఁడనియె॥

సుతునిముఖపద్మకాంతిని ♦ జూడనట్టి । నాకు మీరిట్లు దీవెన ♦ నాఁ దనర్చె
నగ్నికట్టెలతోమండి ♦ యవనితలముఁ । గాల్చినఁ సస్యహేతువై ♦ గ్రాలుఁగాదె॥ ౮౦

వధ్యుఁడనుమీకుఁ గరుణావి ♦ వర్జితుండ । నేమిసెలవనియడుగ భూ ♦ మీశునతఁడు
సుతునికడ కేగెదను నాదు ♦ సతినిగూడి । కూర్పు మా కగ్ని నీవని ♦ కోరెమౌని॥ ౮౦

చ॥ అనుచరరాజిఁబంచి ముని ♦ యానతిఁదీర్చి తత్క్షణంబ య
జ్జనపతిమళ్ళెఁ బాపమున ♦ స్వాంతముశాంతముఁ బాయ నాత్మలోఁ
దననిరయంపుఁగారణము ♦ తాపసుశాపము వేరుపాఱఁగా
ఘనబడబానలంబుగల ♦ కంధినిబోలుచు రాజధానికిన్॥ ౮౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు మృగయావర్ణనంబను
నవమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

దశమః సర్గః

—:o:—

పృథివీంశాసత స్తస్య । పాకశాసనతేజసః
కించిదూనమనూనర్ధేః । శరదామయుతంయయౌ॥ ౧

నచోపలేభేపూర్వేషా । మృణనిర్మోక్షసాధనం
సుతాభిధానంసజ్యోతిః । సద్యశ్శోకతమోపహం॥ ౨

*మనోర్వంశశ్చిరంతస్మి । న్ననభివ్యక్తసంతతిః
నిమజ్యపునరుత్థాస్యన్ । నదశ్శోణఇవాభవత్॥ ౩

అతిష్ఠత్ప్రత్యయాపేక్ష । సంతతిఃసచిరంనృపః
ప్రాఙ్మంథాదనభివ్యక్త । రత్నోత్పత్తిరివార్ణవః॥ ౪

ఋష్యశృంగాదయ స్తస్య । సంతఃసంతానకాంక్షిణః
ఆరేభిరేజితాత్మానః । పుత్రీయామిష్టిమృత్విజః॥ ౫

తస్మిన్నవసరేదేవాః । పౌలస్త్యోపప్లుతాహరిం
అభిజగ్ముర్నిదాఘార్తా । శ్ఛాయావృక్షమివాధ్వగాః॥ ౬

తేచప్రాపురుదన్వంతం । బుబుధేచాదిపూరుషః
అవ్యాక్షేపోభవిష్యన్త్యాః । కార్యసిద్ధేర్హిలక్షణం॥ ౭

భోగిభోగాసనాసీనం । దదృశుస్తందివౌకసః
తత్ఫణామండలోదర్చి । ర్మణిద్యోతితవిగ్రహం॥ ౮

శ్రియఃపద్మనిషణ్ణాయాః । క్షౌమాంతరితమేఖలే
అంకేనిక్షిప్తచరణ । మాస్తీర్ణకరపల్లవే॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

దశమాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

పాకశాసనతేజోవి ♦ భాసితుండు । ధనసమృద్ధినిగాంచిన ♦ దశరథుండు
ధరణినేలఁగనించుక ♦ తక్కువగను । దశసహస్రింపుఁగోలఁది య♦బ్దములుగడచె॥ ౧

కాని యానృపరత్నంబు ♦ గాంచఁడయ్యె । సంతతపితౄణనిర్మోక్ష ♦ సాధనంబు
పరమశోకాంధకార ని♦వారణంబు । సుతుఁడనెడుశుభ్రతేజంబు ♦ శుభకరంబు॥ ౨

*అప్పటికిఁజూడసెంతయు ♦ నణఁగితటిని । బాఱనుండెడుశోణాఖ్య ♦ పడినిదోఁచె
సంతుగాంచనిదశరథే ♦ శ్వరునియందు । నణఁగియుండెడుమనునృపు ♦ నన్వయంబు॥ ౩

తఱచుటకుముందురత్నసం ♦ తతికినైన । కారణమునకువేఁచిన ♦ కంధివోలెఁ
జాలకాలముపేఁచెను ♦ సంతతికిని । దగినకారణముగనయి ♦ ధరణిధవుఁడు॥ ౪

ఋష్యశృంగాదినిర్జితేం ♦ ద్రియులుబుధులు । సంతతినిగోరుదశరథ ♦ జనపమణికిఁ
దగినపుత్రీయగలుగఁగా ♦ ధర్మశోధని । యాగమొనరింపఁదొడఁగిరి ♦ యాజ్ఞికులుగ॥ ౫

అపుడుపౌలస్త్యబాధచే ♦ నమరులరిగి । హరికిశరణంబుసొచ్చిరి ♦ యార్తులగుచు
మండువేసవియందలి ♦ యెండపడికి । బడలిఛాయాతరువుఁజేరు ♦ పాంథులట్లు॥ ౬

అర్ణవమువారుచేరిన ♦ యాక్షణంబ । పాలకుండాదిపురుషుఁడు ♦ మేలుకాంచె
భావికార్యార్థసిద్ధికి ♦ భవ్యమైన । లక్షణముకాదెచూడ జా ♦ లమ్మలేమి॥ ౭

ఆదిశేషునితనువున ♦ నలరువానిఁ । బఱపుపడగలమణికాంతి ♦ పటలములను
నిగనిగలునీనుదేహంపు ♦ నిగ్గువానిఁ । గాంచెనానందమున దివౌ ♦ కశ్చయంబు॥ ౮

శ్రీత్రిమెలనూలు మేలుదు ♦ కూలమమరు । నబ్జపీఠస్థయౌ లక్ష్మి ♦ యంకమందుఁ
బరమకోమలలత్కార ♦ పల్లవములఁ । జాచియున్నట్టిచరణకం ♦ జములవాని॥ ౯

ప్రబుద్ధపుండరీకాక్షం । బాలాతపనిభాంశుకం
దివసం శారదమివ । ప్రారంభసుఖదర్శనం॥ ౧౦

ప్రభానులిప్తశ్రీవత్సం । లక్ష్మీవిభ్రమదర్పణం
కౌస్తుభాఖ్యమపాంసారం । బిభ్రాణం బృహతోరసా॥ ౧౧

బాహుభిర్విటపాకారై । ర్దివ్యాభరణభూషితైః
ఆవిర్భూతమపాం మధ్యే । పారిజాతమివాపరం॥ ౧౨

దైత్యస్త్రీగండలేఖానాం । మదరాగవిలోపిభిః
హేతిభిశ్చేతనావద్భి । రుదీరితజయస్వనం॥ ౧౩

ముక్తశేషవిరోధేన । కులిశవ్రణలక్ష్మణా
ఉపస్థితం ప్రాంజలినా । వినీతేన గరుత్మనా॥ ౧౪

యోగనిద్రాంతవిశదైః । పావనైరవలోకనైః
భృగ్వాదీననుగృహ్ణంతం । సౌఖశాయనికానృషీన్॥ ౧౫

ప్రణిపత్య సురాస్తస్మై । శమయిత్రే సురద్విషాం
అథైనం తుష్టువుః స్తుత్య । మవాఙ్మనసగోచరం॥ ౧౬

నమో విశ్వసృజే పూర్వం । విశ్వం తదను బిభ్రతే
అథ విశ్వస్య సంహర్త్రే । తుభ్యం త్రేధా స్థితాత్మనే॥ ౧౭

రసాంతరాణ్యేకరసం । యథా దివ్యం పయోఽశ్నుతే
దేశే దేశే గుణేష్వేవ । మవస్థాస్త్వమవిక్రియః॥ ౧౮

*ఏకః కారణతస్తాంతా । మవస్థాం ప్రతిపద్యసే
నానాత్వం రాగసంయోగాత్ । స్ఫాటికస్యేవ దృశ్యతే॥ ౧౯

అమేయో మితలోకస్త్వ । మనర్థీ ప్రార్థనావహః
అజితో జిష్ణురత్యంత । మవ్యక్తో వ్యక్తకారణం॥ ౨౦

హృదయస్థమనాసన్న । మకామం త్వాం తపస్వినం
దయాలుమనఘస్పృష్టం । పురాణమజరం విదుః॥ ౨౧

సర్వజ్ఞస్త్వమవిజ్ఞాతః । సర్వయోనిస్త్వమాత్మభూః
సర్వప్రభురనీశస్త్వ । మేకస్త్వం సర్వరూపభాక్॥ ౨౨

అలరు వెలిదమ్మికన్నుల ♦ నలరువాని । వఱలు లేయెండఁ బోలెడు ♦ వలువవాని
శారదదినాదివలె యోగి ♦ జనులకెపుడు । చూడఁ జూడఁ గనొప్పెడు ♦ సొబగువాని॥ ౧౦

తళుకు శ్రీవత్సమునకుఁ దాఁ ♦ గొలుపునట్టి । పద్మకానందముకురమై ♦ పరఁగునట్టి
జలధిసారంబు నానొప్ప ♦ చెలఁగునట్టి । కౌస్తుభము వక్షమునఁ దాల్చి ♦ క్రాలువాని॥ ౧౧

దివ్యభూషణదీప్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి । విటపములఁ బోలు బాహువుల్ ♦ వెలయఁ గతనఁ
గడలినడుమను మరలఁ దాఁ ♦ బొడమినట్టి । పారిజాతంబువలెఁ గడు ♦ వఱలువాని॥ ౧౨

దానవస్త్రీల చెక్కిళ్లఁ ♦ దనరుచుండు । మదము చేఁ గల్గు రక్తిమ ♦ మాపునట్టి
జీవముంగల శస్త్రాళి ♦ చేతఁ గలుగు । దశదిశలఁ బొల్చు జయనినా ♦ దములవాని॥ ౧౩

పగనహించుశ్రీనితోమాని ♦ పరఁగునట్టి । కులిశఘాతాంకములచేతఁ ♦ జెలఁగునట్టి
వినతుఁడై కేలుమోడ్చి సే ♦ వించునట్టి । గరుడుఁ డుండెడు కొల్వులోఁ ♦ గ్రాలువాని॥

సుఖశయనప్రశ్న సలిపెడు ♦ శుద్ధమతుల । భృగువు మొదలైనవారల ♦ విశదవిమల
యోగనిద్రాంతదృక్కుల ♦ నొప్పమీఱఁ । గాంచి ధన్యులఁ జేయుచు ♦ మించువాని॥

వాఙ్మనంబులకందక ♦ వఱలువానిఁ । బొగడ యోగ్యుని భగవంతుఁ ♦ బొగడి రపుడు
సురరిపులమానజీవముల్ ♦ సూరగొనెడు । వల్లభుని యంఘ్రులకుఁ బ్రణ ♦ మిల్లి సురలు॥

మొదట విశ్వము సృజియించి । పిదప దానిఁ । బోషణమొనర్చి కడపట ♦ బుగ్గఁ జేయు
త్రివిధరూపాత్మకుండైన ♦ దేవ నీకు । భక్తిసల్పుచున్నాము ♦ వందనములు॥ ౧౭

తొలుత దివినుండి జాఱెడు ♦ జలమునందు । నొక్కటే రుచియున్నను ♦ బెక్కులైన
దేశములమాఱునట్టులు ♦ త్రిగుణములను । మారుదువు మార్పులేనట్టి ♦ మహితుఁడీవు॥ ౧౮

*పెక్కులైన యుపాధుల ♦ నొక్కఁడయ్యు । వివిధరూపాలఁ గనఁబడి ♦ వెలయుదీవు
స్ఫటికయాయాయిరంగుల ♦ వస్తువులను । బట్టి పలువితములఁ గానఁ ♦ బడెడునట్లు॥ ౧౯

కొలఁతకందవు లోకముల్ ♦ గొలుతువీవు । కోరికలు లేవు తీర్తువు ♦ కోర్కెలెల్ల
నజితుఁడవు నీకు జయమగు ♦ నన్నికడల । వ్యక్తకారణుఁ డగుదువ ♦ వ్యక్తుఁడగుచు॥ ౨౦

ప్రాజ్ఞులాత్మస్థుఁడైన దూ ♦ రస్థుఁడంచు । వాంఛలేశమ్ము లేనిత ♦ పస్వియంచు
వగకుఁ జిక్కని పరమకృ ♦ పాళువంచు । నిన్ను జరలేని వృద్ధంచు ♦ నెన్నుచుండ్రు॥ ౨౧

తెలివికందక యన్నియుఁ ♦ దెలియుదీవు । అన్నిటికి నీకుఁ గారణం ♦ బగుదువీవు
ప్రభురహితుఁడైన యాదటి ♦ ప్రభుఁడవీవు । ఒక్కరుఁడ వన్ని రూపాల ♦ నొప్పెదీవు॥

సప్తసామోపగీతంత్వాం । సప్తార్ణవజలేశయం
సప్తార్చిర్ముఖమాచఖ్యుః । సప్తలోకైకసంశ్రయం॥ ౨౩

చతుర్వర్గఫలంజ్ఞానం । కాలావస్థాచతుర్యుగా
చతుర్వర్ణమయోలోక । స్త్వత్తఃసర్వంచతుర్ముఖాత్॥ ౨౪

అభ్యాసనిగృహీతేన । మనసాహృదయాశ్రయం
జ్యోతిర్మయంవిచిన్వంతి । యోగినస్త్వాంవిముక్తయే॥ ౨౫

అజస్యగృహ్ణతోజన్మ । నిరీహస్యహతద్విషః
స్వపతోజాగరూకస్య । యాథార్థ్యంవేదకస్తవ॥ ౨౬

శబ్దాదీన్విషయాన్భోక్తుం । చరితుందుస్తరంతపః
పర్యాప్తోసిప్రజాఃపాతు । మౌదాసీన్యేనవర్తితుం॥ ౨౭

బహుధాప్యాగమైర్భిన్నాః । పంథానఃసిద్ధిహేతవః
త్వయ్యేవనిపతంత్యోఘా । జాహ్నవీయాఇవార్ణవే॥ ౨౮

త్వయ్యావేశితచిత్తానాం । త్వత్సమర్పితకర్మణాం
గతిస్త్వంవీతరాగాణా । మభూయఃసన్నివృత్తయే॥ ౨౯

ప్రత్యక్షోప్యపరిచ్ఛేద్యో । మహ్యాదిర్మహిమాతవ
ఆప్తవాగనుమానాభ్యాం । సాధ్యంత్వాంప్రతికాకథా॥ ౩౦

కేవలంస్మరణేనైవ । పునాసిపురుషంయతః
అనేనవృత్తయఃశేషా । నివేదితఫలాస్త్వయి॥ ౩౧

ఉదధేరివరత్నాని । తేజాంసీవవివస్వతః
స్తుతిభ్యోవ్యతిరిచ్యంతే । దూరాణిచరితానితే॥ ౩౨

అనవాప్తమవాప్తవ్యం । నతేకించనవిద్యతే
లోకానుగ్రహఏవైకో । హేతుస్తేజన్మకర్మణోః॥ ౩౩

మహిమానంయదుత్కీర్త్య । తవసంహ్రియతేవచః
శ్రమేణతదశక్త్యావా । నగుణానామియత్తయా॥ ౩౪

ఇతిప్రసాదయామాసు । స్తేసురాస్తమధోక్షజం
భూతార్థవ్యాహృతిఃసాహి । నస్తుతిఃపరమేష్ఠినః॥ ౩౫

సప్తసామంబులును నిన్నె ♦ సంస్తుతించు । సప్తజలధులు నీకగు ♦ శయనతలము
సప్తలోకంబులకు నీవు ♦ సంశ్రయంబు । సప్తజిహ్వుఁడు నీకు నా ♦ స్యమని యండ్రు॥

నాల్గుపురుషార్థములఫల ♦ జ్ఞానమెల్ల । నాలుగుయుగంబులమరెడు ♦ కాలమెల్ల
నాల్గువర్ణంబులొప్పుజ ♦ నంబులెల్లఁ । గలుగునీనుండియే కద ♦ నలువదేవ॥ ౨౪

సంతతాభ్యాసనిగ్రహ ♦ స్వాంతములను । హృదయపద్మస్థతేజమై ♦ యొసఁగునిన్ను
మోక్షసామ్రాజ్యమునకుము ♦ ముక్షులైన । యోగులందఱుధ్యానించు ♦ చుండ్రు దేవ॥

జన్మమెత్తుచునుందువ ♦ జన్ముఁడవయ్యు । రిపులఁదెగటార్చెదవుని ♦ ష్క్రియుఁడవయ్యు
నుండుదువునిద్రిజాగరూ ♦ కుండవయ్యు । నీయథాస్థితిఁదెలియంగ ♦ నేర్చునెవఁడు॥

అధిపశబ్దాదివిషయంబు ♦ లనుభవింప । నధికదుశ్చరమౌ తప ♦ మాచరింపఁ
బ్రజలఁబెంపఁ దటస్థభా ♦ వమువహింప । మహిమగలయట్టిసర్వస ♦ మర్థుఁడీవు॥ ౨౭

శాస్త్రములయందుఁబురుషార్థ ♦ సాధకములు । భిన్నభిన్నమ్ములుగనున్న ♦ నన్నికడకు
నైక్యమందును నీలోన ♦ నబ్ధియందు । నఖిలగంగాప్రవాహమ్ము ♦ లొత్తెఱఁగున॥ ౨౮

స్వాంతమునుబెట్టినీయందు ♦ సకలమైన । కర్మములునీకునర్పింపఁ ♦ గలిగినట్టి
వీతరాగులయోగుల ♦ విమలమతుల । కామితంబైన ముక్తికి ♦ గతివినీవు॥ ౨౯

భూమిముఖభూతములనీదు ♦ భూరిమహిమ । గోచరంబయ్యు వాచామ ♦ గోచరముగు
నింక నూహ లశ్రుతుల నూ ♦ హింపఁదగిన । నిన్నుఁదెలియంగనెవ్విధి ♦ నేర్చునెవఁడు॥

స్మరణచేసినమాత్రన ♦ నరునినీవు । పావనునొనర్చుచుందువు ♦ పరమపురుష
యిదియె తెలుపునుగాదె యిం ♦ కెట్టిఫలము । దర్గ్యనాగులఁగలుగునో ♦ ధన్యచరిత॥ ౩౧

రత్ననిలయంబునందలి ♦ రత్నరాజి । తరణిలోపలనొప్పెడు ♦ కిరణచయము
గణనకందకదూరమై ♦ కాలుకరణి । నీచరిత్రం బవాఙ్మనో ♦ గోచరంబు॥ ౩౨

అన్నియుంబొందియుండెడు ♦ నధిపనీకుఁ । బొందఁగాఁగోరునదియు నె ♦ న్నె పూర్ణపురుష
జన్మకర్మమ్ములనునీవు ♦ జగతిఁదాల్చు । టెల్ల లోకమ్ములననుగ్ర ♦ హింపఁగాక॥ ౩౩

దేవభవదీయదివ్యప్ర ♦ భావగరిమఁ । బొగడివాక్కులుకొఱవడి ♦ పోదలకుంట
బడలికనో శక్తిలేకయొ ♦ పాడసుఁగాని । త్వద్గుణావధిఁగాంచుట ♦ వలనఁగాదు॥ ౩౪

అయ్యధోక్షజువిష్ణుని ♦ య్యందమందు । వినుతులఁబ్రసన్నుఁగాఁజేసి ♦ కొనిరిసురలు
కానిపరమేష్ఠికవినుతుల్ ♦ గాకయతని । నైజగుణబోధకముగఁజె ♦ న్నారుచుండె॥

తస్మై కుశలసంప్రశ్న । వ్యంజితప్రీతయే సురాః
భయమప్రలయోద్వేలా । దాచఖ్యుర్నైఋతోదధేః॥ ౩౬

అథవేలాసమాసన్న । శైలరంధ్రానువాదినా
స్వరేణోవాచ భగవాన్ । పరిభూతార్ణవధ్వనిః॥ ౩౭

పురాణస్యకవేస్తస్య । వర్ణస్థానసమీరితా
బభూవకృతసంస్కారా । చరితార్థైవభారతీ॥ ౩౮

బభౌసదశనజ్యోత్స్నా । సావిభోర్వదనోద్గతా
నిర్యాతశేషాచరణా । ద్గంగేవోర్ధ్వప్రవర్తినీ॥ ౩౯

జానేవోరక్షసాక్రాంతా । వనుభావపరాక్రమా
అంగినాంతమసేవోభౌ । గుణౌప్రథమమధ్యమా॥ ౪౦

విదితంతప్యమానంచ । తేనమే భువనత్రయం
అకామోపనతేనేవ । సాధోర్హృదయమేనసా॥ ౪౧

కార్యేషుచైకకార్యత్వా । దభ్యర్థ్యోస్మినవజ్రిణా
స్వయమేవహివాతోగ్నేః । సారథ్యంప్రతిపద్యతే ౪౨

స్వాసిధారాపరిహృతః । కామచక్రస్యతేనమే
స్థాపితోదశమోమూర్ధా । లభ్యాంశ ఇవరక్షసా॥ ౪౩

స్రష్టుర్వరాతిసర్గాచ్చ । మయాతస్యదురాత్మనః
అత్యారూఢంరిపోఃసోఢం । చందనేనేవభోగినః॥ ౪౪

ధాతారంతపసాప్రీతం । యయాచేసహిరాక్షసః
దైవాత్సర్గాదవధ్యత్వం । మర్త్యేష్వాస్థాపరాఙ్ముఖః॥ ౪౫

సోహందాశరథిర్భూత్వా । రణభూమేర్బలిక్షమం
కరిష్యామిశరైస్తీక్ష్ణై । స్తచ్ఛిరఃకమలోచ్చయం॥ ౪౬

అచిరాద్యజ్వభిర్భాగం । కల్పితంవిధివత్పునః
మాయావిభిరనాలీఢ । మాదాస్యధ్వేనిశాచరైః॥ ౪౭

వైమానికాః పుణ్యకృత । స్త్యజంతుమరుతాంపథి
పుష్పకాలోకసంక్షోభం । మేఘావరణతత్పరాః॥ ౪౮

కుశలసంప్రశ్న మొనరించి ♦ కూర్మి నెఱపి । నట్టివానికిహరికి న ♦ య్యమరులపుడు
ప్రళయమొందక రాక్షస ♦ జలధిపొంగి । కలఁగఁజేయువిపత్తును ♦ దెలిపిరంత॥ ౩౬

అబ్ధితీరాన శైలగు ♦ హాంతరమునఁ । గలుగునట్టిప్రతిధ్వని ♦ కరణిఁగ్రాలి
జలధిఘోషంబుఁదెగడును ♦ స్వరముతోడఁ । బలికెభగవంతుఁడతులకృ ♦ పాపయోధి॥ ౩౭

అప్పురాణకవీంద్రుని ♦ యందునుండి । తగినవర్ణస్థలంబులఁ ♦ దరలుచుండి
విమలసంస్కారమునుబొంది ♦ వెలయునట్టి । భారతి కృతార్థురాలైన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౩౮

అంఘ్రిఁబ్రవహించిమిగిలిన♦యమలగంగ । యూర్ధ్వముఖమునఁబ్రవహించు♦నోజనొప్పె
దంతరుచిచంద్రికలతోడఁ ♦ దనరుచుండు । పూతమైనట్టివిభునివా ♦ క్కూపరమిట్లు॥ ౩౯

తనువుదాల్చినవారిలోఁ ♦ దనరుసత్త్వ । గుణరజోగుణములఁదమో ♦ గుణమడంచు
కరణియుష్మత్ప్రభావవి ♦ క్రమములెల్ల । నడఁచెరాక్షసుఁడెఱుఁగుదు ♦ నమరులార॥ ౪౦

సాధువుమనంబుతెలియక ♦ సలిపినట్టి । పాతకముచేతఁదప్తమౌ ♦ పగిదినిపుడు
దనుజుచేముజ్జగంబులు ♦ తప్తమగుట । తెలిసియున్నదినాకనో ♦ త్రిదశులార॥ ౪౧

ఏకకార్యార్థపరులమై ♦ యొసఁగుచుండ । వజ్రియిక్కార్యములవేఁడ ♦ వలెనెనన్ను
వహ్నిప్రార్థింపకయెగాలి ♦ స్వయముగాను । బూనదేదానిసారథ్య ♦ మునుదలంప॥ ౪౨

దనుజపతిదనశితఖడ్గ ♦ ధారకిడక । నాదుచక్రంబుచేతను ♦ నఱకఁదగిన
భాగముగనిల్పియున్నాఁడు ♦ పదియగను । దనదుపదియవశిరమును ♦ దథ్యమరయ॥ ౪౩

బ్రహ్మయొసఁగినయట్టివ ♦ రమ్ముకతన । నద్దురాత్ముని దశకంఠు ♦ నమితవృద్ధి
నింతవఱకును నేసహి ♦ యింపవలసె । నురగవృద్ధిని జందన ♦ మోర్చునట్లు॥ ౪౪

తపమునకుఁబ్రీతుఁడైనట్టి ♦ ధాతఁగూర్చి । మనుజులను లెక్కసేయని ♦ దనుజవిభుఁడు
దానుమరణంబుసురలచే ♦ తను జగానఁ । బడయకుండెడునట్లుగా ♦ వరమువేఁడె॥ ౪౫

దశరథనృపాలతనయుఁడై ♦ ధరణిఁబుట్టి । యుద్ధరంగమునకుఁగడు ♦ యోగ్యమైన
బలిగనర్పింతువానివౌ ♦ తలలనేను । గమలచయముగశితశర ♦ కాండములన॥ ౪౬

తడవులేకయమరులన ♦ ధ్వరములందు । విధివిహితరీతియాజ్ఞికుల్ ♦ వేల్చునట్టి
యాభమౌమాయరక్కసు ♦ లంటనట్టి । పరహవిర్భాగములమీరు ♦ పడయఁగలరు॥ ౪౭

అంబుదముచాటుగాఁగొని ♦ యంబరమున । వెలుపునవిమానములనెక్కి ♦ తిరుగుమీరు
పుష్పకాలోకసంక్షోభ ♦ మునుదొలంగి । సుకముగానుండుఁడింకనో ♦ సుకృతులార॥

మోక్ష్యధ్వే స్వర్గబందీనాం । వేణీబంధానదూషితాన్
శాపయంత్రితపౌలస్త్య । బలాత్కారకచగ్రహైః॥ ౪౯

రావణావగ్రహక్లాంత । మితి వాగమృతేన సః
అభివృష్య మరుత్సస్యం । కృష్ణమేఘస్తిరోదధే॥ ౫౦

పురుహూతప్రభృతయః । సురకార్యోద్యతం సురాః
అంశైరనుయయుర్విష్ణుం । పుష్పైర్వాయుమివ ద్రుమాః॥ ౫౧

అథ తస్య విశాంపత్యు । రంతే కామ్యస్య కర్మణః
పురుషః ప్రబభూవాగ్నే । ర్విస్మయేన సహర్త్విజాం॥ ౫౨

హేమపాత్రగతం దోర్భ్యా । మాదధానః పయశ్చరుం
అనుప్రవేశాదాద్యస్య । పుంసస్తేనాపి దుర్వహం॥ ౫౩

ప్రాజాపత్యోపనీతం త । దన్నం ప్రత్యగ్రహీన్నృపః
వృషేవ పయసాం సార । మావిష్కృతముదన్వతా॥ ౫౪

అనేన కథితా రాజ్ఞో । గుణాస్తస్యాన్యదుర్లభాః
ప్రసూతిం చకమే తస్మిం । స్త్రైలోక్యప్రభవోఽపి యత్॥ ౫౫

స తేజో వైష్ణవం పత్న్యో । ర్విభేజే చరుసంజ్ఞితం
ద్యావాపృథివ్యోః ప్రత్యగ్ర । మహర్పతిరివాతపం॥ ౫౬

అర్చితా తస్య కౌసల్యా । ప్రియా కేకయవంశజా
అతః సంభావితాం తాభ్యాం । సుమిత్రామైచ్ఛదీశ్వరః॥ ౫౭

తే బహుజ్ఞస్య చిత్తజ్ఞే । పత్న్యౌ పత్యుర్మహీక్షితః
చరోరర్ధార్ధభాగాభ్యాం । తామయోజయతాముభే॥ ౫౮

సా హి ప్రణయవత్యాసీత్ । సపత్న్యోరుభయోరపి
భ్రమరీ వారణస్యేవ । మదనిస్యందరేఖయోః॥ ౫౯

తాభిర్గర్భః ప్రజాభూత్యై । దధ్రే దేవాంశసంభవః
సౌరీభిరివ నాడీభి । రమృతాఖ్యాభిరమ్మయః॥ ౬౦

సమమాపన్నసత్త్వాస్తా । రేజురాపాండురత్విషః
అంతర్గతఫలారంభాః । సస్యానామివ సంపదః॥ ౬౧

పరసతీకచములఁబల్మిఁ ♦ బట్టకుండ । శాపమునఁగట్టువడిదశా♦స్యములవాఁడు
మైలపఱుపనిదేవబం ♦ దీలజడల । ముడులవదలింపుఁ డెంతయు ♦ ముదముతోడ॥ ౪౯

రావణావగ్రహముచేఁ గ♦రమ్ము వాఁడు । నమరసస్యాళిమీఁద వా♦గమృతవృష్టి
నివ్విధంబునఁగురిసియ♦క్కృష్ణమేఘుఁ । డెంతయును వింతదోఁప న♦దృశ్యుఁడయ్యె॥ ౫౦

ఉచితసురకార్యమందు సు♦ద్యుక్తుఁడైన । విష్ణువును దేవవిభుఁడాది ♦ విబుధులెల్ల
ననుగమించిరితమతమ ♦ యంశములను । విరులతోఁ గాలివెనుజను ♦ తరులపగిది॥ ౫౧

అంతదశరథుకామ్యాధ్వ♦రాంతమందు । సకలఋత్విగ్గణంబు వి♦స్మయమునొంద
నగ్నిలోనుండివొడమె మ♦హాత్ముఁడొకఁడు । పరమదివ్యాంశశోభిత ♦ పురుషవరుఁడు॥ ౫౨

ఆప్రభుండాద్యుఁ డందున♦నుప్రవిష్టుఁ । డగుటఁదనకునుదుర్వహ ♦ మైనయట్టి
స్వర్ణపాత్రంబులోపలి ♦ పాయసంబు । నతఁడు గేలను దాలిచి ♦ యలరుచుండె॥ ౫౩

అప్ప్రజాపతియొసఁగిన ♦ యన్నమంత । వాసవుఁడు వార్ధిలోపలి ♦ వారిసార
మైనయమృతంబుగొన్నట్టి ♦ యందమందు । నన్నృపాలుఁడు గొనెఁగడు ♦ హర్షమునను॥ ౫౪

మూఁడుజగములఁబుట్టించు ♦ వాఁడుగూడఁ । బుత్రుఁడైయాతనికిఁదాను ♦ బుట్టఁగోరెఁ
గాననారాజుసుకృతంబు ♦ గలుగఁగలదె । యన్యులకునంచునుడివిరి ♦ యార్యులెల్ల॥

చరువునానొప్పు విష్ణుతే♦జంబునతఁడు । భార్యలిరువురకప్పుడు ♦ పంచిపెట్టె
నరుణకిరణుఁడుదాను బా♦లాతపంబు । దివిభువులఁబంచిపెట్టెడు ♦ తీరుదోఁప॥ ౫౬

తనకుఁగౌసల్యమాన్యయై ♦ తనరుకతనఁ । గైకయెంతయుఁబ్రియయయి ♦ క్రాలుకతన
వారిఁగోరెసుమిత్రకు ♦ వారివారి । భాగమిడిగారవింపంగ ♦ భర్తయపుడు॥ ౫౭

అన్నియునెఱింగి చిత్తజ్ఞుఁ ♦ డైనమగని । యిష్టమును బట్టియబ్భార్య ♦ లిరువురంతఁ
జెలిసగముసేసితమపాలి ♦ చరువునందు । మించుప్రేమను దాని సు♦మిత్రకిడిరి॥ ౫౮

ఆమెయిర్వురుసవతుల ♦ యందుఁబ్రేమ । సమముగాఁజూపుచుండెఁబ్ర♦సన్నమతిని
గరికినిరుప్రక్కలఁగటములఁ♦గాఱుమదము । సమముగానెంచిప్రేమించు♦భ్రమరిమాడ్కి॥

అర్కకిరణమ్ములనునాడు ♦ లమృతమనెడు । సలిలగర్భముధరియించు ♦ సరణివారు
జనులసిరికయి దేవాంశ ♦ జనితమైన । గర్భమును దాల్చిరెంతయుఁ ♦ గ్రాలిరపుడు॥

ఫలములులోనవహించి ♦ ప్రబలుచుండు । సస్యసంపదతోఁబోల్పఁ ♦ జాలిరాణు
లొక్కమాఱుగగర్భమ్ము ♦ లొందిమిగులఁ । దెల్లఁబాఱినతనులతోఁ ♦ దేజరిల్లిరి॥ ౬౧

సుప్తం సన్నృపరాత్మానం । సర్వాస్స్వప్నేషు వామనైః
జలజాసిగదాశార్ఙ్గ । చక్రలాంఛితమూర్తిభిః॥ ౧౨

హేమపక్షప్రభాజాలం । గగనే చ వితన్వతా
ఉహ్యాం తే స్మ సుపర్ణేన । వేగాకృష్టపయోముచా॥ ౧౩

బిభ్రత్యా కౌస్తుభన్యాసం । స్తనాంతరవిలంబినం
పర్యుపాస్యంత లక్ష్మ్యా చ । పద్మవ్యజనహస్తయా॥ ౧౪

కృతాభిషేకైర్దివ్యాయాం । త్రిస్రోతసి చ సప్తభిః
బ్రహ్మర్షిభిః పరం బ్రహ్మ । గృణద్భిరుపతస్థిరే॥ ౧౫

తాభ్యస్తథావిధాన్స్వప్నాన్ । శ్రుత్వా ప్రీతో హి పార్థివః
మేనే పరార్ధ్యమాత్మానం । గురుత్వేన జగద్గురోః॥ ౧౬

విభక్తాత్మా విభుస్తాసా । మేకః కుక్షిష్వనేకధా
ఉవాస ప్రతిమాచంద్రః । ప్రసన్నానామపామివ॥ ౧౭

అథాగ్ర్యమహిషీ రాజ్ఞః । ప్రసూతిసమయే సతీ
పుత్రం తమోపహం లేభే । నక్తం జ్యోతిరివౌషధిః॥ ౧౮

రామ ఇత్యభిరామేణ । వపుషా తస్య చోదితః
నామధేయం గురుశ్చక్రే । జగత్ప్రథమమంగళం॥ ౧౯

రఘువంశప్రదీపేన । తేనాప్రతిమతేజసా
రక్షాగృహగతా దీపాః । ప్రత్యాదిష్టా ఇవాభవన్॥ ౨౦

శయ్యాగతేన రామేణ । మాతా శాతోదరీ బభౌ
సైకతాంభోజబలినా । జాహ్నవీవ శరత్కృశా॥ ౨౧

కైకేయ్యాస్తనయో జజ్ఞే । భరతో నామ శీలవాన్
జనయిత్రీమలంచక్రే । యః ప్రశ్రయ ఇవ శ్రియం॥ ౨౨

సుతౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ । సుమిత్రా సుషువే యమౌ
సమ్యగాగమితా విద్యా । ప్రబోధవినయావివ॥ ౨౩

నిర్దోషమభవత్సర్వ । మావిష్కృతగుణం జగత్
అన్వగాదివ హి స్వర్గో । గాం గతం పురుషోత్తమం॥ ౨౪

శంఖచక్రగదాఖడ్గ ♦ శార్ఙ్గములను । చిహ్నములఁదాల్చి వామనుల్ ♦ చెంతఁజేరి
భద్రముగఁదమ్ము నెపుడు గా♦పాడునట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య♦సతులుసతులు॥

నింగి బంగారు రెక్కల ♦ నిగ్గునెఱపి । వేగమున కంబుదమ్ములు ♦ వెంటఁబడఁగ
గరుడుఁ డెక్కించుకొని తమ్ము ♦ నరిగినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥

విభుఁడు దనరొమ్ముదనిడిన కౌ♦స్తుభము తనదు । పతి మునవ్రేలుచుండఁగాఁ ♦ బద్మమనెడు
వీవనను బట్టి లక్ష్మి సే♦వించినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥ ౧౪

అభ్రగంగానదీస్నాన ♦ మాచరించి । వేదపాఠంబుతో వచ్చి ♦ విమలభక్తి
సప్తఋషులు సుదముఁబూజ ♦ సలిపినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥

సతులు విని చినవిని యట్టి ♦ స్వప్నములకు । ధరణిపాలుఁడు చాలసం♦తసము నొంది
తాను త్రైలోక్యగురునకుఁ♦దండ్రియగుట । యెఱిఁగి యెంతయు శ్రేష్ఠుఁగా ♦ నెంచెఁదన్ను॥

విమలసలిలంబులోపల ♦ విధునిబింబ । మొక్కటయ్యును బెక్కులై ♦ యుండురీతి
నొక్కఁడయ్యును విభుఁడు తా ♦ బెక్కులైన । భాగములఁ దండ్రివారి గ♦ర్భములయందు॥

ప్రసవసమయాన దశరథ ♦ ప్రథమమహిషి । శోకమెల్లను మాపెడు ♦ సుతునిఁబడసెఁ
దమము మాయించు శక్తితోఁ ♦ దనరుచుండు । ప్రభను రాత్రి నోషధి ♦ వడయునట్లు॥ ౧౮

పుత్రుని మనోహరంబైన ♦ పోలుపుఁగాంచి । యెంతయును బ్రీతుఁడయి ♦ సంతసమున
జగములకు నాదిమంగళ ♦ శబ్దమైన । రామనామంబు నిడెఁదండ్రి ♦ రమ్యముగను॥ ౧౯

దివ్యరఘువంశమునకుఁ బ్ర ♦ దీపమగుచు । ననుపమంబగు కాంతిచే ♦ నలరునతని
ప్రభను శయ్యాగృహంబు దీ ♦ పంబులెల్లఁ ♦ దగడఁబడినట్టులుండెను ♦ దీప్తితఱిగి॥ ౨౦

శిశువు రాముఁడు శయ్యపైఁ ♦ జెన్నుమీఱ । సన్నగిలినట్టి యుదరంబు ♦ గన్నమాత
యమల సైకతపద్మోప ♦ హారమమరి । సన్నగిలిన శరద్గంగ ♦ సరణి నొప్పె॥ ౨౧

పుట్టె కైకేయి కంతఁ దాఁ ♦ బుత్రుఁడగుచు । శీలవంతుఁడు భరతాఖ్యఁ ♦ జెలఁగువాఁడు
సిరిని వినయంబు గైసేయు ♦ తెఱఁగుదోఁప । లలితగతిఁదల్లి నాతఁడ ♦ లంకరించె॥ ౨౨

అంతలక్ష్మణశత్రుఘ్ను ♦ లను సుతులఁ । గనలసద్గుణవంతులఁ ♦ గనె సుమిత్ర
చక్కఁగా నభ్యసించిన ♦ శాస్త్రమరయ । జ్ఞానవినయంబులను గాంచు ♦ చందమునను॥

విశ్వవిభుఁడై వెలుంగున ♦ విష్ణువెంట । స్వర్గమే వచ్చినట్టులు ♦ జగతి యప్పు
డఖిలదోషవిముక్తమై ♦ యలరుచుండె । నెల్లసద్గుణములఁ గాంచి ♦ యొలమినించె॥ ౨౪

తస్యోదయే చతుర్మూర్తేః । పౌలస్త్యచకితేశ్వరాః
విరజస్కైర్నభస్వద్భి । ర్దిశ ఉచ్ఛ్వసితా ఇవ॥ ౨౫

కృశానురపధూమత్వాత్ । ప్రసన్నత్వాత్ప్రభాకరః
రక్షోవిప్రకృతావాస్తా । మపవిద్ధశుచావివ॥ ౨౬

దశాననకిరీటేభ్య । స్తత్క్షణం రాక్షసశ్రియః
మణివ్యాజేన పర్యస్తాః । పృథివ్యామశ్రుబిందవః॥ ౨౭

పుత్రజన్మప్రవేశ్యానాం । తూర్యాణాం తస్య పుత్రిణః
ఆరంభం ప్రథమం చక్రు । ర్దేవదుందుభయో దివి॥ ౨౮

సంతానకమయీ వృష్టి । ర్భవనే చాస్య పేతుషీ
సన్మంగళోపచారాణాం । సైవాదిరచనాభవత్॥ ౨౯

కుమారాః కృతసంస్కారా । స్తే ధాత్రీస్తన్యపాయినః
ఆనందేనాగ్రజేనేవ । సమం వవృధిరే పితుః॥ ౩౦

స్వాభావికం వినీతత్వం । తేషాం వినయకర్మణా
ముమూర్ఛ సహజం తేజో । హవిషేవ హవిర్భుజాం॥ ౩౧

పరస్పరవిరుద్ధాస్తే । తద్రఘోరనఘం కులం
అలముద్ద్యోతయామాసు । ర్దేవారణ్యమివర్తవః॥ ౩౨

సమానేఽపి హి సౌభ్రాత్రే । యథోభౌ రామలక్ష్మణౌ
తథా భరతశత్రుఘ్నౌ । ప్రీత్యా ద్వంద్వం బభూవతుః॥ ౩౩

తేషాం ద్వయోర్ద్వయోరైక్యం । బిభిదే న కదాచన
యథా వాయువిభావస్వో । ర్యథా చంద్రసముద్రయోః॥ ౩౪

తే ప్రజానాం ప్రజానాథా । స్తేజసా ప్రశ్రయేణ చ
మనో జహ్రుర్నిదాఘాంతే । శ్యామాభ్రా దివసా ఇవ॥ ౩౫

స చతుర్ధా బభౌ వ్యస్తః । ప్రసవః పృథివీపతేః
ధర్మార్థకామమోక్షాణా । మవతార ఇవాంగభాక్॥ ౩౬

గుణైరారాధయామాసు । స్తే గురుం గురువత్సలాః
తమేవ చతురంతేశం । రత్నైరివ మహార్ణవాః॥ ౩౭

పాదలివారి నాల్గుమూర్తుల ♦ నుదయమంద । ధూళిలేకుండఁగ వీచెడు ♦ గాలిచూడ
దశవదనభీతపతియుత ♦ దిశలుభయము । మానివిడిచినయూర్పిరి ♦ మాడ్కిఁదోఁచె॥ ౨౫

వీతిహోత్రుఁడు పొగవీడి ♦ వెలుఁగుచుండఁ । దరణి నిర్మలకిరణాళిఁ ♦ దనరుచుండఁ
జెడుగురక్కసుచేబాధ ♦ వడినవార । లపుడు దుఃఖనిర్ముక్తులై ♦ నట్లుదోఁచె॥ ౨౬

అత్తఱి దశాస్యమకుటంబు ♦ నందునుండి । రాలిపడుచుండునట్టి ర ♦ త్నాళి యనెడు
వ్యాజమున రాల్చుచుండెఁ గ్ర♦వ్యాదలక్ష్మి । నేలపైఁ బొటబొటను గ♦న్నీటిబొట్లు॥ ౨౭

పుత్రవంతుఁడు నిదశరథు ♦ పుత్రజన్మ । మూపకంబుగఁ బొల్చుచు ♦ శుభము దెల్పు
తూర్యములకెల్ల సురల దుం♦దుభులె మొదటఁ । జెవులకెంతయు నింపుగ ♦ దివిని మ్రోసె॥ ౨౮

మానవేంద్రుని సుందర ♦ మందిరమున । సురతరుసుమాళి జలజలఁ ♦ గురిసి నృపుని
తనయజన్మోత్సవంబునఁ ♦ దనరుచుండు । సమశుభకార్యములకుఁ దా♦ నాదియయ్యె॥ ౨౯

జాతకర్మాదులను బొంది ♦ జనపసుతులు । దాదులిచ్చెడు చనుబాలఁ ♦ ద్రావుచుండి
వర్ధిలిరి యగ్రజన్ముని ♦ పగిది నొప్ప । జనకహర్షంపుఁ బెంపుతో ♦ సమముగాను॥ ౩౦

వారికెంతయు సహజమై ♦ వఱలునట్టి । వినయమభివృద్ధి చెందెను ♦ విద్యచేత
వహ్ని కెంతయు సహజమై ♦ వఱలునట్టి । కాంతి హవ్యమ్ముచే వృద్ధిఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౧

పరమ మైత్రి మెలంగు న♦వ్వారివలన । రాజిలె రఘుంబు గాంచని ♦ రఘుకులమ్ము
నాకవాసులకైనట్టి ♦ నందనమ్ము । చెలఁగ ఋతువులవలన రం♦జిల్లునట్లు॥ ౩౨

ఏక సౌభ్రాత్రము నవార ♦ లెసఁగుచున్నఁ । బ్రీతితోఁ గూడి మెలఁగెడు ♦ రీతిఁ జూడ
జతగనుండిరి రామల♦క్ష్మణులు గలిసి । భరతశత్రుఘ్నులును వారి ♦ వలెఁ జరింప॥ ౩౩

అనిలపావకులందుఁ జం♦ద్రాబ్ధులందు । నుండు సఖ్యమునకు భేద ♦ మొదవనట్లు
లాజతలయందునుండు న♦న్యోన్యతకును । గలుగదు విభేదమెన్నఁడే ♦ కరణినైన॥ ౩౪

వేసవికిఁ దుదనల్లగా ♦ వేయునట్టి । మబ్బుగల్గిన దినమట్లు ♦ మహితమైన
వినయతేజమ్ములను బ్రజా ♦ విభులు ప్రజల । మనములాకర్షణమొనర్చి ♦ తనరి రపుడు॥ ౩౫

నాల్గుభాగమ్ములుగను జె♦న్నారుచుండు । నరవరేంద్రుని విమలసం♦తానమెల్ల
సాంగధర్మార్థకామమో♦క్షావతార । మనఁగ నొప్పారె నెంతయు ♦ నద్భుతముగ॥ ౩౬

నలుదెసల నేలు నాథుఁడై ♦ యలరు జనకు । సంద్రములు నాల్గు నవరత్న ♦ సమితిచేతఁ
బూజసలిపెడు రీతి సం♦పూర్ణభక్తి । సుగుణములచేతఁ బూజించె ♦ సుతచయంబు॥ ౩౭

సురగజఇవదంతైర్భగ్నదైత్యాసిధారై
ర్నయఇవపణబంధవ్యక్తయోగైరుపాయైః
హరిరివయుగదీర్ఘైర్దోర్భిరంశైస్తదీయైః
పతిరవనిపతీనాంతైశ్చకాశేచతుర్భిః॥ ౮౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ రామావ
తారోనామ దశమస్సర్గః

సీ॥ రాజులనందఱ ♦ రణమునవోడించి । రాజిల్లుదశరథ ♦ రాజరాజు
దైత్యులఖడ్గాళి ♦ ధారఁబోనడఁచిన । దంతమ్ములొప్పు చా♦దంతిమాడ్కి
ఫలసిద్ధినూహింప ♦ వలయునుపాయాల । చేతమించెడురాజ ♦ నీతిరీతిఁ
బొడవులైకాడికై ♦ వడిఁగ్రాలుబాహువుల్ । గలిగివెల్గెడురమా ♦ కాంతుపగిది॥
భగవదంశమ్ములనుబుట్టి ♦ ప్రబలుచుండు । నిర్మలానందకారులై ♦ నెగడుచుండు
సుగుణవంతులనల్వుర ♦ సుతులఁగూడి । యెంతయునుదేజరిల్లె న♦త్యంతమహిమ॥ ౮౬

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రా
మావతారమను దశమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకాదశః సర్గః

—:o:—

కౌశికేన స కిల క్షితీశ్వరో । రామమధ్వరవిఘాతశాంతయే
కాకపక్షధరమేత్య యాచిత । స్తేజసాం హి న వయః సమీక్ష్యతే॥ ౧

కృచ్ఛ్రలబ్ధమపి లబ్ధవర్ణభాక్ । తం దిదేశ మునయే సలక్ష్మణం
అప్యసుప్రణయినాం రఘోః కులే । న వ్యహన్యత కదాచిదర్థితా॥ ౨

యావదాదిశతి పార్థివస్తయో । ర్నిర్గమాయ పురమార్గసంక్రియాం
తావదాశు విదధే మరుత్సఖైః । సా సపుష్పజలవర్షిభిర్ఘనైః॥ ౩

తౌ నిదేశకరణోద్యతౌ పితు । ర్ధన్వినౌ చరణయోర్నిపేతతుః
భూపతేరపి తయోః ప్రవత్స్యతో । ర్నమ్రయోరుపరి బాష్పబిందవః॥ ౪

తౌ పితుర్నయనజేన వారిణా । కించిదుక్షితశిఖండకావుభౌ
ధన్వినౌ తమృషిమన్వగచ్ఛతాం । పౌరదృష్టికృతమార్గతోరణౌ॥ ౫

లక్ష్మణానుచరమేవ రాఘవం । నేతుమైచ్ఛదృషిరిత్యసౌ నృపః
ఆశిషం ప్రయుయుజే న వాహినీం । సా హి రక్షణవిధౌ తయోః క్షమా॥ ౬

మాతృవర్గచరణస్పృశౌ మునే । స్తౌ ప్రపద్య పదవీం మహౌజసః
రేజతుర్గతివశాత్ప్రవర్తినౌ । భాస్కరస్య మధుమాధవావివ॥ ౭

వీచిలోలభుజయోస్తయోర్గతం । శైశవాచ్చపలమప్యశోభత
తోయదాగమ ఇవోద్ధ్యభిద్యయో । ర్నామధేయసదృశం విచేష్టితం॥ ౮

తౌ బలాతిబలయోః ప్రభావతో । విద్యయోః పథి మునిప్రదిష్టయోః
మమ్లతుర్న మణికుట్టిమోచితౌ । మాతృపార్శ్వపరివర్తినావివ॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకాదశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

కౌశికుం డొక్కనాఁడు భూ ♦ కాంతుఁ జేరి । కాకపక్షము దాలిచి ♦ క్రాలు రాము
యజ్ఞవిఘ్నంబుఁ బాపఁగా ♦ నంపఁగోరెఁ । బ్రాయ మెంచరుఁగా శౌర్య ♦ వంతులందు॥ ౧

బుధుల సేవించు నారాజ ♦ పుంగవుండు । కష్టమునఁ గన్న రాము ల ♦ క్ష్మణునితోడఁ
బనిచె మునివెంటఁ గోరినఁ ♦ బ్రాణమైన । నియ్యకుందురె రఘువంశ ♦ నృపతు లెపుడు॥ ౨

వారలరుగఁగఁ బురరాజ ♦ పథము నెల్ల । నృపుఁడు గైసేయ నానతి ♦ యిడినతోన
వాయువును మిత్రుఁగాఁ గొని ♦ వారిదములు । పుష్పజలవృష్టి విభునాజ్ఞఁ ♦ బూర్తిసేసె॥ ౩

చాపములఁ దాల్చి పితృనాజ్ఞ ♦ సలుపనున్న । వారు వ్రాలిరి యాతని ♦ పాదములకు
భూపతియు నట్లు నమ్రులై ♦ మ్రొక్కియున్న । సుతులపైఁ బాష్పబిందుల ♦ వితతి రాల్చె॥ ౪

తండ్రికన్నీటఁ గాకటుల్ ♦ దడిసినట్టి । చాపములఁ దాల్చినట్టియా ♦ జనపసుతులు
పౌరదృక్పాళి పురమార్గ ♦ తోరణాళి । గాఁగ నాఋషి వెంటను ♦ గదలిరపుడు॥ ౫

వెంటఁ గొని చన సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండు । రాము నే కోరె ఋషి గాన ♦ రాజమౌళి
యిడె నుదీవెన సేనల ♦ నిడక వెంట । నదియె చాలును రక్షింప ♦ నంచు నెంచి॥ ౬

మాతల పదాబ్జముల నంటి ♦ మౌనివరుని । చండతేజుని పథమునఁ ♦ జనెడువారు
మించి రవిగతిఁ బట్టి వ ♦ ర్తించుచుండు । దివ్యమధుమాధవములట్లు ♦ తేజరిలిరి॥ ౭

ఉద్ధ్యభిద్యాఖ్యనదముల ♦ నొప్పునట్టి । వర్షకాలపుఁ జేష్టకుఁ ♦ బాటియగుచుఁ
దరఁగలట్టులు చంచల ♦ తరములైన । బాహువుల చాపలం బొప్పె ♦ బాల్యమగుట॥ ౮

బలయు నతిబలయును విద్య ♦ లెలమితోడ । మౌని యొసఁగిన ద్రోవఁ ద ♦ న్మంత్రమహిమ
పరమణిస్థలి విహరించు ♦ బాలురయ్యుఁ । బడలకుండిరి తమతల్లి ♦ కడను బోలె॥ ౯

పూర్వవృత్తకథితైః పురావిదః । సానుజః పితృసఖస్య రాఘవః
ఉహ్యమాన ఇవ వాహనోచితః । పాదచారమపి న వ్యభావయత్॥ ౧౦

తౌ సరాంసి రసవద్భిరంబుభిః । కూజితైః శ్రుతిసుఖైః పతత్త్రిణః
వాయవః సురభిపుష్పరేణుభిః । ఛాయయా చ జలదాః సిషేవిరే॥ ౧౧

నాంభసాం కమలశోభినాం తథా । శాఖినాం చ పరిశ్రమచ్ఛిదాం
దర్శనేన లఘునా యథా తయోః । ప్రీతిమాపురుభయోస్తపస్వినః॥ ౧౨

స్థాణుదగ్ధవపుషస్తపోవనం । ప్రాప్య దాశరథిరాత్తకార్ముకః
విగ్రహేణ మదనస్య చారుణా । సోఽభవత్ప్రతినిధిర్న కర్మణా॥ ౧౩

తౌ సుకేతుసుతయా ఖిలీకృతే । కౌశికాద్విదితశాపయా పథి
నిన్యతుః స్థలనివేశితాటనీ । లీలయైవ ధనుషీ అధిజ్యతాం॥ ౧౪

జ్యానినాదమథ గృహ్ణతీ తయోః । ప్రాదురాస బహులక్షపాచ్ఛవిః
తాటకా చలకపాలకుండలా । కాలికేవ నిబిడా బలాకినీ॥ ౧౫

తీవ్రవేగధుతమార్గవృక్షయా । ప్రేతచీవరవసా స్వనోగ్రయా
అభ్యభావి భరతాగ్రజన్మయా । వాత్యయేవ పితృకాననోత్థయా॥ ౧౬

ఉద్యతైకభుజయష్టిమాయతీం । శ్రోణిలంబిపురుషాంత్రమేఖలాం
తాం విలోక్య వనితావధే ఘృణాం । పత్త్రిణా సహ ముమోచ రాఘవః॥ ౧౭

యచ్చకార వివరం శిలాఘనే । తాటకోరసి స రామసాయకః
అప్రవిష్టవిషయస్య రక్షసాం । ద్వారతామగమదంతకస్య తత్॥ ౧౮

బాణభిన్నహృదయా నిపేతుషీ । సా స్వకాననభువం న కేవలాం
విష్టపత్రయపరాజయస్థిరాం । రావణశ్రియమపి వ్యకంపయత్॥ ౧౯

రామమన్మథశరేణ తాడితా । దుఃసహేన హృదయే నిశాచరీ
గంధవద్రుధిరచందనోక్షితా । జీవితేశవసతిం జగామ సా॥ ౨౦

నైరృతఘ్నమథ మంత్రవన్మునేః । ప్రాపదస్త్రమవదానతోషితాత్
జ్యోతిరింధననిపాతి భాస్కరాత్ । సూర్యకాంత ఇవ తాటకాంతకః॥ ౨౧

వామనాశ్రమపదం తతః పరం । పావనం శ్రుతమృషేరుపేయివాన్
ఉన్మనాః ప్రథమజన్మచేష్టితాన్ । యస్మరన్నపి బభూవ రాఘవః॥ ౨౨

వాహనంబుల కలవాటు ♦ పడినరాముఁ । డనుజునింగూడి కాల్నడ ♦ నరుగుచున్నఁ
బితృసఖుఁడు పూర్వచారిత్ర♦విదుఁడు దెలుపు । కథల నాయాసమెఱుఁగక ♦ పథమునడచె॥

రుచిరుచిరవారిచేత స ♦ రోవరములు । హారికూజితములచే వి ♦ హంగమములు
సౌరభలతాంతరజముచే ♦ మారుతములు । నీడచే మేఘములు గొల్చె ♦ నృపతిసుతుల॥

జలజముల నొప్పు జలముల ♦ వలనఁగాని । బడలికను దీర్చు తరువుల ♦ వలనఁగాని
తాపసులు వారిదర్శనో ♦ త్సవమువలన । గన్న సంప్రీతి నెప్పుడుఁ ♦ గాంచలేదు॥ ౧౨

హరనయనదగ్ధ మదనుని ♦ యాశ్రమంబు । చేత ధనువున్న రాముఁడు ♦ సేరియచటఁ
గార్యములఁగాక సుందర ♦ కాయమునను । మరుని ప్రతినిధియో యన ♦ వఱలెనంత॥

ప్రీతి ముని తెల్పినట్టి సు ♦ కేతుతనయ । శాపహతచేరి చెఱచిన ♦ యాపథమున
మోపి కోటుల నిలమీఁదఁ ♦ జాపయుగము । నెక్కువెట్టిరి లీల నృ ♦ పేంద్రసుతులు॥

వీనులను బున్కపోగులు ♦ వ్రేలుచుండ । బహుళరాత్రిని బోలెడు ♦ వన్నెగల్గి
బకచయముతోడి మేఘాళి ♦ భాతిఁదోఁచె । నెదుటఁదాటక వారిటం♦కృతి గ్రహించి॥

వేగభరమున వృక్షముల్ ♦ విఱిగిపడఁగఁ । బీనుఁగుల మీఁది పేలికల్ ♦ మేనఁదాల్చి
ప్రేతభూమిని లేచెడు ♦ వాతమట్టు । లార్చుచును వచ్చి రాము నె♦దిర్చెనసుర॥ ౧౬

కట్టువలె నెత్తియున్నట్టి ♦ కరముదాని । వ్రేలుప్రేవుల మొలనూలు ♦ గ్రాలుదానిఁ
గాంచి రాముఁడు విడిచెను ♦ గఱికటమ్ము । తోడ స్త్రీవధఁ గలదయఁ♦గూడనపుడు॥

రాతిఁబోలిన తాటకో ♦ రస్థలమున । రాముబాణంబు సల్పిన ♦ రంధ్రమరయ
నింతవఱకును రాక్షస ♦ ప్రాంతమందుఁ । జొరనియమునకు ద్వారంబు ♦ కరణినొప్పె॥

శరదళిత వక్షు యివ్విధి ♦ ధరణిఁబడిన । దానికానన భూమిమా ♦ త్రమ్మెగాక
త్రిజగముల గెల్చి తిరమయి ♦ తేజరిలిన । పదితలలవాని సిరియుఁ గం ♦ పంబునొందె॥

ఆ నిశాచరి సహియింప ♦ రానిరామ । కామశరమున హృదయంబు ♦ ఘాతమొంద
గంధయుత రక్తచందన ♦ గంధమలఁది । జీవితేశు నివాసంబుఁ ♦ జేరసరిగె॥ ౨౦

కడఁకమెచ్చినమునినుండి♦పడసె రాముఁ । డసురలనుజంపుమంత్రియు♦తాస్త్రమపుడు
సూర్యకాంతపు శిల తాను ♦ సూర్యునుండి । కాష్ఠములఁ గాల్చు కాంతిని♦గాంచునట్లు॥

అంత ఋషిచేత వినియుండి ♦ యమలమైన । భవ్యతరవామనాశ్రమ ♦ పదముఁజేరి
పూర్వజన్మస్మరణముఁ దాఁ ♦ బొందకున్న । నెంతయును రాముఁ డుత్సాహ♦వంతుఁడయ్యె॥

ఆససాదమునిరాత్మనస్తతః । శిష్యవర్గపరికల్పితార్హణం
బద్ధపల్లవపుటాంజలిద్రుమం । దర్శనోన్ముఖమృగంతపోవనం॥ ౨౩

తత్రదీక్షితమృషింరరక్షతు । ర్విఘ్నతోదశరథాత్మజౌశరైః
లోకమంధతమసాత్క్రమోదితౌ । రశ్మిభిశ్శశిదివాకరావివ॥ ౨౪

వీక్ష్యవేదిమథరక్తబిందుభి । ర్బంధుజీవపృథుభిఃప్రదూషితాం
సంభ్రమోఽభవదపోఢకర్మణా । మృత్విజాంచ్యుతవికంకతస్రుచాం॥ ౨౫

ఉన్ముఖఃసపదిలక్ష్మణాగ్రజో । బాణమాశ్రయముఖాత్సముద్ధరన్
రక్షసాంబలమపశ్యదంబరే । గృధ్రపక్షపవనేరితధ్వజం॥ ౨౬

తత్రయావధిపతీమఖద్విషా । తౌశరవ్యమకరోత్సనేతరాం
కింమహోరగవిసర్పివిక్రమో । రాజిలేషుగరుడఃప్రవర్తతే॥ ౨౭

సోఽస్త్రముగ్రజవమస్త్రకోవిదః । సందధేధనుషివాయుదైవతం
తేనశైలగురుమప్యపాతయత్ । పాండుపత్రమివతాటకాసుతం॥ ౨౮

యఃసుబాహురితిరాక్షసోఽపర । స్తత్రతత్రవిససర్పమాయయా
తంక్షురప్రశకలీకృతంకృతీ । పత్రిణాంవ్యభజదాశ్రమాద్బహిః॥ ౨౯

ఇత్యపాస్తమఖవిఘ్నయోస్తయోః । సాంయుగీనమభినంద్యవిక్రమం
ఋత్విజఃకులపతేర్యథాక్రమం । వాగ్యతస్యనిరవర్తయన్క్రియాః॥ ౩౦

తౌప్రణామచలకాకపక్షకౌ । భ్రాతరావవభృథాప్లుతోమునిః
ఆశిషామనుపదంసమస్పృశ । ద్దర్భపాటితతలేనపాణినా॥ ౩౧

తంన్యమంత్రయతసంభృతక్రతు । ర్మైథిలఃసమిథిలాంవ్రజన్వశీ
రాఘవావపినినాయబిభ్రతౌ । తద్ధనుఃశ్రవణజం కుతూహలం॥ ౩౨

తైఃశివేషువసతిర్గతాధ్వభిః । సాయమాశ్రమతరుష్వగృహ్యత
యేషుదీర్ఘతపసఃపరిగ్రహో । వాసవక్షణకలత్రతాంయయౌ॥ ౩౩

ప్రత్యపద్యతచిరాయయత్పున । శ్చారుగౌతమవధూఃశిలామయీ
స్వంవపుఃసకిలకిల్బిషచ్ఛిదాం । రామపాదరజసామనుగ్రహః॥ ౩౪

రాఘవాన్వితముపస్థితంమునిం । తంనిశమ్యజనకోజనేశ్వరః
అర్థకామసహితంసపర్యయా । దేహబద్ధమివధర్మమభ్యగాత్॥ ౩౫

అర్చకయి శిష్యులిడిన పు ♦ ష్పాదికములఁ । బల్లవాంజలిఁ గూర్చిన ♦ పాదపములఁ
జూడ మోముల నెత్తిన ♦ లేడిగములఁ । దనరు తపయాశ్రమముఁ జేరె ♦ మునివరుండు॥

దశరథాత్మజులట దీక్షఁ ♦ దనరు ఋషిని । విఘ్నములనుండి కాచిరి ♦ విశిఖములను
గ్రమముగాఁ దోఁచి శశిరవుల్ ♦ దమమునుండి । కిరణములచేత జగము ర♦క్షించుమాడ్కి॥

వేదిమంకెన పూలంత ♦ పెద్దవైన । నెత్తురుబొట్టులచే నప ♦ విత్రమైనఁ
జూచియప్పటి వికంకత♦స్రుక్కులెడలి । స్వక్రియలు మాని ఋత్విజుల్ ♦ భయముపడిరి॥

అపుడు రాముఁడు పొదినుండి ♦ యాశుగంబు । దీసి మోమెత్తి దివికిఁ దా ♦ దృష్టిఁ జూపి
గ్రద్దలాడించు ఱెక్కల ♦ గాలిఁ గదలు । పడగలను గల్గు దనుజుల ♦ దళముఁ గాంచె॥

యజ్ఞరిపులగు వారిలో ♦ నధిపులైన । వారి గుఱిపెట్టె రాముండు ♦ వదలి పరుల
ఘనభుజంగాళి కడరెడు ♦ గరుడుఁ డెందు । నీటిపాముల మీఁదికి ♦ ధాటియిడునె॥

అస్త్రకోవిదుఁడగు రాముఁ ♦ డమితజవము । గలుగు ననిలాస్త్రమును గూర్చెఁ ♦ గార్ముకమున
దానిచేఁ గొండబరువుఁడు ♦ తాటకేయుఁ । డవనిమీఁదను బడెఁ బండు ♦ టాకు వోలె॥

అంతట సుబాహు వనియెడు ♦ నన్యదనుజుఁ । డేరిమాయల నటునిటుఁ ♦ దిరుగువాని
రాముఁ డత్తఱిఁ జెక్కి క్షు ♦ రప్రమునను । వనికి నవల ఖగాళికిఁ ♦ బంచిపెట్టె॥ ౨౯

కులపతియు మౌనియైనట్టి ♦ కుశికపుత్రు । యజ్ఞ విఘ్నముఁ బాపి య ♦ థార్హవిధిని
గ్రతువు నెఱవేరఁ జేసిన ♦ రాజసుతుల । యాజితేజంబుఁ గొనియాడె ♦ యాజకాళి॥

కదలఁగాఁ గాక పక్షముల్ ♦ కాళ్లకెఱఁగు । నన్నదమ్ముల దీవించి ♦ హర్షమునను
దర్భనొఱసిన యఱచేతఁ ♦ దనువులంటె । నవభృథస్నాన మొనరించి ♦ యలరు మౌళి॥

యజ్ఞమొనరింప సంసిద్ధుఁ ♦ డైన జనకు । ప్రార్థనంబున మిథిలకు ♦ నరుగు మౌని
తాము విన్నట్టి జనకుని ♦ ధనువుఁ జూడ । వేడ్కపడు రాఘవులఁ గూడ ♦ వెంటఁ గొనియె॥

నడచి మార్గంబు సాయంత ♦ నమున వారు । పరతపోధను గౌతము ♦ పత్ని క్షణము
శక్రుని కళత్రమైన యా ♦ శ్రమమునందుఁ । దరులక్రింద వసించిరి ♦ కరముఁ బ్రీతి॥

ఎంతయో కాలముగ శిలా ♦ కృతినినున్న । గౌతముని భార్య మరల సం ♦ ప్రీతి మెఱయ
నఘహరంబగు రాముపా ♦ దారవింద । రజముచేఁ గాంచెనటఁ దన ♦ రమ్యతనువు॥ ౩౪

మౌని యరుదెంచె రామల ♦ క్ష్మణులతోడ । ననఁగ వినిచనె యెదురుగ ♦ జనకనృపతి
నర్థకామ సహిత ధ ♦ ర్మావతార । మనఁగ నొప్పెడు ఋషికి న ♦ ర్ఘ్యమ్ముఁ గొనుచు॥

తౌ విదేహనగరీనివాసినాం । గాంగతావివదితః పునర్యువా
మన్యతే స్మ పిబతాం విలోచనైః । పక్ష్మపాతమపి వంచనాం మనః ॥ ౩౬

యూపవత్యవసితే క్రియావిధౌ । కాలవిత్కుశికవంశవర్ధనః
రామమిష్వసనదర్శనోత్సుకం । మైథిలాయ కథయాంబభూవ సః ॥ ౩౭

తస్య వీక్ష్య లలితం వపుః శిశోః । పార్థివః ప్రథితవంశజన్మనః
స్వం విచింత్య చ ధనుర్దురానమం । పీడితో దుహితృశుల్కసంస్థయా ॥ ౩౮

అబ్రవీచ్చ భగవన్ మతంగజై । ర్యద్బృహద్భిరపి కర్మ దుష్కరం
తత్ర నాహమనుమంతుముత్సహే । మోఘవృత్తి కలభస్య చేష్టితం ॥ ౩౯

హ్రేపితా హి బహవో నరేశ్వరా । స్తేన తాత ధనుషా ధనుర్భృతః
జ్యానిఘాతకఠినత్వచో భుజాన్ । స్వాన్ విధూయ ధిగితి ప్రతస్థిరే ॥ ౪౦

ప్రత్యువాచ తమృషిర్నిశమ్య తాం । సారతోఽయమథవా కృతం గిరా
చాప ఏవ భవతో భవిష్యతి । వ్యక్తశక్తిరశనిర్గిరావివ ॥ ౪౧

ఏవమాప్తవచనాత్స పౌరుషం । కాకపక్షకధరేఽపి రాఘవే
శ్రద్దధే త్రిదశగోపమాత్రకే । దాహశక్తిమివ కృష్ణవర్త్మని ॥ ౪౨

వ్యాదిదేశ గణశోఽథ పార్శ్వగాన్ । కార్ముకాభిహరణాయ మైథిలః
తైజసస్య ధనుషః ప్రవృత్తయే । తోయదానివ సహస్రలోచనః ॥ ౪౩

తత్ప్రసుప్తభుజగేంద్రభీషణం । వీక్ష్య దాశరథిరాదదే ధనుః
విద్రుతక్రతుమృగానుసారిణం । యేన బాణమసృజద్వృషధ్వజః ॥ ౪౪

ఆతతజ్యమకరోత్స సంసదా । విస్మయస్తిమితనేత్రమీక్షితః
శైలసారమపి నాతియత్నతః । పుష్పచాపమివ పేశలం స్మరః ॥ ౪౫

భజ్యమానమతిమాత్రకర్షణాత్ । తేన వజ్రపరుషస్వనం ధనుః
భార్గవాయ దృఢమన్యవే పునః । క్షత్రముద్యతమివ న్యవేదయత్ ॥ ౪౬

దృష్టసారమథ రుద్రకార్ముకే । వీర్యశుల్కమభినంద్య మైథిలః
రాఘవాయ తనయామయోనిజాం । పార్థివః శ్రియమివ న్యవేదయత్ ॥ ౪౭

మైథిలః సపది సత్యసంగరో । రాఘవాయ తనయామయోనిజాం
సన్నిధౌ ద్యుతిమతస్తపోనిధే । రగ్నిసాక్షిక ఇవాతిసృష్టవాన్ ॥ ౪౮

అవ్విదేహులు దివినుండి ♦ యవనిదిగిన । యప్పునర్వసులను బోలి ♦ యలరుచుండు
రాఘవుల రూపులను గంటఁ ♦ దారవిరపుశు । వంచకములని తమ చెప్ప ♦ పాట్లనెంచి ॥

యూపవతియయి క్రతువంత ♦ మొందఁగాంచి । సమయవిదుఁడైన కుశికవం ♦ శప్రసూతి
కార్ముకము చూడ రాముని ♦ కౌతుకంబు । నెఱుఁగఁ జేసెను జనక నృ ♦ ధీశునకును ॥

ఖ్యాత వంశమ్ములోఁ బుట్టి ♦ కాలు నృపతి । తనయునిమనోహరంబైన ♦ తనువుఁ జూచి
యంచ దుస్సాధ్యమైన చా ♦ పముదలంచి । పుత్రియుంకువకెంతయుఁ ♦ బొక్కి విభుఁడు ॥

గంధ సింధురమునకును ♦ గష్టమైన । పనుల బాలగజంబుదా ♦ వ్యర్థముగను
గడఁగుటకు నేను సమ్మతి ♦ నిడఁగలేను । వినుఁడు మానీందర యని యేఁడు ♦ విన్నవించు ॥

ఎందఱో చాపధరులగు ♦ నృపులువచ్చి । భంగపడి దీనిచే గుణ ♦ ప్రతినిఘాత
పటల కఠినతరాత్మీయ ♦ బాహుబలముఁ । దెగడికొంచేగి రనియును ♦ దెలిపె నతఁడు ।

అనుఁడు మునిపల్కె వినుమితఁ ♦ డమితబలుఁడు । పలుకులేటికి నీచాప ♦ బలము నెల్లఁ
బట్టి పరికించుఁ దనబాహు ♦ బలముచేత । మించి పిడుగ ద్రులను బరీ ♦ క్షించునట్లు ॥

అవనిమిణుఁగురు పురుగంత ♦ యగ్ని యందు । దాహశక్తి యనంతమై ♦ తనరు కరణి
నమితమా తేజమబ్బాలు ♦ నందునుండు । ననుచు నృపుఁడెంచె నాప్తుఁడౌ ♦ మునిఁ దలంప ॥

అనుచరుల గుంపు గుంపుగ ♦ నంపెనపుడు । తనదు బాణాసనము దేఁగ ♦ జనకనృపతి
వేయికన్నులు గలవాఁడు ♦ తోయదముల । మించు విలుదెచ్చుపనికయి ♦ పంచునట్లు ॥

సుప్త ఫణిపతి గతిభీతిఁ ♦ జూపునట్టి । వీడి క్రతువును బాఱెడు ♦ లేడులకును
దివ్యశరమును హరుఁడు సం ♦ ధించినట్టి । చాపమీక్షించి చేపట్టె ♦ భూపుపట్టి ॥ ౪౪

రెప్పవేయక నివ్వెఱ ♦ నృపకుమారు । సభ్యులందఱు వీక్షింప ♦ సరసగతిని
గొండబరువుండు ధనువున ♦ గుణముఁగూర్చె । వేడ్క విరివింట మరుఁడెక్కు ♦ వెట్టునట్లు ॥

రాముఁడెక్కువగా నీడ్వ ♦ వ్రక్కలగుచు । నుఱిమినట్టులు ధ్వనిచేసె ♦ హరునిధనువు
బద్ధవైరంబు పూనిన ♦ భార్గవునకు । క్షత్రమిదె పుట్టె మఱియని ♦ చాటుకరణి ॥ ౪౬

భవుని ధనువున రాముని ♦ బలముఁ జూచి । శౌర్యశుల్కముఁ గొనియాడి ♦ జనకనృపతి
యతని కిచ్చెదనని తెల్పె ♦ నుతనుహితను । రమకుఁ దుల్యను సీతను ♦ రమ్యగుణను ॥ ౪౮ ॥

తనదు పుత్రి నయోనిజఁ ♦ దత్క్షణంబ । సత్యసంధుఁడు జనకుఁడు ♦ శౌర్యనిధికి
రామచంద్రునకత్తపో ♦ ధాము నెదుట । నగ్ని యెదుటనువలె నిచ్చె ♦ హర్షమతిని ॥ ౪౯

ప్రాహిణోచ్చమహితంమహాద్యుతిః । కోసలాధిపతయేపురోధసం
భృత్యభావిదుహితుః పరిగ్రహా । ద్దిశ్యతాంకులమిదంనిమేరితి॥ ౪౯

అన్వియేషసదృశీంసచస్నుషాం । ప్రాపచైనమనుకూలవాగ్ద్విజః
సద్యఏవసుకృతాంహిపచ్యతే । కల్పవృక్షఫలధర్మికాంక్షితం॥ ౫౦

తస్యకల్పితపురస్క్రియావిధేః । శుశ్రువాన్వచనమగ్రజన్మనః
ఉచ్చచాలబలభిత్సఖోవశీ । సైన్యరేణుముషితార్కదీధితిః॥ ౫౧

ఆససాదమిథిలాంసవేష్టయన్ । పీడితోపవనపాదపాంబలైః
ప్రీతిరోధమసహిష్టసాపురీ । స్త్రీవకాంతపరిభోగమాయతం॥ ౫౨

తౌసమేత్యసమయేస్థితావుభౌ । భూపతీవరుణవాసవోపమౌ
కన్యకాతనయకౌతుకక్రియాం । స్వప్రభావసదృశీంవితేనతుః॥ ౫౩

పార్థివీముదవహద్రఘూద్వహో । లక్ష్మణస్తదనుజామథోర్మిళాం
యౌతయోరవరజౌవరౌజసౌ । తౌకుశధ్వజసుతేసుమధ్యమే॥ ౫౪

తేచతుర్థసహితాస్త్రయోబభుః । సూనవోనవవధూపరిగ్రహాః
సామదానవిధిభేదవిగ్రహాః । సిద్ధిమంతఇవతస్యభూపతేః॥ ౫౫

తానరాధిపసుతానృపాత్మజై । స్తేచతాభిరగమన్కృతార్థతాం
సోఽభవద్వరవధూసమాగమః । ప్రత్యయప్రకృతియోగసన్నిభః॥ ౫౬

ఏవమాత్తరతిరాత్మసంభవాం । స్తాన్నివేశ్యచతురోఽపితత్రసః
అధ్వసుత్రిషువిసృష్టమైథిలః । స్వాంపురీందశరథోన్యవర్తత॥ ౫౭

తస్యజాతుమరుతఃప్రతీపగా । వర్త్మసుధ్వజతరుప్రమాథినః
చిక్లిశుర్భృశతయావరూథినీ । ముత్తటాఇవనదీరయాఃస్థలీం॥ ౫౮

లక్ష్యతేస్మతదనంతరంరవి । ర్బద్ధభీమపరివేషమండలః
వైనతేయశమితస్యభోగినో । భోగవేష్టితఇవచ్యుతోమణిః॥ ౫౯

శ్యేనపక్షపరిధూసరాలకాః । సాంధ్యమేఘరుధిరార్ద్రవాససః
అంగనాఇవరజస్వలాదిశో । నోబభూవురవలోకనక్షమాః॥ ౬౦

భాస్కరశ్చదిశమధ్యువాసయాం । తాంశ్రితాఃప్రతిభయంవవాసిరే
క్షత్రశోణితపితృక్రియోచితం । చోదయంత్యఇవభార్గవంశివాః॥ ౬౧

నిమికులపుఁగన్యకనుమీరు ♦ నెమ్మిమీఱఁ । గోడలుగఁగొండుభృత్యుని ♦ కోర్కిపండు
ననుచు దశరథునకుఁ దెల్ప ♦ ననిచెఁబూజ్యుఁ । దనపురోహితుజనకుఁ డు♦దారయశుఁడు॥

తగినకోడలివెదకెడు ♦ దశరథేశుఁ । జేరె ననుకూలముగను వ♦చించుద్విజుఁడు
కల్పవృక్షపుఫలమట్లు ♦ కాంక్షితంబు । తలఁచినంతనెపండదే ♦ ధన్యులకును॥ ౫౦

అర్చితుండైన విప్రవా♦క్యములకలరి । యింద్రసఖుఁడును వశియౌ న♦రేంద్రమౌళి
యేఁచిసైన్యంబులరుగుచో ♦ లేచుదుమ్ము । తరణికిరణాళిఁగప్పఁగాఁ ♦ దరలెవేడ్క॥ ౫౧

చేరెమిథిలను జుట్టును ♦ సేనవిడిసి । పీడలొనరించెఁ దోఁటల ♦ వృక్షములకుఁ
బ్రీతినిడుబాధకోర్చెఁ బు♦రీమతల్లి । యువతిపతిచేష్టలకును దా♦ నోర్చునట్లు॥ ౫౨

అన్నియాచారములెఱింగి ♦ యున్నవారు । వజ్రివరుణులఁబోలెడు ♦ వార్ధినృపులు
చేరియిర్వురుపెండ్లిండ్లు ♦ సేసిరపుడు । పుత్త్రపుత్త్రికలకుఁదగు ♦ భూరిమహిమ॥ ౫౩

అవనిజను రాముఁ డామెకు ♦ ననుజయైన । యూర్మిళను లక్ష్మణుఁడు శౌర్య♦ మెప్పువారు
వారియనుజన్ము లాకుశ♦ధ్వజునిసుతల । నిర్వురసుమధ్యలఁ బరిగ్ర♦హించిరెలమి॥ ౫౪

నవవధూయుక్తులైన నం♦దనులునల్వు । రామహీధవుఫలయుత ♦ సామదాన
భేదదండమ్ములనియెడు ♦ భేదములను । జెలఁగెడునుపాయములఁబోలి ♦ యలరిరపుడు॥

రాచకన్నెలు మఱియును ♦ రాజసుతులు । పడసిరికృతార్థతను వర♦స్వరముఁగూడి
యవ్వధూవరపూజ్య స♦మాగమంబు । ప్రకృతియునుబ్రత్యయముగూడు ♦ పగిదిమెఱసె॥

ఇట్లు లనురాగవంతులై ♦ యొసఁగుసుతుల । నల్వురకుఁబెండ్లిగావించి ♦ చెల్వుమీఱ
మూఁడుదినములదారిలో ♦ వీడిజనకుఁ । దరలెఁ దనపురమునుబట్టి ♦ దశరథుండు॥ ౫౭

ఎంతయును జండమారుత ♦ మెదురువీచి । ధ్వజతరుల నేలఁ బడవైచి ♦ దారియందు
దడములను జిక్కువెట్టెను ♦ దటముమీఱి । పొలములనుముంచు నయ్యేటి♦పోటుమాడ్కి॥

అంత భయమిడు కోటతో ♦ నంబరమునఁ । గానుపించెను భానుండు ♦ వైనతేయు
వలన మృతిఁగన్న ఫణి తన ♦ ఫణపుమణిని । బెట్టితాఁ జుట్టిపడినట్టి ♦ విధము దోఁప॥

శ్యేనపక్షాళి మాసిన ♦ చికురములుగ । సంజమబ్బులు రక్తవ ♦ స్త్రములుగాఁగఁ
గన రజస్వలలైన యం♦గనల పగిదిఁ । గడలుకనుఁగొన యోగ్యముల్ ♦ గాకయుండె॥

అర్కుఁడు వసించి యరిగిన ♦ యట్టిదిక్కు । నందు భీకరముగ నక్క ♦ లఱవఁజొచ్చె
క్షత్రరక్తంబుచేఁ బితృ ♦ కార్యములను । జేయ భార్గవు రమ్మని ♦ చీరునట్లు॥ ౬౧

తత్ప్రతీపపవనాదివైకృతం । ప్రేక్ష్య శాంతిమధికృత్య కృత్యవిత్
అన్వయుంక్త గురుమీశ్వరః క్షితేః । స్వంతమిత్యలఘుయత్ సతద్వ్యథామ్॥ ౬౨

తేజసః సపది రాశిరుత్థితః । ప్రాదురాస కిలవాహినీముఖే
యః ప్రమృజ్య నయనాని సైనికైః । ర్లక్షణీయపురుషాకృతిశ్చిరాత్॥ ౬౩

పిత్ర్యమంశముపవీతలక్షణం । మాతృకంచ ధనురూర్జితం దధత్
యః ససోమ ఇవ ఘర్మదీధితిః । సద్విజిహ్వ ఇవ చందనద్రుమః॥ ౬౪

యేన రోషపరుషాత్మనః పితుః । శాసనే స్థితిభిదోపి తస్థుషా
వేపమానజననీశిరచ్ఛిదా । ప్రాగజీయత ఘృణా తతో మహీ॥ ౬౫

అక్షబీజవలయేన నిర్బభౌ । దక్షిణశ్రవణసంస్థితేన యః
క్షత్రియాంతకరణైకవింశతేః । ర్వ్యాజపూర్వగణనామివోద్వహన్॥ ౬౬

తం పితుర్వధభవేన మన్యునా । రాజవంశనిధనాయ దీక్షితం
బాలసూనురవలోక్య భార్గవం । స్వాం దశాంచ విషసాద పార్థివః॥ ౬౭

నామ రామ ఇతి తుల్యమాత్మజే । వర్తమానమహితే చ దారుణే
హృద్యమస్య భయదాపి చాభవ । ద్రత్నజాతమివ హారసర్పయోః॥ ౬౮

అర్ఘ్యమర్ఘ్యమితి వాదినం నృపం । సోనవేక్ష్య భరతాగ్రజో యతః
క్షత్రకోపదహనార్చిషం తతః । సందధే దృశముదగ్రతారకాం॥ ౬౯

తేన కార్ముకనిషక్తముష్టినా । రాఘవో విగతభీః పురోగతః
అంగులీవివరచారిణం శరం । కుర్వతా నిజగదే యుయుత్సునా॥ ౭౦

క్షత్రజాతమపకారవైరి మే । తన్నిహత్య బహుశః శమం గతః
సుప్తసర్ప ఇవ దండఘట్టనా । ద్రోషితోస్మి తవ విక్రమశ్రవాత్॥ ౭౧

మైథిలస్య ధనురన్యపార్థివైః । స్త్వం కిలానమితపూర్వమక్షణోః
తన్నిశమ్య భవతా సమర్థయే । వీర్యశృంగమివ భగ్నమాత్మనః॥ ౭౨

అన్యదా జగతి రామ ఇత్యయం । శబ్ద ఉచ్చరిత ఏవ మామగాత్
వ్రీడమావహతి మే స సంప్రతి । వ్యస్తవృత్తిరుదయోన్ముఖే త్వయి॥ ౭౩

బిభ్రతోస్త్రమచలేప్యకుంఠితం । ద్వౌ రిపూ మమ మతౌ సమాగసౌ
ధేనువత్సహరణాచ్చ హైహయ । స్త్వం చ కీర్తిమపహర్తుముద్యతః॥ ౭౪

గాలి మొదలగు దుర్నిమి ♦ త్తాళిఁ జూచి । శాంతిఁ గూర్చి గురుని భూ ♦ జాని యడుగఁ
గడకు శుభమగునని తెల్పి ♦ కార్యవిదుని । చింత తగ్గించెఁ గొంత వ ♦ సిష్ఠమౌని॥ ౬౨

అంత క్షణమాత్రముననె సై ♦ న్యములముందు । నగపడియె గొప్ప తేజ మ ♦ త్యద్భుతముగ
నలిమికొని కన్నులను సైని ♦ కులు గనంగ । నట్టి కేలకుఁ బూరుషా ♦ కృతిగఁ దోఁచె॥ ౬౩

సోముతోఁ గూడియున్నట్టి ♦ సూర్యు పగిది । భుజగముండెడు చందన ♦ భూజమట్లు
జనకు నంశము చూపెడు ♦ జన్నిదంబుఁ । దల్లియంశపు ధనువును ♦ దాల్చినట్టి॥ ౬౪

అల్కఁ గఠినంపు మతిని మ ♦ ర్యాద దప్పి । యున్న జనకుని యాజ్ఞలో ♦ నుండి చనక
కరమునఁ దెగఁ గొట్టి తల్లిదౌ ♦ శిరమునట్టి । గెలిచి కరుణను ధారుణి ♦ గెలిచినట్టి॥ ౬౫

ఉర్విలో క్షత్రియుల నిర్వ ♦ దొక్కమారు । తాను జంపిన సంఖ్యను ♦ దలఁపు గొలుప
నమల రుద్రాక్ష మాలయన్ ♦ వ్యాజముననె । దనదు కుడిచెవి మీఁదను ♦ దాల్చినట్టి॥

ఆత్మ పితృవధచేఁ గన్న ♦ యాగ్రహమున । భూపకులములఁ బరిమార్పఁ ♦ బూనినట్టి
భార్గవునిఁ జూచి బాలుఁడౌ ♦ పట్టిఁ జూచి । తనదు దశఁ గూర్చి చింతిల్లె ♦ దశరథుండు॥

పుత్త్రునందును దారుణ ♦ శత్రునందు । వర్తిలెడు రామనామంబు ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియము భయమును గొలిపెను ♦ హృదయమందు । హారఫణులందు మణిజాతి ♦ యట్లు లపుడు॥

భార్గవుం డర్ఘ్య మిదె యని ♦ పలుకు నృపుని । నైన మాడక రాముని ♦ నైనఁ బలిపె
మహిపులకు మండు కోపంపు ♦ మంటఁ బోలు । వెలుపు గొలిపెడు గ్రుడ్డుల ♦ వేఁడిచూపు॥

పోరునకుఁ గాలు ద్రవ్వుచు ♦ ముష్టిచేతఁ । జాపమును బట్టి వ్రేళుల ♦ సందులందు
నిషువు గూర్చిన భార్గవుం ♦ డెట్టయెదుట । భయపడక యున్న రాముతోఁ ♦ బలికె నిట్లు॥

శత్రుపద మయ్యె నపకృతి ♦ క్షత్రజాతి । దానిఁ బల్మఱు గూల్చి శాం ♦ తంబు గనియుఁ
గఱ్ఱదెబ్బను సుప్తాహి ♦ కనలునట్లు । కనలితి నినీపరాక్ర ♦ మాకర్ణనమున॥ ౭౧

ఇతరనరపతులెవ్వరు ♦ నింతవఱకు । వంచియెఱుఁగని జనకు చా ♦ పంబు నీవు
విఱువ వినియెంచితిని నాదు ♦ విక్రమంబు । శృంగభంగంబు గాంచెనే ♦ చేతనంచు॥ ౭౨

నోటిలో నుండి రామయన్ ♦ మాట వెడల । లోకమునఁ జెల్లుచుండెను ♦ నాకె మున్ను
అట్టి పేరున విపరీత ♦ మైన వృత్తి । నీవు వర్ధిల్ల లజ్జ వ ♦ హించినాడ॥ ౭౩

అద్రియందును జెడనట్టి ♦ యస్త్రమూను । నాకు సమశత్రు లిర్వు రే ♦ లోకమందు
నావు దూడను గొనిచన్న ♦ హైహయుండు । నా విమలకీర్తిఁ గొననున్న ♦ నీవొకఁడవు॥

క్షత్త్రియాంతకరణోఽపివిక్రమ । స్తేనమామవతినాజితే త్వయి
పావకస్యమహిమాసగణ్యతే । కక్షవజ్జ్వలతిసాగరేఽపియః॥ ౭౫

విద్ధిచాత్తబలమోజసాహరే । రైశ్వరంధనురభాజియత్త్వయా
ఖాతమూలమనిలోనదీరయైః । పాతయత్యపిమృదుస్తటద్రుమం॥ ౭౬

తన్మదీయమిదమాయుధంజ్యయా । సంగమయ్యసశరంవికృష్యతాం
తిష్ఠతుప్రధనమేవమప్యహం । తుల్యబాహుతరసాజితస్త్వయా॥ ౭౭

కాతరోఽసియదివోద్గతార్చిషా । తర్జితఃపరశుధారయామమ
జ్యానిఘాతకఠినాంగులిర్వృథా । బధ్యతామభయయాచనాంజలిః॥ ౭౮

ఏవముక్తవతిభీమదర్శనే । భార్గవేస్మితవికంపితాధరః
తద్ధనుర్గ్రహణమేవరాఘవః । ప్రత్యపద్యతసమర్థముత్తరం॥ ౭౯

పూర్వజన్మధనుషాసమాగతః । సోఽతిమాత్రలఘుదర్శనోఽభవత్
కేవలోఽపిసుభగోనవాంబుదః । కింపునస్త్రిదశచాపలాంఛితః॥ ౮౦

తేనభూమినిహితైకకోటితత్ । కార్ముకంచబలినాధిరోపితం
నిష్ప్రభశ్చరిపురాసభూభృతాం । ధూమశేషఇవధూమకేతనః॥ ౮౧

తావుభావపిపరస్పరస్థితౌ । వర్ధమానపరిహీనతేజసౌ
పశ్యతిస్మజనతాదినాత్యయే । పార్వణౌశశిదివాకరావివ॥ ౮౨

తంకృపామృదురవేక్ష్యభార్గవం । రాఘవఃస్ఖలితవీర్యమాత్మని
స్వంచసంహితమమోఘమాశుగం । వ్యాజహారహరసూనుసన్నిభః॥ ౮౩

నప్రహర్తుమలమస్మినిర్దయం । విప్రఇత్యభిభవత్యపిత్వయి
శంసకింగతిమనేనపత్త్రిణా । హన్మిలోకముతతేమఖార్జితం॥ ౮౪

ప్రత్యువాచతమృషిర్నతత్త్వత । స్త్వాంనవేద్మిపురుషంపురాతనం
గాంగతస్యతవధామవైష్ణవం । కోపితోహ్యసిమయాదిదృక్షుణా॥ ౮౫

భస్మసాత్కృతవతఃపితృద్విషః । పాత్రసాచ్చవసుధాంససాగరాం
ఆహితోజయవిపర్యయోఽపిమే । శ్లాఘ్యఏవపరమేష్ఠినాత్వయా॥ ౮౬

తద్గతింమతిమతాంవరేప్సితాం । పుణ్యతీర్థగమనాయరక్షమే
పీడయిష్యతినమాంఖిలీకృతా । స్వర్గపద్ధతిరభోగలోలుపం॥ ౮౭

క్షత్త్రియులసంహరించిన ◆ శౌర్యమయ్యుఁ । గడఁగినినుగెల్వదేని నా ◆ కిడునెత్తి
గడ్డిమోపుననెట్టులో ◆ కడలినట్లె । కాలినంగారగణియింత్రు ◆ కీలిమహిమ॥ ౭౫

ఎఱుఁగుమీవ త్రుంచిన ◆ యీశుధనువు । హరిబలంబుననిస్సార ◆ మైనదంచు
నేలవేరులదోలఁచినఁ ◆ దీరతరువు । గూలదే సన్నగాలికిఁ ◆ గూడజగతి॥ ౭౬

నామధనువిదెదీనికి ◆ నారితొడిగి । శరముసంధించిలాగుము ◆ సమరమేల
యింతచేసినఁజాలునే ◆ నెంతునీకు । సమబలునకోడినట్టులు ◆ సంగరమున॥ ౭౭

మంటలెగయుచునుండెడు ◆ మత్కుఠార । ధారకడఁకుచుదైన్యంబు ◆ జూపెనేని
నట్టిగానారిదెబ్బల ◆ గట్టిపడిన । వ్రేళ్ళనోయిటనభయంబు ◆ వేఁడు చెడకు॥ ౭౮

భార్గవుఁడుభీమరూపుఁడు ◆ పలుకనిట్లు । పెదవిచిఱునవ్వుచేతను ◆ గదలనతని
ధనువుగొనెరాఘవుండిదె ◆ తగినయట్టి । యుత్తరంబనియెంచితాఁ ◆ జిత్తమందు॥ ౭౯

తొంటిజన్మంపుఁదనదగు ◆ వింటితోడఁ । గూడిరాఘవుఁడెంతయుఁ ◆ జూడనొప్పెఁ
దొలిమొగిలెచూడసొగసుగాఁ ◆ దోఁచుమండ। నింద్రచాపంబుతోఁగూడ ◆ నెంచఁదరమె॥ ౮౦

ధరణిపైమోపికోటిని ◆ ధనువునందు । భూరిబలుఁడగురాముఁడు ◆ నారితొడుగ
భార్గవుఁడురాజశత్రుఁడు ◆ ప్రభఁదొఱంగి । పొగయెమిగిలినయగ్ని ◆ పగిదినుండె॥ ౮౧

ఉభయులన్యోన్యమెదురుగా ◆ నుండివర్ధ । మానపరిహీనతేజులై ◆ కానవైరి
మట్టుఁజూచుచునుండెడు ◆ చూపరులకుఁ । బార్వణదినాంతహిమకర ◆ భానులట్లు॥ ౮౨

స్కందుఁబోలినదశరథ ◆ నందనుండు । వింటమిడిపోనితనశర ◆ ముంటఁజూచి
తనకునోడినభార్గవు ◆ దశనుజూచి । పరమకరుణార్ద్రహృదయుఁడై ◆ పలికెనిట్లు॥ ౮౩

ఎంతమర్యాదమీఱిన ◆ నీవువిప్రుఁ । డౌటఁ గొట్టనునిన్ను నే ◆ నదయవృత్తి
నెద్దినాశరమునసేయ ◆ నిత్తువిపుడు । గమనమో యాగఫలితలో ◆ కమ్మొ చెపుము॥ ౮౪

అనుచుఋషిపల్కెఁబరమేశ ◆ యాదిపురుష । క్షితిగతమువిష్ణుతేజమీ ◆ క్షించుకోర్కి
నాగ్రహమునీకుఁగొల్పితి ◆ నంతెకాని । నిన్నునెఱుఁగమిచేఁగాదు ◆ నిఖిలవేద్య॥ ౮౫

మజ్జనకశత్రుతతుల భ ◆ స్మంబుసేసి । వార్ధియుతభూమి పాత్రుల ◆ వశముసేసి
యెంతయుఁగృతార్థుఁడౌనాకు ◆ నీవుగొల్పు । నపజయంబేనిశ్లాఘ్యమే ◆ యగునుదేవ॥ ౮౬

పుణ్యతీర్థమ్ములకునేగ ◆ బుధవరేణ్య । నాదుగమనమ్ముకాపాడి ◆ మోదమిడుము
నాకసౌఖ్యంబునందునా ◆ కాసలేమి । యదిచెడినవంతగల్గ దా ◆ వంతయైన॥ ౮౭

ప్రత్యపద్యత తథేతి రాఘవః । ప్రాఙ్ముఖశ్చ విససర్జ సాయకం
భార్గవస్య సుకృతోఽపి సోఽభవత్ । స్వర్గమార్గపరిఘో దురత్యయః॥ ౮౮

రాఘవోఽపి చరణౌ తపోనిధేః । క్షమ్యతామితి వదన్ సమస్పృశత్
నిర్జితేషు తరసా తరస్వినాం । శత్రుషు ప్రణతిరేవ కీర్తయే॥ ౮౯

రాజసత్త్వమవధూయ మాతృకం । పిత్ర్యమస్మి గమితః శమం యదా
నన్వనిందితఫలో మమ త్వయా । నిగ్రహోఽప్యయమనుగ్రహీకృతః॥ ౯౦

సాధయామ్యహమవిఘ్నమస్తు తే । దేవకార్యముపపాదయిష్యతః
ఊచివానితి వచః సలక్ష్మణం । లక్ష్మణాగ్రజమృషిస్తిరోదధే॥ ౯౧

తస్మిన్ గతే విజయినం పరిరభ్య రామం
స్నేహాదమన్యత పితా పునరేవ జాతం
తస్యాభవత్ క్షణశుచః పరితోషలాభః
కక్షాగ్నిలంఘితతరోరివ వృష్టిపాతః॥ ౯౨

అథ పథి గమయిత్వా క్లృప్తరమ్యోపకార్యే
కతిచిదవనిపాలః శర్వరీః శర్వకల్పః
పురమవిశదయోధ్యాం మైథిలీదర్శనీనాం
కువలయితగవాక్షాం లోచనైరంగనానాం॥ ౯౩

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతౌ
భార్గవవిజయో నామైకాదశః సర్గః.

అట్లెయని రాఘవుండు మహాద్భుతముగఁ । దూర్పుదెసఁ జూచి రయమునఁ ◆ దూఁపు వదలె
భార్గవుఁడు పుణ్యధనుఁడయ్యు ◆ స్వర్గమార్గ । మతని కెంతయు దుర్గమం ◆ బయ్యె నంత॥ ౮౮

ఆ తపోనిధి చరణంబు ◆ లంటి రాముఁ । డెంతయును నమ్రుఁడై క్షమి ◆ యింపుఁడనుచు
శౌర్యమునఁ జూపి గెల్చిన ◆ శత్రులందు । వినయమే కద కీర్తికి ◆ విమలపథము॥ ౮౯

జననిసంబంధమగు రాజ ◆ సమ్ముఁ దొలఁచి । జనకసంబంధమయినట్టి ◆ శాంతిఁ గొలిపి
హితముగాఁ గూర్చినా వనిం◆దితఫలంబు । నిగ్రహంబయ్యు నయ్యె న◆నుగ్రహంబు॥ ౯౦

దేవకార్యమ్ములను దీర్చు ◆ దివ్యచరిత । యరిగెదను నీకు నిర్విఘ్న ◆ మగును గాక
యనుచు లక్ష్మణుతోడి రా◆మునకు నుడివి । దృష్టిగతికి మునీంద్రుఁ డ◆దృశ్యుఁ డయ్యె॥ ౯౧

చ॥ మునియటులేఁగ గెల్పుగొని ◆ మోదము గూర్చిన రాము కౌఁగిటన్
జనకుఁడు చేర్చి పట్టి కిఁ బు◆నర్జననంబని యెంచెఁ బ్రేమమై
వనటయొకింత గాంచిన నృ◆పాలుని కావలి హర్షమెన్నఁగా
వనశిఖితప్తశాఖికగు ◆ వర్షము భాతిగ నొప్పె నంతయున్॥ ౯౨

ఉత్సాహము. దారిగడచి యూరియావలఁ ◆ దనరు పటగృహంబులన్
భూరిమహిమఁ గొన్ని రేలు ◆ పుచ్చి యేఁడుసొచ్చె మా
రారిసముఁడు సీతఁ జూచు ◆ నంగనాళినయనముల్
తోరణములఁ గల్వపూల ◆ సొగసుఁ గనన యోధ్యలోన్॥ ౯౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు భార్గవవిజయంబను నేకాదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వాదశః సర్గః

—:o:—

నిర్విష్టవిషయస్నేహః । సదశాంతముపేయివాన్
ఆసీదాసన్న నిర్వాణః । ప్రదీపార్చిరివోషసి॥ ౧

తంకర్ణ మూలమాగత్య । రామేశ్రీర్న్యస్యతామితి
కైకేయీ శంకయేవాహ । పలితచ్ఛద్మనాజరా॥ ౨

సా పౌరాన్ పౌరకాంతస్య । రామస్యాభ్యుదయశ్రుతిః
ప్రత్యేకం హ్లాదయాంచక్రే । కుల్యేవోద్యానపాదపాన్॥ ౩

తస్యాభిషేక సంభారం । కల్పితం క్రూరనిశ్చయా
దూషయామాస కైకేయీ । శోకోష్ణైః పార్థివాశ్రుభిః॥ ౪

సాకిలాశ్వాసితా చండీ । భర్త్రా తత్సంశ్రుతౌ వరౌ
ఉద్వవామేంద్రసిక్తా భూః । ర్బిలమగ్నావివోరగౌ॥ ౫

తయోశ్చతుర్దశైకేన । రామం ప్రావ్రాజయత్సమాః
ద్వితీయేన సుతస్యైచ్ఛ । ద్వైధవ్యైకఫలాం శ్రియం॥ ౬

పిత్రాదత్తాం రుదన్ రామః । ప్రాఙ్మహీం ప్రత్యపద్యత
పశ్చాద్వనాయగచ్ఛేతి । తదాజ్ఞాం ముదితోఽగ్రహీత్॥ ౭

దధతో మంగళక్షౌమే । వసానస్యచవల్కలే
దదృశుర్విస్మితాస్తస్య । ముఖరాగం సమంజనాః॥ ౮

స సీతాలక్ష్మణసఖః । సత్యాద్గురు మలోపయన్
వివేశ దండకారణ్యం । ప్రత్యేకంచ సతాం మనః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ద్వాదశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

పీల్చి చమురెల్లఁ బ్రాభాత ♦ వేళయందు । వత్తికొన నారనున్న ది♦పంబు పగిది
నఖిలవిషయాళి సౌఖ్యంబు ♦ లనుభవించి । మోక్షనికటాంత్యదశ నుండె ♦ భూవిభుండు॥ ౧

వెల్ల వెండ్రుకలను మిష ♦ వెట్టి ముదిమి । కైకయందలి శంకఁ భూ♦కాంతు చెవికి
మూలమునఁ జేరి సిరిని రా♦మునికి నియ్య । మనవి చేయుచు నున్నదో ♦ యనఁగఁ దోఁచె॥ ౨

పురవనములోని యొక్కొక్క ♦ తరువునకును । గాల్వ హర్షంబు గూర్చెడు ♦ కరణి నపుడు
శ్రీకరుని రాము పట్టాభి♦షేకవార్త । ప్రజలలో నెల్లవారికిఁ ♦ బ్రమదమిడియె॥ ౩

రామరాజ్యాభిషేక కా♦ర్యముల నెల్లఁ । గఠినవిశ్చయురాలైన ♦ కైక చెఱిచెఁ
గడువగపుచేత వెచ్చగాఁ ♦ గారుచుండు । భూమిపాలుని కన్నీటి ♦ బొటచేత॥ ౪

ఊరడించెడు పతి కతఁ♦డొసఁగనున్న । రెండు వరముల వెలిఁ బుచ్చెఁ ♦ జండి కైక
వృష్టిఁ దడిసిన భూమి దా ♦ బిలమునుండి । రెండు పాముల వెలిఁ బుచ్చు ♦ రీతి దోఁప॥ ౫

రాముఁ డొక్క వరాన న♦రణ్యమునకు । నేఁగఁ జేసెను బదునాలు ♦ గేండ్లదాఁకఁ
దనకు వైధవ్య మొక్కటే ♦ దక్కునట్టి । సూనురాజ్యము నన్య వ♦రానఁ గోరె॥ ౬

మొదటఁ దండ్రి యొసంగిన ♦ భూభరమ్ము । రాఘవుఁడు గొనె సశ్రువుల్ ♦ రాలుచుండ
నంత వని కేగుమని యెడు ♦ నతని యాజ్ఞ । నతులసంతోషమునఁ గొనె ♦ నబ్బురముగ॥ ౭

పట్టువల్వల శుభముగఁ ♦ గట్టునపుడు । తగనివౌ నారచీరెలఁ ♦ దాల్చునపుడు
సమముగా నుండు ముఖవికా♦సము నొప్పు । రాముఁ గని ప్రజ విస్మయా♦క్రాంతమయ్యె॥ ౮

సత్యమందుండి జనకుండు ♦ జారకుండ । విడక సీతయు సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండ
దండకారణ్యమును మతి ♦ ధరణి నుండు । ప్రతిసుజనచిత్తమును జొచ్చె ♦ రాఘవుండు॥ ౯

రాజా పితద్వియోగార్తః । స్మృత్వా శాపం స్వకర్మజం
శరీరత్యాగమాత్రేణ । శుద్ధిలాభ మమన్యత ॥ ౧౦

విప్రోషిత కుమారంత । ద్రాజ్యమస్తమితేశ్వరం
రంధ్రాన్వేషణదక్షాణాం । ద్విషామామిషతాం యయౌ ॥ ౧౧

అథానాథాః ప్రకృతయో । మాతృబంధు నివాసినం
మౌలైరానాయయామాసు । ర్భరతంస్తంభితాశ్రుభిః ॥ ౧౨

శ్రుత్వా తథావిధం మృత్యుం । కైకేయీ తనయః పితుః
మాతుర్న కేవలం స్వస్యాః । శ్రియోప్యాసీత్పరాఙ్ముఖః ॥ ౧౩

ససైన్యశ్చాన్వగాద్రామం । దర్శితానాశ్రమాలయైః
తస్యపశ్యన్ ససౌమిత్రే । రుదశ్రుర్వసతి ద్రుమాన్ ॥ ౧౪

చిత్రకూట వనస్థంచ । కథితస్వర్గతిర్గురోః
లక్ష్మ్యాని మంత్రయాం చక్రే । తమనుచ్ఛిష్ట సంపదా ॥ ౧౫

సహిప్రథమజే తస్మిన్ । నకృత శ్రీపరిగ్రహే
పరివేత్తారమాత్మానం । మేనే స్వీకరణాద్భువః ॥ ౧౬

తమశక్యమపాక్రష్టుం । నిదేశాత్స్వర్గిణః పితుః
యయాచే పాదుకే పశ్చాత్ । కర్తుం రాజ్యాధి దేవతే ॥ ౧౭

సవిసృష్టస్తథేత్యుక్త్వా । భ్రాత్రా నైవావిశత్పురీం
నందిగ్రామగతస్తస్య । రాజ్యంన్యాస మివాభునక్ ॥ ౧౮

దృఢభక్తి రితిజ్యేష్ఠే । రాజ్యతృష్ణాపరాఙ్ముఖః
మాతుః పాపస్య శుద్ధ్యర్థం । ప్రాయశ్చిత్త మివాకరోత్ ॥ ౧౯

రామోపి సహవైదేహ్యా । వనేవన్యేన వర్తయన్
చచార సానుజః శాంతో । వృద్ధేక్ష్వాకు వ్రతం యువా ॥ ౨౦

ప్రభావస్తంభితచ్ఛాయ । మాశ్రితః సవనస్పతిం
కదాచిదంకే సీతాయాః । శిశ్యేకించిదివశ్రమాత్ ॥ ౨౧

ఐంద్రః కిలనఖైస్తస్యా । విదదారస్తనౌద్విజః
ప్రియోపభోగ చిహ్నేషు । పౌరోభాగ్య మివాచరన్ ॥ ౨౨

తనయు నెడఁబాసి ఱేఁడును ◆ దల్లడిల్లి । స్వక్రియను గల్గినట్టి శా◆పమును దలఁచి
తానొనర్చినపాపకృ◆త్యమునకరయఁ । దనువు దొఱఁగుటె పరిహార ◆ మనుచు నెంచె ॥ ౧౦

అస్తమించినరాజును ◆ నడవిఁజన్న । రాజసుతులును గలయట్టి ◆ రాజ్యమపుడు
లోపములఁ జక్కఁగని పెట్ట ◆ నోపునట్టి । యరినృపాలురకెరయగు ◆ నట్టులుండె ॥ ౧౧

అంతఁబతిలేని మంత్రు ల◆త్యంతధృతిని । నశ్రులను నీరు రానీని ◆ యాప్తవరుల
చేతరప్పించి రప్పుడు ◆ మాతృబంధు । నిలయమందున్న భరతుని ◆ నీతిపరుని ॥ ౧౨

జనకుఁ డవ్విధిమరణంబు ◆ గనినవార్త । వినినయంత నా కైకేయి ◆ తనయుఁ డాత్మ
జననికే గాక విపుల రా◆జ్యంపుసిరికి । విషయసౌఖ్యాళికిని గూడ ◆ విముఖుఁ డయ్యె ॥ ౧౩

అనుజు సౌమిత్రితోఁ గూడి ◆ యగ్రజుండు । విశ్రమించినవృక్షమ్ము ◆ లాశ్రమస్థ
లాంతనికిఁ జూపఁగాఁ జూచు ◆ సశ్రువులను । బలముతో రాముదారిని ◆ భరతుఁ డేగె ॥ ౧౪

చిత్రకూటస్థుఁడౌ రాము ◆ చెంతఁ జేరి । దివికి జనకుఁడు చనుటను ◆ దెలియఁబఱచి
యన్యులంటంగఁగాని రా◆జ్యంపుసిరికిఁ । బిలిచె రమ్మంచు భరతుఁడు ◆ వినయరతుఁడు ॥

రాజ్యరమ నగ్రజుండైన ◆ రాఘవుండు । చేకొనక యుండ దానిఁదా ◆ స్వీకరింప
నన్నకును ముందుఁ బెండ్లాడి ◆ నట్టిపాపి । యగుదునని యెంచె భరతుండు ◆ న్యాయవిదుఁడు ॥

స్వర్గవాసుని జనకు శా◆సనము దాటఁ । దనకుఁ గాదని రాఘవుం ◆ డనినఁ బదకుఁ
బాదుకల నేని యియ్యఁగా ◆ భరతుఁ డడిగెఁ । బూజ్యదేవతలుగ నుంచ ◆ రాజ్యమునకు ॥

అట్లె యని పల్కి పంపిన ◆ నన్నవీడి । చొరక పురమున యోధ్యను ◆ భరతుఁ డంత
నందియను పేరనొప్పెడు ◆ నగరినుండి । యిడిన నిక్షేపమును వలె ◆ నేలె భువిని ॥ ౧౮

తల్లియొనరించినట్టి పా◆తకమునకును । దగినపరిహారమో యన ◆ ధర్మనిరతి
రాజ్యతృష్ణను దొఱఁగి య◆గ్రజునియందుఁ । బరమదృఢభక్తి గల్గి య◆ద్భరతుఁ డుండె ॥ ౧౯

ధరణి నిక్ష్వాకుకులులు వృ◆ద్ధత్వమందుఁ । బొందువ్రతము యౌవన◆మందె తాల్చి
భార్యతో లక్ష్మణునితోడ ◆ వనమువనము । శాంతమతి రాఘవుండును ◆ సంచరించె ॥ ౨౦

ఒక్కతఱి రఘుకులమణి ◆ యొక్కయింత । బడలినట్టులు జానకి ◆ తొడను దాను
బండి యొంతయు విశ్రాంతి ◆ పడయుచుండెఁ । దనమహిమచేతఁ గదలని ◆ తరువు నీడ ॥

చేరి రాముని యుపభోగ ◆ చిహ్నములకు । గోపమొందినయట్టులు ◆ ధూర్తుఁడైన
యమరపతినందనుండు కా◆కాసురుండు । గోళ్ల చేఁ జీరె జానకి ◆ కుచయుగంబు ॥ ౨౨

తస్మిన్నాస్థదిషీకాస్త్రం । రామో రామావబోధితః
భ్రాంతశ్చ ముముచే తస్మై । దేకనేత్రవ్యయేన సః॥ ౨౩

రామస్త్వాసన్న దేశత్వా । ద్భరతాగమనం పునః
ఆశంక్యోత్సుక సారంగాం । చిత్రకూటస్థలీం జహౌ॥ ౨౪

ప్రియయావాతిథేయేషు । పసన్నృషికులేషు సః
దక్షిణాం దిశమృక్షేషు । వార్షికేష్వివ భాస్కరః॥ ౨౫

బభౌ తమను గచ్ఛంతీ । విదేహాధిపతేః సుతా
ప్రతిషిద్ధాపి కైకేయ్యా । లక్ష్మీరివ గుణోన్ముఖీ॥ ౨౬

అనసూయాతిసృష్టేన । పుణ్యగంధేన కాననం
సా చకారాంగ రాగేణ । పుష్పోచ్చలితషట్పదం॥ ౨౭

సంధ్యాభ్రకపిశస్తస్య । విరాధో నామ రాక్షసః
అతిష్ఠన్మార్గ మావృత్య । రామస్యేందోరివ గ్రహః॥ ౨౮

స జహార తయోర్మధ్యే । మైథిలీం లోకశోషణః
నభోనభస్యయోర్వృష్టి । మవగ్రహ ఇవాంతరే॥ ౨౯

తం వినిష్పిష్య కాకుత్స్థౌ । పురాదూషయతి స్థలీం
గంధేనాశుచినా చేతి । వసుధాయాం నిచఖ్నతుః॥ ౩౦

పంచవట్యాం తతో రామః । శాసనాత్కుంభ జన్మనః
అనపోఢ స్థితిస్తస్థౌ । వింధ్యాద్రిః ప్రకృతావివ॥ ౩౧

రావణావర జా తత్ర । రాఘవం మదనాతురా
అభిపేదే నిదాఘార్తా । వ్యాలీవ మలయద్రుమం॥ ౩౨

సా సీతా సన్నిధావేవ । తం వవ్రే కథితాన్వయా
అత్యారూఢో హి నారీణా । మకాలజ్ఞో మనోభవః॥ ౩౩

కళత్రవానహం బాలే । కనీయాంసం భజస్వ మే
ఇతి రామో వృషస్యంతీం । వృషస్కంధః శశాస తాం॥ ౩౪

జ్యేష్ఠాభిగమనాత్పూర్వం । తేనాప్యనభినందితా
సాభూద్రామాశ్రయా భూయో । నదీవోభయకూలభాక్॥ ౩౫

అంతఁ బ్రియురాలుఁ లేపఁగా ♦ నమరమీఁద । నెల్లుతూపునుజానకీ ♦ వల్లభుండు
పఱపె వాఁడునుగిరగిరఁ ♦ దిరిగితిరిగి । తన్నురక్షించుకొనెనొక ♦ కన్నునొసఁగి॥ ౨౩

చేరువందుంట భరతుండు ♦ చేరుమరల । ననెడుశంకను సౌమిత్రి ♦ యగ్రజుండు
జింకగమితమిఁదనుఁజూచు ♦ చిత్రకూట । గిరివరప్రాంతమునువీడి ♦ తరలెముందు॥ ౨౪

కూర్మినాతిథ్యమిడుఋషి ♦ కులములందు । దాశరథియుండి దక్షిణ ♦ దేశమరిగె
వర్షమిడునట్టినక్షత్ర ♦ వర్గమందు । నర్కుఁడువసించిదక్షిణ ♦ మరుగునట్లు॥ ౨౫

జనకసుత రాము వెనుకను ♦ జనుట చూడఁ । బ్రవిమలగుణాళి నరియించు ♦ రాజ్యలక్ష్మి
కైకవారింపనిలుపక ♦ కడఁగి యతని । వెనుక నేచనుదెంచెనో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౨౬

తనకునననూయయొసఁగఁగాఁ ♦ దనరుచుండు । నంగరాగంబులోపల ♦ నమరునట్టి
పుణ్యగంధంబుచే సీత ♦ పుష్పములను । నడవిలోఁదుమ్మెదలువీడు ♦ నట్లుచేసె॥ ౨౭

సంజఁగ్రాలెడు మేఘంపుఁ ♦ జాయవాఁడు । ప్రబలబలుఁడు విరాధుఁడన్ ♦ రాక్షసుండు
దాశరథితోవకడ్డమై ♦ తానునిలిచెఁ । జంద్రుదారికి రాహువు ♦ చందమునను॥ ౨౮

రామలక్ష్మణులకు మధ్యఁ ♦ గ్రాలుసీత । నెత్తికొనిపోయె లోకంబు ♦ నేర్చునసుర
దవిలి శ్రావణభాద్రప ♦ దాలనడిమి । వృష్టినినవగ్రహంబు హ ♦ రించునట్లు॥ ౨౯

అంతఁగాకుత్థ్సులిర్వురా ♦ యధముఁజంపి । ముందుదుర్గంధమునబుషి ♦ భూమిచెడక
యుండునిధమునుదలపోసి ♦ యుర్వియందు । దనుజదేహంబుఁబూడ్చిరి ♦ ధర్మరతులు॥ ౩౦

అంతఁగుంభజునను మతి ♦ నాత్మ నియతిఁ । బంచవటిలోన శ్రీరామ ♦ భద్రుఁడుండె
నమ్మునీందుప్రనియాజ్ఞ విం ♦ ధ్యాచలంబు । తనయథాస్థితిలోపలఁ ♦ దనరునట్లు॥ ౩౧

అప్పుడా రావణానుజ ♦ చుప్పనాతి । రాముకడఁజేరెఁగామాతు ♦ రత్వమునను
నధికగ్రీష్మార్తపార్తయౌ ♦ నాఁడుఁబాము । చందనపుఁజెట్టుకడఁజేరు ♦ చందమునను॥

సీతయెదుటనె వంశంబు ♦ చెప్పికొనుచు । వెలిపతిచెరామునకుఁదన ♦ వలపునసుర
యతిశయోద్రిక్తమైనట్టి ♦ యతివలందు । స్మరునకుండునె సమయంబు ♦ నెఱుఁగుతెలివి॥

భార్యగలవాఁడనేఁగాన ♦ బాలనాదు । తమ్ములక్ష్మణుసేవింపఁ ♦ బొమ్మటంచు
మూఁపులాఁబోతుమూఁపులఁ ♦ బోలువాఁడు । రాఘవుఁడుదల్పెఁగాముకు ♦ రాలికంత॥

అగ్రజుని చెంతఁజేరిన ♦ దగుటఁదనకు । నర్హ గాదని సౌమిత్రి ♦ యంపివేయ
మరలరామునిగదిసి దు ♦ ర్మార్గురాలు । రెండుదరులంటునదివలె ♦ నుండెఁజూడ॥ ౩౫

సంరంభం మైథిలీహాసః । క్షణసౌమ్యాం నినాయ తాం
నివాతస్తిమితాం వేలాం । చంద్రోదయ ఇవోదధేః॥ ౩౬

ఫలమస్యోపహాసస్య । సద్యః ప్రాప్స్యసి పశ్య మాం
మృగ్యాః పరిభవో వ్యాఘ్ర్యా । మిత్యవేహి త్వయా కృతం॥ ౩౭

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం భర్తు । రంకం నిర్విశతీం భయాత్
రూపం శూర్పణఖానామ్నః । సదృశం ప్రత్యపద్యత॥ ౩౮

లక్ష్మణః ప్రథమం శ్రుత్వా । కోకిలామంజుభాషిణీం
శివాఘోరస్వనాం పశ్చాత్ । బుబుధే వికృతేతి తాం॥ ౩౯

పర్ణశాలామథ క్షిప్రం । వికృష్టాసిః ప్రవిశ్య సః
వైరూప్యం పౌనరుక్త్యేన । భీషణాం తామయోజయత్॥ ౪౦

సా వక్రనఖధారిణ్యా । వేణుకర్కశపర్వయా
అంకుశాకారయాంగుళ్యా । తావతర్జయదంబరే॥ ౪౧

ప్రాప్య చాశు జనస్థానం । ఖరాదిభ్యస్తథావిధం
రామోపక్రమమాచఖ్యౌ । రక్షఃపరిభవం నవం॥ ౪౨

ముఖావయవలూనాం తాం । నైరృతా యత్పురో దధుః
రామాభియాయినాం తేషాం । తదేవాభూదమంగళం॥ ౪౩

ఉదాయుధానాపతత । స్తాన్ దృప్తాన్ ప్రేక్ష్య రాఘవః
నిదధే విజయాశంసాం । చాపే సీతాంచ లక్ష్మణే॥ ౪౪

ఏకో దాశరథిః కామం । యాతుధానాః సహస్రశః
తే తు యావంత ఏవాజౌ । తావాంశ్చ దదృశే స తైః॥ ౪౫

అసజ్జనేన కాకుత్స్థః । ప్రయుక్తమథ దూషణం
న చక్షమే శుభాచారః । స దూషణమివాత్మనః॥ ౪౬

తం శరైః ప్రతిజగ్రాహ । ఖరత్రిశిరసౌ చ సః
క్రమశస్తే పునస్తస్య । చాపాత్సమమివోద్యయుః॥ ౪౭

తైస్త్రయాణాం శితైర్బాణై । ర్యథాపూర్వవిశుద్ధిభిః
ఆయుర్దేహాతిగైః పీతం । రుధిరం తు పతత్త్రిభిః॥ ౪౮

అప్పటికి సౌమ్యముగ నున్న ♦ యసురరూపు । జనకసుత నవ్వినంతనె ♦ కనెను వికృతి
గాలిలేమి నిశాంతంబు ♦ గాంచియున్న । కడలి శశిదోఁపఁ గదలికఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౬

చాన నను గాంచి నవ్విన ♦ దాని ఫలము । గుడుతు విప్పుడె చూడుము ♦ తడవు లేదు
ఈవొనర్చిన యవమతి ♦ యెంచ నాకు । లేడి పులికి నొనర్చిన ♦ జాడ యంచు॥ ౩౭

అమితభీతి నిబ్బరయనంక ♦ మందు వ్రాలు । సీతతో నని యా ముప్ప ♦ నాతి యంతఁ
దనదు శూర్పణఖాఖ్యకుఁ ♦ దగిన యట్టి । భయము గొల్పెడు నట్టి రూ♦పంబుఁ దాల్చె॥ ౩౮

అంతఁ గోకిలవలె మనో♦హరము గాను । బలికి యావల నక్కఁకూఁ ♦ తలను గూయ
లక్ష్మణుఁ డెఱిఁగ దానిదౌ ♦ లక్షణముల । మనుజులకు వైరి మాయల♦మారి యంచు॥ ౩౯

సత్వరమ్ముగ నా పర్ణ ♦ శాలఁ జొచ్చి । దూసి ఖడ్గంబు నా సుమి♦త్రాసుతుండు
భీతిఁ గొల్పెడు నట్లుగా ♦ వికృతిఁ గూర్చెఁ । జూపఁ బునరుక్తిగాఁ దోఁప ♦ శూర్పణఖకు॥

కొక్కివలెఁ జాలవంకరఁ ♦ గొన్న గోళ్ళ । వెదురువలె గట్టిపాటిన ♦ వింతకీళ్ళ
వ్రేళ్ళ లంకుశగతిఁ బట్టి ♦ కూళదనుజ । భయము గొలుపుచు నిలిచె నం♦బరమునందు॥ ౪౧

చని రయంబున నది జన ♦ స్థానమునకు । రాక్షసుల కవ్విధంబున ♦ రాఘవుండు
క్రొత్త యవమతిఁ గూర్పఁ బా ♦ యత్తమగుటఁ । జక్కఁగాఁ దెల్పె ఖరుఁ డాది ♦ రక్కసులకు॥

వదనమందలి యవయవ ♦ పాళి ద్రెళ్లఁ । దరుగఁబడినట్టి దానిని ♦ దమకు ముందుఁ
గగ్గియుండుటయే యమం♦గళము దెల్పె । రాముపై నెత్తి వచ్చెడు ♦ రాక్షసులకు॥ ౪౩

దానవులు మీఁద నైప శ♦స్త్రముల నెత్తి । గర్వమున రాఁగ రాముఁడు ♦ గాంచి యుంచె
జానకిని గాము బరువు ల♦క్ష్మణుని మీఁద । విజయభారమ్ము నంతను ♦ వింటిమీఁద॥ ౪౪

రాఘవుం డొక్కఁడే యుండె ♦ రణమునందుఁ । గాని రాక్షసులుండిరి ♦ వేనవేలు
అయినఁ దా మెందఱుండిరో ♦ యంతమంది । రాములగుపడుచుండిరి ♦ రక్కసులకు॥ ౪౫

ఆత్మదూషణ మోర్వని ♦ యట్టివాఁడు । ప్రవిమలాచారవంతుఁడు ♦ రాఘవుండు
దుర్జనులు పంపినట్టి యా ♦ దూషణాఖ్యు । నెవ్విధంబునఁ దాను స♦హింపనేర్చు॥ ౪౬

త్రిశిరఖరదూషణులమీఁదఁ ♦ ద్రిశిరుమీఁద । నొకటి వెనుక మఱొకండు కా♦ర్ముకమునుండి
తూపులఁ బ్రయోగ మొనరింపఁ ♦ జూపరులకు । మూఁడు నొకసారి యేసిన ♦ జాడఁ దోఁచె॥

దేహములఁ దాటి యెప్పటి ♦ తీరునందు । విమలముగ నుండు తీవ్రబా♦ణములు మువురి
ప్రాణవాయువులను దాము ♦ పట్టి పీల్చె । రక్తము విహంగమమ్ముల ♦ రాజి పీల్చె॥ ౪౮

తస్మిన్ రామశరోత్కృత్తే । బలేమహతిరక్షసాం
ఉత్థితం దదృశేన్యచ్చ । కబంధేభ్యోనకించన॥ ౪౯

సాబాణవర్షిణం రామం । యోధయిత్వాసురద్విషాం
అప్రబోధాయ సుష్వాప । గృధ్రచ్ఛాయేవరూథినీ॥ ౫౦

రాఘవాస్త్ర విదీర్ణానాం । రావణంప్రతిరక్షసాం
తేషాం శూర్పణఖైవైకా । దుష్ప్రవృత్తిహరాభవత్॥ ౫౧

నిగ్రహాత్స్వసురాప్తానాం । వధాచ్చధనదానుజః
రామేణనిహితం మేనే । పదం దశసుమూర్ధసు॥ ౫౨

రక్షసామృగరూపేణ । వంచయిత్వా సరాఘవౌ
జహారసీతాంపక్షీంద్ర । ప్రయాసక్షణ విఘ్నితః॥ ౫౩

తౌసీతాన్వేషిణౌగృధ్రం । లూనపక్షమపశ్యతాం
ప్రాణైర్దశరథప్రీతే । రనృణం కంఠవర్తిభిః॥ ౫౪

సరావణహృతాంతాభ్యాం । వచసాచష్టమైథిలీం
ఆత్మనః సుమహత్కర్మ । వ్రణైరావేద్య సంస్థితః॥ ౫౫

తయోస్తస్మిన్నవీభూత । పితృవ్యాపత్తిశోకయోః
పితరీవాగ్నిసంస్కారాత్ । పరావవృతిరేక్రియాః॥ ౫౬

వధనిర్ధూతశాపస్య । కబంధస్యోపదేశతః
ముమూర్ఛ సఖ్యంరామస్య । సమానవ్యసనేహరౌ॥ ౫౭

సహత్వా వాలినం వీర । స్తత్పదేచిరకాంక్షితే
ధాతోః స్థాన ఇవాదేశం । సుగ్రీవం సంన్యవేశయత్॥ ౫౮

ఇతస్తతశ్చవైదేహీ । మన్వేష్టుం భర్తృచోదితాః
కపయశ్చేరురార్తస్య । రామస్యేవమనోరథాః॥ ౫౯

ప్రవృత్తావుప లబ్ధాయాం । తస్యాః సంపాతదర్శనాత్
మారుతిః సాగరం తీర్ణః । సంసారమివనిర్మమః॥ ౬౦

దృష్టావిచిన్వతాతేన । లంకాయాం రాక్షసీవృతా
జానకీవిషవల్లీభిః । పరీతేవమహౌషధిః॥ ౬౧

శరములను రామచంద్రుఁడు ♦ తరిగినట్టి । ప్రబలమౌ ఘోరదానవ ♦ బలమునందు
మొండెములు తప్ప నిలఁబడి ♦ యుండునట్టి । వెవ్వియును గానరాకుండె ♦ నెచటఁ గనిన॥

శరపరంపరఁ సృష్టిగాఁ ♦ గురియుచుండు । రామచంద్రునితోడను ♦ రణ మొనర్చి
యసురులఁ దళంబు లేనని ♦ యట్టిదీర్ఘ । నిద్రను బరుండె గద్దల ♦ నీడలందు॥ ౫౦

రాఘవుని యస్త్రముల యుద్ధ ♦ రంగమందు । నిహతమైనట్టి రాక్షసా ♦ నీకమందుఁ
బదితలలవానికీ దుష్ట ♦ వార్తఁ దెలుప । దూతగా నిల్చె నా చుప్ప ♦ నాతి యొకతె॥ ౫౧

చెల్లెలికి నిట్టు లపకృతి ♦ చేయుకతన । నా ఖరదూషణాదుల ♦ నార్చుకతన
ధనదు తమ్ముఁ డుతఁ బదతి ♦ తలలమీఁద । నుంచె రాముఁడు పదమని ♦ యెంచె మదిని॥ ౫౨

జింకరూపపు రక్కసు ♦ చేతనంత । రాఘవుల మోసపుచ్చి యా ♦ రావణుండు
కష్టముఁ గోర్చి ఖగపతి ♦ కలియఁ బడుచుఁ । గొంతయడ్డగించినను సీతఁ ♦ గొంచు నరిగె॥ ౫౩

అవనిజాతను వెదకు రా ♦ ఘవులు గనిరి । తెగిన రెక్కలతోడను ♦ సుగియుచున్న
ప్రాణములతోడ దశరథు ♦ ప్రాణసఖుని । ఋణము దీర్చిన యట్టి యా ♦ గృధ్రవిభుని॥ ౫౪

రావణుని చేత సీత గొం ♦ పోవఁబడుట । తెలిపి మాటలవాత్మీయ ♦ దేహమందుఁ
గన్న ప్రాణములఁ దన మహా ♦ కార్యములను । బ్రకటపఱచి జటాయువు ♦ వదలె నసురు॥ ౫౫

అతని మృతిచేతఁ బితృమర ♦ ణార్తి మరలఁ । గనినవారలు రామల ♦ క్ష్మణులు భక్తి
జనకునికివలె నగ్నిసం ♦ స్కారమాది । యపరకర్మము లొనరిచి ర ♦ తని కంత॥ ౫౬

చంపఁబడుటను శాపమో ♦ క్షంబుగన్న । యక్కబంధుని యుపదేశ ♦ మనుసరింప
మైత్రి వర్ధిల్లెఁ దనతో స ♦ మానచింతఁ । గ్రాగు వానరపతితోడ ♦ రాఘవునకు॥ ౫౭

వాలిఁ బరిమార్చి యాతని ♦ పదమునందుఁ । జిరతరంబుగ దాని వాం ♦ ఛించినట్టి
మిత్రుని సుగ్రీవు దశరథ ♦ పుత్రుఁడు నిచెఁ । దుడిచి ధాతువు నాదేశ ♦ మిడెడునట్లు॥ ౫౮

దెసల దెసలను జానకీ ♦ దేవి వెదుక । వానరేంద్రుఁడు శాసింప ♦ వనచరములు
దేశ దేశమ్ములను జుట్టి ♦ తిరుగుచుండె । రాము విరహార్తు చలమునో ♦ రథములట్లు॥ ౫౯

సాధ్వి సీతావహా దేశ ♦ సత్యవార్తఁ । దానువినఁ గల్గి సంపాతి ♦ దర్శనమున
సాగరము దాఁటె మారుతి ♦ సంభ్రమమున । దళితమోహుఁడు భవమును ♦ దాఁటునట్లు॥ ౬౦

చుట్టుఁ బిపమయ మాలతీ ♦ చుట్టుకొన్న । ప్రవిమలంపు మహౌషధి ♦ వగిది నుండు
రాక్షసీవృత తన్నట్టి ♦ రాముసతిని । గాంచెఁ బావని లంకను ♦ గలయ వెదకి॥ ౬౧

తస్యై భర్తురభిజ్ఞాన । మంగుళీయం దదౌ కపిః
ప్రత్యుద్గతమివానుష్ణై । స్తదానందాశ్రు బిందుభిః॥ ౧౨

నిర్వాప్య ప్రియసందేశైః । సీతామక్షవధోద్ధతః
సదదాహ పురీం లంకాం । క్షణసోఢారినిగ్రహః॥ ౧౩

ప్రత్యభిజ్ఞాన రత్నంచ । రామాయాదర్శయత్కృతీ
హృదయం స్వయమాయాతం । వైదేహ్యా ఇవమూర్తిమత్॥ ౧౪

సప్రాప హృదయన్యస్త । మణిస్పర్శ నిమీలితః
అపయోధర సంసర్గాం । ప్రియాలింగన నిర్వృతిం॥ ౧౫

శ్రుత్వారామ ప్రియోదంతం । మేనే తత్సంగమోత్సుకః
మహార్ణవపరిక్షేపం । లంకాయాః పరిఖాలఘుం॥ ౧౬

సప్రతస్థేరి నాశాయ । హరిసైన్యైరనుద్రుతః
నకేవలం భువః పృష్ఠే । వ్యోమ్నిసంబాధవర్త్మభిః॥ ౧౭

నివిష్టముదధేః కూలే । తంప్రపేదే విభీషణః
స్నేహాద్రాక్షస లక్ష్మ్యేవ । బుద్ధిమావిశ్య చోదితః॥ ౧౮

తస్మై నిశాచరైశ్వర్యం । ప్రతిశుశ్రావ రాఘవః
కాలే ఖలు సమారబ్ధాః । ఫలం బధ్నంతి నీతయః॥ ౧౯

ససేతుం బంధయామాస । ప్లవగైర్లవణాంభసి
రసాతలాదివోన్మగ్నం । శేషం స్వప్నాయ శార్ఙ్గిణః॥ ౨౦

తేనోత్తీర్య పథాలంకాం । రోధయామాస పింగళైః
ద్వితీయం హేమప్రాకారం । కుర్వద్భిరివ వానరైః॥ ౨౧

రణః ప్రవవృతే తత్ర । భీమః ప్లవగరక్షసాం
దిగ్విజృంభితకాకుత్స్థ । పౌలస్త్యజయఘోషణః॥ ౨౨

పాదపావిద్ధ పరిఘః । శిలానిష్పిష్టముద్గరః
అతిశస్త్రనఖన్యాసః । శైలరుగ్ణమతంగజః॥ ౨౩

అథరామ శిరశ్ఛేద । దర్శనోద్భ్రాంతచేతనాం
సీతాంమాయేతి శంసంతీ । త్రిజటా సమజీవయత్॥ ౨౪

పతినిఁ గలిపెడునుంగ్రమ్ముఁ ♦ బరమభక్తి । నంజనీసుతుఁడొసఁగ న♦య్యవనిసుతకుఁ
బ్రీతితోఁ దానినామె ప♦రిగ్రహించెఁ । జల్లగా హర్షబిందువుల్ ♦ జారఁగతుల॥ ౧౨

ప్రియునిసందేశమున సీతఁ ♦ బ్రీతిపఱిచి । యక్షునిం దెగటార్చి యు♦ద్ధతివహించి
శత్రుబంధనముల నొక ♦ క్షణము సైఁచి । కినిసి హనుమంతుఁడంత లం♦కను దహించె॥ ౧౩

ఆకృతార్థుఁడు కపివర్యుఁ ♦ డమలయశుఁడు । సీతహృదయంబు రూపంబు ♦ చెందినట్లు
తేజరిలుపట్టి గుర్తుగఁ ♦ దెచ్చినట్టి । రత్నరాజంబుఁ జూపెను ♦ రాఘవునకు॥ ౧౪

వక్షనిక్షిప్తరత్న సం♦స్పర్శనమునఁ । గన్నహర్షమ్ము చేతను ♦ గనులు మోడ్చి
మానినీమణి కుచసంగ♦మంబు లేని । కౌఁగిటను రాముఁడానంద ♦ కంధిఁ దేలె॥ ౧౫

తనప్రియాంగనవార్తను ♦ వినినయంత । నామెఁ గనువేడ్క యెంతయు ♦ నధికమగుట
లంకఁ జుట్టినయమ్మహా ♦ లవణవార్ధి । చిఱుతకందకముగఁ దోఁచె ♦ సీతపతికి॥ ౧౬

అతఁడు వెడలెను శత్రుసం♦హారమునకు । భూతలమ్మునఁ గాక పై ♦ వ్యోమతలము
నందుఁ గూడను దారిలే ♦ నట్లు నిండి । కపిబలమ్ములు వెనువెంటఁ ♦ గదలి రాఁగ॥ ౧౭

ఉదధితీరాన రాఘవుఁ ♦ డుండు తఱిని । రాక్షసుల లక్ష్మి పరమాను ♦ రాగమునను
జేయఁదగినట్టి కార్యముల్ ♦ చెప్పి పంప । సన్నిధిని జేరుగతి విభీ♦షణుఁడు వచ్చె॥ ౧౮

రావణునితమ్మునకు నంత ♦ రాఘవుండు । రాక్షసైశ్వర్యమిడు నట్లు ♦ ప్రతిన సలిపె
నర్థసమయానఁ గొల్పిన ♦ యట్టి నీతు । లుచితఫలములఁ దప్పక ♦ యొసఁగుఁ గాదె॥ ౧౯

కపులచే వార్ధి సేతువుఁ ♦ గట్టఁజేసి । లీలనారాయణుఁడు పవ్వ ♦ ళించుకొఱకు
నాని శేషుఁడు పాతాళ ♦ మందునుండి । లేచివచ్చినగతిఁ దోఁప ♦ రాచపట్టి॥ ౨౦

దానిమీఁదుగ సంద్రంబు ♦ దాఁటి యతఁడు । పైఁడికోటయు నొక్కటి ♦ వలెసె లంక
యనఁగ బంగారుమిడుకులు ♦ గనినకపులఁ । జుట్టుముట్టును బెట్టి వే♦ముట్టడించె॥ ౨౧

అచటఁ గూడినకపులకు ♦ నసురులకును । గలిగెఁ గడుఘోరమైన సం♦గ్రామమపుడు
రామ రావణ జయజయ ♦ రవములడరి । దశదిగంతములకుఁ బోయి ♦ తాఁకుచుండ॥ ౨౨

వృక్షములచేతఁ బరిఘలు ♦ విరిగిపడియె । రాళ్ళచే ముద్గరమ్ములు ♦ వ్రయ్యలయ్యె
శస్త్రహతుల నఖక్షత ♦ చయము మించె । గిరుల మదకుంజరమ్ముల ♦ గీటడంచె॥ ౨౩

సీత రాముని తెగినట్టి ♦ శిరముఁ గాంచి । ప్రాణములు తల్లడిల్లఁగాఁ ♦ బడియెఁ బుడమి
మాయ యని వక్కఁగాఁ దెల్పి ♦ మరలనుసురుఁ । ద్రిజట గొలిపెను జానకీ♦దేవి కెలమి॥ ౨౪

కామం జీవతి మే నాథ । ఇతి సా విజహౌ శుచం
ప్రాణ్ముక్త్వా సత్యమస్యాంతం । జీవితాస్మీతి లజ్జితా॥ ౨౫

గరుడాపాత విశ్లిష్ట । మేఘనాదాస్త్ర బంధనః
దాశరథ్యోః క్షణక్లేశః । స్వప్నవృత్త ఇవాభవత్॥ ౨౬

తతో బిభేద పౌలస్త్యః । శక్త్యా వక్షసి లక్ష్మణం
రామస్త్వనాహతోప్యాసీ । ద్విదీర్ణహృదయః శుచా॥ ౨౭

సమారుతి సమానీత । మహౌషధిహృతవ్యథః
లంకాస్త్రీణాం పునశ్చక్రే । విలాపాచార్యకం శరైః॥ ౨౮

నాదం స మేఘనాదస్య । ధనుశ్చేంద్రాయుధప్రభం
మేఘస్యేవ శరత్కాలో । నకించిత్పర్య శేషయత్॥ ౨౯

కుంభకర్ణః కపీంద్రేణ । తుల్యావస్థః స్వసుః కృతః
రురోధ రామం శృంగీవ । టంకచ్ఛిన్నమనః శిలః॥ ౩౦

అకాలే బోధితో భ్రాత్రా । ప్రియస్వప్నో వృథా భవాన్
రామేషుభిరితీవాసౌ । దీర్ఘనిద్రాం ప్రవేశితః॥ ౩౧

ఇతరాణ్యపి రక్షాంసి । పేతుర్వానరకోటిషు
రజాంసి సమరోత్థాని । తచ్ఛోణిత నదీష్వివ॥ ౩౨

నిర్యయావథ పౌలస్త్యః । పునర్యుద్ధాయ మందిరాత్
అరావణ మరామం వా । జగదద్యేతి నిశ్చితః॥ ౩౩

రామం పదాతి మాలోక్య । లంకేశం చ వరూథినం
హరియుగ్యం రథం తస్మై । ప్రజిఘాయ పురందరః॥ ౩౪

తిమాధూతధ్వజపటం । వ్యోమగంగోర్మి వాయుభిః
దేవసూత భుజాలంబీ । జైత్రమధ్యాస్త రాఘవః॥ ౩౫

మాతలిస్తస్య మాహేంద్ర । మాముమోద తనుచ్ఛదం
యత్రోత్పలదళ క్లైబ్య । మస్త్రాణ్యాపుః సురద్విషాం॥ ౩౬

అన్యోన్యదర్శన ప్రాప్త । విక్రమావసరం చిరాత్॥
రామరావణయోర్యుద్ధం । చరితార్థ మివాభవత్॥ ౩౭

బ్రిదికియున్నాఁడు సత్యంబు ♦ ప్రాణనాథుఁ । డనుచు శోకంబు మానియు ♦ జనకతనయ
విభుఁడు మృతినొందెననుచు భావించినపుడు । బ్రదికినందులకై సిగ్గు ♦ పడుచునుండె॥ ౨౫

రాఘవులకిర్వురకుఁ గూడ ♦ మేఘనాదు । నస్త్రబంధమ్మునను గల్గి ♦ నట్టిపీడ
క్షణము లోవీడి గరుడునా ♦ గమనమునను । స్వప్నమునఁ గన్నవృత్తంబు ♦ పగిదియయ్యె॥

రావణానురుఁడంత నా♦రాముతమ్ము । నురము భేదించె శక్తి ప్ర♦యోగమునను
గొట్టఁబడకయె రాఘవు ♦ గుండెలవిసెఁ । బట్టరానట్టి సంతాప ♦ భగముచేత॥ ౨౭

పవనపుత్రుని చేతఁ దేఁ ♦ బడినయట్టి । యమ్మహౌషధి చే బాధ ♦ యపనయించు
లంకఁ గలసతులకు మతి ♦ లక్ష్మణుండు । శరశతులంత నేర్ప నా♦చార్యుఁడయ్యె॥ ౨౮

మేఘనాదేంద్రచాపముల్ ♦ మృగ్యములుగ । సలిపెయులరాను నాశర♦త్సమయమట్లు
మేఘనాదుని నాదంబు ♦ మించుధనువు । మృగ్యములు సేసి యలరె ♦ సౌమిత్రి యంత॥ ౨౯

తోడఁబుట్టువు దశతోడి ♦ తుల్యదశను । గుంభకర్ణుఁడు కపిరాజు ♦ గొలుపఁ గాంచి
యులినిదొలిచినమణిశిల ♦ గలిగినట్టి । యచలమును బోలి రాముని ♦ నడ్డగించె॥ ౩౦

నిద్రనెంతయుఁ బ్రేమించు ♦ నిన్ను నన్న । మేలుకొలిపెను బాప మ♦కాలమందు
నటుచు నోదార్చుగతి రాము ♦ నాశుగమ్ము । లాతనికిఁ గొల్పె దీర్ఘ మై♦నట్టినిద్ర॥ ౩౧

ఆచట దురమున లేచిన ♦ యట్టిదుమ్ము । శోణనదిమీఁదఁ గప్పిన ♦ చొప్పదోఁచ
నసువు లెడలిన తక్కు ర♦క్కసులు గూడఁ । గూలిరప్పుడు వానర♦కోటిమీఁద॥ ౩౨

రావణుఁడు నేఁడు లోకము♦రావణంబొ । రామశూన్యంబొ యైతీరుఁ ♦ బ్రిధనమందు
నసెడు దృఢనిశ్చయముతోడ ♦ నాలయంబు । వీడెఁ గ్రిమ్మరసంగర ♦ క్రీడకొఱకు॥ ౩౩

రాఘవుఁడు పాదచారియు ♦ రావణుండు । రథిగనుంట కుజూచి పు♦రందరుండు
రథ్యములఁ గూడియందమై ♦ కాలుచుండు । నరదమును బంపెఁ బంక్తిర♦థాత్మజునకు॥

అభ్రగంగానదీ తరం♦గానిలమున । ధ్వజపటమ్ముల్లలాడెడు ♦ వజిరథము
జయకరము నెక్కె శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁడపుడు । మాతలికరమ్ము నూఁతఁ గాఁ ♦ జేతఁబట్టి॥

అసురచయములు వఱపెడు ♦ నస్త్రశతినిఁ । గలువపూలను బోలె ని♦ష్ఫలములసలుపు
మఘవుకవచంబు మాతలి ♦ మహితరీతి । లక్ష్మణాగ్రజు మేన న♦లంకరించె॥ ౩౬

రామరావణసంగర ♦ క్రమముచూడ । వారు తమతమశౌర్యంబు ♦ ప్రకటపఱుప
నెంచి చిరకాలమును నిరీ♦క్షించియున్న । వాంఛితమ్ము ఫలించిన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౩౭

భుజమూర్ధోరుబాహుల్యా । దేకోపిధనదానుజః
దదృశేఽయథాపూర్వో । మాతృవంశ ఇవస్థితః॥ ౮౮

జేతారం లోకపాలానాం । స్వముఖైరర్చితేశ్వరం
రామస్తులితకైలాస । మరాతిం బహ్వమన్యత॥ ౮౯

తస్యస్ఫురతి పౌలస్త్యః । సీతాసంగమ శంసిని
నిచఖానాధిక క్రోధః । శరంసవ్యేతరేభుజే॥ ౯౦

రావణస్యాపి రామాస్తో । భిత్వాహృదయమాశుగః
వివేశభువమాఖ్యాతు । మురగేభ్య ఇవప్రియం॥ ౯౧

వచసైవతయోర్వాక్య । మస్త్రమస్త్రేణ నిఘ్నతోః
అన్యోన్యజయసంరంభో । వవృధేవాదినోరివ॥ ౯౨

విక్రమవ్యతిహారేణ । సామాన్యాభూద్ద్వయోరివ
జయశ్రీరంతరావేది । ర్మత్తవారణయోరివ॥ ౯౩

కృతప్రతి కృతప్రీతై । స్తయోర్ముక్తాం సురాసురైః
పరస్పర శరవ్రాతాః । పుష్పవృష్టిం నసేహిరే॥ ౯౪

అయః శంకుచితాం రక్షః । శతఘ్నీమథ శత్రవే
హృతాంవైవస్వతస్యేవ । కూటశాల్మలిమక్షిపత్॥ ౯౫

రాఘవోరథమప్రాప్తాం । తామాశంచ సురద్విషాం
అర్ధచంద్రముఖైర్బాణై । శ్చిచ్ఛేదకదలీసుఖం॥ ౯౬

అమోఘంసందధేచాస్మై । ధనుష్యేకధనుర్ధరః
బ్రాహ్మమస్త్రంప్రియాశోక । శల్యనిష్కర్షణౌషధం॥ ౯౭

తద్వ్యోమ్నిదశధాభిన్నం । దదృశేదీప్తిమన్ముఖం
వపుర్మహోరగస్యేవ । కరాళఫణమండలం॥ ౯౮

తేనమంత్రప్రయుక్తేన । నిమేషార్ధాదపాతయత్
సరావణశిరఃపంక్తి । మజ్ఞాతవ్రణవేదనాం॥ ౯౯

బాలార్కప్రతిమేవాప్సు । వీచిభిన్నాపతిష్యతః
రరాజరక్షఃకాయస్య । కంఠచ్ఛేదపరంపరా॥ ౧౦౦

అక్కఁ బేరునితమ్ముఁడౌ ♦ నసురవిభుఁడు । యుద్ధరంగాననొక్కఁడే ♦ యున్నఁగూడఁ
దల్లికడఁజుట్టములతోడఁ ♦ దనరినట్లె । వెలసె శీర్షోరుహస్తముల్ ♦ పెక్కులంట॥ ౮౮

కేళిమైలోకపాలుర ♦ గెలిచినట్టి । శీర్షములసంగి శివునిఁ బూజించినట్టి
యెంతయును వింతఁ గైలాస ♦ మెత్తినట్టి । యరినిగొప్పగమదిని దాశరథియెంచె॥ ౮౯

సీతఁ గాంచెడు శుభము సూచించియదరు । రాముకుడిభుజమున నాటె ♦ రావణుండు
క్రోధసంతప్తచిత్తుఁడై ♦ క్రూరమైన । బాణరాజంబునొక్కటిఁ ♦ బటురయమున॥ ౯౦

అంతరాముఁడు వేసిన ♦ యట్టిశరము । రావణాసురు వక్షంబు ♦ వ్రచ్చివైచి
భూమిలోపలఁ జొచ్చెను ♦ భుజగములకు । నాప్రియోదంతమును దెల్ప ♦ నరిగినట్లు॥ ౯౧

మాటవారలు దమమాట ♦ మాటతోడ । శరమువారలు దమశర ♦ శరముతోడఁ
మించిఖండింపజయకాంక్ష ♦ మీఁదమీఁద । నతిశయిల్లెను వాదుల ♦ యందుఁబోలె॥ ౯౨

ఒకరితరువాతనొకరుగా ♦ యుద్ధమందు । నేఁపునూపంగ జయలక్ష్మి ♦ యిర్వురకును
సమముగానుండె జగడంబు ♦ సలుపు రెండు । ద్విరదముల మధ్యనుండెడు ♦ వేదియట్లు॥

జయమునఁ బరాపజయమున ♦ సంతసిల్లి । కురియునసురులసురలదో ♦ కుసుమవృష్టి
రామరక్షోధిపతుల ప్రరస్పరంపు । సాయకవ్రాతమెవ్విధి ♦ సైఁపదయ్యె॥ ౯౪

రావణుఁడు వైచె శత్రుపై ♦ రాముమీఁద । యమగదాదండమును బోలి ♦ నట్టిదాని
వాహవమ్మున వర్జించి ♦ నట్టిదానిఁ । బ్రకటకోపాగ్నిలోహకంటక శతఘ్ని॥ ౯౫

రథముఁ జేరకమున్నె శ్రీరాఘవుండు । కదళిఖండించు లీల సుఖమ్ముగాను
రాక్షసేచ్ఛాశతోఁ గూడ ♦ నాక్షణంబ । యర్ధచంద్రాస్త్రముననదాని ♦ హతమొనర్చె॥

ఆత్మలో నాటియున్న ప్రి ♦ యావియోగ । శోకశల్యంబుఁ బాపఁగా ♦ నూటియైన
యౌషధంబగు బ్రహ్మాస్త్ర ♦ మసమధన్వి । దాశరథి వింటసంధించె ♦ దైత్యుఁ జంప॥ ౯౭

పదిముఖమ్ములతోడ నం ♦ బరమునందుఁ । బ్రజ్వరిల్లుచునుండెడు ♦ బ్రహ్మశరము
భీషణములగు పడగల ♦ శేషుకాయ । మట్లు కనఁబడుచుండె భ ♦ యంకరముగ॥ ౯౮

అట్లు మంత్రప్రయుక్తమై ♦ యడరినట్టి । బాణమున నేలఁగూలె రా ♦ వణుని తలలు
పదియు నొకయింతయేనియు ♦ వ్రణము బాధ । నొందకుండఁగ నిమిషార్థ ♦ మందునపుడు॥

రావణునికాయమందుండి ♦ రాలినట్టి । శీర్షచయములు చూడవీ ♦ చికలచేతఁ
గడలుచుండెడు నీటను ♦ గానఁబడెడు । బాలరవిప్రతిబింబాళి ♦ లీలమెఱసె॥ ౧౦౦

మరుతాం పశ్యతాం తస్య । శిరాంసి పతితాన్యపి
మనో నాతివిశశ్వాస । పునస్సంధానశంకినాం॥ ౧౦౧

అథమదగురుపక్షైర్లోకపాలద్విపానా । మనుగతమలిబృందైర్గండభిత్తీర్విహాయ
ఉపనతమణిబంధే మూర్ధ్ని పౌలస్త్యశత్రోః । సురభిసురవిముక్తం పుష్పవర్షం పపాత॥ ౧౦౨

యంతా హరేస్సపది సంహృతకార్ముకజ్య
మాపృచ్ఛ్య రాఘవ మనుష్ఠితదేవకార్యం
నామాంక రావణశరాంకిత కేతుయష్టి
మూర్ధ్వం రథం హరిసహస్రయుజం నినాయ॥ ౧౦౩

రఘుపతిరపి జాతవేదో విశుద్ధాం ప్రగృహ్య ప్రియాం
ప్రియసుహృది విభీషణే సంగమయ్య శ్రియం వైరిణః
రవిసుతసహితేన తేనానుయాతస్ససౌమిత్రిణా
భుజవిజితవిమానరత్నాధిరూఢః ప్రతస్థే పురీం॥ ౧౦౪

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
రావణవధో నామ ద్వాదశస్సర్గః.

అతనిశిరములు ధరమీఁద ♦ నట్లుపడుటఁ । గనుఁగొనియు నశక్రిమ్మఱఁ ♦ దనువుతోడ
నతికికొనునను శంకతో ♦ నమరులపుడు । నమ్మకుండిరి తద్వధ ♦ నెమ్మనమున॥ ౧౦౧

అంతఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై ♦ యలరనున్న । రావణాంతకుమీఁద నిర్జరులవిరుల
వాన గురిసెను మదభార ♦ పక్షులలులు । దిక్కరికటంబులను వీడి ♦ దీనిఁ దగుల॥ ౧౦౨

చ॥ దివిజులకార్యమెంతయును ♦ దీర్చి గుణంబు నడించియున్న యా
ప్రవిమలు రాము నానతి పురందరు సారథి స్వర్గమేగ దా
నసపతిసాయకాళిఁ దన ♦ నామము చెక్కిన కేతుదండముం
బవనజవాశ్వముల్ పదులు ♦ వందలు గ్రాలు రథంబుఁ దోలుచున్॥ ౧౦౩

ఉ॥ పావకుఁ జొచ్చి శుద్ధయగు ♦ భామను జూచి పరిగ్రహించి యా
రావణు రాజ్యమందు గణరమ్యవిభీషణు మిత్రు నిల్పి సు
గ్రీవుఁ డతండు లక్ష్మణుఁడు ♦ ప్రీతిని గొల్చి మ వెంబడింప సం
భావితశక్తిఁ గాంచిన వి ♦ మానముపైఁ జనె రాముఁ డూరికిన్॥ ౧౦౪

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
రావణవధయను ద్వాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

త్రయోదశః సర్గః

—:o:—

అథాత్మనః శబ్దగుణం గుణజ్ఞః । పదం విమానేన విగాహమానః
రత్నాకరం వీక్ష్య మిథః స జాయాం । రామాభిధానో హరిరిత్యువాచ॥ ౧

వైదేహి పశ్యామలయాద్విభక్తం । మత్సేతునా ఫేనిలమంబురాశిం
ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్న । మాకాశమావిష్కృత చారుతారం॥ ౨

గురోర్యియక్షోః కపిలేన మేధ్యే । రసాతలం సంక్రమితే తురంగే
తదర్థముర్వీ మవదారయద్భిః । పూర్వైః కిలాయం పరివర్ధితో నః॥ ౩

గర్భం దధత్యర్కమరీచయోఽస్మా । ద్వివృద్ధిమత్రాశ్నువతే వసూని
అబింధనం వహ్నిమసౌ బిభర్తి । ప్రహ్లాదనం జ్యోతిరజన్యనేన॥ ౪

తాంతామవస్థాం ప్రతిపద్యమానం । స్థితం దశవ్యాప్య దిశో మహిమ్నా
విష్ణోరివాస్యా నవధారణీయ । మీదృక్తయా రూపమియత్తయా వా॥ ౫

నాభిప్రరూఢాంబురుహాసనేన । సంస్తూయమానః ప్రథమేన ధాత్రా
అముం యుగాంతోచిత యోగనిద్రః । సంహృత్య లోకాన్ పురుషోఽధిశేతే॥ ౬

పక్షచ్ఛిదా గోత్రభిదాత్తగంధాః । శరణ్యమేనం శతశో మహీధ్రాః
నృపా ఇవోపప్లవినః పరేభ్యో । ధర్మోత్తరం మధ్యమమాశ్రయంతే॥ ౭

రసాతలాదాదిభవేన పుంసా । భువః ప్రయుక్తోద్వహనక్రియాయాః
అస్యాచ్ఛమంభః ప్రలయప్రవృద్ధం । ముహూర్తవక్త్రాభరణం బభూవ॥ ౮

ముఖార్పణేషు ప్రకృతిప్రగల్భాః । స్వయంతరంగాధరదానదక్షః
అనన్యసామాన్య కలత్రవృత్తిః । పిబత్యసౌ పాయయతే చ సింధూః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

త్రయోదశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

శబ్దగుణయుక్తమై తన ♦ చరణమైన । నభమునందలి పరవిమా♦నంబునుండి
రామనామంపు హరి యంత♦రంగమందు । రమణికిట్లనె రత్నాక♦రంబుఁజూపి॥ ౧

సీతయది నాదుసేతువు ♦ చేతమలయ । గిరిపఱకుఁజీలుఫేనిల ♦ శరధిఁజూడు
మభ్రనదిచేతరెండు పా♦యలుగఁజీలి । ఎఱలుతారల శారదాం♦బరముఁబోలె॥ ౨

యజ్ఞదీక్షితు తమతండ్రి ♦ యజ్ఞహయము । కపిలుఁడుహరించి నాకలో♦కమునకరుగ
నద్దిగొనిరాఁగ మాపెద్ద ♦ లవనిఁద్రవ్వ । నెంతయునువార్ధి వర్ధిల్లె ♦ నిట్టులంద్రు॥ ౩

అమృతగర్భంబురవిరశ్మి ♦ లందునిచట । నమితరత్నాదిధనరాసు ♦ లమరునిచట
వారిచేవహ్నివర్ధిల్లి ♦ వఱలునిచట । మోదమిడుచంద్రుఁడన్జ్యోతి ♦ పుట్టెనిచట॥ ౪

వివిధరూపంబులనుదాల్చి ♦ వెలయునట్టి । దశదిశలనిండుమహిమచేఁ ♦ దనరునట్టి
విష్ణుఁబోలినయట్టి యీ♦విపులవార్ధి । యిట్టి దింతనివర్ణింప ♦ నెవరితరము॥ ౫

పూర్ణపురుషుఁడు జగములఁ ♦ బొలియఁజేసి । యోగనిద్రను జెంది యీ♦యుదధిమీఁద
నాభిపద్మాసనస్థుఁడౌ ♦ నలువపొగడ । హాయిగాఁబవ్వళించుఁ గ♦ల్పాంతమందు॥ ౬

రెక్కలనువజ్రిచెక్కినఁ ♦ దక్కమనము । గిరులువందలుగాదీని ♦ శరణుసొచ్చె
దాయభయమున రేండ్లు మ♦ధ్యమనృపాలు । శూరుధర్మాత్ముశరణంబు ♦ సొచ్చునట్లు॥ ౭

ఆదిపురుషుండు పాతాళ♦మందునుండి । భూనిమీఁదికిఁదెచ్చెడు ♦ భూమిసతికి
క్షణముమోమునుముసుంగు గాఁ ♦ గడుఁజెలంగెఁ । బ్రళయమునఁబొంగుదీనిపా ♦ వనజలంబు॥

సాజముగమోములర్పించు ♦ జాణలేర్లు । తనతరంగాధరములియ్య ♦ దక్షుఁడితఁడు
క్రోలుచునె తాను గ్రోలించు ♦ కొనెడునితని । మహితభోగంబనన్యసా♦మాన్య మరయ॥ ౯

ససత్త్వమాదాయ నదీముఖాంభః । సంమీలయంతో వివృతాననత్వాత్
అమీ శిరోభిస్తిమయః సరంధ్రై । రూర్ధ్వం వితన్వంతి జలప్రవాహాన్॥ ౧౦

మాతంగనక్రైః సహసోత్పతద్భి । ర్భిన్నాన్ ద్విధా పశ్య సముద్రఫేనాన్
కపోలసంసర్పితయా య ఏషాం । వ్రజంతి కర్ణక్షణచామరత్వం॥ ౧౧

వేలానిలాయ ప్రసృతా భుజంగా । మహోర్మివిస్ఫూర్జథునిర్విశేషాః
సూర్యాంశుసంపర్కసమృద్ధరాగై । ర్వ్యజ్యంత ఏతే మణిభిః ఫణస్థైః॥ ౧౨

తవాధరస్పర్ధిషు విద్రుమేషు । పర్యస్తమేతత్సహసోర్మివేగాత్
ఊర్ధ్వాంకురప్రోతముఖం కథంచిత్ । క్లేశాదపక్రామతి శంఖయూథం॥ ౧౩

ప్రవృత్తమాత్రేణ పయాంసి పాతు । మావర్తవేగాద్భ్రమతా ఘనేన
ఆభాతి భూయిష్ఠమయం సముద్రః । ప్రమథ్యమానో గిరిణేవ భూయః॥ ౧౪

దూరాదయశ్చక్రనిభస్య తన్వీ । తమాలతాలీవనరాజినీలా
ఆభాతి వేలా లవణాంబురాశే । ర్ధారానిబద్ధేవ కలంకరేఖా॥ ౧౫

వేలానిలైః కేతకరేణుభిస్తే । సంభావయత్యాననమాయతాక్షి
మామక్షమం మండనకాలహానే । ర్వేత్తీవ బింబాధరబద్ధతృష్ణం॥ ౧౬

ఏతే వయం సైకతభిన్నశుక్తి । పర్యస్తముక్తాపటలం పయోధేః
ప్రాప్తా ముహూర్తేన విమానవేగాత్ । కూలం ఫలావర్జితపూగమాలం॥ ౧౭

కురుష్వ తావత్కరభోరు పశ్చా । న్మార్గే మృగప్రేక్షిణి దృష్టిపాతం
ఏషా విదూరీభవతః సముద్రాత్ । సకాననా నిష్పతతీవ భూమిః॥ ౧౮

క్వచిత్పథా సంచరతే సురాణాం । క్వచిద్ఘనానాం పతతాం క్వచిచ్చ
యథావిధో మే మనసోఽభిలాషః । ప్రవర్తతే పశ్య తథా విమానం॥ ౧౯

అసౌ మహేంద్రద్విపదానగంధి । స్త్రిమార్గగావీచివిమర్దశీతః
ఆకాశవాయుర్దినయౌవనోత్థా । నాచామతి స్వేదలవాన్ముఖే తే॥ ౨౦

కరేణ వాతాయనలంబితేన । స్పృష్టస్త్వయా చండి కుతూహలిన్యా
ఆముంచతీవాభరణం ద్వితీయ । ముద్భిన్నవిద్యుద్వలయో ఘనస్తే॥ ౨౧

అమీ జనస్థానమపోఢవిఘ్నం । మత్వా సమారబ్ధనవోటజాని
అధ్యాసతే చీరభృతో యథాస్వం । చిరోజ్ఝితాన్యాశ్రమమండలాని॥ ౨౨

తెఱచియుండిననోళ్ళ న♦దీముఖాంబు । జలచరమ్ములునిండఁ ద♦త్క్షణమ మూసి
యింతిరో తిమింగిలములవె ♦ యెగయఁజిమ్మెఁ । దలలరంధ్రాల సలిలధా♦రలనుజూడు॥ ౧౦

సింధుఫేనము రెండుగాఁ ♦ జీలుగతిని । జలములోదూఁకునీటి యే♦న్గులనుగంటె
యొక్కక్షణమాత్రమదె వాని ♦ చెక్కిళులను । నుఱుఁగుఁ గన్పట్టెఁ గర్ణచా♦మరములట్లు॥ ౧౧

ఉదధితీరానిలముఁగ్రోలి ♦ మెదలుపాము । లచ్చుపుగఁబొంగుతరఁగల ♦ యట్టులుండ
భానుకిరణాళి నెంతయుఁ ♦ బ్రజ్వరిల్లు । ఫణామణుల చేతఁదెలియంగఁ ♦ బడెనుగంటె॥ ౧౨

మొలకలకునంటియుండెడు ♦ ముఖములుంచు । శంఖతతియూర్మివేగాన ♦ సకియనీదు
వాతెఱలఁ గేరుమండెడు ♦ పవడములను । దాఁకివెన్కకుఁగష్టానఁ ♦ దరలెనదిగో॥ ౧౩

నీరములుద్రాగఁదొడఁగిన ♦ నీరదంబు । సుడిబడి యట్టెతిరుగఁ గాఁ ♦ జూచుటకును
మరలగిరిచేత వారిధి ♦ తఱువఁబడిన । పగిదిఁబోల్చెను గంటివే ♦ పడఁతిమిన్న॥ ౧౪

కడలికాన్పించె లోహచ♦క్రంబుపగిది । వేలతాళీతమాలవ ♦ నాళిచేత
నీలమై దానిమీఁదను ♦ నెగడుమండు । త్రుప్పుకైవడినతివరో ♦ యొప్పెఁజూడు॥ ౧౫

అధరబింబపుఁదృష్ణచే ♦ నాయతాక్షి । సైఁపఁగైసేఁత జాగను ♦ జాడ తెలిసె
ననఁగ వేలానిలంబు నీ♦యాస్యమునకుఁ । బొలుపుగూరిచె మొగిలిపు♦ప్పొడులఁగనుము॥ ౧౬

చిప్పముత్తెములిసుకపైఁ ♦ జెదరియున్న । పండ్లబరువునఁబూగాళి ♦ వంగియున్న
కడలియొడ్డు విమానవే♦గంబువలన । క్షణములోఁజేరఁగంటిమి ♦ కలికిమిన్న॥ ౧౭

తిరిగిచూడుము కలకంఠి ♦ హరిణనయన । యంతకంతకుదూరమౌ ♦ నబ్ధినుండి
వెడలివచ్చినయట్టులీ ♦ యడవితోడి । పుడమియింతఁగమనకుఁ గ♦న్పడఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

ఒక్కతఱిసురమార్గాన ♦ నొక్కతూఱి । వారిదపుదారినొకసారి ♦ పక్షులరుగు
త్రోవనేనెట్లుకోరినఁ ♦ బోవునట్లు । చూచితె విమానరాజంబు ♦ సుగుణనిలయ॥ ౧౯

ఇంద్రగజమదగంధంబు ♦ నెలమిఁదాల్చి । యభ్రగంగోర్మికల చల్ల♦నైనగాలి
మిట్టమధ్యాహ్నమిప్పుడు ♦ మెలఁతనీదు । వదనమంటిన స్వేదల♦వంబులానె॥ ౨౦

జాలమునునుండిహస్తంబుఁ ♦ జాచివేడ్క । మొగిలు నీవంట దానిలోఁ ♦ బొదలుమెఱుపు
వలయుగతినుంటఁదోఁచెను ♦ వెలఁదినీకుఁ । గ్రొత్తతొడవు మఱొక్కటి ♦ గూర్చెననఁగ॥ ౨౧

విగతభయము జనస్థాన ♦ విపినమనుచు । నెఱఁగిమౌనులు చిరముగ ♦ నెడలియున్న
స్వాశ్రమమ్ములఁజేరి ప♦ర్ణాలయములఁ । గ్రొత్తగాఁగట్టుచున్నారు ♦ కొమ్మకంటె॥ ౨౨

సైషా స్థలీ యత్ర విచిన్వతా త్వాం । భ్రష్టం మయా నూపురమేకముర్వ్యాం
అదృశ్యత త్వచ్చరణారవింద । విశ్లేషదుఃఖాదివ బద్ధమౌనం॥ ౨౩

త్వం రక్షసా భీరు యతోఽపనీతా । తం మార్గమేతాః కృపయా లతా మే
అదర్శయన్వక్తుమశక్నువంత్యః । శాఖాభిరావర్జితపల్లవాభిః॥ ౨౪

మృగ్యశ్చ దర్భాంకురనిర్వ్యపేక్షా । స్తవాగతిజ్ఞం సమబోధయన్మాం
వ్యాపారయంత్యో దిశి దక్షిణస్యా । ముత్పక్ష్మరాజీని విలోచనాని॥ ౨౫

ఏతద్గిరేర్మాల్యవతః పురస్తా । దావిర్భవత్యంబరలేఖిశృంగం
నవంపయో యత్ర ఘనైర్మయా చ । త్వద్విప్రయోగాశ్రుసమం విసృష్టం॥ ౨౬

గంధశ్చ ధారాహతపల్వలానాం । కాదంబమర్ధోద్గతకేసరం చ
స్నిగ్ధాశ్చ కేకాః శిఖినాం బభూవు । ర్యస్మిన్నసహ్యాని వినా త్వయా మే॥ ౨౭

పూర్వానుభూతం స్మరతా చ యత్ర । కంపోత్తరం భీరు తవోపగూఢం
గుహావిసారీణ్యతివాహితాని । మయా కథంచిద్ఘనగర్జితాని॥ ౨౮

ఆసారసిక్తక్షితిబాష్పయోగా । న్మామక్షిణోద్యత్ర విభిన్నకోశైః
విడంబ్యమానా నవకందలైస్తే । వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః॥ ౨౯

ఉపాంతవానీరవనోపగూఢా । న్యాలక్ష్యపారిప్లవసారసాని
దూరావతీర్ణా పిబతీవ ఖేదా । దమూని పంపాసలిలాని దృష్టిః॥ ౩౦

అత్రావియుక్తాని రథాంగనామ్నా । మన్యోన్యదత్తోత్పలకేసరాణి
ద్వంద్వాని దూరాంతరవర్తినా తే । మయా ప్రియే సస్పృహమీక్షితాని॥ ౩౧

ఇమాం తటాశోకలతాం చ తన్వీం । స్తనాభిరామస్తబకాభినమ్రాం
త్వత్ప్రాప్తిబుద్ధ్యా పరిరబ్ధుకామః । సౌమిత్రిణా సాస్రమహం నిషిద్ధః॥ ౩౨

అమూర్విమానాంతరలంబినీనాం । శ్రుత్వా స్వనం కాంచనకింకిణీనాం
ప్రత్యుద్వ్రజంతీవ ఖముత్పతంత్యో । గోదావరీసారసపంక్తయస్త్వాం॥ ౩౩

ఏషా త్వయా పేశలమధ్యయాపి । ఘటాంబుసంవర్ధితబాలచూతా
ఆహ్లాదయత్యున్ముఖకృష్ణసారా । దృష్టా చిరాత్పంచవటీ మనో మే॥ ౩౪

అత్రానుగోదం మృగయానివృత్త । స్తరంగవాతేన వినీతఖేదః
రహస్త్వదుత్సంగనిషణ్ణమూర్ధా । స్మరామి వానీరగృహేషు సుప్తః॥ ౩౫

ఊడిపడినీదుచరణాబ్జ ♦ యోగరహిత । మాట దుఃఖమ్ముచే మాన♦మందినట్టు
లున్న నీనూపురంబును ♦ గన్నులారఁ । గాంచినస్థల మ్మిదేనమ్మ ♦ కంజనయన॥ ౨౩

నిన్ను దనుజుఁడు గొనిచన్న ♦ తెన్నుఁజెప్పఁ । జాలకుండెడు నీలతల్ ♦ శాఖలందు
వంగి వ్రేల్చిన బోలెడు ♦ పల్లవముల । నద్దెసను జూపె దయతో భ♦యస్వభావ॥ ౨౪

ఆఁడుజింకలుగూడ ద♦ర్భాంకురముల । వీడి దక్షిణదిక్కున ♦ వీక్షణములఁ
బఱపియెత్తినరెప్పల ♦ పంక్తితోడఁ । దెలిపె నీజాడ నెఱుఁగక ♦ తిరుగు నాకు॥ ౨౫

అదిగో శిఖరంబు గగనంబు ♦ నంటుచుండు । మాల్యవంతము చూడుము ♦ మగువ యిచట
నేను నినుఁబాసి కన్నుల ♦ నీరు గురియఁ । గురిసెను తోడ జలదముల్ ♦ గ్రొత్తనీరు॥ ౨౬

వర్షధారాహతంబగు ♦ పడియలందుఁ । గల్గుగంధంబు సఱవిచ్చు ♦ కడిమి పూలు
నెమలికేకారవంబులు ♦ నీవులేమి । నెంతయునసహ్యమైతోఁచె ♦ నిచట నాకు॥ ౨౭

కంపమునమున్న నీవునన్ ♦ గౌఁగిలించు । కొన్న సంగతి స్మరియించు ♦ కొన్న నేను
దాళఁజాలుదునెట్టులు ♦ తరళనేత్ర । గిరిగుహలఁబర్వుమండెడు ♦ ఘనరవములకును॥ ౨౮

వానచేభూమిఁబొడమిన ♦ బాష్పమంది । యెఱ్ఱ యిచ్చటఁగల క్రొత్త ♦ యరఁటిమొగ్గ
లతివ నీపెండ్లిపొగ నెఱ్ఱ♦నైన కనుల । ననుకరించుచుఁ బీడించె ♦ ననుఁగరమ్ము॥ ౨౯

గట్టునను జేపవనములు ♦ గప్పియున్న । పఱచు కొంగలుకొంత క♦న్పడుచునున్న
పంప పైదూరమందుండి ♦ వ్రాలెనాదు । చూడ్కి తన్నీరములఁద్రావు ♦ మాడ్కి శ్రమను॥

ఈసరసిలో నియుత్పల ♦ కేసరములఁ । గూర్మినన్యోన్యము నమర్చి ♦ కొనుచు విడని
కోకమిథునాళి నెంతయుఁ ♦ గూర్మిఁగంటి । నీకు దూరమ్ముగా నుంట ♦ నెలఁత మున్ను॥ ౩౧

సన్నదై పూలగుత్తుల ♦ జనులవాలు । తీరపుటశోకశాఖను ♦ దీనిఁగాంచి
చిక్కితీవనియక్కునఁ ♦ జేర్పఁబోవఁ । గంటనీర్వెట్టి యాపె ల♦క్ష్మణుఁడు నన్ను॥ ౩౨

ఇవ్విమానంబున నువ్రేలి ♦ యింపునింపు । పైడిగంటలసడివిని ♦ పైకినెగసెఁ
జూరు గోదావరీతీర ♦ సారసములు । నినునెదుర్కొన వచ్చెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౩౩

నీవు తనుమధ్య కడవతో ♦ నీరువోసి । కూర్మిఁబెంచిన మామిడి ♦ గున్న యున్న
యెత్తిమోముల గను కృష్ణ ♦ మృగములున్న । పంచవటి చూడ నెక్కుడు ♦ ప్రమదమిడియె॥

తలఁపునకు వచ్చెనిదిగో గో♦తమితటంబు । మాని యిట వేఁట వీచికా ♦ మారుతముల
నెళవిఁబడలికఁ బాపి ♦ యింటనొంటి । నీదు తొడమీఁద దలనిడి ♦ నిద్రగనుట॥ ౩౫

భ్రూభేదమాత్రేణపదాన్మఘోనః । ప్రభ్రంశయాంయో నహుషంచకార
తస్యావిలాంభఃపరిశుద్ధిహేతో ర్భౌమోమునేః స్థానపరిగ్రహోయం॥ ౩౬

త్రేతాగ్నిధూమాగ్రమనిన్ద్యకీర్తే । స్తస్యేదమాక్రాంతవిమానమార్గం
ఘ్రాత్వాహవిర్గంధిరజోవిముక్తః । సమశ్నుతే మేలఘిమానమాత్మా॥ ౩౭

ఏతన్మునేర్మానినిశాతకర్ణేః । పంచాప్సరోనామవిహారవారి
ఆభాతిపర్యంతవనంవిదూరా । న్మేఘాంతరాలక్ష్యమివేందుబింబం॥ ౩౮

పురాసదర్భాంకురమాత్రవృత్తి । శ్చరన్మృగైఃసార్థమృషిర్మఘోనా
సమాధిభీతేనకిలోపనీతః । పంచాప్సరోయౌవనకూటబంధం॥ ౩౯

తస్యాయమంతర్హితసౌధభాజః । ప్రసక్తసంగీతమృదంగఘోషః
వియద్గతఃపుష్పకచంద్రశాలాః । క్షణంప్రతిశ్రున్ముఖరాఃకరోతి॥ ౪౦

హవిర్భుజామేధవతాంచతుర్ణాం । మధ్యేలలాటంతపసప్తసప్తిః
అసౌతపస్యత్యపరస్తపస్వీ । నామ్నాసుతీక్ష్ణశ్చరితేనదాంతః॥ ౪౧

అముంసహాసప్రహితేక్షణాని । వ్యాజార్ధసందర్శితమేఖలాని
నాలంవికర్తుంజనితేంద్రశంకం । సురాంగనావిభ్రమచేష్టితాని॥ ౪౨

ఏషోక్షమాలావలయంమృగాణాం । కండూయితారంకుశసూచిలావం
సభాజనేమేభుజమూర్ధ్వబాహుః । సవ్యేతరంప్రాధ్వమితః ప్రయుంక్తే॥ ౪౩

వాచంయమత్వాత్ప్రణతింమమైష । కంపేనకించిత్ప్రతిగృహ్యమూర్ధ్నః
దృష్టింవిమానవ్యవధానముక్తాం । పునఃసహస్రార్చిషిసన్నిధత్తే॥ ౪౪

అదఃశరణ్యంశరభంగనామ్న । స్తపోవనం పావనమాహితాగ్నేః
చిరాయసంతర్ప్యసమిద్భిరగ్నిం । యోమంత్రపూతాంతనుమప్యహౌషీత్॥ ౪౫

ఛాయావినీతాధ్వ పరిశ్రమేషు । భూయిష్ఠసంభావ్య ఫలేష్వమీషు
తస్యాతిథీనామధునాసపర్యా । స్థితాసు పుత్రేష్వివపాదపేషు॥ ౪౬

ధారాస్వనోద్గారిద రీముఖోసౌ । శృంగాగ్ర లగ్నాంబుదవప్రపంకః
బధ్నాతిమే బంధురగాత్రిచక్షు । ర్దృప్తః కకుద్మాని వచిత్రకూటః॥ ౪౭

ఏషాప్రసన్నస్తిమితప్రవాహా । సరిద్విదూరాంతరభావతన్వీ
మందాకినీభాతినగోపకంఠే । ముక్తావలీకంఠగతేవభూమేః॥ ౪౮

ఎవఁడుబొమముడిమాత్రాన ♦ నింద్రపదవి । నుండిజార్చెనో నహుషుని ♦ దుండగీని
నెవఁడుకలుషాంబుశుద్ధికి ♦ హేతువగునో । యట్టిమానికి నిభ్భువి ♦ యాశ్రమంబు॥ ౩౬

అయ్యగస్త్యుఁడు నిర్మల ♦ యశుఁడువేల్పు । హవ్యగంధంబుతోవచ్చు ♦ యభ్రయాన
మంటి త్రేతాగ్నిధూమాగ్ర ♦ మస్మదాత్మఁ । దేల్చె సత్వగుణంబులో ♦ దుల్చిరజము॥ ౩౭

శాతకర్ణుఁడు జలకేళి ♦ సలుపునట్టి । కొలనుపంచాప్సరంబిది ♦ గుణగణాఢ్య
చుట్టువనముంటదూరానఁ ♦ జూచుటకును । దోయదంబులనడిమి చం♦ద్రుగతిఁదోఁచె॥ ౩౮

లేతదర్భలెతినిమున్ను ♦ లేళ్ళఁగూడి । తిరుగునీతని నిప్పకు ♦ వెఱచిపఱి
యంపవచ్చినపంచాప్స ♦ రోబ్జముఖుల । యౌవనంబు నుపలఁజిక్కి ♦ నట్టినితండు॥ ౩౯

అకొ్కలనిలోనిసౌధంబు ♦ నందునుండి । యాతనిమృదంగవాద్య సం♦గీతరవము
చదలనంటుచుఁబుష్పక ♦ చంద్రశాల । లందుఁబ్రతిశబ్దములనీనె ♦ నిఁదువదన॥ ౪౦

ఇతఁడుమఱియొకతపసి జి♦తేంద్రియుండు । మాన్యతముఁడు సుతీక్ష్ణనా♦మంబువాఁడు
నలు దెసలనగ్నిమండఁగా ♦ నడుమనిలిచి । తపనుఁడులలాటము నుగాల్పఁ ♦ దపమొనర్చె॥ ౪౧

ఇంద్రునికిశంక గొల్పెడు ♦ నితనిమనముఁ । గలఁపఁజాలవు నవ్వుచూ♦పులునుగాని
కడఁగిమిషనఱచూపు మే♦ఖలలుగాని । స్వర్గకాంతల యేవిలా♦సములుగాని॥ ౪౨

అక్షమాలయొవలయమై ♦ యలరుచున్న । కుశలఁగోయఁగజింకల ♦ గోకుటకును
సాధనంబైనకుడిచేయి ♦ చాచెనిటకు । సత్కరింపఁగనూర్ధ్వభు♦జంపుమౌని॥ ౪౩

మౌననియమంబునీఋషి ♦ పూనియుంట । మత్ప్రణతి గైకొనెఁదలచి ♦ మస్తకంబు
నభ్రయానంబుచేఁగన్న ♦ యడ్డువాయఁ । గొలిచెదృష్టినివదల కే♦వెలుఁగఱేని॥ ౪౪

పూతమిదిశరభంగుత♦పోవనమ్ము । ఆర్తరక్షణుఁడిమ్మౌని ♦ యాహితాగ్ని
యింధనమ్ములఁజిరమగ్నిఁ ♦ దృప్తిపఱచి । నెమ్మిఁ వేల్చెను మంత్రపూ♦తమ్ముతనువు॥ ౪౫

ఇప్పుడిటశ్రమఁదమనీడ ♦ నెడలఁజేసి । తృప్తిగాఁబక్వఫలములఁ ♦ దినఁగనొసఁగు
నతిథిసత్కారమాతని ♦ యమలపుత్రు । లనఁగనొప్పెడుతరువుల ♦ యందునిలిచె॥ ౪౬

దరియెమోమటధారల ♦ ధ్వనియె తేన్పు । శృంగములెకొమ్ములగ్రానఁ ♦ జేరుమొగిలె
చెలఁగుకోరాటయడుసిట్లు ♦ చిత్రకూట । మగపడెవృషేంద్రమున బంధు♦రాంగిమాఁడు॥

దూరముననుంటసన్నగాఁ ♦ దోఁచుచుండి । నిలిచినిర్మలమౌనగశైల ♦ నికటమందుఁ
బాఱుమందాకినింజూడు ♦ పడఁతిమిన్న । ధరయకంఠగతమౌక్తికాల ♦ సరముఁబోలె॥ ౪౮

అయంసుజాతోను గిరంతమాలః । ప్రవాళమాదాయసుగంధియస్య
యవాంకురాపాండుకపోలశోభీ । మయావతంసః పరికల్పితస్తే॥ ౪౯

అనిగ్రహత్రాసవినీతసత్త్వ । మపుష్పలింగాత్ఫలబంధి వృక్షం
వనంతపః సాధనమేతదత్రే । రావిష్కృతోదగ్రతరప్రభావం॥ ౫౦

అత్రాభిషేకాయ తపోధనానాం । సప్తర్షిహస్తోద్ధృతహేమపద్మాం
ప్రవర్తయామాసకిలానసూయా । త్రిస్రోతసంత్ర్యంబకమౌళిమాలాం॥ ౫౧

వీరాసనైర్ధ్యానజుషామృషీణా । మమీసమధ్యాసితవేదిమధ్యాః
నివాతనిష్కంపతయా విభాంతి । యోగాధిరూఢా ఇవశాఖినోఽపి॥ ౫౨

త్వయాపురస్తాదుపయాచితోయః । సోయంవటః శ్యామఇతిప్రతీతః
రాశిర్మణీనామివగారుడానాం । సపద్మరాగః ఫలితోవిభాతి॥ ౫౩

క్వచిత్ప్రభాలేపిభిరింద్రనీలై । ర్ముక్తామయీ యష్టిరివానువిద్ధా
అన్యత్రమాలాసిత పంకజానా । మిందీవరైరుత్ఖచితాంతరేవ॥ ౫౪

క్వచిత్ఖగానాం ప్రియమానసానాం । కాదంబ సంసర్గవతీవ పంక్తిః
అన్యత్రకాలాగరుదత్తపత్రా । భక్తిర్భువశ్చందన కల్పితేవ॥ ౫౫

క్వచిత్ప్రభాచాంద్రమసీతమోభి । శ్ఛాయావిలీనైః శబలీకృతేవ
అన్యత్రశుభ్రాశరదభ్రలేఖా । రంధ్రేష్వివాలక్ష్యనభః ప్రదేశా॥ ౫౬

క్వచిచ్చకృష్ణోరగభూషణేవ । భస్మాంగరాగా తనురీశ్వరస్య
పశ్యానవద్యాంగి విభాతిగంగా । భిన్నప్రవాహాయమునాతరంగైః॥ ౫౭

సముద్రపత్న్యోర్జలసంనిపాతే । పూతాత్మనామత్ర కిలాభిషేకాత్
తత్త్వావబోధేన వినాపిభూయ । స్తనుత్యజాం నాస్తి శరీరబంధః॥ ౫౮

పురం నిషాదాధిపతేరిదంత । ద్యస్మిన్ మయామౌళి మణింవిహాయ
జటాసుబద్ధాస్వరుదత్సుమంత్రః । కైకేయి కామాః ఫలితాస్తవేతి॥ ౫౯

పయోధరైః పుణ్యజనాంగనానాం । నిర్విష్టహేమాంబుజరేణు యస్యాః
బ్రాహ్మం సరః కారణమాప్తవాచో । బుద్ధేరివావ్యక్త ముదాహరంతి॥ ౬౦

జలానియాతీర నిఖాతయూపా । వహత్యయోధ్యా మనురాజధానీం
తురంగమేధావభృథావతీర్ణై । రిక్ష్వాకుభిః పుణ్యతరీకృతాని॥ ౬౧

పర్వతమునచెంత నెంతయుఁ ♦ బరిమళించు । నీ తమాలంపుఁదలిరుచే ♦ నింతనీకు
భూషగల్పించితిని వెల్ల ♦ బుగ్గమీఁద । నెసఁగెడు యవాంకురంబట్టు ♦ లింపునింప॥ ౪౯

అత్రితపమునకిది సాధ ♦ నాశ్రమంబు । భయములేకయె మచ్చిక ♦ పడిమృగాళి
పూలులేకయె పండ్లిడి ♦ భూజపాళి । యతనిమహిమాతిశయమిందు ♦ వ్యక్తపఱచు॥ ౫౦

శూలియౌదలముత్యాల ♦ మాలయగుచు । హేమపద్మమ్ములను సప్త ♦ ఋషులు గోయ
నిచ్చునీగంగ ననసూయ ♦ యిచట మునుల । కలమిస్నానార్థమై ప్రవ ♦ హింపఁజేసె॥ ౫౧

గాలిలేమి నొకింతయుఁ ♦ గదలకుండ । వేదిమధ్యము జెన్నారు ♦ వృక్షగణము
లచలవీరాసనమున యో ♦ గాధిరూఢు । లైనమునిశతులను బోలె ♦ నతివ చూడు॥ ౫౨

మున్ను నీచేత సేవను ♦ గన్నవటము । శ్యామనామముసత్ఫల ♦ సహితమగుచుఁ
బద్మరాగాలఁగూడిన ♦ పచ్చరాళ్ల । రాశియో యన రాజిల్లె ♦ రమణి కంటె॥ ౫౩

నిర్మలప్రభలీనెడు ♦ నీలమణుల । నొనరు ముత్యాలసరమట్టు ♦ లొక్కచోట
నుత్పలమ్ములతోఁగూడి ♦ యుల్లసిల్లు । చుండు వెలిదమ్మిదండయ ♦ ట్లొక్కచోట॥ ౫౪

కృష్ణహంసలతోడ సం ♦ కీర్ణమైన । యుత్తమమరాళపంక్తియ ♦ ట్లొక్కచోటఁ
బత్రముల్ నల్లయగరుచే ♦ వ్రాయఁబడిన । నొప్పుచందనభూమియ ♦ ట్లొక్కచోట॥ ౫౫

నీడలందలిచీఁకటుల్ ♦ నెఱయ మెఱయు । చుండు చంద్రికపంబట్టు ♦ లొక్కచోట
నడిమిసందులనింగి క ♦ న్పడఁగనగు । చున్నశరదంబుదాళి య ♦ ట్లొక్కచోట॥ ౫౬

వెల్లబూడిదె పూఁతపై ♦ నల్లత్రాఁచు । లున్నశంకరుతనువట్టు ♦ లొక్కచోట
నీలయమునానదీ తరం ♦ గాళిఁగలసి । పాఱుగంగానదినిజూడు ♦ పావనాంగి॥ ౫౭

గంగయమునయుఁగలియు నీ ♦ సంగమమునఁ । గ్రుంకులిడునట్టి పుణ్యాత్మ ♦ కోటులకును
దనువు లెడలిన దేహబం ♦ ధములుమరలఁ । గలుగనేరవు తత్త్వంబు ♦ తెలియకున్న॥ ౫౮

ఇది నిషాదాధిపతిపురం ♦ బింతి నేను । దీనిమకుటంబు జడల బం ♦ ధింపఁజూచి
కైకనీకోర్కిసఫలతఁ ♦ గాంచెనంచు । సచివుఁడు సుమంత్రుఁడేడ్చిన ♦ స్థలము నుమ్ము॥ ౫౯

సరయువిది పూతదీనికి ♦ జన్మభూమి । యక్షకాంతలకుచములు ♦ హాటకాబ్జ
రజమనుభవించు బ్రాహ్మస ♦ రంబటంచు । నాప్తవరులంద్రు బుద్ధిక ♦ వ్యక్తమట్లు॥ ౬౦

తటులనాటిన యూప సం ♦ తతుల నొప్పి । వాజిమేధావభృథము ని ♦ క్ష్వాకుకులుల
సలుపఁగాఁ బావనంబైన ♦ జలముతోడఁ । దనరి ప్రవహించె నిది రాజ ♦ ధానినంటి॥ ౬౧

యాం సైకతోత్సంగ సుఖోచితానాం । ప్రాజ్యైః పయోభిః పరివర్ధితానాం
సామాన్యధాత్రీమివమానసం మే । సంభావయత్యుత్తరకోసలానాం॥ ౬౨

సేయంమదీయా జననీవ తేన । మాన్యేనరాజ్ఞా సరయూర్వియుక్తా
దూరేవసంతం శిశిరానిలైర్మాం । తరంగహస్తైరుపగూహతీవ॥ ౬౩

విరక్తసంధ్యాకపిశంపురస్తా । ద్యతోరజః పార్థివముజ్జిహీతే
శంకేహనూమత్కథితప్రవృత్తిః । ప్రత్యుద్గతోమాం భరతః ససైన్యః॥ ౬౪

అద్ధాశ్రియం పాలితసంగరాయ । ప్రత్యర్పయిష్యత్యనఘాం ససాధుః
హత్వానివృత్తాయమృధేఖరాదీ౯ । సంరక్షితాంత్వామివలక్ష్మణోమే॥ ౬౫

అసౌపురస్కృత్యగురుంపదాతిః । పశ్చాదవస్థాపితవాహినీకః
వృద్ధైరమాత్యైఃసహచీరవాసా । మామర్ఘ్యపాణిర్భరతోభ్యుపైతి॥ ౬౬

పిత్రానిసృష్టాంమదపేక్షయాయః । శ్రియంయువాప్యంకగతామభోక్త్వా
ఇయంతివర్షాణితయాసహోగ్రం । మభ్యస్యతీవవ్రతమాసిధారం॥ ౬౭

ఏతావదుక్తవతిదాశరథౌతదీయా । మిచ్ఛాంవిమానమధిదేవతయావిదిత్వా
జ్యోతిష్పథాదవతతారసవిస్మయాభి । రుద్వీక్షితంప్రకృతిభిర్భరతానుగాభిః॥ ౬౮

తస్మాత్పురస్సరవిభీషణదర్శితేన । సేవావిచక్షణహరీశ్వరదత్తహస్తః
యానాదవాతరదదూరమహీతలేన । మార్గేణభంగిరచితస్ఫటికేనరామః॥ ౬౯

ఇక్ష్వాకువంశగురవేప్రయతఃప్రణమ్య । సభ్రాతరంభరతమర్ఘ్యపరిగ్రహాంతే
పర్యశ్రురస్వజతమూర్ధనిచోపజఘ్రౌ । తద్భక్త్యపోఢపితృరాజ్యమహాభిషేకే॥ ౭౦

శ్మశ్రుప్రవృద్ధిజనితాకృతివిక్రియాంశ్చ । ప్లక్షా౯ప్రరోహజటిలానివమంత్రివృద్ధా౯
అన్వగ్రహీత్ప్రణమతఃశుభదృష్టిపాతై । ర్వార్తానుయోగమధురాక్షరయాచవాచా॥

దుర్జాతబంధురయమృక్షహరీశ్వరోమే । పౌలస్త్యఏషసమరేషుపురఃప్రహర్తా
ఇత్యాదృతేనకథితౌరఘునందనేన । వ్యుత్క్రమ్యలక్ష్మణముఖౌభరతోవవందే॥ ౭౨

సౌమిత్రిణాతదనుసంససృజేసచైన । ముత్థాప్యనమ్రశిరసంభృశమాలిలింగ
రూఢేంద్రజిత్ప్రహరణవ్రణకర్కశేన । క్లిశ్యన్నివాస్యభుజమధ్యమురఃస్థలేన॥ ౭౩

రామాజ్ఞయాహరిచమూపతయస్తదానీం । కృత్వామనుష్యవపురారురుహుర్గజేంద్రా౯
తేషుక్షరత్సుబహుధామదవారిధారాః । శైలాధిరోహణసుఖాన్యుపలేభిరేతే॥ ౭౪

సైకతోత్సంగమునసౌఖ్య ♦ చయముగాంచి । యతిశయంబుగఁబెరిగి ప♦యస్సమృద్ధి
వఱలునుత్కలకోసల ♦ ప్రభులకెల్ల । నెంతయుసమానధాత్రిగా ♦ నెంతుదీని॥ ౬౨

మాన్యన్నృపుఁబాపినట్టి మ♦న్మాతవోలె । నురుకృపనునన్ను దూరమం♦దుండఁగాని
సరయువిడిచల్లగాలితో ♦ నరతరంగ । హస్తములఁగౌఁగిలించిన ♦ యట్లుతోఁచె॥ ౬౩

ఎదుటలేచెడుభూరజం ♦ బెట్టిగాను । సంజకెంజాయవలెనుంట ♦ నాంజనేయుఁ
డెఱుఁగఁదెల్పిన విని నన్ను ♦ నెదురుకొనఁగ । వచ్చెననియెంతు భరతుండు ♦ బలముఁగూడి॥

దురమునఖరాదులనుజంపి ♦ మరలునాకు । నెలమినినుఁగాచిలక్ష్మణుం ♦ డిచ్చినట్లు
ప్రతినదీర్చిననాకు ని♦ర్మలపుసిరిని । సాధువౌభరతుండిడు ♦ సత్యముగను॥ ౬౫

వెంటవృద్ధులసచివుల ♦ వెనుకసేన । ముందుగురునిడియర్ఘ్యంబుఁ ♦ బూనిచేత
వల్కలంబులుదాలిచి ♦ భరతుఁడడిగొ । యెదురుకొనఁబాదచారియై ♦ యేగుదెంచె॥ ౬౬

ననుఁదలంచియెతోడనున్న ♦ జనకుఁడిడిన । ననుభవింపఁడు పడుచువాఁ♦డయ్యుసిరిని
నతికఠినమైనయసిధార ♦ యనెడువ్రతము । నిన్నియేండ్లాయెతోసల్పు ♦ చున్నయట్లు॥

ఇట్లువచియించురాముని ♦ యిచ్చనెఱిఁగి । భరతువెంబడిలోకు ల♦బ్బురముతోడఁ
గనుఁగొనుచునుండ దివినుండి ♦ గగనయాన । మునువిమానాధిదేవత ♦ భువికిదింపె॥ ౬౮

ముందటవిభీషణుఁడునిల్చి ♦ భూమిఁదటిపు । పటికరాతెట్లమార్గంబు ♦ భక్తిఁజూప
సేవమెప్పించుసుగ్రీవు ♦ చేయిపట్టి । రాఘవుఁడుడిగ్గెను విమాన ♦ రాజమపుడు॥ ౬౯

సలిపెవందనమిక్ష్వాకు ♦ కులగురునకుఁ । బడసియర్ఘ్యంబుఁగౌఁగిట ♦ భరతుఁజేర్చి
కనులనీరొల్కమూర్కొనెఁ ♦ దనకుఁగాను । జనకరాజ్యాభిషేకంబుఁ ♦ గొననిశిరము॥

కరముఁబెరిగినశ్మశ్రులఁ ♦ గాంచివికృతి । వ్రేలునూడలప్లక్ష వృ♦క్షాలఁబోలు
వృద్ధసచివులుభక్తితో ♦ వినతులైనఁ । గూర్మిఁగని మంజువాక్కులఁ ♦ గుశలమరసె॥ ౭౧

ఈతఁడాప్తుండు ఋక్షక♦పీశ్వరుండు । ఇతఁడుపౌలస్త్యుఁ డనిమొన ♦ నేఁచువీరుఁ
డనుచురఘునందనుఁడు గొని♦యాడ భరతుఁ । డెరఁగెవారికిలక్ష్మణుఁ♦ డొలఁగియపుడు॥

భరతుఁడావల లక్ష్మణుఁ ♦ దతిసిశిరము । వాల్చనతఁడెత్తి యింద్రజి♦త్ప్రహరణములఁ
గఠినమైనట్టియురమునఁ ♦ గౌఁగిలించె । నతనివక్షమునొప్పించు ♦ నట్లుతోఁప॥ ౭౩

కపిచమూపతితతులు రా♦ఘవునియాజ్ఞ । నెక్కెగజముల మానవా♦కృతులతోడ
వానిపైనుండిమదధార ♦ పడుచునుండ । ఘననగారోహణసుఖంబు ♦ ననుభవించె॥ ౭౪

సానుప్లవః ప్రభురపి క్షణదాచరాణాం । భేజేరథాన్ దశరథప్రభవానుశిష్టః
మాయావికల్పరచితైరపియేతదీయై । ర్న స్యందనైస్తులితకృత్రిమభక్తిశోభాః॥ ౭౫

భూయస్తతో రఘుపతిర్విలసత్పతాక । మధ్యాస్త కామగతిసావరజో విమానం
దోషాతనంబుధబృహస్పతియోగదృశ్య । స్తారాపతిస్తరలవిద్యుదివాభ్రబృందం॥ ౭౬

తత్రేశ్వరేణజగతాం ప్రళయాదివోర్వీం । వర్షాత్యయేనరుచమభ్రఘనాదివేందోః
రామేణమైథిలసుతాందశకంఠకృచ్ఛ్రాత్ । ప్రత్యుద్ధృతాంధృతిమతీంభరతో వవందే॥

లంకేశ్వరప్రణతిభంగదృఢవ్రతంత
ద్వంద్యంయుగంచరణయోర్జనకాత్మజాయాః
జ్యేష్ఠానువృత్తిజటిలంచశిరోస్యసాధో
రన్యోన్యపావనమభూదుభయంసమేత్య॥ ౭౭

క్రోశార్ధంప్రకృతిపురఃసరేణగత్వా
కాకుత్స్థః స్తిమితజవేనపుష్పకేణ
శత్రుఘ్నప్రతివిహితోపకార్యమార్యః
సాకేతోపవనముదారమధ్యువాస॥ ౭౮

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ దండక
ప్రత్యాగమనోనామ త్రయోదశస్సర్గః

రాముపనుపున రాక్షస♦రాజుగూడ । ననుచరులతోడ రథముల ♦ నధివసించె
నెంతమాయాకళలచేత ♦ నెసఁగుచున్నఁ । దాశరథ్యాను వీనికిఁ ♦ దనరథములు॥ ౭౫

గంజమించుల మించెడు ♦ జలదతతిని । బుధగురులతోడి చంద్రుండు ♦ వోలెమరలఁ
గామగతినొప్పు ధ్వజముల♦గ్రాలునభిని । యానమెక్కెను రాముఁడు ♦ సానుజుండు॥ ౭౬

ప్రళయమందుండి ధరను వ♦రాహమూర్తి । శరదృతువు మేఘములనుండి♦ చంద్రకాంతిఁ
గాచుగతిరాముఁ డద్దశ♦కంఠునుండి । కాచిన నధీరకరఁగెను ♦ కైకకొడుకు॥ ౭౭

చ॥ ప్రణతులుసేయ రావణుని ♦ భంగమొనర్చు దృఢవ్రతంబుతో
జనులకువంద్యమైచెలఁగు ♦ జానకి పాదయుగంబు శ్రేష్ఠ జ్యే
ష్ఠునిగతి దట్టమై తనరు♦చుండు జడల్ ధరియించియున్న య
య్యనఘు శిరంబునుంగలసి ♦ యయ్యెఁ బరస్పరముల్ పవిత్రముల్ ॥ ౭౮

సీ॥ భూమిపై నుండఁ ♦ మోదంబుతోఁ బొంగి । జనులు గుంపులుగూడి ♦ చనుచునుండ
మీఁదనభంబుపై ♦ మిసిమికాంతులతోడఁ । గ్రాలుచుండెడు పుష్ప♦కంబునందు
సానంద మునమంద ♦ యానమొప్పారఁగాఁ । దానఱకోసెడు ♦ దారిఁగడచి
శత్రుఘ్నరచితమై ♦ చాల నొప్పుచునుండు । పటమండపమ్ముల ♦ భవ్యమైన
గీ॥ యతులసాకేత పురవరో♦ద్యానసీమ
వచ్చివిడిసెను గాకుత్స్థ♦వంశదీప
మై వెలింగెడునట్టి స♦త్యానువర్తి
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామ ♦ చంద్రమూర్తి॥ ౭౯

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశ
ంబునందు దండకప్రత్యాగమనంబను త్రయో
దశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్దశః సర్గః

—:o:—

భర్తుః ప్రణాశాదథ శోచనీయం । దశాంతరం తత్ర సమం ప్రపన్నే
అపశ్యతాం దాశరథీ జనన్యౌ । ఛేదాదివోపఘ్నతరోర్వ్రతత్యౌ॥ ౧

ఉభావుభాభ్యాం ప్రణతౌ హతారీ । యథాక్రమం విక్రమశోభినౌ తౌ
విస్పష్టమస్రాంధతయా న దృష్టౌ । జ్ఞాతౌ సుతస్పర్శసుఖోపలంభాత్॥ ౨

ఆనందజః శోకజమశ్రుబాష్ప । స్తయోరశీతం శిశిరో బిభేద
గంగాసరయ్వోర్జలముష్ణతప్తం । హిమాద్రినిష్యంద ఇవావతీర్ణః॥ ౩

తే పుత్రయోర్నైరృతశస్త్రమార్గా । నార్ద్రానివాంగే సదయం స్పృశంత్యౌ
అపీప్సితం క్షత్రకులాంగనానాం । న వీరసూశబ్దమకామయేతాం॥ ౪

క్లేశావహా భర్తురలక్షణాహం । సీతేతి నామ స్వముదీరయంతీ
స్వర్గప్రతిష్ఠస్య గురోర్మహిష్యా । వభక్తిభేదేన వధూర్వవందే॥ ౫

ఉత్తిష్ఠ వత్సే నను సానుజోసౌ । వృత్తేన భర్తా శుచినా తవైవ
కృచ్ఛ్రం మహత్తీర్ణ ఇతి ప్రియార్హాం । తామూచతుస్తే ప్రియమప్యమిథ్యా॥ ౬

అథాభిషేకం రఘువంశకేతోః । ప్రారబ్ధమానందజలైర్జనన్యోః
నివర్తయామాసురమాత్యవృద్ధా । స్తీర్థాహృతైః కాంచనకుంభతోయైః॥ ౭

సరిత్సముద్రాన్ సరసీశ్చ గత్వా । రక్షఃకపీంద్రైరుపపాదితాని
తస్యాపతన్మూర్ధ్ని జలాని జిష్ణో । ర్వింధ్యస్య మేఘప్రభవా ఇవాపః॥ ౮

తపస్వివేషక్రియయాపి తావ । ద్యః ప్రేక్షణీయః సుతరాం బభూవ
రాజేంద్రనేపథ్యవిధానశోభా । తస్యోదితాసీత్పునరుక్తదోషా॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

చతుర్దశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

పాఁపుగా నున్న వృక్షంబుఁ ♦ బాసినట్టి । తీఁగెలనుబోలె భర్తృవి♦యోగజనిత
శోకమున నున్న తల్లులఁ ♦ జూచిరొకట । రామలక్ష్మణు లంత సా♦రామమందు॥ ౧

అరులఁ దెగటార్చి శౌర్యాన ♦ నలరుపుత్రు । లిర్వురును మ్రొక్కి తల్లుల ♦ కిర్వురకును
గరము నీరొల్కు కనులకుఁ ♦ గానరాక । తనుజసంస్పర్శసుఖముచేఁ ♦ గనఁగనైరి॥ ౨

హిమగిరిఁ గరంగి పాఱెడు ♦ హిమఝరంబు । లుష్ణగంగానదీ సర♦యూజలములఁ
బాపుగతి వారి శోకోష్ణ ♦ బాష్పములను । హర్షశీతాశ్రువులు వాపె ♦ నద్భుతముగ॥ ౩

దనుజశస్త్రవ్రణంబు లా♦త్మజులనంటు । తల్లులకుఁ బచ్చిపుండ్లుగాఁ ♦ దాఁకుటయును
క్షత్రసతులెల్లఁ గాంక్షించు ♦ శబ్దమైన । వీరసూపదమునఁ గోర్కె ♦ వారికడలె॥ ౪

పతికిఁ గష్టంబు గూర్చెడు ♦ పాపచరిత । సీత నేనని పేరును ♦ జెప్పికొనుచు
దివిఁ జనిన మామ పట్టపు ♦ దేవులకును । సమశివలభక్తిఁ గోడలు ♦ సలిపె నతి॥ ౫

లెమ్ము కోడల నీనువ్వృ♦త్తమ్మెకాదె । తమ్మతోఁ గూడఁ బతిని దుః♦ఖమ్మునుండి
దాఁటఁజేసినదనుచుఁ ద♦థ్యంపుఁ బ్రియము । వారు ప్రియార్హురాలితోఁ ♦ బలికిరంత॥ ౬

ఆదితల్లుల హర్షబా♦ష్పాళిగాఁగ । స్వర్ణఘటములఁ దీర్థంపు ♦ సలిలములను
వృద్ధసచివులు రఘువంశ ♦ వీరమణికి । సల్పిరభిషేక మెంతయు ♦ సంతసమున॥ ౭

కపిదనుజనాయకుల్ చని ♦ కడలనుండి । తెచ్చిన సముద్రసరసీన♦దీజలములు
గురిసె జయశీలు రాముని ♦ శిరము మీఁద । శరదములు నీరు వింధ్యపైఁ ♦ గురియునట్లు॥ ౮

తాపసుల వేషము నుదాను ♦ దాల్చినపుడె । యెంతయో చూడ నందమై ♦ యొసఁగినట్టి
శ్రీరామచంద్రున కెన్నఁగా ♦ రాజచంద్ర । వేషమంతయుఁ బునరుక్తి ♦ దోషమయ్యె॥ ౯

సమౌలరక్షోహరిభిః ససైన్య । స్తూర్యస్వనానందితపౌరవర్గః
వివేశ సౌధోద్గతలాజవర్షా । ముత్తోరణామన్వయరాజధానీమ్॥ ౧౦

సౌమిత్రిణా సావరజేన మంద । మాధూతవాలవ్యజనో రథస్థః
ధృతాతపత్రో భరతేన సాక్షా । దుపాయసంఘాత ఇవ ప్రవృద్ధః॥ ౧౧

ప్రాసాదకాలాగరుధూమరాజి । స్తస్యాః పురో వాయువశేన భిన్నా
వనాన్నివృత్తేన రఘూద్వహేన । ముక్తా స్వయం వేణిరివాబభాసే॥ ౧౨

శ్వశ్రూజనానుష్ఠితచారువేషాం । కర్ణీరథస్థాం రఘువీరపత్నీం
ప్రాసాదవాతాయనదృశ్యబంధైః । సాకేతనార్యోంజలిభిః ప్రణేముః॥ ౧౩

స్ఫురత్ప్రభామండలమానసూయం । సా బిభ్రతీ శాశ్వతమంగరాగం
రరాజ శుద్ధేతి పునః స్వపుర్యై । సందర్శితా వహ్నిగతేవ భర్త్రా॥ ౧౪

వేశ్మాని రామః పరిబర్హవంతి । విశ్రాణ్య సౌహార్దనిధిః సుహృద్భ్యః
బాష్పాయమాణో బలిమన్నికేత । మాలేఖ్యశేషస్య పితుర్వివేశ॥ ౧౫

కృతాంజలిస్తత్ర యదంబ సత్యా । న్నాభ్రశ్యత స్వర్గఫలాద్గురుర్నః
తచ్చింత్యమానం సుకృతం తవేతి । జహార లజ్జాం భరతస్య మాతుః॥ ౧౬

తథైవ సుగ్రీవవిభీషణాది । నుపాచరత్కృత్రిమసంవిధాభిః
సంకల్పమాత్రోదితసిద్ధయస్తే । క్రాంతా యథా చేతసి విస్మయేన॥ ౧౭

సభాజనాయోపగతాన్స దివ్యా । న్మునీన్పురస్కృత్య హతస్య శత్రోః
శుశ్రావ తేభ్యః ప్రభవాదివృత్తం । స్వవిక్రమే గౌరవమాదధానం॥ ౧౮

ప్రతిప్రయాతేషు తపోధనేషు । సుఖాదవిజ్ఞాతగతార్ధమాసా
న్సీతాస్వహస్తోపహృతాగ్ర్యపూజా । న్రక్షఃకపీంద్రాన్విససర్జ రామః॥ ౧౯

తచ్చాత్మచింతాసులభం విమానం । హృతం సురారేః సహ జీవితేన
కైలాసనాథోద్వహనాయ భూయః । పుష్పం దివః పుష్పకమన్వమంస్త॥ ౨౦

పితుర్నియోగాద్వనవాసమేవం । నిస్తీర్య రామః ప్రతిపన్నరాజ్యః
ధర్మార్థకామేషు సమాం ప్రపేదే । యథా తథైవావరజేషు వృత్తిం॥ ౨౧

సర్వాసు మాతృష్వపి వత్సలత్వాత్ । స నిర్విశేషప్రతిపత్తిరాసీత్
షడాననాపీతపయోధరాసు । నేతా చమూనామివ కృత్తికాసు॥ ౨౨

సచివరాక్షసకపిసైన్య ◆ చయమ్ములతోడఁ । బ్రజలు తూర్యధ్వనుల నల◆రాఁగఁ జొచ్చె
రాఘవుఁడు తోరణోపేత ◆ రాజధాని । సౌధమ్ములనుండి లాజవ◆ర్షములు గురియ॥ ౧౦

సానుజుఁడు లక్ష్మణుఁడు వైవ ◆ చామరమ్ములు । గొడుగు భరతుండు పట్టఁగాఁ ◆ గూడి పొదలు
చతురుపాయసమంచిత ◆ సంఘమట్లు । పరిజ్వరిల్లె రథస్థుఁడౌ ◆ రాఘవుండు॥ ౧౧

భూరిసౌధమ్ములందుండి ◆ పొడమి వెడలు । నగరుధూమము చెదరి మం◆దానిలమున
వనమునందుండి మరలిరా ◆ స్వయము రాముఁ । డెడలిచిన పట్టి వేనలి ◆ ముడిగఁ దోఁచె॥ ౧౨

ప్రీతి శ్వశ్రువులు గూర్చిన ◆ వేషమూని । యలరు కర్ణీరథంబున ◆ నధివసించి
యున్నగు సీతకు సౌధవా ◆ తాయనముల । మోడ్పుల గపద్మ మొక్కిరి ◆ పురవధూసతులు॥ ౧౩

తనకు ననసూయ నిత్యమై ◆ తనర నిడిన । యంగరాగప్రభావళి ◆ నవనిజాత
మెఱసెఁ దా శుద్ధ యనుచును ◆ మఱల బ్రజకుఁ । దెలుపఁ బతి కోరఁ గ వహ్నిలో ◆ నిలిచినట్లు॥

అంత సౌజన్యనిధి రాముఁ ◆ డాత్మసఖుల । సర్వపరికరయుక్త వే◆శ్మములను నిచ్చి
తండ్రి పటమున్న పూజకౌ ◆ ద్రవ్యమున్న । నిలయమును జొచ్చెఁ గన్నుల ◆ నీరు గార॥ ౧౫

అంజలిని గూర్చి కైకేయి ◆ నమ్మఁ జూచి । స్వర్గఫలమిదు సత్యంబు ◆ వల్లనయ్యాదు
తండ్రి జారమి నీ సుకృ◆తమునఁ గాదె । యనుచు రాముఁడు పోఁగొట్టె ◆ నామె లజ్జ॥ ౧౬

సిద్ధిసంకల్పమాత్రనఁ ◆ జెందఁగలుగు । నట్టి సుగ్రీవ దానవే◆ంద్రాదు లెల్ల
విస్మయాక్రాంతమతులగు ◆ విధమునందు । సలిపె నుపచారములు వస్తు◆సమితిఁ గూర్చి॥

తన్నుఁ గొనియాడ నరుదెంచి ◆ యున్న దివ్య । మునివరులనుండి శత్రుశౌర్య ◆ ఘనతను మహిమఁ
గొలుపు దానిని దాఁ బోరి ◆ గొన్నతైరి । జననమాదిచరిత్రను ◆ వినియె నతఁడు॥ ౧౮

అత్తపోధను లరుగ సౌ◆ఖ్యముల మున్గి । యర్థమాసము నెఱుఁగని ◆ యట్లు గడపి
భూమిజ యొయిడ్డరయ త్తను ◆ పూజలంది । వెలఁగు కపిదానవేంద్రుల ◆ వీడ్కొలిపె॥

తలఁపఁగనె వచ్చునట్టి త◆ద్దైత్యవిభుని । ప్రాణములతోడఁ గొన్నట్టి ◆ పుష్పకమును
దివి వెలింగెడునట్టి య◆ద్దివ్యయాన । మంపె మరలఁ గుబేరు వా◆హనము గాఁగ॥ ౨౦

సలిపి వనవాస మిట్టులు ◆ జనకు నాజ్ఞ । రాజ్యభారము నవహించి ◆ రాఘవుండు
యమలధర్మార్థకామమ్ము ◆ లందు వలెనె । తమ్ములందును సమముగాఁ ◆ దాను మెలఁగె॥ ౨౧

ఆఱు మోములఁ జనుఁబాలు ◆ నానుగుహుఁడు । కృత్తికల సమముగ సత్క◆రించునటుల
తల్లులందఱఁ బేర్మిమించు ◆ తనయుఁడగుట । సమముగా వారి రాముఁడు ◆ సత్కరించె॥ ౨౨

తేనార్థవాన్లోభపరాఙ్ముఖేన । తేనఘ్నతా విఘ్నభయంక్రియావా౯
తేనాసలోకఃపితృమాన్వినేత్రా । తేనైవశోకాపనుదేనపుత్రీ॥ ౨౩

సపౌరకార్యాణిసమీక్ష్యకాలే । రేమేవిదేహాధిపతేర్దుహిత్రా
ఉపస్థితశ్చారువపుస్తదీయం । కృత్వోపభోగోత్సుకయేవలక్ష్మ్యా॥ ౨౪

తయోర్యథాప్రార్థితమింద్రియార్థా । నాసేదుషోఃసద్మసుచిత్రవత్సు
ప్రాప్తానిదుఃఖాన్యపిదండకేషు । సంచింత్యమానానిసుఖాన్యభూవ౯॥ ౨౫

అథాధికస్నిగ్ధవిలోచనేన । ముఖేనసీతాశరపాండురేణ
ఆనందయిత్రీపరిణేతురాసీ । దనక్షరవ్యంజితదోహదేన॥ ౨౬

తామంకమారోప్యకృశాంగయష్టిం । వర్ణాంతరాక్రాంతపయోధరాగ్రాం
విలజ్జమానాంరహసిప్రతీతః । పప్రచ్ఛరామాంరమణోభిలాషం॥ ౨౭

సాదృష్టనీవారబలీనిహింస్రైః । సంబద్ధవైఖానసకన్యకాని
ఇయేషభూయఃకుశవంతిగంతుం । భాగీరథీతీరతపోవనాని॥ ౨౮

తస్యైప్రతిశ్రుత్యరఘుప్రవీర । స్తదీప్సితంపార్శ్వచరానుయాతః
ఆలోకయిష్య౯ ముదితామయోధ్యాం । ప్రాసాదమభ్రంలిహమారురోహ॥ ౨౯

ఋద్ధాపణంరాజపథంసపశ్య౯ । విగాహ్యమానాంసరయూంచనౌభిః
విలాసిభిశ్చాధ్యుషితానిపౌరైః । పురోపకంఠోపవనానిరేమే॥ ౩౦

సకింవదంతీంవదతాంపురోగః । స్వవృత్తముద్దిశ్యవిశుద్ధవృత్తః
సర్పాధిరాజోరుభుజోపసర్పం । పప్రచ్ఛభద్రంవిజితారిభద్రః॥ ౩౧

నిర్బంధపృష్టఃసజగాదసర్వం । స్తువంతిపౌరాశ్చరితంత్వదీయం
అన్యత్రరక్షోభవనోషితాయాః । పరిగ్రహాన్మానవదేవదేవ్యాః॥ ౩౨

కళత్రనిందాగురుణాకిలైవ । మభ్యాహతంకీర్తివిపర్యయేణ
అయోఘనేనాయఇవాభితప్తం । వైదేహిబంధోర్హృదయంవిదద్రే॥ ౩౩

కిమాత్మనిర్వాదకథాముపేక్షే । జాయామదోషాముతసంత్యజాని
ఇత్యేకపక్షాశ్రయవిక్లబత్వా । దాసీత్సదోలాచలచిత్తవృత్తిః॥ ౩౪

నిశ్చిత్యచానన్యనివృత్తివాచ్యం । త్యాగేనపత్న్యాఃపరిమార్ష్టుమైచ్ఛత్
అపిస్వదేహాత్కిముతేంద్రియార్థా । ద్యశోధనానాంహియశోగరీయః॥ ౩౫

దాతయతఁడౌటఁబ్రజలెల్ల ♦ ధనికులైరి । విఘ్నహరుఁడౌట సత్కార్య ♦ విహితులైరి
మనుమవాఁడౌటచేఁబిత్ర ♦ మంతులైరి । చింతఁబాపుటచేఁ బుత్ర ♦ వంతులైరి॥ ౨౩

జనులపనులనుదఱిఁగని ♦ జక్కఁదీర్చి । యతఁడుతనతోడఁగ్రీడింప ♦ నందమైన
తనువుదాల్చినలక్ష్మియో ♦ యనఁగనొప్పు । జానకినిగూడివిహరించు ♦ సంతసమున॥ ౨౪

ఇంద్రియార్థములందు య♦థేచ్ఛముగను । జిత్రపటములగృహములఁ ♦ జెలఁగునపుడు
దండకారణ్యదుఃఖమ్ముఁ ♦ దలఁచుకొన్నఁ । దోఁచెసుఖముగ నాదంప ♦ తులకుమదిని॥ ౨౫

జనకసుతనిగ్గులీనెడు ♦ కనులతోడ । రెల్లువలెఁజూడనెంతయుఁ ♦ దెల్లనగుచుఁ
జెప్పకయెచెప్పుగర్భంపుఁ ♦ జిహ్నమైన । మోముతో భర్తకానంద ♦ మూర్తియయ్యె॥

సిగ్గుగొన్నట్టిమిక్కిలి ♦ చిక్కినట్టి । చను మొనలువల్లఁబడినట్టి ♦ యనుఁగుఁజెలువ
నెలమిఁదొడఁజేర్చి యేమికా♦వలెనటంచు । నడిగెరమణుండు రాముఁడే♦కాంతమందు॥ ౨౭

ఇడినబలిఁగ్రూరమృగములు ♦ గుడువనట్టి । చెలిమి మునికన్యకలతోడఁ ♦ గలుగునట్టి
గంగయొడ్డునదర్భలఁ ♦ గ్రాలునట్టి । మునివనములకేగమదిఁగోరె ♦ జనకుపట్టి॥ ౨౮

ఆమెకోరికదీర్పంగ ♦ ననుమతించి । యనుచరులతోడ నాకస ♦ మంటు మేడ
నెక్కెరఘుకులమణితన ♦ యేలుబడిని । బ్రమదమందునయోధ్య వై♦భవముఁజూడ॥ ౨౯

విపణిసంవృద్ధిగలరాజ ♦ వీధిఁజూచి । పఱచునోడల సరయువుఁ ♦ బాఱఁజూచి
ప్రియులుప్రియురాండ్రుపౌరులు♦వేడ్కఁదిరుగు । పురవనోద్యానములఁజూచి ♦ పొంగెనృపతి॥

చారుశేషోరుభుజుఁడు జి♦తారినరుఁడు । వాగ్మిలకునగ్రగామియై ♦ పఱలువాఁడు
భద్రచరితుండురాముఁడు ♦ భద్రునడిగెఁ । దననడతఁగూర్చిజనులేమి ♦యనుదురనుచు॥

ఒత్తియడిగిననెనిట్లు ♦ ఉర్వీపాల । రాక్షసునియింటనుండిన ♦ రాణినీవు
స్వీకరించినయదితప్ప ♦ వీటిజనులు । నీచరితలెల్లవినుతింత్రు ♦ నిక్కముగను॥ ౩౨

అతివకొదవిననిందాప ♦ యశమువినుట । వలన సీతేశుహృదయంబు ♦ వ్రయ్యలయ్యె
గట్టిగాఁబడ్డసమ్మెట ♦ పెట్టుచేతఁ । దప్తలోహంబువ్రయ్యువి ♦ ధమ్ముదోఁప॥ ౩౩

నాదునిందనుపేక్షింప ♦ న్యాయమగునొ । శుచినిగాంతనువిడుచుట ♦ యుచితమగునొ
యంచురామునిమనము చ♦లించుచుండె । నుయ్యెలంబోలెస్థిరగతి ♦ నొందకుండ॥ ౩౪

ఇంతివదలకయపవాద ♦ మెడలదంచు । నవ్విధినిఱేఁడునిందఁ బా♦యంగఁగోరె
ఖ్యాతిధనులకుదేహంబు ♦ కంటెఁగీర్తి । గొప్పదనినింద్రియార్థముల్ ♦ చెప్పవలెనె॥ ౩౫

స సన్నిపాత్యావరజాన్ హతౌజా । స్తద్విక్రియాదర్శనలుప్తహర్షాన్
కౌలీనమాత్మాశ్రయమాచచక్షే । తేభ్యః పునశ్చేదమువాచ వాక్యమ్॥ ౩౬

రాజర్షివంశస్య రవిప్రసూతే । రుపస్థితః పశ్యత కీదృశోఽయం
మత్తః సదాచారశుచేః కలంకః । పయోదవాతాదివ దర్పణస్య॥ ౩౭

పౌరేషు సోఽహం బహులీభవంత । మపాం తరంగేష్వివ తైలబిందుం
సోఢుం న తత్పూర్వమవర్ణమీశే । ఆలానికం స్థాణుమివ ద్విపేంద్రః॥ ౩౮

తస్యాపనోదాయ ఫలప్రవృత్తా । వుపస్థితాయామపి నిర్వ్యపేక్షః
త్యక్ష్యామి వైదేహసుతాం పురస్తాత్ । సముద్రనేమిం పితురాజ్ఞయేవ॥ ౩౯

అవైమి చైనామనఘేతి కింతు । లోకాపవాదో బలవాన్మతో మే
ఛాయా హి భూమేః శశినో మలత్వే । నారోపితా శుద్ధిమతః ప్రజాభిః॥ ౪౦

రక్షోవధాంతో న చ మే ప్రయాసో । వ్యర్థః స వైరప్రతిమోచనాయ
అమర్షణః శోణితకాంక్షయా కిం । పదా స్పృశంతం దశతి ద్విజిహ్వః॥ ౪౧

తదేష సర్గః కరుణార్ద్రచిత్తై । ర్న మే భవద్భిః ప్రతిషేధనీయః
యద్యర్థితా నిర్హృతవాచ్యశల్యాన్ । ప్రాణాన్మయా ధారయితుం చిరం వః॥ ౪౨

ఇత్యుక్తవంతం జనకాత్మజాయాం । నితాంతరూక్షాభినివేశమీశం
న కశ్చన భ్రాతృషు తేషు శక్తో । నిషేద్ధుమాసీదనువర్తితుం వా॥ ౪౩

స లక్ష్మణం లక్ష్మణపూర్వజన్మా । విలోక్య లోకత్రయగీతకీర్తిః
సౌమ్యేతి చాభాష్య యథార్థభాషీ । స్థితం నిదేశే పృథగాదిదేశ॥ ౪౪

ప్రజావతీ దోహదశంసినీ తే । తపోవనేషు స్పృహయాలురేవ
స త్వం రథీ తద్వ్యపదేశనేయాం । ప్రాపయ్య వాల్మీకిపదం త్యజైనామ్॥ ౪౫

స శుశ్రువాన్ మాతరి భార్గవేణ । పితుర్నియోగాత్ప్రహృతం ద్విషద్వత్
ప్రత్యగ్రహీదగ్రజశాసనం త । దాజ్ఞా గురూణాం హ్యవిచారణీయా॥ ౪౬

అథానుకూలశ్రవణప్రతీతా । మత్రిస్నుభిర్యుక్తధురం తురంగైః
రథం సుమంత్రప్రతిపన్నరశ్మి । మారోప్య వైదేహసుతాం ప్రతస్థే॥ ౪౭

సా నీయమానా రుచిరాన్ప్రదేశాన్ । ప్రియంకరో మే ప్రియ ఇత్యనందత్
నాబుద్ధ కల్పద్రుమతాం విహాయ । జాతం తమాత్మన్యసిపత్రవృక్షమ్॥ ౪౮

కుఱిఁగి రాముఁడు దనుఁజూచి ♦ కుందునట్టి । తమ్ములను గూర్చి వారికిఁ ♦ దనకుఁ గల్గి
నట్టి నిందను దెల్లమా ♦ నట్లు తెలిపి । మఱియు నీట్లని వారితో ♦ మనుజవిభుఁడు॥ ౩౬

ప్రవిమలాచారవంతు పై ♦ రవికిఁ బుట్టి । యొసఁగు నీ రాజఋషికుల ♦ మెట్టి కందు
పొందె నాచేతఁ గంటిరే ♦ యూపిగాలి । చేత నుగళంకమద్దంబు ♦ చెందినట్లు॥ ౩౭

నీటితరఁగలపైఁ బడి ♦ నెఱయునట్టి । తైలబిందువు పగిదిఁ బౌర♦జాలమందుఁ
బర్వు నాత్మాపవాదంబు ♦ నోర్వఁజాల । నుద్గజము కట్టుకంబంబు ♦ నోర్వనట్లు॥ ౩౮

పూర్ణగర్భంబుతోడను ♦ బొల్చుచున్న । వీడఁగా నిందవైదేహి ♦ నీడువాఁడ
నన్న సంద్రంబుచుట్టిన ♦ భూమినెల్ల । జనకు నానతి వీడిన ♦ చందమునను॥ ౩౯

భూమినీడను బరిశుద్ధు ♦ సోమునిఁది । మైలగాఁ బ్రజవాడుట ♦ మనమునిన మె
దేవి పావని రాలని ♦ తెలిసియున్నఁ । దలఁతు గొప్పగ లోక నిం♦దను ధరిత్రి॥ ౪౦

రావణునివధ పగను దీ♦ర్పఁగ నెయొకాట । వ్యర్థమై చనలేదు ప్ర♦యాస మెన్నఁ
గాముకోపించి తొక్కిన ♦ వానిఁ బట్టి । కఱచునే రక్తమును దాఁపు♦ కాంక్ష చేత॥ ౪౧

పాసి యపవాదశల్యంబు ♦ ప్రాణములను । దాల్చి నేను జిరంబుండఁ ♦ దలఁతు రేని
మీదు నిశ్చయమును దీని ♦ మీఁదయార్ద్రి । భావములఁ జేసి యాటంక ♦ పఱుపఁ జనదు॥ ౪౨

ఇట్లు జనకాత్మజను గూర్చి ♦ యొన్నఁగాని । పరుషమును దాల్చియున్నట్టి ♦ ప్రభువునకును
భ్రాతలందెవ్వరును మాఱు ♦ పల్కఁగాని । చనియనుసరింపఁగాఁ గాని ♦ చాలరైరి॥ ౪౩

అఖిలజగములు కీర్తించు ♦ యశము వాఁడు । సత్యసంధుఁడు రాముఁడు ♦ సౌమ్య యనుచు
నాజ్ఞ మన్నించు లక్ష్మణు ♦ నపలఁ బిలిచి । యితని శాసించె నిట్లు లే♦కాంతమందు॥ ౪౪

దేవి గర్భిణియై యాటఁ ద♦పోవనమ్ము । చూడ వాంఛించె నామిష ♦ తోడ నాపె
రథమునందుంచి కొనిపోయి ♦ రమ్ము విడిచి । యమ్మహాముని వాల్మీకి ♦ యాశ్రమమున॥ ౪౫

పరశురాముఁడు జనకుని ♦ పనుపుఁ జేసి । శత్రువును బోలె దల్లిని ♦ జంపెననుచు
విన్న సౌమిత్రి తలఁ దాల్చె ♦ నన్న యాజ్ఞ । గురుల యానతి శంకింపఁ ♦ గూడదుగద॥ ౪౬

విని సువార్తను బొంగెడు ♦ జనకసుతను । బెదురులేనట్టి గుఱ్ఱాలఁ ♦ బూదలునట్టి
వాఁగెల సుమంతుఁడను పూఁగఁ ♦ బట్టినట్టి । యరదమున నుంచి సౌమిత్రి ♦ యరిగె వెంట॥ ౪౭

చనుచు మార్గాన రమ్యదృ♦శ్యములఁ జూచి । కాంతుఁ డెంతయుఁ బ్రియుఁడని ♦ కాంత తలఁచెఁ
గల్పవృక్షత్వమును మాని ♦ ఖడ్గపత్రి । వృక్షభావముఁ గొనియుంట ♦ నెఱుఁగదయ్యె॥ ౪౮

జుగూహతుస్తస్యాః పథిలక్ష్మణో యత్ । సవ్యేతరేణస్ఫురతా తదక్ష్ణా
ఆఖ్యాతమస్యై గురుభావిదుఃఖ । మత్యంతలుప్తప్రియదర్శనేన॥ ౪౯

సాదుర్నిమిత్తోపగతాద్విషాదాత్ । సద్యఃపరిమ్లానముఖారవిందా
రాజ్ఞఃశివంసావరజస్యభూయా । దిత్యాశశంసేకరణైరబాహ్యైః॥ ౫౦

గురోర్నియోగాద్వనితాంవనాంతే । సాధ్వీంసుమిత్రాతనయోవిహాస్యన్
అవార్యతేవోత్థితవీచిహస్తై । ర్జహ్నోర్దుహిత్రాస్థితయాపురస్తాత్॥ ౫౧

రథాత్సయంత్రానిగృహీతవాహా । త్తాం భ్రాతృజాయాం పులినేపతార్య
గంగాం నిషాదాహృతనౌవిశేష । స్తతార సంధామివ సత్యసంధః॥ ౫౨

అథవ్యవస్థాపిత వాక్కథంచిత్ । సౌమిత్రిరంతర్గత బాష్పకంఠః
ఔత్పాతికోమేఘ ఇవాశ్మవర్షం । మహీపతేః శాసనముజ్జగార॥ ౫౩

తతోభిషంగానిల విప్రవిద్ధా । ప్రభ్రశ్యమానాభరణప్రసూనా
స్వమూర్తిలాభ ప్రకృతిం ధరిత్రీం । లతేవ సీతా సహసాజగామ॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవః కథంత్వాం । త్యజేదకస్మాత్ పతిరార్యవృత్తః
ఇతిక్షితిః సంశయితేవ తస్యై । దదౌప్రవేశం జననీనతావత్॥ ౫౫

సాలుప్త సంజ్ఞాన వివేదదుఃఖం । ప్రత్యాగతాసుః సమతప్యతాంతః
తస్యాః సుమిత్రాత్మజ యత్నలబ్ధో । మోహాదభూత్ కష్టతరః ప్రబోధః॥ ౫౬

నచావదద్భర్తురవర్ణమార్యా । నిరాకరిష్ణో ర్వృజినాదృతేపి
ఆత్మానమేవస్థిరదుఃఖభాజం । పునఃపునర్దుష్కృతినం నినింద॥ ౫౭

ఆశ్వాస్యరామావరజఃసతీంతా । మాఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః
నిఘ్నస్యమేభర్తృనిదేశరౌక్ష్యం । దేవిక్షమస్వేతిబభూవనమ్రః॥ ౫౮

సీతాసముత్థాప్యజగాదవాక్యం । ప్రీతాస్మితేసౌమ్యచిరాయజీవ
బిడౌజసావిష్ణురివాగ్రజేన । భ్రాత్రాయదిత్థంపరవానసిత్వం॥ ౫౯

శ్వశ్రూజనంసర్వమనుక్రమేణ । విజ్ఞాపయప్రాపితమత్ప్రణామః
ప్రజానిషేకంమయివర్తమానం । సూనోరనుధ్యాయతచేతసేతి॥ ౬౦

వాచ్యస్త్వయామద్వచనాత్సరాజా । వహ్నౌవిశుద్ధామపియత్సమక్షం
మాంలోకవాదశ్రవణాదహాసీః । శ్రుతస్యకింతత్సదృశంకులస్య॥ ౬౧

దారినిమఱింది దెల్పక ♦ దాఁచియున్న । విభునిప్రియదర్శనంబిఁక ♦ వీడెననెడు
ముందురాఁబోవుకీడును ♦ మొదలెతెలిపె । నదరికుడికన్నుసీతకు ♦ నమలగుణకు॥ ౪౯

దుర్నిమిత్తంబుచేఁగన్న ♦ దుఃఖమునను । వాడియున్నట్టియాననా ♦ బ్జంబుతోడ
సీతప్రార్థించెననుజస ♦ మేతముగను । నృపతిసుఖముగనుండంగ ♦ హృదయమందు॥ ౫౦

అన్నయానతి లక్ష్మణుం♦డడవిలోన । విమలసాధ్విని జానకి ♦ విడువనున్న
నలలనెడుహస్తములనెత్తి ♦ యడ్డుపడెనొ । యనఁగఁదోఁచెను జాహ్నవి♦ యతనిముందు॥ ౫౧

రథ్యములనిల్పసారథి ♦ రథమునుండి । సత్యసంధుఁడు సౌమిత్రి ♦ సైకతమున
వదినెడింపి నిషాదుని ♦ పడవనెక్కి । గంగను బ్రతిజ్ఞదీర్చిన ♦ గతినిదాఁటె॥ ౫౨

బాష్పరోధంబుచేతను ♦ బల్కుచెడిన । కంఠమును సద్దుకొని కడుఁ♦గష్టమునను
ఘనశిలావృష్టి నుత్పాత ♦ ఘనముగురియు । నట్లువెలిఁబుచ్చె లక్ష్మణుం♦డధిపునాజ్ఞ॥ ౫౩

పరిభవానిలమునఁగొట్టఁ ♦ బడినసీత । రత్నభూషణపుష్పముల్ ♦ రాలుచుండఁ
దనశరీరంపుమూలమై ♦ తనరుచుండు । ధాత్రిపైఁదీఁగవలెఁ బడెఁ ♦ దత్క్షణంబ॥ ౫౪

పుట్టెనిక్ష్వాకుకులమునఁ ♦ బుణ్యమూర్తి । యేలవిడుచును నిన్ను ని♦ర్హేతుకముగ
ననుచుశంకించినట్టులు ♦ జననిధరణి । చేరనీలేదులోనికి ♦ సీతనపుడు॥ ౫౫

మూర్ఛలోఁజింతయామెను ♦ ముట్టలేదు । లేచినంతనె హృదయంబు ♦ నేచఁజొచ్చె
మూర్ఛలోకంటె సౌమిత్రి ♦ తేర్చినపుడె । దుఃఖమెంతయు నధికమై ♦ తోఁచెసతికి॥ ౫౬

ఆర్యురాలామెనిర్దోషి♦యైన తన్నుఁ । దొఱఁగినను భర్తనెప్పుడు ♦ దూఱలేదు
దుఃఖములకైజనించిన ♦ దుష్టురాల । ననుచుఁ దనుఁదానె నిందించు ♦ కొనును సతము॥ ౫౭

సాధ్వినోదార్చి వాల్మీకి ♦ సదనమునకు । నరుగుమార్గముఁజూపి రా♦మానుజుండు
తల్లి పతియాజ్ఞనేఁ బర♦తంత్రుఁడగుట । క్రౌర్యముక్షమింపవేయని ♦ కాళ్లకెఱఁగె॥ ౫౮

సీతయాతనినెత్తి యీ♦రీతిఁబలికెఁ । బ్రీతనైతిని చిరము జీ♦వింపుమయ్య
జిష్ణునకు విష్ణువట్లు నీ♦జ్యేష్ఠునకును । నీవు పరతంత్రగతినుంట ♦ నిక్కమయ్య॥ ౫౯

అత్తలందఱకెఱఁగితి ♦ ననుచుఁదెలిపి । నాదుగర్భాన వారినం♦దనునిచేతఁ
బొదలుచుండెడుబిడ్డకు ♦ ముదముతోడఁ । బెంపుమదిఁగోరఁగా విన్న♦వింపుమయ్య॥ ౬౦

నాదుమాటలననుమిట్లు ♦ నాథుకడను । నీయెదుట నగ్నినిల్వనే♦ నిర్మలనని
యఱిఁగిన లోకులనుమాటఁ ♦ బట్టివిడువ । నీకులప్రజ్ఞలకుఁ దగ్గ ♦ నీతియగునె॥ ౬౧

కల్యాణబుద్ధేరథవా తవాయం । న కామచారో మయి శంకనీయః
మమైవ జన్మాంతరపాతకానాం । విపాకవిస్ఫూర్జథురప్రసహ్యః॥ ౬౨

ఉపస్థితాం పూర్వమపాస్య లక్ష్మీం । వనం మయా సార్ధమసి ప్రపన్నః
తదాస్పదం ప్రాప్య తయాతిరోషాత్ । సోఢాస్మి న త్వద్భవనే వసంతీ॥ ౬౩

నిశాచరోపప్లుతభర్తృకాణాం । తపస్వినీనాం భవతః ప్రసాదాత్
భూత్వా శరణ్యా శరణార్థమన్యం । కథం ప్రపత్స్యే త్వయి దీప్యమానే॥ ౬౪

కింవా తవాత్యంతవియోగమోఘే । కుర్యాముపేక్షాం హతజీవితేస్మిన్
స్యాద్రక్షణీయం యది మే న తేజ । స్త్వదీయమంతర్గతమంతరాయః॥ ౬౫

సాహం తపఃసూర్యనివిష్టదృష్టి । రూర్ధ్వం ప్రసూతేశ్చరితుం యతిష్యే
భూయో యథా మే జననాంతరేపి । త్వమేవ భర్తా న చ విప్రయోగః॥ ౬౬

నృపస్య వర్ణాశ్రమపాలనం యత్ । స ఏవ ధర్మో మనునా ప్రణీతః
నిర్వాసితాప్యేవమతస్త్వయాహం । తపస్విసామాన్య మవేక్షణీయా॥ ౬౭

తథేతి తస్యాః ప్రతిగృహ్య వాచం । రామానుజే దృష్టిపథం వ్యతీతే
సా ముక్తకంఠం వ్యసనాతిభారా । చ్చక్రంద విగ్నా కురరీవ భూయః॥ ౬౮

నృత్యం మయూరాః కుసుమాని వృక్షా । దర్భానుపాత్తాన్విజహుర్హరిణ్యః
తస్యాః ప్రపన్నే సమదుఃఖభావ । మత్యంతమాసీద్రుదితం వనేపి॥ ౬౯

తామభ్యగచ్ఛద్రుదితానుసారీ । కవిః కుశేధ్మాహరణాయ యాతః
నిషాదవిద్ధాండజదర్శనోత్థః । శ్లోకత్వమాపద్యత యస్య శోకః॥ ౭౦

తమశ్రు నేత్రావరణం ప్రమృజ్య । సీతా విలాపాద్విరతా వవందే
తస్యై మునిర్దోహదలింగదర్శీ । దాశ్వాన్సుపుత్రాశిషమిత్యువాచ॥ ౭౧

జానే విసృష్టాం ప్రణిధానతస్త్వాం । మిథ్యాపవాదక్షుభితేన భర్త్రా
తన్మా వ్యథిష్ఠా విషయాంతరస్థం । ప్రాప్తాసి వైదేహి పితుర్నికేతం॥ ౭౨

ఉత్ఖాతలోకత్రయకంటకేపి । సత్యప్రతిజ్ఞేప్యవికత్థనేపి
త్వాం ప్రత్యకస్మాత్ కలుషప్రవృత్తా । వస్త్యేవ మన్యుర్భరతాగ్రజే మే॥ ౭౩

తవోరుకీర్తిః శ్వశురః సఖా మే । సతాం భవోచ్ఛేదకరః పితా తే
ధురి స్థితా త్వం పతిదేవతానాం । కింతన్న యేనాసి మమానుకంప్యా॥ ౭౪

మేలెఱయొనరించుబుద్ధితో ♦ మెలఁగునీవు । కోరి యిటుసల్పితని యను♦కొనఁగఁజాల
నాపురాకృతపాపమ్మె ♦ సైఁపరాని । వజ్రిపాతమ్మువలెనిట్లు ♦ పరిణమించె॥ ౬౨

నిన్నుఁ బొందిన లక్ష్మిని ♦ మున్ను వదలి । నన్నుఁగూడి వనంబు ♦ చన్న కతన
నతికుపితయామె నీయాల♦యంబునందు । నేను వసియించియుంట స♦హింపదయ్యె॥

దనుజపీడితపతులగు ♦ మునిసతులకు । శరణమొసంగి భవదీయ ♦ కరుణచేతఁ
బెరల నే నెట్టు లభయంబు ♦ వేఁడఁబోదు । నీవు దేదీప్యమానుఁడై ♦ నెగడుచుండ॥ ౬౪

గత్యముగ నీవు నాదు గ♦ర్భమ్మునందు । నుంచిన సుతేజమడ్డమై ♦ యుండదేని
యీనవఱకె విడిచియుండనే ♦ జీవితంబు । నీకు వేఱుగా నెంతయు ♦ నిష్ఫలంబు॥ ౬౫

ప్రసవమగుడును దృష్టిని ♦ రవిని జేర్చి । యొంటియును ఘోరతప మొన♦రింతు నేను
మఱుజన్మమునను గూడ ♦ మరల నీవె । భర్తయౌనట్లు నెడబాటు ♦ వడకనట్లు॥ ౬౬

వర్ణములయాశ్రమమ్ముల ♦ పాలనంబు । నృపతులకు ధర్మమని విధి♦యించె మనువు
గాన విడనాడినను గూడఁ ♦ గరుణతోడ । మునులతోఁబాటు నన్నును ♦ మనుపవలయు॥

అనినవిని యామె పలుకుల ♦ కనుమతించి । తొలఁగి సౌమిత్రి కంటికి ♦ దూరమగుడుఁ
బట్టరానట్టి శోకాన ♦ భయముగొన్న । కురరివలె సీత కంఠంబు ♦ దెఱచి యేడ్చె॥ ౬౮

వృక్షములు పూల నెమళులు ♦ నృత్యములను । లేడు లాస్యంపుదర్భల ♦ వీడియుండె
నామెతో సమముగ దుఃఖ♦మంది యున్న । వనమునందును రోదన ♦ ధ్వనులు నిండె॥ ౬౯

సమిధలను దర్భలను గూర్పఁ ♦ జనెడునట్టి । బోయ చంపినపక్షికిఁ ♦ బొగులు నుడులు
పద్యమైనట్టి వాల్మీకి ♦ ప్రథమకవి । వచ్చె నాక్రందనధ్వనిఁ ♦ బట్టియటకు॥ ౭౦

తుడిచికొని కన్ను నేడుపు ♦ నుడిగి సీత । యమ్మహర్షికి వందన ♦ మాచరించె
నామె గర్భిణి గానుంట ♦ నతఁడు దెలిసి । కాంచుము సుపుత్రునను చు దీ♦వించి పలికె॥

కల్లయపవాదమున మది ♦ కలఁగి భర్త । తొలఁగె నిను ధ్యానమహిమచే ♦ నెఱిఁగినాఁడ
వడలఁబోకుము పరదేశ ♦ మందునుండు । జనకుని యిలు చేరితివి నీవు ♦ జనకతనయ॥ ౭౨

ముజ్జగత్కంటకునిఁ బోలి ♦ యణఁగఁజేసి । పూనిసత్యంబు దంభంబు ♦ మాని యున్నఁ
గారణము లేక నీయందు ♦ గర్హ్యవృత్తిఁ । జూపుటను నాకు రాముపైఁ ♦ గోప మొదవె॥

సర్వనుతకీర్తి మీమామ ♦ సఖుఁడు నాకు । సజ్జనభవాళిఁ దోలఁచు నీ♦జనకుఁ డరయ
గరితలందెల్ల నీవగ ♦ గణ్యురాల । వింక నాదయ నీమీఁద ♦ నేలరాదు॥ ౭౪

తపస్వి సంసర్గవినీత సత్త్వే । తపోవనే వీతభయావసాస్మిన్
ఇతో భవిష్యత్యనఘప్రసూతే । రపత్యసంస్కారమయో విధిస్తే॥ ౭౫

అశూన్యతీరాం మునిసన్నివేశై । స్తమోపహంత్రీం తమసావగాహ్య
తత్సైకతోత్సంగ బలిక్రియాభిః । సంపత్స్యతే తే మనసః ప్రసాదః॥ ౭౬

పుష్పం ఫలం చార్తవమాహరంత్యో । బీజంచ బాలేయమకృష్టరోహి
వినోదయిష్యంతి నవాభిషంగా । ముదారవాచో మునికన్యకాస్త్వాం॥ ౭౭

పయోఘటైరాశ్రమబాలవృక్షా । న్సంవర్ధయంతీ స్వబలానురూపైః
అసంశయం ప్రాక్తనయోపపత్తేః । స్తనంధయప్రీతి మవాప్స్యసిత్వం॥ ౭౮

అనుగ్రహప్రత్యభినందినీంతాం । వాల్మీకిరాదాయ దయార్ద్రచేతాః
సాయంమృగాధ్యాసితవేదిపార్శ్వం । స్వమాశ్రమం శాంతమృగం నినాయ॥ ౭౯

తామర్పయామాసచశోకదీనాం । తదాగమ ప్రీతిషు తాపసీషు
నిర్విష్టసారాం పితృభిర్హిమాంశో । రంత్యాంకలాందర్శ ఇవౌషధీషు॥

తా ఇంగుదీస్నేహకృతప్రదీప । మాస్తీర్ణమేధ్యాజిన తల్పమంతః
తస్యైసపర్యానుపదం దినాంతే । నివాసహేతో రుటజం వితేరుః॥ ౮౧

తత్రాభిషేకప్రయతా వసంతీ । ప్రయుక్త పూజా విధినాతిథిభ్యః
వన్యేనసా వల్కలినీశరీరం । పత్యుః ప్రజాసంతతయే బభార॥ ౮౨

అపిప్రభుః సానుశయోధునాస్యా । దిత్యుత్సుకః శక్రజితోపిహంతా
శశంసపీతా పరివేదనాంత । మనుష్ఠితం శాసనమగ్రజాయ॥ ౮౩

బభూవరామః సహసాసబాష్ప । స్తుషారవర్షీవ సహస్యచంద్రః
కౌలీనభీతేన గృహాన్నిరస్తా । నతేనవైదేహ సుతామనస్తః॥ ౮౪

నిగృహ్యశోకం స్వయమేవధీమా । న్వర్ణాశ్రమావేక్షణ జాగరూకః
సభ్రాతృసాధారణభోగమృద్ధం । రాజ్యం రజోరిక్తమనాః శశాస॥ ౮౫

తామేకభార్యాం పరివాదభీరోః । సాధ్వీమపిత్యక్తవతో నృపస్య
వక్షస్య సంఘట్టసుఖం వసంతీ । రేజేసపత్నీరహితేవలక్ష్మీః॥ ౮౬

సీతాంహిత్వా దశముఖరిపుర్నోపయేమేయదన్యాం
తస్యాఏవప్రతికృతిసఖో యత్క్రతూనాజహార

మునులసంగతిమాలిమి ♦ గనెమృగాళి । భయమెుడలిరుండు నీతపో♦వనమునందు
సుఖముగా నీవు ప్రసవింప ♦ శుభగుణులొసఁగు । జాతకర్మాదివిధులిట ♦ జరగఁగలవు॥

తాపసకుటీరపూర్ణమౌ ♦ తటులుగల్గి । తమముఁబోఁగొట్టుతమసను ♦ దానమాడి
దేవతలపూజ నినుకపైఁ ♦ దీర్పనిచట । హర్షమున నీదుసుస్వాంత ♦ మలరఁగలదు॥ ౭౬

క్రొత్త దుఃఖంబుచేతను ♦ గుందునీకుఁ । దఱినిగల్గెడుఫలపుష్ప♦తతులఁగూర్చి
యవిరియెబండెడుధాన్యమ్ము ♦ లర్చఁగొసఁగి । మునిసుతలుమాట నేర్పరుల్ ♦ ముదమునింత్రు॥

బలముకొలఁదిపయోఘట ♦ ములనుబ్రీతి । నాశ్రమపుబాలవృక్షమ్ము ♦ లరయుకతన
శిశువుగాంచుటకుమున్నె ♦ శిశువుప్రేమ । ననుభవింతువు నిస్సంశ♦యముగననుమ॥

మౌనివాల్మీకికరుణార్ద్ర ♦ మానసుండు । తనదయనుతించుసీతను ♦ గొనుమనరిగె
శాంతమృగమయి వేదిపా♦ర్శ్వమున సంజఁ । దనరుజింకలుగల తన ♦ వనమునకును॥ ౭౯

శోకదీనను మునియామె ♦ రాకకలరు । నచటి తాపసవనితల ♦ కప్పగించెఁ
బితరులానంగ మిగిలిన ♦ విధునికళను । గడకునోషధులకువర్శ ♦ యిడెడునట్లు॥ ౮౦

అర్హ సత్కృతి గాంచిన ♦ యామెకంతఁ । బడకకై వేయఁబడినట్టి ♦ పావనంపుఁ
జర్మమింగుదీతైలంపుఁ ♦ జారుదీప । మెసఁగెడు కుటీరమీఁబడె ♦ నిసివసింప॥ ౮౧

జలకమొనరించి నారచీ ♦ రెలనుగట్టి । యతిథులను సత్కరించుచు ♦ నర్హాగ్నులఁ
దనువుఁబోషించుకొనుచుండె ♦ వనఫలముల । నచటఁ బతి సంతువర్ధిల్ల♦ నానుశీల॥ ౮౨

ఇంద్రజిద్ధంతలక్ష్మణుం♦డిప్పుడైన । నన్నచిత్తముకరగుఁనం ♦ చనెడునాశ
సీతపరివేదనము తుదిఁ♦ జేసితెల్పె । నాతనికినాజ్ఞఁజెల్లించి ♦ నట్టివిధము॥ ౮౩

మననుచేఁగాక యపవాద ♦ మునకు వెఱచి । రాముసెడఁబాసెఁగావున ♦ రాముఁడపుడు
తొఱఁగెబాష్పంబులను గన్ను ♦ దోయియుండి । మంచు శశిపుష్యమందు వ♦ర్షించునట్లు॥

అప్రమత్తతసకల వ♦ర్ణాశ్రమముల । నరయుధీమంతుఁడు రజంబు ♦ పొరయకుండు
మనములో శోకమునణచి ♦ ఘనసమృద్ధ । మనుజసామాన్యభోగ్యరా ♦ జ్యంబునేలె॥

లోకనిందకు భయపడి♦ యేకపత్ని । సాధ్వినెడఁబాసియున్నట్టి ♦ స్వామిదైన
వక్షమున సౌఖ్యముగను స♦పత్నిలేని । దానివలె లక్ష్మికాంతితోఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౮౬

ఉత్సాహము॥ సీతఁబాసి మాఱుపెండ్లి ♦ చేసికొనక రాముఁడా
సీతిప్రతిమతోన్క్రతువుఁ ♦ జేసెనెనువార్త నా

వృత్తాంతేనశ్రవణ విషయప్రాపిణా తేనభర్తుః
సాదుర్వారంకథమపి పరిత్యాగదుఃఖం విషేహే॥ ౮౭

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ సీతాపరి
త్యాగో నామ చతుర్దశః సర్గః

సీతవిన్న నావియోగ ♦ చింత యొంతకష్టమా
రీతినోర్వఁగల్గెనో యి ♦ టింగితెల్పశక్యమే॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు సీతాపరిత్యాగమను చతుర్దశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచదశః సర్గః

—:o:—

కృతసీతాపరిత్యాగః । సరత్నాకరమేఖలాం
బుభుజే పృథివీపాలః । పృథివీమేవకేవలాం॥ ౧

లవణేన విలుప్తేజ్యా । స్తామిస్రేణ తమభ్యయుః
మునయో యమునాభాజః । శరణ్యం శరణార్థినః॥ ౨

అవేక్ష్యరామం తే తస్మిన్ । నప్రజహ్రుః స్వతేజసా
త్రాణాభావే హి శాపాస్త్రాః । కుర్వంతి తపసో వ్యయం॥ ౩

ప్రతిశుశ్రావకాకుత్స్థ । స్తేభ్యో విఘ్నప్రతిక్రియాం
ధర్మసంరక్షణార్థైవ । ప్రవృత్తిర్భువిశార్ఙ్గిణః॥ ౪

తే రామాయ వధోపాయ । మాచఖ్యుర్విబుధద్విషః
దుర్జయో లవణః శూలీ । విశూలః ప్రార్థ్యతామితి॥ ౫

ఆదిదేశాథ శత్రుఘ్నం । తేషాం క్షేమాయ రాఘవః
కరిష్యన్నివనామాస్య । యథార్థమరి నిగ్రహాత్॥ ౬

యః కశ్చనరఘూణాంహి । పరమేకః పరంతపః
అపవాద ఇవోత్సర్గం । వ్యావర్తయితుమీశ్వరః॥ ౭

అగ్రజేనప్రయుక్తాశీ । స్తతో దాశరథీరథీ
యయౌ వనస్థలీః పశ్యన్ । పుష్పితాః సురభీరభీః॥ ౮

రామాదేశాదనుగతా । సేనాతస్యార్థసిద్ధయే
పశ్చాదధ్యయనార్థస్య । ధాతోరధిరివాభవత్॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచదశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

విమలచరితను సీతను ♦ వీడినట్లు । రామభూపతి రత్నాక♦రంబె తనకు
నొప్పు మొలనూలుగాఁ గ్రాలు ♦ చుండునట్టి । యవనిమాత్రమె కేవల ♦ మనుభవించె॥ ౧

లవణదనుజుఁడు చెఱుపఁగా ♦ సవనములను । యమునయొడ్డున వసియించు ♦ నట్టి మునులు
రాముఁ డర్థులపాలి శ♦రణ్యమంచు । వచ్చి యాతని శరణంబు ♦ సొచ్చిరపుడు॥ ౨

రక్షకుండంచు వారలు ♦ రామునెఱిఁగి । తమ తపశ్శక్తిచే దైత్యుఁ ♦ దఱుగలేదు
శాపమె శరమ్ముగాఁ గల ♦ సాధులెపుడు । ప్రాపు లేకున్నఁ గద తపో ♦ వ్యయమొనర్తు॥ ౩

అక్కకుత్స్థకులోద్భవుఁ ♦ డైనవాఁడు । వా పెదను విఘ్నమని ప్రతి ♦ వచనమిచ్చె
శార్ఙ్గమును దాల్చిపొల్చెడు ♦ స్వామియరయ । ధర్మమును గాచుటకెగద ♦ ధరకుడిగియె॥ ౪

ఆసురారివధోపాయ ♦ మమ్మహర్షు । లిట్లు దెల్పిరి రామ మ♦హీంద్రునకును
గేలశూలముగొనవాని ♦ గెలువఁగాదు । గానఁ గవియంగవలె నది♦లేనియపుడె॥ ౫

మునితతికి సేమమును గూర్చ ♦ పనికిగాను । బనిచె శత్రుఘ్ను రాఘవుం♦డనఘుఁడంత
నరినిజంపుటవలన నా♦యనుజు పేరు । సార్థకము చేయ నెంచెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౬

అమలమైనట్టి రఘుకుల ♦ మందుఁబుట్టి తనరు నొక్కొక్కఁడును బరం♦తపుఁడుగాన
విధివిశేషంబు సామాన్య ♦ విధిని బోలెఁ । బరుని బాధింపశక్తుఁడై ♦ పరఁగుచుండు॥ ౭

అన్నదీవెననంది ప్ర♦సన్నమతిని । స్యందనము నెక్కి దశరథ ♦ నందనుండు
పూతగంధంబులీనెడు ♦ పుష్పతరుల । నలరువనమును జూచుచు ♦ నరిగెముందు॥ ౮

అధ్యయనమర్థమిచ్చెడు ♦ నట్టిధాతు । వునకు నధియను నుపసర్గ ♦ వోలెనయ్యె
వెన్కరామునియాజ్ఞను ♦ వెడలివచ్చు । సేన శత్రుఘ్నునకు నర్థ♦సిద్ధియందు॥ ౯

ఆదిష్టవర్త్మా మునిభిః । సగచ్ఛం స్తపతాం వరః
వీరరాజరథపృష్ఠే । ర్వాలఖిల్యైరివాంశుమాన్॥ ౧౦

తస్యమార్గవశాదేకాం । బభూవవసతి ర్యతః
రథస్వనోత్కంఠమృగే । వాల్మీకీయేతపోవనే॥ ౧౧

తమృషిః పూజయామాస । కుమారం క్లాంతవాహనం
తపః ప్రభావ సిద్ధాభి । ర్విశేషప్రతిపత్తిభిః॥ ౧౨

తస్యామేవాస్యయామిన్యా । మంతర్వత్నీ ప్రజావతీ
సుతావసూత సంపన్నౌ । కోశదండావివక్షితిః॥ ౧౩

సంతానశ్రవణాద్భ్రాతుః । సౌమిత్రిః సౌమనస్యవాన్
ప్రాంజలిర్మునిమామంత్ర్య । ప్రాతర్యుక్తరథోయయౌ॥ ౧౪

సచప్రాపమధూపఘ్నం । కుంభీనస్యాశ్చకుక్షిజః
వనాదుత్క్రాంత మివాదాయ । సత్త్వరాశి ముపస్థితః॥ ౧౫

ధూమధూమ్రోవసాగంధీ । జ్వాలాబభ్రు శిరోరుహః
క్రవ్యాద్గణపరీవార । శ్చితాగ్నిరివ జంగమః॥ ౧౬

అపశూలం తమాసాద్య । లవణంలక్ష్మణానుజః
రురోధ సంముఖీనోహి । జయోరంధ్రప్రహారిణాం॥ ౧౭

నాతిపర్యాప్తమాలక్ష్య । మత్కుక్షేరద్యభోజనం
దిష్ట్యాత్వమసి మేధాత్రా । భీతేనేవోపపాదితః॥ ౧౮

ఇతిసంతర్జ్య శత్రుఘ్నం । రాక్షసస్తజ్జిఘాంసయా
ప్రాంశుముత్పాటయామాస । ముస్తాస్తంబ మివద్రుమం॥ ౧౯

సౌమిత్రేర్నిశితై ర్బాణై । రంతరాశకలీకృతః
గాత్రం పుష్పరజః ప్రాప । నశాఖీనైఋతేరితః॥ ౨౦

వినాశాత్తస్య వృక్షస్య । రక్షస్తస్మైమహోపలం
ప్రజిఘాయకృతాంతస్య । ముష్టిం పృథగివస్థితం॥ ౨౧

ఐంద్రమస్త్రముపాదాయ । శత్రుఘ్నేన సతాడితః
సికతాత్వాదపిపరాం । ప్రపేదే పరమాణుతాం॥ ౨౨

ముంగు నవ్వాలఖిల్యులు ♦ పోవుచుండ । వెనుకరథమునవెల్గు నేత♦ వెలుఁగుకరణి
మునులుమార్గంబు చూపఁగా♦ వెనుకఁజనెను । ఘనుఁ తేజుండు శత్రుఘ్నుఁ♦ డీసఁగుణుఁడు॥

తరలిపోవుచుఁబోవుచు ♦ దారియందు । వరవనమునఁగల్గువనమున ♦ కట్టులెత్తి
గనెడుమృగముల వాల్మీకి♦వనముఁగాంచి । యచట నొకరాత్రిగడపె రా♦జ్యనూనుఁడుండు॥

అలసినట్టిహయాల్ గల ♦ యక్కుమారు । నమ్మహామునియెంతయు ♦ నాదరించెఁ
దనతపోమహిమంబునఁ ♦ దనరినట్టి । సకలసామగ్రితో నుప♦చారమొప్పఁగ॥ ౧౨

గర్భిణిగనున్న యగ్రజు ♦ కాంతసీత । కాంచెనారాత్రియందె యటఁ ♦ గవలసుతుల
నవనిసర్వవిధంబుల ♦ నలరునట్టి । సైన్యకోశమ్ములఁబోలు ♦ చందమునను॥ ౧౩

అన్నకబ్బెను సంతాన ♦ మనెడువార్త । నాలకించిన సౌమిత్రి ♦ హర్షమొంది
ప్రాంజలిఘటించి మునికిఁ బ్ర♦భాతమందుఁ । బడసి యనుమతి రథమెక్కి♦ పయనమయ్యె॥

అమ్మధూపఘ్నమునుజేర ♦ నచటనుండెఁ । దన్నుజ కుంభీనసకుఁబుట్టి ♦ తనరువాఁడు
అడవియందుండి కొన్నట్టి ♦ యరియువంగ । నొప్పుమృగములతోఁగూడి ♦ యున్నవాఁడు॥

కొవ్వుకంపును బొగవల్పుఁ♦ గొన్నదేహంబు । నిప్పుగామంటలనుబోలి♦ దీపించుజుట్టుఁ
గల్గిపలలాశనులుచుట్టు ♦ బలిసియుండ । నడచువాఁడు చితామంట ♦ పగిదినుండె॥

శూలమెయిలేని యాతనిఁ ♦ గాంచిలక్ష్మ । ణానుజుండు లవణుమీఁద ♦ నలుకతోడ
నెదిరించె యుద్ధమునకు ♦ నెడరులేని । వీరుఁడౌ జయమునుగాంచు ♦ వీరుఁడనుచు॥

నేఁడు నాయొద్దనుండెడు ♦ కూడునాకుఁ । బొట్టనిండఁగఁజాలకపోవుచుండ
భయముఁపడినయట్లు నాభాగ్య ♦ వశమువలన । బాగుగానిన్ను బ్రహ్మయే ♦ పంపెనిటకు॥

అనుచు జడిపించి శత్రుఘ్ను♦నసురయప్పుడు । కొట్టఁగాఁగోరి పొడుగైన♦ చెట్టునొకటి
యూఁచఁబెరికెను వేళ్లతోఁ ♦ గూడరాఁగఁ । దుంగఁబెకలించునట్లు ల♦త్తుంగశ్రీ॥ ౧౯

దాని నడుమనె యానుమి ♦ త్రానుజుండు । తునుకలుగ మ్రానుముక్కలు ♦ గాఁగఁగొట్టి
దమ్ముజూఁ డడరుచు వైచిన ♦ తరువుగాక । దాని పుష్పరజమే దాఁకె ♦ దనుజుమేను॥

పృథుమగు వృక్షము నశియింప ♦ రాక్షసుండు । యముని హస్తమునుండి వే ♦ ఱైనయట్టి
పిడికిలిని బోలుచుండెడు ♦ పెద్దశిలను । బట్టి చేతను శత్రుఘ్ను ♦ పయికివిసరె॥ ౨౧

తటిని సౌమిత్రి వాసవా ♦ స్త్రముచేకొని । దానిఁగొట్టె శిల ♦ యది పొడి పొడియై
నిసుక కంటెను సూక్ష్మమై ♦ యెసఁగుచుండు । చిన్న పరమాణువుల గతిఁ ♦ జెందునట్లు॥

తముపాద్రవ దుద్యమ్య । దక్షిణం దోర్నిశాచరః
ఏకతాల ఇవోత్పాత । పవనప్రేరితో గిరిః॥ ౨౩

కార్ష్ణేనపత్రిణా శత్రుః । సభిన్నహృదయః పతన్
ఆనినాయభువః కంపం । జహారాశ్రమవాసినాం॥ ౨౪

వయసాం పంక్తయః పేతు । ర్హతస్యోపరి విద్విషః
తత్ప్రతిద్వంద్వినో మూర్ధ్ని । దివ్యాః కుసుమవృష్టయః॥ ౨౫

సహత్వా లవణంవీర । స్తదా మేనే మహౌజసః
భ్రాతుః సోదర్యమాత్మాన । మింద్రజిద్వధశోభినః॥ ౨౬

తస్యసంస్తూయమానస్య । చరితార్థై స్తపస్విభిః
శుశుభే విక్రమోదగ్రం వ్రీడయావనతం శిరః॥ ౨౭

ఉపకూలం సకాళింద్యాః । పురీం పౌరుషభూషణః
నిర్మమే నిర్మమోర్థేషు । మథురాంమధురాకృతిః॥ ౨౮

యాసౌరాజ్య ప్రకాశాభి । ర్బభౌపౌరవిభూతిభిః
స్వర్గాభిష్యందవమనం । కృత్వేవోపనివేశితా॥ ౨౯

తత్రసౌధగతః పశ్యన్ । యమునాంచక్రవాకినీం
హేమభక్తిమతీం భూమేః । ప్రవేణీమివపి ప్రియే॥ ౩౦

సఖా దశరథస్యాపి । జనకస్యచ మంత్రకృత్
సంచస్కారోభయప్రీత్యా । మైథిలేయౌ యథావిధి॥ ౩౧

సతౌ కుశలవోన్మృష్ట । గర్భక్లేదౌ తదాఖ్యయా
కవిః కుశలవావేవ । చకారకిలనామతః॥ ౩౨

సాంగంచవేద మధ్యాప్య । కించిదుత్క్రాంతశైశవౌ
స్వకృతింగాపయామాస । కవిప్రథమపద్ధతిం॥ ౩౩

రామస్య మధురం వృత్తం । గాయంతౌ మాతురగ్రతః
తద్వియోగవ్యథాం కించి । చ్ఛిథిలీచక్రతుః సుతౌ॥ ౩౪

ఇతరేపి రఘోర్వంశ్యా । స్త్రయస్త్రేతాగ్ని తేజసః
తద్యోగాత్పతివత్నీషు । పత్నీష్వాసన్ ద్విసూనవః॥ ౩౫

తాళవృక్షమ్ము దొక్కటే ♦ తనరుచుండు । శిఖరియుత్పాతవాతమ్ము ♦ చేతఁగదలి
పఱచు కైవడి శత్రుఘ్ను ♦ పైకిఁబఱచె । వడిగ దనుజుఁడు దక్షిణ ♦ పాణినెత్తి ॥ ౨౩

వైష్ణవాస్త్రంబుచేతను ♦ వక్షమగలి । వైరియైనట్టి లవణుఁడు ♦ పడియెఁబడిన
వసుధకంపించె నాశ్రమ ♦ వాసతతికి । నంతతోఁ గంపమంతయు ♦ నంతరించె॥ ౨౪

అట్లు హతుఁడైన యట్టియా ♦ యసురమీఁదఁ । బక్షిగణములు పైఁబయి ♦ వచ్చినెఱసె
నద్దనుజవైరి శిరముపై ♦ నమరతతుల । విరుల వానలు పైఁబయి ♦ విరివిఁగురిసె॥ ౨౫

త్రుంచి లవణుని నిట్లు శ ♦ త్రుఘ్నుఁ డెంచె । నింద్రజిద్వధశోభచే ♦ నెసఁగుచుండు
భ్రాతయగు లక్ష్మణునకుఁ బ్ర ♦ భావనిధికిఁ । దాను సోదరుఁడౌట త♦థ్యంబటంచు॥ ౨౬

ఎంతయుఁ గృతార్థులైనట్టి ♦ ఋషులచేత । వినుతిగాంచుచు నుండెడు♦విమలయశుఁడు
విక్రమముచేత నెత్తియు ♦ వ్రీడచేత । వంచిన శిరంబుచేఁ జాల ♦ వఱలుచుండె॥ ౨౭

విషయముల నిస్పృహుండును ♦ వీరమణియు । సుందరుండైన లక్ష్మణ ♦ సోదరుండు
శౌరి యమునాతరంగిణీ ♦ తీరమందుఁ । బ్రీతినిర్మించె మథురాపు ♦ రీమతల్లి॥ ౨౮

అతనిసుఖరాజ్య మహిమచే ♦ నచటి ప్రజలు । గన్నవైభవములఁ బురి ♦ గ్రాలుచుండె
స్వర్గమునఁ జోటు లేమి దే♦వతలువచ్చి । వలసగొనినట్టి సుందర ♦ నిలయమనఁగ॥ ౨౯

అచట సౌమిత్రి సౌధాగ్ర ♦ మందునుండి । కనక భూషలనొప్పు భూ ♦ వనితజడయొ
యనఁగఁ గోకాళిఁ దనరెడు♦యమునఁ గాంచి । యెంతయును సంతసిల్లెను♦స్వాంతమందు॥

జనక దశరథ నృపులకు ♦ సఖుఁడు మఱియు । మంత్రవేత్తయునై యొప్పు♦ మౌనిరత్న
మిరువురకు సీతసుతులకు ♦ నెలమితోడ । జాతకర్మాదు లొనరించె ♦ శాస్త్రవిధిని॥ ౩౧

కుశలవమ్ముల చేతను ♦ గుశలముగను । గర్భమందలి క్లేదంబు ♦ గడపఁబడుట
నాదికవియైన వాల్మీకి ♦ హర్షమునను । గుశలవాఖ్యల నొసఁగె నా♦ శిశువులకును॥ ౩౨

శైశవము కొంతకడచిన ♦ సాంగముగను । వేదమును నేర్పి కవితకు ♦ నాదియగుచు
వఱలు స్వకృతిని వారిచేఁ ♦ బాడఁజేసె । లోకపూజితుఁడైనవా ♦ ల్మీకిమౌని॥ ౩౩

రమ్యమైనట్టి శ్రీరఘు ♦ రామచరిత । మాతముందటఁ బాడుచుఁ ♦ బ్రీతితోడఁ
దనయులైనట్టి కుశలవుల్ ♦ తద్వియోగ । చింతఁబాపుచునుండిరి ♦ కొంతవఱకు॥ ౩౪

ధరణిఁ ద్రేతాగ్ని తేజులై ♦ తనరువారు । తక్కుమువ్వురు రఘుకులుల్ ♦ తమ్ముఁగూడి
ధన్యులైనట్టి సతులలోఁ ♦ దలకు నిర్వు । రేసి పుత్త్రులఁ బడసిరి ♦ వాసిమీఱ॥ ౩౫

శత్రుఘాతిని శత్రుఘ్నః । సుబాహౌ చ బహుశ్రుతే
మథురావిదిశే సూన్వో । ర్నిదధే పూర్వజోత్సుకః॥ ౩౬

భూయస్తపోవ్యయో మా భూ । ద్వాల్మీకేరితి సోఽత్యగాత్
మైథిలీతనయోద్గీత । నిఃస్పందమృగమాశ్రమం॥ ౩౭

వశీ వివేశ చాయోధ్యాం । రథ్యాసంస్కారశోభినీం
లవణస్య వధాత్పౌరై । రీక్షితోఽత్యంతగౌరవం॥ ౩౮

స దదర్శ సభామధ్యే । సభాసద్భిరుపస్థితం
రామం సీతాపరిత్యాగా । దసామాన్యపతిం భువః॥ ౩౯

తమభ్యనందత్ప్రణతం । లవణాంతకమగ్రజః
కాలనేమివధాత్ప్రీత । స్తురాషాడివ శార్ఙ్గిణం॥ ౪౦

స పృష్టః సర్వతో వార్త । మాఖ్యద్రాజ్ఞే న సంతతిం
ప్రత్యర్పయిష్యతః కాలే । కవేరాద్యస్య శాసనాత్॥ ౪౧

అథ జానపదో విప్రః । శిశుమప్రాప్తయౌవనం
అవతార్యాంకశయ్యాస్థం । ద్వారి చక్రంద భూపతేః॥ ౪౨

శోచనీయాసి వసుధే । యా త్వం దశరథాచ్చ్యుతా
రామహస్తమనుప్రాప్య । కష్టాత్కష్టతరం గతా॥ ౪౩

శ్రుత్వా తస్య శుచో హేతుం । గోప్తా జిహ్రాయ రాఘవః
న హ్యకాలభవో మృత్యు । రిక్ష్వాకుపదమస్పృశత్॥ ౪౪

స ముహూర్తం సహస్వేతి । ద్విజమాశ్వాస్య దుఃఖితం
యానం సస్మార కౌబేరం । వైవస్వతజిగీషయా॥ ౪౫

ఆత్తశస్త్రస్తదధ్యాస్య । ప్రస్థితః స రఘూద్వహః
ఉచ్చచార పురస్తస్య । గూఢరూపా సరస్వతీ॥ ౪౬

రాజన్ప్రజాసు తే కశ్చి । దపచారః ప్రవర్తతే
తమన్విష్య ప్రశమయే । ర్భవితాసి తతః కృతీ॥ ౪౭

ఇత్యాప్తవచనాద్రామో । వినేష్యన్వర్ణవిక్రియాం
దిశః పపాత పత్రేణ । వేగనిష్కంపకేతునా॥ ౪౮

అన్నఁ గనువేడ్క శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాత్మజులను । బండితులు నౌచుఁ దనరెడు ♦ వారియంద
శత్రుఘాతిని మథుర రా♦జ్యమున నునిచి । విదిశకు సుబాహువును నిల్పె ♦ విభునిఁ గాఁగ॥

సీతపుత్త్రులు పాడెడు ♦ గీతములను । గదలకుండెడు వినుచు మృ♦గంబులుండు
నట్టి వాల్మీకి యాశ్రమం ♦ బంటిచనియె । మునితపం బింక వెచ్చింపఁ ♦ జనదటంచు॥

వివిధసంస్కారశోభిత ♦ వీథులమరు । నయ్యయోధ్య జితేంద్రియుం ♦ డైనయతఁడు
లవణుఁ జంపిన తన్నుఁ గౌ♦రవముతోడఁ । బౌరులీక్షింపఁ జొచ్చె వై♦భవము మీఱ॥

సీత నెడబాసియుండుట ♦ చేత భువికిఁ । దాను కేవలభర్తయై ♦ తనరువానిఁ
గొల్చుచుండ సభాసదుల్ ♦ గొలువు నడుమఁ । జెలఁగుచుండెడు రాము నీ♦క్షించె నంత॥

దనుజు లవణునిఁ జంపిన ♦ యనుజుఁ డెరఁగ । నతనిఁ గొనియాడె రాఘవుం♦డగ్రజుండు
కాలనేమి వధకు దాను ♦ గన్నప్రీతి । విష్ణువును వజ్రి గొనియాడు ♦ విధము దోఁప॥ ౪౦

క్షితిపుఁ డడిగిన సర్వంబు ♦ సేమమంచు । వినిచి యాతనితనయుల ♦ విషయమేమి
చెప్పకుండెను దగువారి ♦ నొప్పఁజెప్ప । నాదికవి పల్కియుంట రా♦మానుజుండు॥

అంత గ్రామనివాసి బ్రా♦హ్మణుఁ డొకండు । బాల్యమందే గతించిన ♦ బాలుఁ దెచ్చి
రేని ద్వారమ్మున డించి ♦ దీనుఁడగుచు । నంకమందుంచికొని యిట్టు ♦ లడలఁ జొచ్చె॥

వసుమతీ నీకు నెంతటి ♦ వంతగలిగె । దశరథనృపేంద్రు విమలహ♦స్తముల వీడి
రాముకరములఁ బడినీవు ♦ సేమముడిగి । చెప్పరానట్టి కష్టాలఁ ♦ జిక్కితకట॥ ౪౩

విమలు లిక్ష్వాకులేలు ♦ విపులభూమి । పడయరెన్నఁడు నపమృత్యు ♦ భయము గానఁ
జింతకారణమాలించి ♦ సిగ్గుపడియె । రక్షకుండైనయట్టి యా♦రాఘవుండు॥ ౪౪

ఒక్క క్షణమోర్చుకొమ్మని ♦ వెక్కియేడ్చు । విప్రునోదార్చి యమునిపై ♦ వెడలనెంచి
తలఁచె మదిలోన రాముఁ డు♦దారచరితుఁ । డక్కుబేరుని పుష్పక ♦ యానమపుడు॥ ౪౫

పూనిశస్త్రాస్త్రములనెక్కి ♦ పుష్పకంబు । రఘుకులోద్వహుఁడైనట్టి ♦ రామనృపతి
వెడలిపోవంగ నెదుటను ♦ వింతగదురఁ । బల్కె బిగ్గఱ నశరీర ♦ వాణి యిట్లు॥ ౪౬

రాజచంద్రమ వినుము నీ♦ప్రజలయందుఁ । గలిగె నపచారమంతటఁ ♦ గలయ వెదకి
దానిఁగని పెట్టి పోఁగొట్టి ♦ తేని నీవు । కార్యసాఫల్యమును బొంది ♦ క్రాలఁగలవు॥ ౪౭

అట్లు వినఁబడ్డ యాప్తవా♦క్యమును నమ్మి । జానకీపతి వర్ణాప♦చారమరయ
దిక్కులెల్ల విమానంబు ♦ నెక్కి తిరిగె । జవముచేత ధ్వజమ్ము ని♦శ్చలతఁ దాల్ప॥ ౪౮

అథ ధూమాభితామ్రాక్షం । వృక్షశాఖావలంబినం
దదర్శకంచిదైక్ష్వాక । స్తపస్యంతమధోముఖం॥ ౪౯

పృష్టశ్చాన్వయోరాజ్ఞా । సకిలాచష్టధూమపః
ఆత్మానం శంబుకం నామ । శూద్రంసురపదార్థినం॥ ౫౦

తపస్యనధికారిత్వాత్ । ప్రజానాం తమఘావహం
శీర్షచ్ఛేద్యం పరిచ్ఛిద్య । నియంతా శస్త్రమాదదే॥ ౫౧

సతద్వక్త్రం హిమక్లిష్ట । కింజల్కమివపంకజం
జ్యోతిష్కణాహతశ్మశ్రు । కంఠనాళాదపాతయత్॥ ౫౨

కృతదండః స్వయంరాజ్ఞా । లేభేశూద్రః సతాంగతిం
తపసాదుశ్చరేణాపి । నస్వమార్గవిలంఘినా॥ ౫౩

రఘునాథోప్యగస్త్యేన । మార్గసందర్శితాత్మనా
మహౌజసాసంయుయుజే । శరత్కాల ఇవేందునా॥ ౫౪

కుంభయోనిరలంకారం । తస్మై దివ్యపరిగ్రహం
దదౌదత్తంసముద్రేణ । పీతేనేవాత్మనిష్క్రయం॥ ౫౫

తందధన్మైథిలీకంఠ । నిర్వ్యాపారేణబాహునా
పశ్చాన్నివవృతేరామః । ప్రాక్పరాసుర్ద్విజాత్మజః॥ ౫౬

తస్యపూర్వోదితాంనిందాం । ద్విజఃపుత్రసమాగతః
స్తుత్యానివర్తయామాస । త్రాతుర్వైవస్వతాదపి॥ ౫౭

తమధ్వరాయముక్తాశ్వం । రక్షఃకపినరేశ్వరాః
మేఘాఃసస్యమివాంభోభి । రభ్యవర్షన్నుపాయనైః॥ ౫౮

దిగ్భ్యోనిమంత్రితాశ్చైన । మభిజగ్ముర్మహర్షయః
నభౌమాన్యేవధిష్ణ్యాని । హిత్వాజ్యోతిర్మయాన్యపి॥ ౫౯

ఉపశల్యనివిష్టైస్తై । శ్చతుర్ద్వారముఖీబభౌ
అయోధ్యా సృష్టలోకేవ । సద్యఃపైతామహీతనుః॥ ౬౦

శ్లాఘ్యస్త్యాగోపివైదేహ్యాః । పత్యుఃప్రాగ్వంశవాసినః
అనన్యజానేస్సైవాసీ । ద్యస్మాజ్జాయా హిరణ్మయీ॥ ౬౧

పొగకుఁగందోయిమొత్తనై ♦ పొదలుచుండఁ । దపసితలక్రిందుగా నొక♦తరువుశాఖ
వ్రేలుచుండుటవీక్షించె ♦ వీరవరుఁడు । పావనేక్ష్వాకుకుల నభో ♦ భాస్కరుండు॥

నామకులములనడిగిన ♦ రామునకును । బొగనుబీల్చెడుయోగి యి♦ప్పగిదిఁదెలిపె
శూద్రుఁడను శంబుకాఖ్యుఁడ ♦ సురపదమ్ముఁ । బ్రీతితోఁగోరి తపమాచ♦రించువాఁడ॥

తపమున కనర్హుఁడును మఱి ♦ ధరణిప్రజకు । దుఃఖకారణుఁడౌట శూ♦ద్రుండు వీఁడు
దలనఱకవేయఁబడుటకుఁ ♦ దగునటంచు । రాజు రాముఁడుచేత శ♦స్త్రంబుదాల్చె॥

మిడుఁగురులచేత మ్రిందిన ♦ మీసలుంట । మంచుచేఁ గేసరాలు న♦శించినట్టి
పంకజముబోలుచుండెడు ♦ వానితలను । ద్రెంచెఁ దత్కంఠనాళంబు♦నుండిపడఁగ॥ ౫౨

స్వయముగా రాజుశిక్షింప ♦ శంబుకుండు । శూద్రకులజుఁడు దాఁ బరి♦శుద్ధుఁడగుచుఁ
దనకు మాలినదుష్కర ♦ తపముచేతఁ । గాంచఁగా నట్టిసద్గతిఁ ♦ గాంచెనంత॥ ౫౩

కడుమెఱయు చంద్రునా శర♦త్కాలమట్టు । లమితతేజంబుతో నొప్పు ♦ నయ్యగస్త్య
దారిలోపలఁ గాంచె సు♦దారకీర్తి । రఘుకులోద్ధారుఁడైన శ్రీ♦రామమూర్తి॥ ౫౪

తాను బీల్చిన సంద్రంబు ♦ తనకునిడిన । దేవతలుదాల్పఁ దగినట్టి ♦ దీప్తిగన్న
భూషణంబును శ్రీరామ ♦ భూమిపతికిఁ । గుంభసంభవుఁడొసఁగెను ♦ గూర్మితోడ॥

అటుల నదిదాల్పజానకి ♦ సరసలేమి । భుజమునకు మండనంబుగఁ ♦ బూనిదాని
మరలె రాముఁడు ధారుణీ ♦ సురతనూజు । ప్రాణమంతకుఁ బూర్వమే ♦ వచ్చియుండ॥

తన సుతుఁడు ప్రాణయుతుఁడైనఁ♦ దద్ద్విజుండు । జమునినుండియుఁ గావంగ♦శక్తుఁడైన
నృపమణికి మున్నుదా నిడ్డ♦నిందలెల్లఁ । దొలఁచివైచెను దాను బ్ర♦స్తుతులనంత॥ ౫౭

యజ్ఞమున కశ్వమును వీడి♦నట్టి రాము । పైని గాన్కలఁ గురిసిరి ♦ మానవేంద్ర
దానవేంద్ర కపీంద్రులు ♦ దత్క్షణంబ । శరదములు పైరుపైనీరు ♦ గురియునట్లు॥ ౫౮

పిలువనంపిన వెంటనే ♦ వడలిమౌను । లెల్లదిక్కులనుండియు ♦ నుల్లమలర
నాశ్రమమ్ములెగాక ది♦వ్యాశ్రమముల । వదలివచ్చిరి రాముని ♦ సదనమునకు॥ ౫౯

అవలఁ జుట్టువిడిసి మ♦హర్షులుండ । ద్వారములునాల్గుగల యయో♦ధ్యాపురంబు
పుట్టఁజేసిన ప్రాణులు ♦ చుట్టునుండ । నలరు బ్రహ్మస్వరూపమో ♦ యనఁగనొప్పె॥

మరలఁ బెండ్లాడనట్టియా ♦ ధరణిపతికి । సవనశాలను వసియించు ♦ సమయమందు
జనకసుతపైడిప్రతిమయై ♦ సతిగనుంట । నామెవీడియు నతఁడు శ్లా♦ఘార్హుఁడయ్యె॥

విధేరధికసంభారః । స్తతః ప్రవవృతే మఖః
ఆసన్యత్ర క్రియావిఘ్నా । రాక్షసా ఏవరక్షిణః॥ ౬౨

అథప్రాచేతసోపజ్ఞం । రామాయణ మితస్తతః
మైథిలేయౌ కుశలవౌ । జగతుర్గురు చోదితౌ॥ ౬౩

వృత్తం రామస్య వాల్మీకేః । కృతిస్తౌ కిన్నరస్వనౌ
కింతద్యేన మనోహర్తు । మలంస్యాతాం నశృణ్వతాం॥ ౬౪

రూపేగీతేచమాధుర్యం । తయోస్తద్జ్ఞైర్నివేదితం
దదర్శసానుజో రామః । శుశ్రావచ కుతూహలీ॥ ౬౫

తద్గీత శ్రవణైకాగ్రా । సంసదశ్రుముఖీబభౌ
హిమనిష్యందినీప్రాత । ర్నిర్వాతేవ వనస్థలీ॥ ౬౬

వయోవేష విసంవాది । రామస్యచ తయోస్తదా
జనతా ప్రేక్ష్యసాదృశ్యం । నాక్షికంపం వ్యతిష్ఠత॥ ౬౭

ఉభయోర్నతథాలోకః । ప్రావీణ్యేన విసిష్మియే
నృపతేః ప్రీతిదానేషు । వీతస్పృహతయా యథా॥ ౬౮

గేయేకేనవినీతౌవాం । కస్యచేయం కృతిః కవేః
ఇతిరాజ్ఞా స్వయంపృష్టౌ । తౌ వాల్మీకి మశంసతాం॥ ౬౯

అథసావరజో రామః । ప్రాచేతసముపేయివాన్
ఊరీకృత్యాత్మనో దేహం । రాజ్యమస్మైన్యవేదయత్॥ ౭౦

సతావాఖ్యాయ రామాయ । మైథిలేయౌ తదాత్మజౌ
కవిః కారుణికో వవ్రే । సీతాయాః సంపరిగ్రహం॥ ౭౧

తాతశుద్ధా సమక్షం నః । స్నుషాతే జాతవేదసి
దౌరాత్మ్యా ద్రక్షసస్తాంతు । నాత్రత్యాః శ్రద్దధుః ప్రజాః॥ ౭౨

తాః స్వచారిత్రముద్దిశ్య । ప్రత్యాయయతు మైథిలీ
తతః పుత్రవతీ మేనాం ప్రతిపత్స్యే త్వదాజ్ఞయా॥ ౭౩

ఇతి ప్రతిశ్రుతే రాజ్ఞా । జానకీమాశ్రమాన్మునిః
శిష్యైరానాయయామాస । స్వసిద్ధిం నియమైరివ॥ ౭౪

విధికిమించిన సంభార ♦ వితతియజ్ఞంట । సవనమెంతయు శివితో ♦ జరగఁదొడఁగె
విఘ్నకారకమని యని♦పించుకొన్న । రాక్షసాళియె యదానికి ♦ రక్షయయ్యె॥ ౬౨

మొదట వాల్మీకిమౌనిచే ♦ భూమియందు । నచటనచ్చటఁ బ్రచలిత ♦ మైనయట్టి
రామచరితను మైథిలీ♦రామసుతులు । కుశలవులు పాడిరచ్చోట ♦ గురునియాజ్ఞ॥ ౬౩

చరితయన్ననో శ్రీరామ♦చంద్రచరిత । కవితయన్ననో వాల్మీకి♦కవిసుకవిత
గాయకరవంబో కిన్నర ♦ కలరవంబు । ఇంక వినఁగ మనోహారం♦బేలకాదు॥ ౬౪

తద్జ్ఞులౌవారు దెల్పఁగ ♦ దమనివారి । రూపగానములందలి ♦ రూఢమైన
యమల మాధుర్యమునుగాంచి ♦ యాలకించెఁ । దమ్ములనుగూడి శ్రీరామ♦ధరణిధవుఁడు॥

గానమాలించి యేకాగ్ర♦మానసముల । నశ్రుముఖముల నొప్పారు ♦ నట్టికొలువు
గాలిఁగదలక మంచును ♦ గార్చుచుండు । భానురంబైన ప్రాభాత♦వనముఁబోలె॥ ౬౬

వయసువేషంబులనుదప్ప ♦ వారలిర్వు । రన్నిటను రామచంద్రుని ♦ యట్టులున్న
గుంపుగుంపులుగా జనుల్ ♦ కూడికూడి । వచ్చిచూచిరి ఱెప్పల ♦ వాల్పకుండ॥ ౬౭

జనులు రాముఁడొసంగెడు ♦ సకలవస్తు । జాలమునఁ గొంచెమేనియు ♦ సక్తిలేని
వారినిస్పృహతకువింత ♦ పడినయట్లు । వింతపడలేదు వారిప్రా♦వీణ్యమునకు॥ ౬౮

మీకు గానంబునేర్పిన ♦ మేటియెవ్వఁ । డీకృతిరచించినట్టి క♦వీంద్రుఁడెవ్వఁ
డనుచు రాజుస్వయమ్ముగా ♦ నడుగవారు । మాన్యుఁడైనట్టి వాల్మీకి♦మౌనియనిరి॥ ౬౯

తమ్ములందఱితోఁగూడి ♦ ధరణిధవుఁడు । చేరివాల్మీకి భక్తితో ♦ శిరమువంచి
యొక్కతనదేహమునుదప్పఁ ♦ దక్కినట్టి । రాజ్యమంతయు నతనికర్పణము సేసె॥ ౭౦

మైథిలీపుత్రులగు వీరు ♦ మానవేంద్ర । తనయులేనీకటంచు రా♦మునికిఁదెలిపి
కరుణనిండినమదివాఁడు ♦ కవివరుండు । సీతఁగైకొనవేయని ♦ చేరివేఁడె॥ ౭౧

అయ్యమీకోడలానాఁడె ♦ యగ్నినిల్చి । శుద్ధయనినాదుసన్నిధిఁ ♦ జాటెఁగాని
రాక్షసుఁడుదుష్టుఁడౌట నీ♦రాజధాని । ప్రజలునమ్మరుపావను ♦ రాలటంచు॥ ౭౨

తానుదనచరితనుగూర్చి ♦ ధరణిపుత్రిక । నమ్మఁగొల్పినమీయాజ్ఞ ♦ సవిమ్మమీఁద
సుతులతోఁగూడ జానకీ♦సతినిమరల । స్వీకరింతునవినుము లో♦కైకవినుత॥ ౭౩

నమ్మఁజెప్పఁగ ఱేఁడిట్లు ♦ లమ్మహర్షి । శిష్యులనుబంపిరప్పించె ♦ సీతఁగరితఁ
దనతపోవనమందుండి ♦ తత్క్షణంబ । సిద్ధిఁదపమునరప్పించు ♦ చెన్నుదోఁప॥ ౭౪

అన్యేద్యు రథకాకుత్స్థః । సన్నిపాత్యపురౌకసః
కవిమాహ్వాయయామాస । ప్రస్తుతప్రతిపత్తయే॥ ౭౫

స్వరసంస్కారవత్యాసౌ । పుత్రాభ్యామథసీతయా
ఋచేవోదర్చిషం సూర్యం । రామం మునిరుపస్థితః॥ ౭౬

కాషాయపరివీతేన । స్వపదార్పితచక్షుషా
అన్వమీయతశుద్ధేతి । శాంతేనవపుషైవసా॥ ౭౭

జనాస్తదాలోకపథాత్ । ప్రతిసంహృత చక్షుషః
తస్థుస్తేఽవాఙ్ముఖాః సర్వే । ఫలితా ఇవశాలయః॥ ౭౮

తాందృష్టి విషయేభర్తు । ర్మునిరాస్థిత విష్టరః
కురునిస్సంశయం వత్సే । స్వవృత్తే లోకమిత్యశాత్॥ ౭౯

అథ వాల్మీకి శిష్యేణ । పుణ్యమావర్జితం పయః
ఆచమ్యోదీరయామాస । సీతా సత్యాం సరస్వతీం॥ ౮౦

వాఙ్మనః కర్మభిః పత్యౌ । వ్యభిచారో యథానమే
తథావిశ్వంభరేదేవి । మామంతర్ధాతు మర్హసి॥ ౮౧

ఏవముక్తే తయాసాధ్వ్యా । రంధ్రాత్సద్యో భవాద్భువః
శాతహ్రద మివజ్యోతిః । ప్రభామండల ముద్యయౌ॥ ౮౨

తత్రనాగఫణోత్క్షిప్త । సింహాసన నిషేదుషీ
సముద్రరశనా సాక్షాత్ । ప్రాదురాసీ ద్వసుంధరా॥ ౮౩

సాసీతామంకమారోప్య । భర్తృప్రణిహితేక్షణాం
మామేతివ్యాహరత్యేవ । తస్మిన్ పాతాళ మభ్యగాత్॥ ౮౪

ధరాయాం తస్య సంరంభం । సీతాప్రత్యర్పణైషిణః
గురుర్విధిబలాపేక్షీ । శమయామాస ధన్వినః॥ ౮౫

ఋషీన్విసృజ్యయజ్ఞాంతే । సుహృదశ్చ పురస్కృతాన్
రామః సీతాగతం స్నేహం । నిదధేతదపత్యయోః॥ ౮౬

యుధాజితశ్చ సందేశాత్ । సదేశం సింధునామకం
దదౌదత్తప్రభావాయ । భరతాయధృతప్రజః॥ ౮౭

పౌరపాళినిఁగాకుత్స్థ వంశతిలకుఁ । డంతమఖవాఁడుఁగూరిచి యమ్మహర్షిఁ
బిలువనంపెనుబ్రస్తుత విషయమెల్లఁ । దెల్లమొనరింపనెంచితా నల్లమందు॥ ౭౫

విమలశబ్దస్వరముల సావిత్రితోడ । సూర్యుఁజేరెడునట్టులు సుతులతోడ
సీతఁదోకొని వాల్మీకి చేరవచ్చె । రాముఁ బ్రకటతేజో విరాజమాను॥ ౭౬

శాంతమొప్పెడుతనువుతోఁ జరణములను । బెట్టియున్నట్టిదృష్టితోఁ గట్టుకొన్న
కావివస్త్రంబుతో నామె కాంచువారి । తలఁపునను శుద్ధయనుమాట గొలుపుచుండె॥ ౭౭

పౌరులామెనుజూచెడు పదమునుండి । దృష్టులనుదత్క్షణంబునఁ ద్రిప్పివైచి
వాల్చిమోములఁగదలక నిల్చిరపుడు । ఫలముచేవంగివరినిల్వఁ బడినయట్లు॥ ౭౮

కొల్వులో కలఁబీఠానఁ గూరుచుండి । మౌనివాల్మీకియిట్లనె మగువఁజూచి
యమ్మనీయందుఁగలసంశ యమ్మునెల్లఁ । బాపుమీ లోకులకునీదు భర్తయెదుట॥ ౭౯

అనినవాల్మీకిశిష్యుల యందొకండు । చేతఁబోసిన యట్టియా పూతజలము
చేత నాచమనముఁజేసి సీతసాధ్వి । పలికెనిట్టులుసత్యంబు దొలఁకుచుండ॥ ౮౦

వాఙ్మనఃకర్మములచేతఁ బతికినేను । దప్పకుండుట సత్యమై తనరునేని
విశ్వమంతయుఁదాలిచి వెలుఁగుదేవి । ధాత్రినీగర్భముననన్ను దాచికొనుమ॥ ౮౧

పరమపావనసతియిట్లు పల్కఁగానె । పగిలెభువి ; దానిలోనుండి బయలువెడలె
విద్యుదగ్నినిబోలుచు వెలుఁగుచుండు । కాంతిమండలమొక్కటి వింతగదుర॥ ౮౨

దానిలోశేషఫణులపైఁ దనరుచుండు । చారుసింహాసనంబునఁ గూరుచుండి
రమ్యరత్నాకరమె తన రశనయగుచుఁ । దేజరిల్లువసుంధరా దేవిదోఁచె॥ ౮౩

భర్తపైఁదనచూపులఁ బఱపుచుండు । సీతనాదేవి తనతోడఁ జేరఁదీసి
వలదుకొంపోకుమనిపతి పలుకులోన । మరలెఁబాతాళలోకపుఁ దెరువుఁబట్టి॥ ౮౪

సీతమరలింపధనువును జేతఁబూని । భూమిపయినదరఁగనుండు రామచంద్రు
కోపమునుశాంతిపఱచెను గురువుబ్రహ్మ । ప్రబలమైనట్టియవ్విధి బలమెఱింగి॥ ౮౫

యజ్ఞమంతయుముగిసిన నంతమందు । సఖులఋషివర్యులను బోఁడు సత్కరించి
నెలవులకునేగవారికి సెలవొసంగి । సతిపయినిప్రేమఁబెట్టెఁ దత్సుతులమీఁద॥ ౮౬

సిరులఁదామున్నెయొసఁగిన భరతునకును । సింధురాజ్యంబు నాయుధాజిత్తుకోర్కె
నెఱయనుజ్ఞవతోసిచ్చె నేలుటకును । ప్రజలఁబాలింపనేర్చిన ప్రభువరుండు॥ ౮౭

భరతస్తత్ర గంధర్వాన్ । యుధి నిర్జిత్య కేవలం
ఆతోద్యం గ్రాహయామాస । సమత్యాజయదాయుధం॥ ౮౮

స తక్షపుష్కలౌ పుత్రౌ । రాజధాన్యోస్తదాఖ్యయోః
అభిషిచ్యాభిషేకార్హౌ । రామాంతిక మగాత్పునః॥ ౮౯

అంగదం చంద్రకేతుంచ । లక్ష్మణోప్యాత్మ సంభవౌ
శాసనా ద్రఘునాథస్య । చక్రే కారాపథేశ్వరౌ॥ ౯౦

ఇత్యారోపిత పుత్రాస్తే । జననీనాం జనేశ్వరాః
భర్తృలోక ప్రపన్నానాం । నివాపాన్ విదధుః క్రమాత్॥ ౯౧

ఉపేత్య మునివేషోథ । కాలః ప్రోవాచ రాఘవం
రహః సంవాదినౌ పశ్యే । దావాంయస్తం త్యజేరితి॥ ౯౨

తథేతి ప్రతిపన్నాయ । వివృతాత్మా నృపాయసః
ఆచఖ్యౌ దివమధ్యాస్వ । శాసనాత్ పరమేష్ఠినః॥ ౯౩

విద్వానపి తయోర్ద్వాఃస్థః । సమయం లక్ష్మణోభినత్
భీతో దుర్వాససః శాపా । ద్రామ సందర్శనార్థినః॥ ౯౪

సగత్వా సరయూతీరం । దేహత్యాగేన యోగవిత్
చకారావితథాం భ్రాతుః । ప్రతిజ్ఞాం పూర్వజన్మనః॥ ౯౫

తస్మిన్నాత్మ చతుర్భాగే । ప్రాఙ్నాక మధితస్థుషి
రాఘవః శిథిలం తస్థౌ । భువిధర్మస్త్రిపాదివ॥ ౯౬

సనివేశ్య కుశావత్యాం । రిపునాగాంకుశం కుశం
శరావత్యాం సతాంసూక్తై । ర్జనితాశ్రులవం లవం॥ ౯౭

ఉదక్ప్రతస్థే స్థిరధీః । సానుజోగ్నిపురః సరః
అన్వితః పతివాత్సల్యా । ద్గృహవర్జమయోధ్యయా॥ ౯౮

జగృహుస్తస్య చిత్తజ్ఞాః । పదవీం హరిరాక్షసాః
కదంబ ముకుళస్థూలై । రభివృష్టాం ప్రజాశ్రుభిః॥ ౯౯

ఉపస్థిత విమానేన । తేనభక్తానుకంపినా
చక్రే త్రిదివనిఃశ్రేణిః । సరయూరనుయాయినాం॥ ౧౦౦

అచటిగంధర్వులజయించి ♦ యాజియందు । వివిధశస్త్రాస్త్రములనెల్ల ♦ విడిచివారు
పాటలనువీణెమాత్రమె ♦ పట్టఁజేసె । భరతుఁడత్యంతశౌర్య ప్రభావయుతుఁడు॥ ౮౮

తక్షపుష్కలులనియెడు ♦ తనకొమరులఁ । దత్తదభిధానముల రాజధానులందుఁ
బట్టభద్రులఁగాఁజేసి ♦ భరతుఁడంత । మరలనారామచంద్రుని ♦ సరసఁజేరె॥ ౮౯

అంగదుఁడుచంద్రకేతువు ♦ ననెడినుతులఁ । దండ్రిసౌమిత్రికారా పథంబునకును
నాథులుగఁజేసె రామభూనాథమౌళి । పనుపునసుజేసి యత్యంత ♦ వైభవమున॥ ౯౦

ఇట్లుసుతులనురాజ్యాల ♦ నేలనిల్పి । ప్రజలఁగావ సమర్థుండు ♦ రాఘవుండు
క్రమముగాభర్తృలోకంబుఁ ♦ గాంచినట్టి । తల్లులకును తర్పణక్రియల్ ♦ సనరఁజేసె॥ ౯౧

యముఁడుమునివేషమును దాల్చి ♦ యరుగుదెంచి । రాఘవునిఁజేరియిట్లనె ♦ రాజవర్య
మనలనేకాంతముననుండి ♦ మాటలాడు । వారిఁగనువానిఁద్యజియింప ♦ వలయు నీవు॥ ౯౨

అనిననౌఁగాకయనియొప్పె ♦ నతఁడు వినియె । నతఁడునిజరూపమును జూపి ♦ యవనిపాల
బ్రహ్మశాసించెఁగావున ♦ స్వర్గమునకు । నింకనీవేగుమని ప్రచురించుచుండె॥ ౯౩

ప్రభువుదర్శనమునకయి ♦ వచ్చియున్న । యట్టిదూర్వాసుశాప భయంబుచేత
ద్వారముననున్న సౌమిత్రి ♦ ప్రతినఁగనియు । భంగమొనరించె వారిసంవాదమునకు॥ ౯౪

యోగమెఱిఁగిన లక్ష్మణుండేగియపుడు । విమలసరయూతటంబున ♦ విడిచితనువు
నగ్రజానిరామచంద్రుని ♦ దైనప్రతిన । సత్యమైపొల్చునట్లుగా ♦ సలిపెనంత॥ ౯౫

తానుజనుటకుముందె స్వర్గధామమునకుఁ । దనచతుర్థాంశమరిగిన ♦ ధరణిమీఁది
మూఁడుపాదాలధర్మముక్ ♦ బోలియుండె । శిథిలుఁడైరామచంద్రుఁడు ♦ చిట్టచివర॥ ౯౬

అరిమదేభాంకుశంబయి ♦ యలరుకుశునిఁ । గుశవతిఁగొల్పెఁగుశావతిఁ ♦ గూర్మిమీఱ
లలితసూక్తులసుజనాశ్రు ♦ లవముగొల్పు । లవుశరావతినేల రాఘవుఁడునిలిపె॥ ౯౭

ప్రేమచేతనుగృహముల ♦ వీడికన్న । విడకసాకేతపురజనుల్ ♦ వెంబడింప
ననుజులనుగూడిముందగ్ని ♦ తనరవెడలె । స్థిరమతినివెల్లురాముఁడుత్తరపుదిశకు॥ ౯౮

కడుసగజ్జాబ్రిజగార్చెదు ♦ కడిమిమొగ్గ । లంతకన్నీటిబొట్లచే ♦ నవిరళముగఁ
దడిసియున్నట్టి రాముపథానఁజనిరి । వానరుల్ దైత్యులాతని ♦ భావమెఱిఁగి॥ ౯౯

అభ్రయానంబుసిద్ధమై ♦ యలరుచుండ । భక్తవత్సలుఁడౌటఁదక్ ♦ బట్టివచ్చు
ప్రజలుదివికెక్క సరయూస్రవంతినొక్క । నిచ్చెనఁగరామచంద్రుఁడు ♦ నిల్పెభువిని॥

యద్గోప్రతరకల్పోభూ । త్సంమర్దస్తత్రమజ్జతాం
అతస్తదాఖ్యయాతీర్థం । పావనం భువి పప్రథే॥ ౧౦౧

సవిభుర్విబుధాంశేషు । ప్రతిపన్నాత్మమూర్తిషు
త్రిదశీభూత పౌరాణాం । స్వర్గాంతర మకల్పయత్॥ ౧౦౨

నిర్వర్త్యైవం దశముఖశిరశ్ఛేద కార్యం సురాణాం
విష్వక్సేనః స్వతనుమవిశ త్సర్వ లోకప్రతిష్ఠాం
లంకానాథం పవనతనయం చోభయం స్థాపయిత్వా
కీర్తిస్తంభద్వయమివగిరౌ దక్షిణే చోత్తరేచ॥ ౧౦౩

గద్యం

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ శ్రీరామ
స్వర్గారోహణో నామ పంచదశః సర్గః

ఆతరంగిణిఁ గ్రుంకెడు ♦ నట్టిప్రజల । యధికసమ్మర్దమునుజూడ ♦ నాలయూఁతఁ
బోలుటనుగోప్రతారాఖ్య ♦ పుణ్యతీర్థ । మైప్రసిద్ధినినదివొందె ♦ నవనియందు॥ ౧౦౧

సురలయంశముచేఁబుట్టి ♦ మరలనైజ । రూపమొందినసురత్వంబు ♦ దోఁపమెఱఁగు
వారలువసింపనూతన ♦ స్వర్గమొకటి । విభుఁడుగల్పించె నంతయు ♦ వింతగొల్ప॥ ౧౦౨

చ॥ హరియిటు లాదశాస్యవధ ♦ యన్ సురకార్యము దీర్చి దక్షిణో
త్తరగిరులన్ విభీషణుని ♦ ధైర్యనిధిన్ బవనాత్మజాతును
స్థిరమగువన్నెవాసులను ♦ దెల్పెడుకంబములట్లు నిల్పి యం
దఱికిశరణ్యమైతనరు ♦ నైజశరీరముఁ జొచ్చెనయ్యెడన్॥ ౧౦౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు శ్రీరామస్వర్గారోహణంబను పంచద
శాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షోడశః సర్గః

—:o:—

అథేతరే సప్తరఘుప్రవీరా । జ్యేష్ఠం పురోజన్మతయా గుణైశ్చ
చక్రుః కుశం రత్నవిశేషభాజం । సౌభ్రాత్రమేషాం హి కులానుసారి॥ ౧

తే సేతువార్తా గజబంధముఖ్యై । రభ్యుచ్ఛ్రితాః కర్మభిరప్యవంధ్యైః
అన్యోన్యదేశ ప్రవిభాగ సీమాం । వేలాం సముద్రా ఇవనవ్యతీయుః॥ ౨

చతుర్భుజాంశప్రభవః స తేషాం । దానప్రవృత్తే రనుపారతానాం
సురద్విపానా మివసామయోని । ర్భిన్నోఽష్టధా విప్రససారవంశః॥ ౩

అథార్ధరాత్రే స్తిమితప్రదీపే । శయ్యాగృహే సుప్తజనే ప్రబుద్ధః
కుశః ప్రవాసస్థ కళత్రవేషా । మదృష్టపూర్వాం వనితామపశ్యత్॥ ౪

సా సాధుసాధారణ పార్థివర్ధేః । స్థిత్వా పురస్తాత్పురుహూతభాసః
జేతుః పరేషాం జయశబ్దపూర్వం । తస్యాంజలిం బంధుమతో బబంధ॥ ౫

అథానపోఢార్గళ మప్యగారం । ఛాయామివాదర్శతలం ప్రవిష్టాం
సవిస్మయో దాశరథేస్తనూజః । ప్రోవాచ పూర్వార్ధ విసృష్టతల్పః॥ ౬

లబ్ధాంతరా సావరణేఽపి గేహే । యోగప్రభావో న చ లక్ష్యతే తే
బిభర్షి చాకార మనిర్వృతానాం । మృణాలినీ హైమమివోపరాగం॥ ౭

కా త్వం శుభే కస్య పరిగ్రహో వా । కింవా మదభ్యాగమకారణం తే
ఆచక్ష్వ మత్వా వశినాం రఘూణాం । మనః పరస్త్రీ విముఖప్రవృత్తి॥ ౮

తమబ్రవీత్సా గురుణాఽనవద్యా । యా నీతపౌరా స్వపదోన్ముఖేన
తస్యాః పురః సంప్రతి వీతనాథాం । జానీహి రాజన్నధిదేవతాం మాం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షోడశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

జన్మగుణములఁ బెద్దయై • దన్నకుశుని । నితరరఘువీరసప్తకం • బెలమితోడ
శ్రేష్ఠభోగ్యాళిభాగస్థుఁ • జేసికొల్చె । నక్కులంబున సౌభ్రాత్ర • మక్కజంబె॥ ౧

సేతుబంధనకృషిగజ • శిక్షణాది । కార్యములవారు పేరును • గాంచికూడఁ
దాము నముపాలిసీమను • దాఁటలేదు । జలధి నవతీరమును దాఁటి • చననియట్లు॥ ౨

సర్వసామజసురగజ • వంశమట్లు । తెగనిదానప్రవృత్తిచేఁ • దేజరిల్లి
యుచ్చతుర్భుజాంశాన • నైనవారి । యన్వయం బష్టశాఖల • నవనిఁ బర్వె॥ ౩

పడకటింటను నడురేయి • పరిజనంబు । నిద్రనుండఁగ దీపంబు • నిలిచియుండఁ
గుశుఁడు గనె మేలుకని యొక్క • క్రొత్తయింతి । నూరఁ బతిలేని పతివలె • నొప్పుదాని॥ ౪

సాధులు భుజించు సిరులు సౌ • జన్యమూర్తి । దేవభర్తను వజ్రి మ • హానుభావు
ముప్పునకు నెదుట నా • యువతి నిలిచి । జయముగుత గాకయని మ • హస్తములు మోడ్చె॥ ౫

తల్పమునుండి పూర్వార్ధ • తను వెత్తి । విస్మయముతోడ రాముని • ప్రియసుతుండు
ముకురమున ఛాయయట్టులు • మూసియున్న । గృహము సొచ్చిన యామెను • నిట్టులనియె॥ ౬

చుట్టుమూసిన నగరెట్లు • చొచ్చినావు । చూడ యోగప్రభావంపు • జాడ లేదు
హిమముచేఁ గీడునొందిన • కమలమట్లు । తగని దుఃఖాకృతిని నీవు • దాల్చినావు॥ ౭

ఎవ్వతెవు నీవు కల్యాణి • యెవని సతివి । రఘుకులంబునఁ బుట్టిన • రాజులెల్ల
విజితవిషయులు పరసతీ • విముఖులనుట । యెఱిఁగి వచ్చిన కారణం • బెఱుఁగనిమ్ము॥ ౮

అనుచు నిర్దోషురాలామె • యనియె నిట్లు । ప్రజలతో నీగురుం డాత్మ • పదముఁ జేరిన
విగతపతి యయ్యె సాకేత • నగరి యిపుడు । దానికే నధిదేవత • ధరణినాథ॥ ౯

వస్వౌకసారా మభిభూయసాహం । సౌరాజ్యబద్ధోత్సవయా విభూత్యా
సమగ్రశక్తౌ త్వయిసూర్యవంశ్యే । సతిప్రపన్నా కరుణామవస్థాం॥ ౧౦

విశీర్ణతల్పా ద్దృశతో నివేశః । సర్యస్తశాలః ప్రభుణావినా మే
విడంబయత్యస్త నిమగ్నసూర్యం । దినాంతముగ్రా నిల భిన్నమేఘం॥ ౧౧

నిశాసుభాస్వత్కలనూ పురాణాం । యః సంచరో౽భూ దభిసారికాణాం
తదన్ముఖోల్కా విచితామిషాభిః । సబాహ్యతే రాజపథః శివాభిః॥ ౧౨

ఆస్ఫాలితం యత్ప్రమదాకరాగ్రై । ర్మృదంగ ధీరధ్వని మన్వగచ్ఛత్
వన్యైరిదానీంమహిషైస్తదంభః । శృంగాహతం క్రోశతి దీర్ఘికాణాం॥ ౧౩

వృక్షేశయా యష్టినివాసభంగా । న్మృదంగశబ్దాపగమాదలాస్యాః
ప్రాప్తాదవోల్కాహతశేషబర్హాః । క్రీడామయూరా వనబర్హిణత్వం॥ ౧౪

సోపానమార్గేషుచయేషు రామా । నిక్షిప్తవత్యశ్చరణాన్సరాగా
సద్యోహతన్యంకుభిరస్రదిగ్ధం । వ్యాఘ్రైః పదం తేషు నిధీయతేద్య॥ ౧౫

చిత్రద్విపాః పద్మవనావతీర్ణాః । కరేణుభిర్దత్తమృణాళభంగాః
నఖాంకుశాఘాత విభిన్నకుంభాః । సంరబ్ధసింహప్రహృతం వహంతి॥ ౧౬

స్తంభేషుయోషిత్ప్రతియాతనానా । ముత్క్రాంతవర్ణక్రమధూసరాణాం
స్తనోత్తరీయాణిభవంతిసంగా । న్నిర్మోకపట్టాః ఫణిభిర్విముక్తాః॥ ౧౭

కాలాంతరశ్యామ సుధేషునక్తం । మితస్తతోరూఢ తృణాంకురేషు
తయేవముక్తా గుణశుద్ధయోపి । హర్మ్యేషుమూర్ఛంతిన చంద్రపాదాః॥ ౧౮

ఆవర్జ్యశాఖాః సదయంచయాసాం । పుష్పాణ్యుపాత్తాని విలాసినీభిః
వన్యైః పులిందైరివవానరైస్తాః । క్లిశ్యంత ఉద్యానలతా మదీయాః॥ ౧౯

రాత్రావనావిష్కృతదీపభాసః । కాంతాముఖశ్రీవియుతా దివాపి
తిరస్క్రియంతే క్రమితంతుజాలై । ర్విచ్ఛిన్నధూమప్రసరా గవాక్షాః॥ ౨౦

బలిక్రియావర్జితసైకతాని । స్నానీయసంసర్గమనాప్నువంతి
ఉపాంతవానీరగృహాణిదృష్ట్వా । శూన్యానిదూయే సరయూజలాని॥ ౨౧

తదర్హసీమాం వసతిం విసృజ్య । మామభ్యుపైతుం కులరాజధానీం
హిత్వాతనుం కారణమానుషీంతాం । యథాగురుస్తే పరమాత్మమూర్తిం॥ ౨౨

 ౧౧౮

అమలసుఖరాజ్యసౌభాగ్య ♦ మబ్బియుండ । సంతతోత్సవవైభవా ♦ త్యంతశోభఁ
దివిదివమును మించి నేఁడిట్లు ♦ దీననైతి । సురబలుఁడు సూర్యకులుఁడు నీ ♦ వుండికూడ॥ ౧౦

విభుఁడు వీడిన నావీడు ♦ విఱిగిపడిన । వందలకొలంది సౌధప ♦ ఙ్క్తులచేతఁ
గ్రుంకసూర్యుఁడు ఘోరమా ♦ రుతమువలన । జలదసంతతి చెదరిన ♦ సంజఁబోలె॥ ౧౧

గల్లుమన నందె లభిసారి ♦ కాగణమ్ము । రాత్రిఁ దిరుగాడుచుండిన ♦ రాజవీధి
నఱచుమోముల యుల్కల ♦ నెరసు వెదకు । నాఁడు నక్కలు దిరుగాడె ♦ నేఁడు నిశిని॥ ౧౨

చేడెలాడుచు మునివ్రేళ్ల ♦ చేతఁదట్ట । ఘనదధిమధ్వానమిడుదీర్ఘి ♦ కాజలమ్ము
వన్యమహిషీగణంబులు ♦ ప్రబలి నేఁడు । కొమ్ములను జిమ్మ నీసెనా ♦ క్రోశరవము॥ ౧౩

దాపనిలయమ్ము లిలఁగూలఁ ♦ దరులఁజేరి । మద్దెలరవంబు వోనాట ♦ మానివైచి
నెరగలిని గాలమిగిలిన ♦ పురులుగలిగి । గ్రామబర్హులు వనమయూ ♦ రమ్ములయ్యె॥ ౧౪

కాళ్లలత్తుకఁబూసిన ♦ కలికిమిన్న । లడుగు లెప్పుడు నిడుచున్న ♦ యట్టిమెట్లఁ
జంపి జింకల రక్తంబుఁ ♦ జమురినట్టి । యంఘ్రులను బెట్టి వ్యాఘ్రమ్ము ♦ లకట నేఁడు॥ ౧౫

సరసిదిగి తూండ్లతునకలు ♦ కరిణులిడినఁ । బడయుచున్నట్టు చిత్రింపఁ ♦ బడిన కరులు
కుంభములనంకుశము వంటి ♦ గోళ్ళఁజీల్చు । కుపితహరులప్రహారంబు ♦ లిపుడు గాంచె॥ ౧౬

వీటికంబాలవెలఁదుల ♦ విగ్రహముల । వన్నెమాసిన కుచముల ♦ పైనిగప్పఁ
బడిన పయ్యెదలనఁగఁ గ ♦ న్పట్టునచట । సర్పములు వీడియున్నట్టి ♦ కుప్పసములు॥ ౧౭

కాలవశమునఁ బ్రాసాద ♦ పాళిమీఁద । గచ్చు నలుపెక్కియటనట ♦ గడ్డిమొలవఁ
బ్రతిఫలింపవు మునుపటి ♦ పగిదినచటఁ । దారగుణశుభ్రశశికళల్ ♦ మాఱుకున్న॥ ౧౮

మెల్లఁగా వంచి కొమ్మల ♦ మీఁదిపూల । నాసమీఱఁగ వచ్చి వి ♦ లాసవతులు
పూనికోసెడు పూఁదోఁట ♦ లోనిలతలఁ । జెంచులట్టులు కోఁతులు ♦ నొంచె నేఁడు॥ ౧౯

రాత్రి వెలిఁగెడు దీపాల ♦ ప్రభలు ముగిసెఁ । బగలు కాంతల మోముల ♦ సొగసు వాసెఁ
జందనాగరుధూమంపు ♦ జాడమాసె । సాలెడులు జాలముల నేసె ♦ జాలకముల॥ ౨౦

స్నానపరిమళవర్జిత ♦ మైనయట్టి । యినుకబలిపూజ లెవ్వియు ♦ నెసఁగనట్టి
యొడ్డుపై నుత్తప్రబ్బయిం ♦ డ్లుండునట్టి । సరయువును జూడ నాకుం గ ♦ జల్లుమనును॥

కారణంబగు మానుష ♦ కాయ మెడలి । పూర్ణఁబరమాత్మ నీతండ్రి ♦ పొందినట్లు
దీనిఁద్యజియించి కులరాజ ♦ ధానియైన । నన్నుఁబొందుట యెంతయు ♦ న్యాయమయ్య॥

తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్ప్రాగ్రహరో రఘూణాం
పూరప్యభివ్యక్తముఖప్రసాదా । శరీరబంధేన తిరోబభూవ॥ ౨౩

తదద్భుతం సంసది రాత్రివృత్తం । ప్రాతర్ద్విజేభ్యో నృపతిః శశంస
శ్రుత్వా త ఏనం కులరాజధాన్యా । సాక్షాత్పతిత్వే వృతమభ్యనందత్॥ ౨౪

కుశావతీం శ్రోత్రియసాత్స కృత్వా । యాత్రానుకూలేఽహని సావరోధః
అనుద్రుతో వాయురివాభ్రబృందైః । సైన్యైరయోధ్యాభిముఖః ప్రతస్థే॥ ౨౫

సాకేతుమాలోపవనా బృహద్భి । ర్విహారశైలానుగతేవ నాగైః
సేనా రథోదారగృహా ప్రయాణే । తస్యాభవజ్జంగమరాజధానీ॥ ౨౬

తేనాతపత్రామలమండలేన । ప్రస్థాపితః పూర్వనివాసభూమిం
బభౌ బలౌఘః శశినోదితేన । వేలాముదన్వానివ నీయమానః॥ ౨౭

తస్య ప్రయాతస్య వరూథినీనాం । పీడామపర్యాప్తవతీవ సోఢుం
వసుంధరా విష్ణుపదం ద్వితీయ । మధ్యారురోహేవ రజశ్ఛలేన॥ ౨౮

ఉద్యచ్ఛమానా గమనాయ పశ్చాత్ । పురో నివేశే పథి చ వ్రజంతీ
సా యత్ర సేనా దదృశే నృపస్య । తత్రైవ సామగ్ర్యమతిం చకార॥ ౨౯

తస్య ద్విపానాం మదవారిసేకాత్ । ఖురాభిఘాతాచ్చ తురంగమాణాం
రేణుః ప్రపేదే పథి పంకభావం । పంకోఽపి రేణుత్వమియాయ నేతుః॥ ౩౦

మార్గైషిణీ సా కటకాంతరేషు । వైంధ్యేషు సేనా బహుధా విభిన్నా
చకార రేవేవ మహావిరావా । బద్ధప్రతిశ్రుంతి గుహాముఖాని॥ ౩౧

సధాతుభేదారుణయాననేమిః । ప్రభుః ప్రయాణధ్వనిమిశ్రతూర్యః
వ్యలంఘయద్వింధ్యముపాయనాని । పశ్యన్ పులిందైరుపపాదితాని॥ ౩౨

తీర్థే తదీయే గజసేతుబంధాత్ । ప్రతీపగాముత్తరతోఽస్య గంగాం
అయత్నబాలవ్యజనీ బభూవు । ర్హంసా నభోలంఘనలోలపక్షాః॥ ౩౩

స పూర్వజానాం కపిలేన రోషా । ద్భస్మావశేషీకృతవిగ్రహాణాం
సురాలయప్రాప్తినిమిత్తమంభ । స్త్రైస్రోతసం నౌలులితం వవందే॥ ౩౪

ఇత్యధ్వనః కైశ్చిదహోభిరంతే । కూలం సమాసాద్య కుశః సరయ్వాః
వేదిప్రతిష్ఠాన్వితతాధ్వరాణాం । యూపానపశ్యచ్ఛతశో రఘూణాం॥ ౩౫

ఆమెకోర్కికి హర్షించి ♦ యట్లెయంచు । సమ్మతించెను రఘువంశ ♦ జనపమౌళి
యంతనగరాధిదేవత ♦ యాననాబ్జ । మలరదేహంబుతో నదృ♦శ్యతను గాంచె॥ ౨౩

రాత్రిజరిగినవింతను ♦ రాజమౌళి । వేకువను దెల్పెఁ గొల్వులో ♦ విప్రులకును
దానినాలించి కులరాజ♦ధాని స్వయము । వలచుటను తేనిఁ బొగడిరి ♦ వారలెలమి॥ ౨౪

అక్కుశావతి వేదవి♦ద్వాళికొసఁగి । జలదతతితోడి గాలినా ♦ బలముతోడ
యోగ్యదినమున వెడలె స♦యోధ్యఁ గూర్చి । రాణివాసంబుఁ గొనివెంట ♦ రామసుతుఁడు॥

ధ్వజములుద్యానవనములై ♦ తనరుచుండఁ । గరులు క్రీడించుగిరులయి ♦ క్రాలుచుండ
నరదములు మేడలై మించ ♦ నరుగుసేన । నృపుని నడయాడు రాజధా♦నిగఁ జెలంగె॥ ౨౬

వెలిగొడుగ మించఁగాఁ ద్రొంటి ♦ నెలవునకును । రాజు నడిపెడు తచ్చమూ♦రాజి చూడ
నుదితుఁడైన కళానిధి ♦ యొడ్డునకును । నడపు జలరాశి పగిదిఁ గ♦న్పడుచునుండె॥ ౨౭

అరుగుచుండెడు నత్తని సై♦న్యముల ద్రొక్కి । ఘుసఁగుచుండెడు బాధకు ♦ నోర్వలేక
విష్ణు రెండవపదమయి ♦ వెలయుదిక్కికిఁ । ధరరజో మిష నెక్కుడు ♦ కరణిఁ దోఁచె॥ ౨౮

అనలవరగఁ గసిద్ధమౌ ♦ నపుడు గాని । యరిగి విడియంగనుండెడు ♦ నపుడు గాని
యధ్వమున మధ్యనడచెడు ♦ నపుడు గాని । యెపుడు చూచినఁ బూర్ణమా ♦ నృపుని సేన॥ ౨౯

ధరణిపతి సేన నడుపుచో ♦ దారియందుఁ । గరుల మదవారిధారగాఁ ♦ గార్చుచుండ
గుఱ్ఱములు డెక్కలను బెట్టి ♦ కొట్టుచుండ । ధూళి యడుసయ్యె నడుసుదా ♦ ధూళియయ్యె॥

వింధ్యకనుమల నడుమను ♦ విడిగి విడిగి । దారిగనఁగొను సేనలు ♦ తరలి తరలి
గుహలయందుఁ బ్రతిధ్వనుల్ ♦ కొలిపి కొలిపి । రేవయన మ్రోయఁజేసె వి♦రావములను॥ ౩౧

ధాతురజమున నెఱ్ఱనై ♦ తనరనేమి । కలకలము తూర్యరవములఁ ♦ గలయుచుండఁ
గరుణఁ జూచి పుళిందుల ♦ కానుకలను । వింధ్యపర్వతమును దాఁటి ♦ విభుఁడు సనియె॥ ౩౨

వంతెనగ దంతులనుఁ గొల్పఁ ♦ బడమరకును । బాఱు గంగను దాఁటుచోఁ ♦ బైకి నెగయు
రాజహంసల ఱెక్కలు ♦ రాజమణికి । నయ్యెఁ బోచామరమ్ము ల♦యత్నముగను॥ ౩౩

కపిలముని కోపమున దగ్ధ ♦ కాయులైన । తనదు పితరుల కెల్ల స్వ♦ర్ధామమునకుఁ
గారణంబైన యోడలఁ ♦ గదలుచున్న । త్రిపథగానదికిడె నమ♦స్కృతిని నృపతి॥ ౩౪

ఈవిధంబునఁ గొన్నాళ్ళు ♦ త్రోవఁ గడపి । కుశుఁడు సరయూతటముఁ జేరి ♦ కూర్మి మీఱ
రఘుకులులనేకు లేదుఁ ♦ గాలమందు । [illegible] యజ్ఞయూ♦పములఁ గాంచె॥

ఆఘ్రాయశాఖాః కుసుమద్రుమాణాం । స్పృష్ట్వాచశీతాన్ సరయూతరంగాన్
తం క్లాంతసైన్యం కులరాజధాన్యాః । ప్రత్యుజ్జగామోపవనాంతవాయుః॥ ౩౬

అథోపశల్యే రిపుమగ్నశల్యః । తస్యాః పురః పౌరసఖః సరాజా
కులధ్వజస్తాని చలధ్వజాని । నివేశయామాస బలీబలాని॥ ౩౭

తాం శిల్పిసంఘాః ప్రభుణానియుక్తాః । తథాగతాం సంభృతసాధనత్వాత్
పురంనవీచక్రురపాంవిసర్గాత్ । మేఘానిదాఘగ్లపితామివోర్వీం॥ ౩౮

తతః సపర్యాం సపశూపహారాం । పురః పరార్ధ్యప్రతిమాగృహాయాః
ఉపోషితైర్వాస్తువిధానవిద్భిః । ర్నిర్వర్తయామాస రఘుప్రవీరః॥ ౩౯

తస్యాః సరాజోపపదం నిశాంతం । కామీవకాంతాహృదయం ప్రవిశ్య
యథార్హమన్యైరనుజీవిలోకం । సంభావయామాస యథాప్రధానం॥ ౪౦

సామందురాసంశ్రయిభిస్తురంగైః । శాలావిధిస్తంభగతైశ్చనాగైః
పూరాబభాసే విపణిస్థపణ్యా । సర్వాంగనద్ధాభరణేవనారీ॥ ౪౧

వసన్సతస్యాం వసతౌ రఘూణాం । పురాణశోభామధిరోపితాయాం
నమైథిలేయః స్పృహయాంబభూవ । భర్త్రేదివోనాప్యలకేశ్వరాయ॥ ౪౨

అథాస్యరత్నగ్రథితోత్తరీయం । ఏకాంతపాండుస్తనలంబిహారం
నిఃశ్వాసహార్యాంశుకమాజగామ । ఘర్మః ప్రియావేషమివోపదేష్టుం॥ ౪౩

అగస్త్యచిహ్నాదయనాత్సమీపం । దిగుత్తరాభాస్వతి సన్నివృత్తే
ఆనందశీతామివబాష్పవృష్టిం । హిమస్రుతిం హైమవతీం ససర్జ॥ ౪౪

ప్రవృద్ధతాపోదివసోతిమాత్రం । మత్యర్థమేవక్షణదాచతన్వీ
ఉభౌవిరోధక్రియయా విభిన్నౌ । జాయాపతీ సానుశయావివాస్తాం॥ ౪౫

దినేదినే శైవలవంత్యధస్తాత్ । సోపానపర్వాణి విముంచదంభః
ఉద్దండపద్మం గృహదీర్ఘికాణాం । నారీనితంబద్వయసంబభూవ॥ ౪౬

వనేషు సాయంతనమల్లికానాం । విజృంభణోద్గంధిషు కుట్మలేషు
ప్రత్యేకనిక్షిప్తపదః సశబ్దం । సంఖ్యామివైషాం భ్రమరశ్చకార॥ ౪౭

స్వేదానువిద్ధార్ద్రనఖక్షతాంకే । భూయిష్ఠసందష్టశిఖంకపోలే
చ్యుతం నకర్ణాదపికామినీనాం । శిరీషపుష్పం సహసాపపాత॥ ౪౮

తోలుతఁ గులరాజధానిపూఁ ♦ దోఁటగాలి । పెల్లఁ గాఁగొమ్మలల్లార్చి ♦ చల్లనైన
సరయువుతరంగములనంటి ♦ స్వాగతంబు । నొసఁగెబడలినబలముల ♦ యుర్విపతికి॥ ౩౬

పురినికటభూమిఁ బడియించె ♦ భూరిబలుఁడు । ప్రియుఁడు ప్రజకరికుఫలకు ♦ హృదయశల్య
మన్వయపుఁగేతనంబునై ♦ యలరువాఁడు । ధ్వజపటములల్లలాడెడు ♦ తనబలంబు॥ ౩౭

పరికరములొప్పశిల్పులు ♦ పురికినెల్ల । విభునపుసొంపు గొలిపిరి ♦ విభునియాజ్ఞ
వేసవినిరూపుమాసిన ♦ పృథ్వికెల్ల । జలదములునూత్నసంపదఁ ♦ గొలుపునట్లు॥ ౩౮

దేవతాయతనాళి ప్రదీప్తపురికి । నర్చలనొసర్చెను పశూప ♦ హారమొసఁగి
వాస్తువిదులుపవసియుప ♦ వాసమున్న । వారితోఁగూడి రఘుకుల ♦ వీరమౌళి॥ ౩౯

కాంతహృదయంబుఁజొచ్చెడు ♦ కామివోలె । రాజభవనంబుఁజొచ్చి యా ♦ రామపుత్రుఁ
డనుచరులకెల్ల వారియోగ్యతకుఁదగిన । చారునిలయంబులనొసఁగి ♦ సత్కరించె॥ ౪౦

పాగలనుజేరి గుఱ్ఱముల్ ♦ వఱలుచుండఁ । గంబములఁగట్టఁబడి కరుల్ ♦ గ్రాలుచుండఁ
నంగడులదీరియుండఁగా ♦ నాపురంబు । తనువునిండ నగలిడ్డ ♦ తరుణిఁబోలె॥ ౪౧

అమలరఘుకులనిలయమై ♦ యలరుమరల । బూర్వవైభవముఁగన్న ♦ యప్పురమునందు
వాసమొనరించు జానకీసుతుండు । వడయఁగోరఁడు ధనదేంద్ర ♦ పదవులేని॥ ౪౨

వచ్చెగ్రీష్మంబు మణులొప్పు ♦ నల్లివాటు । వెల్లనౌకుచములహారు ♦ వేఁడిదడ
యూపిరికినూగునంశుక ♦ మూనువేప । మతని ప్రియలకుఁ నేర్పునో ♦ యనఁగనప్డు॥ ౪౩

అయ్యగస్త్యాంక దక్షిణాయనమునుండి । రవిసమీపింపఁగా నుత్తరంపుదిక్కు
హిమనగమునుండి కరిగించె ♦ హిమజలమ్ము । హర్షితాశ్రువృష్టియో ♦ యనెడునట్లు॥

అధికతాపమునొందు నహస్సుపజెయు । నతిశయంబుగఁగృశియించు ♦ నట్టిరాత్రి
ప్రణయకలహాంతములఁజాలఁ ♦ బరితపించు । దంపతులఁబోలెనా గ్రీష్మ ♦ సమయమందు।

ఇండ్లడిగ్గియలను నీరమింకియుంకి । పాచిగట్టినయడుగు సోపానములకు
నంటి యంగనలకు మొలబంటియయ్యెఁ । గమలములతూఁడ్లతోఁగూడఁ ♦ గాసరెయ్యి॥

వనులసంజమొకసించి ♦ పరిమళమ్ము । గ్రమ్మనొక్కొక్క మల్లెమొగ్గనుజడమ్ము
నిలిపిభృంగమ్ము శబ్దమ్ము ♦ సలుపుచుండఁ । గనినదివానిలెక్కచనో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౪౭

కాంతఁజెమటగోటినొక్కులు ♦ గూడియుండు । చెలులచెక్కుటఁ గేసరాల్ ♦ చిక్కియుండఁ
గన్నమందుండి జారిన ♦ తెలియనందె । వడకయుండెడు శిరీష పుష్పంబు ఘనని॥ ౪౮

యంత్రప్రవాహైః శిశిరైః పరీతాన్ । రసేన ధౌతాన్ మలయోద్భవస్య
శిలావిశేషానధిశయ్య నిన్యుః । ర్ధారాగృహేష్వాతపమృద్ధిమంతః॥ ౪౯

స్నానార్ద్రముక్తేష్వనుధూపవాసం । విన్యస్తసాయంతనమల్లికేషు
కామో వసంతాత్యయమందవీర్యః । కేశేషు లేభే బలమంగనానాం॥ ౫౦

ఆపింజరా బద్ధరజః కణత్వా । న్మంజర్యుదారా శుశుభేర్జునస్య
దగ్ధ్వాపి దేహం గిరిశేన రోషాత్ । ఖండీకృతా జ్యేవ మనోభవస్య॥ ౫౧

మనోజ్ఞగంధం సహకారభంగం । పురాణశీధుం నవపాటలంచ
సంబధ్నతా కామిజనేషు దోషాః । సర్వే నిదాఘావధినా ప్రమృష్టాః॥ ౫౨

జనస్య తస్మిన్ సమయే విగాఢే । బభూవతుర్ద్వౌ సవిశేషకాంతౌ
తాపాపనోదక్షమ పాదసేవౌ । సచోదయస్థౌ నృపతిః శశీచ॥ ౫౩

అథోర్మిలోలోన్మదరాజహంసే । రోధోలతాపుష్పవహే సరయ్వాః
విహర్తుమిచ్ఛా వనితాసఖస్య । తస్యాంభసి గ్రీష్మసుఖే బభూవ॥ ౫౪

సతీరభూమౌ విహితోపకార్యా । మానాయిభిస్తా మపకృష్టనక్రాం
విగాహితుం శ్రీమహిమానురూపం । ప్రచక్రమే చక్రధరప్రభావః॥ ౫౫

సా తీరసోపాన పథావతారా । దన్యోన్యకేయూర విఘట్టినీభిః
సనూపురక్షోభపదాభిరాసీ । దుద్విగ్నహంసా సరిదంగనాభిః॥ ౫౬

పరస్పరాభ్యుక్షణ తత్పరాణాం । తాసాం నృపో మజ్జనరాగదర్శీ
నౌసంశ్రయః పార్శ్వగతాం కిరాతీ । ముపాత్తవాల వ్యజనాం బభాషే॥ ౫౭

పశ్యావరోధైః శతశో మదీయై । ర్విగాహ్యమానో గలితాంగరాగైః
సంధ్యోదయః సాభ్ర ఇవైష వర్ణం । పుష్యత్యనేకం సరయూప్రవాహః॥ ౫౮

విలుప్తమంతః పురసుందరీణాం । యదంజనం నౌలలితాభిరద్భిః
తద్బధ్నతీభిర్మదరాగ శోభాం । విలోచనేషు ప్రతిముక్తమాసాం॥ ౫౯

ఏతా గురుశ్రోణిపయోధరత్వా । దాత్మానముద్వోఢుమశక్నువంత్యః
గాఢాంగదైర్బాహుభిరప్సు బాలాః । క్లేశోత్తరం రాగవశాత్ప్లవంతే॥ ౬౦

అమీ శిరీష ప్రసవావతంసాః । ప్రభ్రంశినో వారి విహారిణీనాం
పారిప్లవాః స్రోతసి నిమ్నగాయాః । శైవాలలోలాం శ్ఛలయంతి మీనాన్॥ ౬౧

ఆపుడు ధనికులు ధారాగృహమ్ములందుఁ । జల్లతుంపురు యంత్రముల్ ♦ చల్లఁ జొట్టుఁ
జందనపు పేటఁ గడఁగిన ♦ చలువరాళ్ళఁ । గడపిరి నిదాఘతాపంబుఁ ♦ గడుముదమున॥ ౪౯

స్నానమున నైన తడి యూర ♦ జారవిడిచి । ధూపమిడి సంజమల్లెల ♦ తోడఁ దురుము
నంగనలు వెట్టుకొనుచే ♦ ననంగుఁ డంత । మను వృతోఁ జన్న బలమును ♦ మరలఁ బడసె॥ ౫౦

పుప్పొడిని గూడి యొప్పినై ♦ పొదలు పొసఁగు । మద్దిపూఁ గొమ్మ మాపఁగా ♦ మదికిఁ దోఁచె
హరుఁడు మారుని గాల్చిన ♦ నపుడుఁ గూడఁ । గోపమునఁ ద్రుంచివైచిన ♦ గుణమువంగ॥ ౫౧

మావి ననలందుఁ బ్రోఁకడొ ♦ మద్యమందుఁ । గ్రొత్త పాదిరి పువులందుఁ ♦ జిత్తమలరు
గంధము జూర్చి గ్రీష్మంబు ♦ కాముకులకు । సలిపిన సమస్త దోషముల్ ♦ దులిపికొనియె॥

మండు నా వేసవిని బోడ ♦ రెండె ప్రజకు । నెంతయును గాంతియుతములై ♦ యొసఁగుచుండెఁ
బాదములఁ గొల్చు వారి తా ♦ పములనార్చు । నుదయమందున్న నృపతియు ♦ నుడుపతియును॥

లలిని దరఁగల మదమరా ♦ ళమ్ములూఁగు । తటములను బువ్వుఁదీఁగెలు ♦ దనరుచుండు
సరయూ ప్రజలమ్ములను గ్రీడ ♦ సలుపఁ గోరె । సఖులతో నా నృపుఁడు గ్రీష్మ ♦ సమయమందు॥

తీరములఁ బటగృహములు ♦ దీర్చినట్టి । ధీవరులు నక్రములఁ బట్టి ♦ తెచ్చినట్టి
నదిని విహరింపఁ దొడఁగె భూ ♦ నాథమౌళి । చక్రితేజుండు దగు మహో ♦ త్సాహగతిని॥ ౫౫

గట్టు మెట్టులు దిగి యొండు ♦ కాంతలప్పు । డొండొరుల నండ కడియాల ♦ రొయికలను
నందెలను జేయు శబ్దమ్ము ♦ లదటు మంచు । హంసలను భీతిఁ జెదరెను ♦ నట్లు చేసె॥ ౫౬

చల్లులాడంగ నొండొరుల్ ♦ సంభ్రమించు । చేడియల కేళిఁ జూడఁగ ♦ నోడ నుండు
ధరణిపతి తన ప్రక్కఁ జా ♦ మరము వైచు । నక్కిరాతకులోద్భవ ♦ కనియె నిట్లు॥ ౫౭

అంగరాగంబు కరఁగి పో ♦ నంతిపురపు । సతులు వందలు క్రీడింప ♦ సరయు నదిగొ
యభ్రముల తోడి సంధ్యోద ♦ యంబు కరణి । నెన్నఁ గాఁ గాని యెన్నియో ♦ వన్నెలీనె॥

నగరి వనితాజనంబుల ♦ నయనములను । జెలఁగు కాటుక నోడలు ♦ గలఁచు నీరు
మాపినను గూడ దానికి ♦ మాఱుగాను । గూర్చె మదరాగము ప్పొందు ♦ గొప్పశోభ॥ ౫౯

కుచనితంబము లెంతయు ♦ గొప్పవౌట । భారమోర్వని యట్టి యీ ♦ పడుచువారు
బాహుపురిబంధ మిడి పవిన ♦ బాహువులను । గష్టమున నీదిరాటలోఁ ♦ గలుగుతమిని॥ ౬౦

క్రీడసల్పెడు వీరి శిరీషకుసుమ । భూషణంబులు పడి నదీ ♦ పూరమందుఁ
దేలియటు నిటుఁ బాచిని ♦ దినెడు యాస । వచ్చు మీనమ్ములకు నది ♦ భ్రాంతిఁ గొలిపె॥ ౬౧

ఆసాంజలాస్ఫాలనతత్పరాణాం । ముక్తాఫలస్పర్ధిషు శీకరేషు
పయోధరోత్సర్పిషు శీర్యమాణః । సంలక్ష్యతే నచ్ఛిదురోఽపిహారః॥ ౬౨

ఆవర్తశోభానతనాభికాంతే । ర్భంగ్యోభ్రువాం ద్వంద్వచరాః స్తనానాం
జాతానిరూపావయవోపమానా । న్యదూరవర్తీని విలాసినీనాం॥ ౬౩

తీరస్థలీ బర్హిభిరుత్కలాపైః । ప్రస్నిగ్ధకేకై రభినంద్యమానం
శ్రోత్రేషు సంమూర్ఛతిరక్తమాసాం । గీతానుగం వారిమృదంగవాద్యం॥ ౬౪

సందష్టవస్త్రే ష్వబలానితంబే । ష్విందుప్రకాశాం తరితోడుతుల్యాః
అమీజలాపూరిత సూత్రమార్గా । మౌనంభజంతే రశనాకలాపాః॥ ౬౫

ఏతాః కరోత్పీడితవారిధారా । దర్పాత్సఖీభిర్వదనేషు సిక్తాః
వక్రేతరాగ్రై రలకై స్తరుణ్య । శ్చూర్ణారుణాన్ వారిలవాన్ వమంతి॥ ౬౬

ఉద్బంధకేశశ్చ్యుత పత్త్రలేఖో । విశ్లేషిముక్తా ఫలపత్త్రవేష్టః
మనోజ్ఞఏవ ప్రమదాముఖానా । మంభోవిహారాకులితోఽపివేషః॥ ౬౭

సనౌవిమానా దవతీర్య రేమే । విలోలహారః సహతాభిరప్సు
స్కంధావలగ్నో ద్ధృతపద్మినీకః । కరేణుభిర్వన్య ఇవద్విపేంద్రః॥ ౬౮

తతోనృపేణానుగతాః స్త్రియస్తా । భ్రాజిష్ణునాసాతిశయం విరేజుః
ప్రాగేవముక్తానయనాభిరామాః । ప్రాప్యేంద్రనీలం కిముతోన్మయూఖం॥ ౬౯

వర్ణోదకైః కాంచనశృంగముక్తై । స్తమాయతాక్ష్యః ప్రణయాదసించన్
తథాగతః సోఽతితరాం బభాసే । సధాతునిష్యంద ఇవాద్రిరాజః॥ ౭౦

తేనావరోధప్రమదాసఖేన । విగాహమానేన సరిద్వరాంతాం
ఆకాశగంగా రతిరప్సరోభి । ర్వృతోమరుత్వా ననుయాత లీలః॥ ౭౧

యత్కుంభయోనే రధిగమ్య రామః । కుశాయరాజ్యేన సమందిదేశ
తదస్య జైత్రాభరణం విహర్తు । రజ్ఞాతపాతం సలిలేమమజ్జ॥ ౭౨

స్నాత్వా యథాకామ మసౌసదార । స్తీరోపకార్యాం గతమాత్రఏవ
దివ్యేనశూన్యం వలయేనబాహు । మపోఢనేపథ్య విధిర్దదర్శ॥ ౭౩

జయశ్రియః సంవననం యతస్త । దాముక్తపూర్వం గురుణాచయస్మాత్
సేహేఽస్య నభ్రంశ మతోనలోభాత్ । సతుల్యపుష్పాభరణోహి ధీరః॥

జలముఁజిమ్ముటలోన నాసక్తలౌట । ముత్యపుఁబొలుమించిశీకరాల్ ♦ పొదలుచుంట
హారములు తెగి కుచముల ♦ జాఱుచున్నఁ । దెలివలోకయింత సేనిరుచుఁ ♦ దెలియరైరి॥ ౬౨

బొడ్డునుశిఁబోలఁదరఁగలఁ ♦ బోలబొమలు । జక్కవలఁబోలఁగుచములు ♦ పొయనంచు
నంగములఁబోల్పవిఖ్యాతి ♦ మైనవెల్ల । వింతగావీరిచెంతనే ♦ వెలసెనిచట॥ ౬౩

జలములనుబుట్టుధింధిమి ♦ శబ్దమదిగో । స్త్రీలగీతములనుగూడి ♦ తీరమందుఁ
బురులువిచ్చినమధురమా ♦ స్వరముగన్న । శిఖులుగొనియాడఁ శ్రావ్యమై ♦ చెవినిబడియె॥

అతివలనితంబములనీట ♦ నంటికొన్న । వస్త్రములమీఁదిమొలనూళ్ళు ♦ వఱలుచంద్ర
కాంతినడఁగినచుక్కల ♦ కరణినుండి । బెజ్జములనీరుసొచ్చిన ♦ వీడెరవము॥ ౬౫

కాంతలుజలమ్ముగర్వానఁ ♦ గరములెత్తి । చిమ్ముఁగామోముచిమ్మెడు ♦ చెలులజలము
గ్రిమ్మమోములసరళాల ♦ కములకొనలఁ । గుంగుమపురక్తబిందులఁ ♦ గురిసెనవిగో॥ ౬౬

జలవిహారముచేసెంత ♦ కలఁగియున్నఁ । గురులువుడిపీడిపత్త్రముల్ ♦ గరఁగియుంట
వెలయుముత్యాలజాముకాలు ♦ వ్రేలుచుంట । నింతులమొగమ్ములొప్పారె ♦ నెంతయేని॥

ఓడదిగివారితోనీటఁ ♦ గ్రీడసలిపె । నిటునటుఁజలింపహారమ్ము ♦ నృపతిమూరి
వనగజేంద్రంబుత్రెంచిన ♦ వనజలతను । మెడనిడికరేణులనుగూడి ♦ మెలఁగుకరణి॥ ౬౮

అట్టులొప్పెడునృపునితో ♦ ననుగమించి । యతివలెంతయునలరిరి ♦ యందముగను
మొదటముత్తెములేచూడ ♦ ముదముఁగొల్పు । నీలమునుగూడిమెఱయ వర్ణింపఁదరమె॥

పైఁడిచిమ్మనక్రోవులఁ ♦ బడఁతులప్డు । రంగులజలమ్ములతనిపైఁ ♦ బొంగికురియ
నెంతయును గైరికప్రవాహకు ♦ లెసఁగుచుండు । నద్రిరాజంబువలెఁబొల్చె ♦ నవనిధవుఁడు॥

ఆనదీరాజమునఁ దన ♦ యంతిపురపు । సతులతోడవిహారంబు ♦ సలుపునృపుఁడు
దివిజగంగను దేవతా ♦ స్త్రీలతోడఁ । గేళిసలిపెడుసురపతి ♦ లీలనొప్పె॥ ౭౧

కుంభభవదత్తమైగెల్పుఁ ♦ గొల్పునట్టి । భూమిరాజ్యముతోరామ ♦ భూధవుండు
పొదలికుశునకునిడినట్టి ♦ భూషసడలి । యేటఁబడెఁగ్రుంకుతఱితఁ ♦ డెఱుఁగకుండ॥ ౭౨

తృప్తిగాస్నానమొనరించి ♦ దేవితోడఁ । దీరపటభవనంబును ♦ జేరినంతఁను
వస్త్రములుదాల్పుచోఁగాంచె ♦ బాహువందు । దివ్యవలయంబులేకుంట ♦ దీనుఁడగుచు॥

జయకరమగుచుగూర్చుదివ్యమౌ ♦ సాధనంబు । మున్నుజనకుఁడుదాల్చిన ♦ భూషణంబు
గావనతఁడోర్వఁడెపుడు లోభానఁగాదు । ధీరవరుఁబూలువగలొక్క ♦ తీరుగాదె॥ ౭౪

తతః సమాజ్ఞాపయదాశు సర్వా । నానాయినస్తద్విచయేనదీష్ణాన్
వంధ్యశ్రమాస్తే సరయూంవిగాహ్య । తమూచురమ్లానముఖప్రసాదాః॥ ౭౫

కృతః ప్రయత్నో నచదేవలబ్ధం । మగ్నం పయస్యాభరణోత్తమంతే
నాగేనలౌల్యాత్కుముదేననూన । ముపాత్త మంతర్హ్రదవాసినాతత్॥ ౭౬

తతః సకృత్వాధనురాత తజ్యం । ధనుర్ధరః కోప విలోహితాక్షః
గారుత్మతం తీరగతస్తరస్వీ । భుజంగనాశాయ సమాదదేస్త్రం॥ ౭౭

తస్మిన్ హ్రదః సంహితమాత్రఏవ । క్షోభాత్సమావిద్ధ తరంగహస్తః
రోధాంసి నిఘ్నన్నవపాతమగ్నః । కరీవవన్యః పరుషం రరాస॥ ౭౮

తస్మాత్సముద్రాదివమథ్యమానా । దుద్వృత్తనక్రాత్సహసోన్మమజ్జ
లక్ష్మ్యేవసార్థం సురరాజవృక్షం । కన్యాం పురస్కృత్య భుజంగరాజః॥ ౭౯

విభూషణప్రత్యుపహారహస్త । ముపస్థితం వీక్ష్యవిశాంపతిస్తం
సౌపర్ణమస్త్రం ప్రతిసంజహార । ప్రహ్వేష్వనిర్బంధరుషోహిసంతః॥ ౮౦

త్రైలోక్యనాథప్రభవం ప్రభావాత్ । కుశం ద్విషామంకుశమస్త్రవిద్వాన్
మానోన్నతేనాప్యభివంద్యమూర్ధ్నా । మూర్ధాభిషిక్తం కుముదోబభాషే॥ ౮౧

అవైమికార్యాంతర మానుషస్య । విష్ణోః సుతాఖ్యామపరాంతనుం త్వాం
సోహంకథంనామతవాచరేయ । మారాధనీయస్య ధృతేర్విఘాతం॥ ౮౨

కరాభిఘాతోత్థిత కందుకేయ । మాలోక్యబాలాతికుతూహలేన
జవాత్పతజ్జ్యోతి రివాంతరిక్షా । దాదత్త జైత్రాభరణం త్వదీయం॥ ౮౩

తదేతదాజాను విలంబినాతే । జ్యాఘాతరేఖా స్థిరలాంఛనేన
భుజేనరక్షా పరిఘేణభూమే । రుపైతుయోగం పునరంసలేన॥ ౮౪

ఇమాంస్వసారంచ యవీయసీంమే । కుముద్వతీం నార్హసినానుమంతుం
ఆత్మాపరాధం నుదతీంచిరాయ । శుశ్రూషయాపార్థివ పాదయోస్తే॥ ౮౫

ఇత్యూచివానుపహృతాభరణః క్షితీశం । శ్లాఘ్యోభవాన్స్వజన ఇత్యనుభాషితారం
సంయోజయాం విధివదాస సమేతబంధుః । కన్యామయేన కుముదః కులభూషణేన॥

తస్యాః స్పృష్టే మనుజపతినా సాహచర్యాయహస్తే
మాంగల్యోర్ణావలయిని పురః పావకస్యోచ్ఛిఖస్య

దానివెదుకంగనదినీఁద ♦ దక్షులైన । జాలరులనెల్లఁబంచిన ♦ సరయువందు
వెదకివేసారివారలు ♦ విఫలులగుచు । వచ్చితెల్పిరిముఖకాంతి ♦ వాడకిట్లు॥ ౭౫

చేసితివియత్నములు గాని ♦ చిక్కలేదు । మునిఁగిపోయినభవదీయ ♦ భూషణంబు
పొదలుఁగుముదాఖ్యనాగుఁడీ♦హ్రదముక్రిందఁ । వాఁడుహరియించియుండులో♦భమునదీని॥

అనఁద గోపారుణాక్షుఁడై ♦ యానధన్వి । ప్రాకటబలాఢ్యుఁడౌ సర♦పాలమాళి
చేరితీరంబుఁజాపానఁ ♦ జేర్చినారి । సర్పమునఁజంప గారుడా♦స్త్రమునుదీసె॥ ౭౭

అలుఁగుఁగూర్చినమాత్రాన ♦ నా హ్రదంబు । తద్దయుఁగలఁగివీచి హ♦స్తములవీచి
తటులుడిగఁబాఱిగోతిలోఁ ♦ దగులఁబడిన । వన్యగజమట్లు ఘోర ర♦వంబొనర్చె॥ ౭౮

అప్పుడుమకరాళిఁగలఁగుచా ♦ హ్రదమునుండి । పాదపెఁగన్యసమేతుఁడై ♦ భుజగరాజు
తరఁబడినట్టి పాలసం♦ద్రమ్మునుండి । పొడమినరమాయుతావర ♦ భూజమట్లు॥ ౭౯

మరలఁదనకియ్యఁదెచ్చిన ♦ మండనంబు । నతనికరమునవీక్షించి ♦ యానృపాలుఁ
డట్టెదించెను వైనతే♦యాస్త్రమపుడు । నతులెఱుఁగఁగోపదీక్షఁ దా♦లుతురెఘనులు॥ ౮౦

ఎఱిఁగమనోన్నతినిగని ♦ యౌనఁగఁచన్న । వైనతేయాస్త్రవిదుఁడౌట ♦ వంచిశిరము
సజ్జగన్నాథపుత్రున ♦ కవనిపతికిఁ । గుశునకుఁబరాంకుశునకు స♦క్కుముదుఁడనియె॥ ౮౧

వేఱుపనికయి మానవ ♦ వేషమూని । నట్టివిష్ణునితనుఁడను ♦ నంకమునను
మాఱురూపంబునెత్తిన ♦ మాన్యుఁడీవు । నేనునీప్రీతిఁజెఱుపఁగా ♦ నెంతవాఁడ॥ ౮౨

చేతనెగయఁగఁగొట్టిన ♦ చెండు కొఱకు । మిడికిఁజూచుచుబాల ♦ మింటనుండి
చుక్కవలెవేగమునజార♦చున్ననీదు । భూషఁగనుఁగొనివేడ్కమైఁ♦ బుచ్చికొనియె॥ ౮౩

స్థిరగుణకిణాంకములచేతఁ ♦ దేజరిల్లి । జానువులదాఁకవ్రేలాడి ♦ జగతిగాచు
పరిఘయగునీదుబలమైన ♦ బాహువునను । మఱలనిదిగూర్పఁబడుఁగాక ♦ మానవేంద్ర॥ ౮౪

చిరముగానీపదమ్ముల ♦ సేవఁజేసి । తాను నీకనొనర్చిన ♦ తప్పిదమ్ముఁ
దొలఁచికొననెంచెనాదగు ♦ చెలియలీమె । తగదుగ్రహియింప నీకుము♦ద్వతినినృపమణి॥ ౮౫

అంచు భూషణమొసఁగినఁ ♦ గాంచితన్న । శ్లాఘ్యబంధుఁడవీవను ♦ తన్మ్రరుసకు
బంధువులఁగూడివిధ్యుక్త ♦ ఫణితిఁగూర్చెఁ । గులమణినిగన్యఁగుముదుఁడు ♦ కూర్మిమీఱ॥

ఉ॥ మంగళకంకణంబమరు ♦ మానినిహస్తము సాహచర్యకై
మంగళమూర్తిభూవిభుఁడు ♦ మండెడునగ్నికి ముందుఁబట్టినన్

దివ్యస్తూర్యధ్వని రుదచరద్వ్యశ్నువానో దిగంతాన్
గంధోదగ్రింత దనువవృషుః పుష్పమాశ్చర్యమేఘాః॥ ౮౭

ఇత్థంనాగస్త్రిభువనగురోరౌరసం మైథిలేయం
లబ్ధ్వాబంధుం తమపిచకుశః పంచమం తక్షకస్య
ఏకః శంకాం పితృవధరిపోరత్యజద్వైనతేయా
చ్ఛాంతవ్యాళా మవనిమపరః పౌరకాంతః శశాస॥ ౮౮

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
కుముద్వతీపరిణయో నామ షోడశః సర్గః

మంగళదేవతూర్యములు ♦ మానక మ్రోసె దిగంతమంటుచున్
మంగళమేఘముల్ గురిసె ♦ మంజులగంధసుమప్రవర్షముల్॥ ౮౭

సీ॥ ముజ్జగంబులకును ♦ మూలమై గురువయి । రహి వహించినయట్టి ♦ రామునకును
బ్రవిమలగుణములఁ ♦ బావనమైనట్టి । చరితనొప్పారిన ♦ జానకికిని
బుత్రుఁడై పొల్చిన ♦ భూపశిరోమణి । యొప్పుచుట్టంబయ్యె ♦ నురగపతికిఁ
దక్షకు కేనవ ♦ తరమువాఁడయినట్టి । కుముదుండు బంధువు ♦ కుశునకయ్యె
గీ॥ నొకఁడు పితృవధశత్రువై ♦ యుండినట్టి
వైనతేయునిభయమును ♦ వదలి మనియె
మఱియొకఁడు సర్పములుశాంతిఁ ♦ బరఁగఁ బ్రజకు
మిత్రుఁడై భూరిమహిమతో ♦ ధాత్రి నేలె॥ ౮౮

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందుఁ
గుముద్వతీ పరిణయంబను షోడశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తదశః సర్గః

—:o:—

అతిథిం నామకాకుత్స్థా । త్పుత్రం ప్రాప కుముద్వతీ
పశ్చిమాద్యామినీయామాత్ । ప్రసాదమివచేతనా॥ ౧

సపితుః పితృమాన్వంశం । మాతుశ్చానుపమద్యుతిః
అపునాత్సవితేవోభౌ । మార్గావుత్తరదక్షిణౌ॥ ౨

తమాదౌ కులవిద్యానా । మర్థమర్థవిదాంవరః
పశ్చాత్పార్థివ కన్యానాం । పాణిమగ్రాహయత్పితా॥ ౩

జాత్యస్తేనాభిజాతేన । శూరః శౌర్యవతా కుశః
అమన్యతైక మాత్మాన । మనేకం వశినావశీ॥ ౪

సకులోచిత మింద్రస్య । సాహాయ్యకముపేయివాన్
జఘానసమరే దైత్యం । దుర్జయంతేనచావధి॥ ౫

తం స్వసానాగరాజస్య । కుముదస్య కుముద్వతీ
అన్వగాత్కుముదానందం । శశాంకమివకౌముదీ॥ ౬

తయోర్దివస్పతేరాసీ । దేకః సింహాసనార్ధభాక్
ద్వితీయాపి సఖీశచ్యాః । పారిజాతాంశభాగినీ॥ ౭

తదాత్మసంభవం రాజ్యే । మంత్రివృద్ధాః సమాదధుః
స్మరంతః పశ్చిమామాజ్ఞాం । భర్తుః సంగ్రామయాయినః॥ ౮

తేతస్య కల్పయామాసు । రభిషేకాయశిల్పిభిః
విమానం నవముద్వేది । చతుఃస్తంభ ప్రతిష్ఠితం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

సప్తదశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

విశద కాకుత్స్థ మణియైన ♦ కుశునివలనఁ । గనెఁ గుముద్వతి యతిథినాఁ ♦ దనరుసుతుని
యామినికిఁ దుదనొప్పెడు ♦ జాముపలన । స్వాంత మెంతయుఁ దెలివిని ♦ బడయునట్లు॥

దక్షిణోత్తర మార్గముల్ ♦ తరణిద్యుమణి । వెలయఁజేసెడుకరణిఁ దా ♦ వెలయఁజేసెఁ
దల్లిదండ్రుల కులములఁ ♦ దండ్రికంటె । యతుల తేజోనిధాన మ♦య్యతిథిసుమతి॥ ౨

అర్థవిదులందు నగ్రణి ♦ యైనతండ్రి । యాత్మజాతునిఁగులవిద్య ♦ లందుఁదొలుతఁ
గుశలునిగఁజేసి యావలఁ ♦ గూర్మిఁగొలిపె । రాచకన్నెలఁజేపట్టి ♦ రహిఁవహింప॥ ౩

నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । బొందియులరారుచుండెడు ♦ పుత్త్రుఁగాంచి
నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । గన్నకుశుఁడెంచెఁదా నొంటి♦గా నటంచు॥ ౪

తనకులోచితమైనట్టి ♦ ధర్మమునను । వజ్రికిసహాయమొనరించు ♦ పనికిఁబోయి
దుర్జయాసురుసమరానఁ ♦ ద్రుంచివైచి । వానిచేఁబడె నప్పుడే ♦ తానుగూడ॥ ౫

కువలయానందుఁజంద్రుని ♦ గూడిచనెడు । వెన్నెలనుబోలెఁగుముదుఁడకా ♦ పన్నగేంద్రు
ననుజయైనకుముద్వతి ♦ యనుగమించె । నవనిహర్షానహర్షమ్ము ♦ నందువిభుని॥ ౬

వారిలోనొకఁడయ్యెను ♦ వజ్రిదైన । యర్ధసింహాసనంబున ♦ కర్హభాగి
యొకతయయ్యెను శచికిఁదా ♦ నుచితసఖియుఁ । బారిజాతంబునందలి ♦ పాలికాఁపు॥ ౭

అంతసమరానకేగుచో ♦ నవనివిభుఁడు । దమకునిడినట్టియాజ్ఞను ♦ దలఁచి యప్పు
డతనిసుతరత్నమైకాప్రిలు ♦ నతిథినిడిరి । రాజ్యమునవృద్ధసచివులు ♦ రాజభక్తి॥ ౮

చెలఁగివారలుపట్టాభి♦షేకమునకు । శిల్పులనుగొల్పినిర్మింపఁ ♦ జేసిరంత
నున్నతంబైనవేదియుఁ ♦ జెన్నుమీఱు । నాల్గుకంబాలుగల విమా♦నంబునొకటి॥ ౯

తత్రైనం హేమకుంభేషు । సంభృతైస్తీర్థవారిభిః
ఉపతస్థుః ప్రకృతయో । భద్రపీఠోపవేశితమ్॥ ౧౦

నదద్భిః స్నిగ్ధగంభీరం । తూర్యైరాహతపుష్కరైః
అన్వమీయత కల్యాణం । తస్యావిచ్ఛిన్నసంతతి॥ ౧౧

దూర్వాయవాంకుర ప్లక్ష । త్వగభిన్న పుటోత్తరాన్
జ్ఞాతివృద్ధైః ప్రయుక్తాన్స । భేజే నీరాజనావిధీన్॥ ౧౨

పురోహిత పురోగాస్తం । జిష్ణుం జైత్రైరథర్వభిః
ఉపచక్రమిరే పూర్వ । మభిషేక్తుం ద్విజాతయః॥ ౧౩

తస్యౌఘ మహతీమూర్ధ్ని । నిపతంతీ వ్యరోచత
సశబ్ద మభిషేక శ్రీ । ర్గంగేవ త్రిపురద్విషః॥ ౧౪

స్తూయమానః క్షణే తస్మి । న్నలక్ష్యత సబందిభిః
ప్రవృద్ధ ఇవపర్జన్యః । సారంగై రభినందితః॥ ౧౫

తస్యసన్మంత్రపూతాభిః । స్నానమద్భిః ప్రతీచ్ఛతః
వవృధే వైద్యుతస్యాగ్నే । ర్వృష్టిసేకాదివద్యుతిః॥ ౧౬

సతావదభిషేకాంతే । స్నాతకేభ్యోదదౌవసు
యావతైషాంసమాప్యేరన్ । యజ్ఞాః పర్యాప్తదక్షిణాః॥ ౧౭

తే ప్రీతమనసస్తస్మై । యామాశిషముదైరయః
సాతస్యకర్మనిర్వృత్తై । ర్దూరంపశ్చాత్కృతాఫలైః॥ ౧౮

బంధచ్ఛేదంసబద్ధానాం । వధార్హాణామవధ్యతాం
ధుర్యాణాంచధురోమోక్ష । మదోహంచాదిశద్గవాం॥ ౧౯

క్రీడాపతత్రిణోప్యస్య । పంజరస్థాః శుకాదయః
లబ్ధమోక్షాస్తదాదేశా । ద్యథేష్టగతయోభవన్॥ ౨౦

తతః కక్ష్యాంతరన్యస్త । గజదంతాసనంశుచి
సోత్తరచ్ఛదమధ్యాస్త । నేపథ్యగ్రహణాయసః॥ ౨౧

తంధూపాశ్యానకేశాంతం । తోయనిర్ణిక్తపాణయః
ఆకల్ప సాధనైస్తైస్తై । రుపసేదుః ప్రసాధకాః॥ ౨౨

భద్రపీఠాననచ్చట ♦ నతఁడుమన్న । యతని చెంగటనుండిరి ♦ యమలతీర్థ
వారిపూరిత హేమకుంభములతోడ । సంభ్రమముమీఱభక్తితో ♦ సచివులెల్ల॥ ౧౦

తెఱవఁబడినట్టిముఖముల ♦ దీర్ఘమధుర । రవములీనుచునుండు తూర్యములు తెల్ప
నతఁడువిచ్ఛేదమెప్పుడు ♦ నందనట్టి । నిత్యకల్యాణములచేత ♦ సొగసునందు॥ ౧౧

గరికయుయవాంకురమ్ములు ♦ గలిసినట్టి । దుంచనౌమత్తిపట్టలు ♦ పల్లవములు
ప్రీతితో జ్ఞాతివృద్ధు లర్పించుచుండ । నతఁడునీరాజనముఁ గాంచె ♦ నర్హవిధిని॥ ౧౨

విప్రవరులుపురోహితుఁ ♦ బెట్టియుందు । విజయమునుగొల్పుశక్తిచే ♦ వెలయుచుండు
నంచితాథర్వ వేదమంత్రాళిచేత । దొరకునభిషేక మొనరింపఁ ♦ దొడఁగిరపుడు॥ ౧౩

అతనితలమీఁదనభిషేక ♦ మంచుమ్రోగి । పడుచునుండెడుజలధార ♦ భవ్యముగుచుఁ
ద్రిపురవైరిశిరంబున ♦ దివమునుండి । పడెడువిమలాంబుపులగంగ ♦ పగిదిమెఱసె॥ ౧౪

చాతకమ్ములుపొగడఁ బర్జన్యమూర్తి । యంతకంతకుఁబొదలెడు ♦ నట్టులపుడు
వందిజనములుపొగడంగఁ ♦ బ్రభుపుకూడ । నంతకంతకుఁబొదలెను ♦ హర్షమునను॥ ౧౫

వృష్టిజలములచేతను ♦ విద్యుదగ్ని । ప్రజ్వరిల్లెడుకరణి నా ♦ ప్రభువరుండు
మంత్రపూతజలమ్ముల ♦ మజ్జనంబు । చేత దేదీప్యమానుఁడై ♦ చెలఁగుచుండె॥ ౧౬

అంతనభిషేక కార్యంబు ♦ సాంతమైన । వారియజ్ఞసమాప్తికి ♦ వలసినంత
సిరులనేగాక దక్షిణఁ ♦ జేర్చియిచ్చె । స్నాతకులకెల్ల నద్ధరా ♦ స్వామివరుఁడు॥ ౧౭

ప్రీతిస్నాతకులిడ్డ దీవెనలఫలము । లప్పుడేగా కొదవఁగనుండె ♦ నెప్పుడోముందు
భూపచంద్రుపురాకృత ♦ పుణ్యమెల్ల । వెంటవెంట సెఫలియించు ♦ చుంటఁజేసి॥ ౧౮

బద్ధులగువారిబంధముల్ ♦ పాపివేయు । వధ్యులగువారిఁజంపక ♦ వదలివేయు
బరువుపశువులపైమోపఁ ♦ బడకయుండ । పాలఁబిదుకకయుండంగ ♦ నాజ్ఞయొసఁగె॥ ౧౯

పంజరమ్ములఁబెట్టంగఁ ♦ బడినయట్టి । కీరములు మొదలుగఁగల్గు ♦ కేళికొఱకు
నైనపక్షులుకూడ నయ్యతిథియాజ్ఞ । విడివడివిహారములనల్పె ♦ విచ్చలవిడి॥ ౨౦

అవ్వలపాలయమందు హర్మ్యాంగణమున । నమలతరవస్త్రశోభిత ♦ మయినయట్టి
శుభ్రగజదంతపీఠిపై ♦ సొగసుమీఱ । నధివసించె నలంకృతి ♦ నందుకొఱకు॥ ౨౧

కడిగికొని చక్కఁగానీటఁ ♦ గరతలముల । నతనికోసవెంట్రుకలనున్న ♦ యట్టితడిని
ధూపమున వాప్పిభూషలఁ ♦ దొడుగువారు । నరవరుని చెంతనుండిరి ♦ నగలఁదాల్చి॥ ౨౨

తేస్యముక్తా గుణోన్నద్ధం । మౌళిమంతర్గతస్రజం
ప్రత్యూపుః పద్మరాగేణ । ప్రభామండల శోభినా॥ ౨౩

చందనే నాంగరాగంచ । మృగనాభి సుగంధినా
సమాపయ్య తతశ్చక్రుః । పత్త్రం విన్యస్త రోచనం॥ ౨౪

ఆముక్తాభరణః స్రగ్వీ । హంసచిహ్న దుకూలవాన్
ఆసీదతిశయప్రేక్ష్యః । సరాజ్యశ్రీ వధూవరః॥ ౨౫

నేపథ్య దర్శినశ్ఛాయా । తస్యాదర్శే హిరణ్మయే
విరరాజోదితే సూర్యే । మేరౌకల్పతరోరివ॥ ౨౬

సరాజ కకుదవ్యగ్ర । పాణిభిః పార్శ్వ వర్తిభిః
యయావుదీరితాలోకః । సుధర్మానవమాం సభాం॥ ౨౭

వితానసహితం తత్ర । భేజే పైతృక మాసనం
చూడామణిభిరుద్ఘృష్ట । పాదపీఠం మహీక్షితాం॥ ౨౮

శుశుభే తేన చాక్రాంతం । మంగళాయతనం మహత్
శ్రీవత్సలక్షణం వక్షః । కౌస్తుభే సేవకైశవం॥ ౨౯

బభౌభూయః కుమారత్వా । దధిరాజ్యమవాప్యసః
రేఖాభావాదుపారూఢః । సామగ్ర్యమివ చంద్రమాః॥ ౩౦

ప్రసన్న ముఖరాగంతం । స్మితపూర్వాభిభాషిణం
మూర్తిమంత మమన్యంత । విశ్వాసమనుజీవినః॥ ౩౧

సపురం పురుహూతశ్రీః । కల్పద్రుమ నిభధ్వజాం
క్రమమాణ శ్చకారద్యాం । నాగేనై రావతౌ జసా॥ ౩౨

తస్యైకస్యోచ్ఛ్రితం ఛత్రం । మూర్ధ్ని తేనా మలత్విషా
పూర్వరాజవియోగౌష్మ్యం । కృత్స్నస్య జగతో హృతం॥ ౩౩

ధూమాదగ్నేః శిఖాః పశ్చా । దుదయాదంశవో రవేః
సోతీత్య తేజసాం వృత్తిం । సమమేవోత్థితో గుణైః॥ ౩౪

తంప్రీతివిశదైర్నేత్రై । రన్వయుః పౌరయోషితః
శరత్ప్రసన్నైర్జ్యోతిర్భి । ర్విభావర్య ఇవధ్రువం॥ ౩౫

నిరులదండలుముత్తెంపు ♦ సరులుగూడి । యున్నయాతనిమౌళిలో ♦ నుంచిరపుడు
పద్మరాగమణిప్రభల్ ♦ పర్వుచుండు । భూరిశోభాకరంబులు ♦ భూషణములు॥ ౨౩

చారుమృగమదపరిమళ ♦ చందనమున । నంగరాగంబుఁగూర్చి స♦మంచితముగ
మంచిగోరోజనముచేత ♦ మించునట్లు । చిత్రపత్త్రంబులిడిరి వి♦చిత్రముగను॥ ౨౪

తొడవులిడిమేనవిరిదండ ♦ మెడనుబెట్టి । హంసచిత్రంబులంతట ♦ నమరునట్టి
దంబుమీఱిన వరదుకూ♦లంబు గట్టి । మెఱసెనెంతయు రాజ్యల♦క్ష్మీవరుఁడు॥ ౨౫

తనదుసింగారమునుహేమ ♦ దర్పణమున । వేడ్కఁగనునట్టినృపు ప్రతి♦బింబమొప్పె
భాస్కరోదయమునమేరు ♦ పర్వతమున । వెలయుకల్పతరుప్రతి ♦ బింబమట్లు॥ ౨౬

పాణులనురాజచిహ్నముల్ ♦ పట్టికొలుచు । పార్శ్వవర్తులుజయజయ ♦ ధ్వనులుసేయ
దేవసభయౌసుధర్మకుఁ ♦ దీసిపోని । సభకువేంచేసె నారాజ ♦ చంద్రుఁడపుడు॥ ౨౭

రాజమౌళిభూషణ ♦ రాజినొరసి । క్రాలుపదపీఠమునుమేలు ♦ మేలుకట్టు
గలిగి పైతృకమైకడుఁ ♦ జెలఁగునట్టి । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండె॥ ౨౮

అతనితోఁగూడిశ్రీవత్స ♦ మనఁగఁబరఁగు । నాసభ చెలంగెమంగళా ♦ యతనమగుచు
నమలశ్రీవత్సచిహ్నిత ♦ మైతనర్చు । కౌస్తుభముతోడివిష్ణు వ♦క్షంబుకరణి॥ ౨౯

బాల్యమునువీడివెంటనే ♦ భవ్యమైన । పూర్ణరాజ్యంబుదాల్చిన ♦ భూధవుండు
రేఖరేఖగఁగాకొక్క ♦ రేఖతోనె । పూర్ణతనుగన్నశశివలెఁ ♦ బొల్చుచుండె॥ ౩౦

ఎప్పుడునుమోముకళకళ ♦ లీనుచుండఁ । గూడిచిఱునవ్వుతోమాట ♦ లాడుచుంట
నిట్లువిశ్వాసమేరూప ♦ మెత్తెనంచు । నెంచుచుండురుపరిజను ♦ లెల్లనతని॥ ౩౧

కల్పతరువులఁబోల్ప తా♦కంబులుండు । పురినిఁజౌదంతిబలమొప్ప ♦ కరినినెక్కి
సిరులశక్రోపముఁడువాఁడు ♦ తిరుగుచుండి । దానిస్వర్గపురమ్ముగాఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౨

నరసితచ్ఛత్రమాతని ♦ శిరముమీఁద । దివ్యమైనట్టికాంతితోఁ ♦ దేజరిల్లి
పూర్వరాజవియోగానఁ ♦ బొడమినట్టి । జనులలోపలితాపముఁ ♦ జల్లపఱిచె॥ ౩౩

పొగకునావలనగ్నిలోఁ ♦ బొడముమంట । పొద్దుపొడిచినపిమ్మటఁ ♦ బొడుచురశ్మి
యిట్టితేజమ్ములందలి ♦ వృత్తిమించి । యతఁడుదయమందె సర్వగు♦ణాళితోనె॥ ౩౪

పౌరసుందరులానర ♦ పాలచంద్రు । ననుగమించిరిప్రేమచే ♦ నలరుకనుల
ధ్రువునిశారదరాత్రులు ♦ తొలఁగకుండ । మించుచుక్కలతో వెంబ♦డించునట్లు॥ ౩౫

అయోధ్యాదేవతాశ్చైనం । ప్రశస్తాయతనార్చితాః
అనుదధ్యురనుధ్యేయం । సాన్నిధ్యైః ప్రతిమాగతైః॥ ౩౬

యావన్నాశ్యాయతే వేది । రభిషేకజలాప్లుతా
తావదేవాస్య వేలాంతం । ప్రతాపః ప్రాపదుస్సహః॥ ౩౭

వసిష్ఠస్య గురోర్మంత్రాః । సాయకాస్తస్య ధన్వినః
కింతత్సాధ్యం యదుభయే । సాధయేయుర్న సంగతాః॥ ౩౮

సధర్మస్థసఖః శశ్వ । దర్థిప్రత్యర్థినాం స్వయం
దదర్శ సంశయచ్ఛేద్యాన్ । వ్యవహారానతంద్రితః॥ ౩౯

తతః పరమభివ్యక్త । సౌమనస్య నివేదితైః
యుయోజపాకాభిముఖై । ర్భృత్యాన్విజ్ఞాపనాఫలైః॥ ౪౦

ప్రజాస్తద్గురుణా నద్యో । నభసేవ వివర్ధితాః
తస్మింస్తుభూయసీం వృద్ధిం । నభస్యే తా ఇవాయయుః॥ ౪౧

యదువాచ న తన్మిథ్యా । యద్దదౌ న జహార తత్
సోభూద్భగ్నవ్రతః శత్రూ । నుద్ధృత్య ప్రతిరోపయత్॥ ౪౨

వయోరూపవిభూతీనా । మేకైకం మదకారణం
తాని తస్మిన్సమస్తాని । న తస్యోత్సిషిచే మనః॥ ౪౩

ఇత్థం జనితరాగాసు । ప్రకృతిష్వనువాసరం
అక్షోభ్యః స నవోప్యాసీ । ద్దృఢమూల ఇవ ద్రుమః॥ ౪౪

అనిత్యాః శత్రవో బాహ్యా । విప్రకృష్టాశ్చ తే యతః
అతః సోభ్యంతరాన్నిత్యాన్ । షట్పూర్వమజయద్రిపూన్॥ ౪౫

ప్రసాదాభిముఖే తస్మిం । శ్చపలాపి స్వభావతః
నికషే హేమరేఖేవ । శ్రీరాసీదనపాయినీ॥ ౪౬

కాతర్యం కేవలా నీతిః । శౌర్యం శ్వాపదచేష్టితం
అతః సిద్ధిం సమేతాభ్యా । ముభాభ్యామన్వియేష సః॥ ౪౭

నతస్య మండలే రాజ్ఞో । న్యస్తప్రణిధిదీధితేః
అదృష్టమభవత్కించి । ద్వ్యభ్రస్యేవ వివస్వతః॥ ౪౭

అయ్యయోధ్యను దేవాలయంబులందు । నర్చనొందిన దేవత ♦ లాత్మఁబోంగి
విగ్రహమ్ములస్వయముగా ♦ వెలసియుండి । యన్నృపునను గ్రహించిరి ♦ యర్హుఁడగుట॥

ప్రిభువరేణ్యుని యభిషేక ♦ వారిచేత । నైవతడ్డివేది పైనారు ♦ నంతలోనె
యమ్మహామహు దుస్సహ♦మైన శౌర్య । మబ్ధితీరమ్మునం బెం మహోద్భుతముగ॥ ౩౭

మాన్యుఁడైన వసిష్ఠుని ♦ మంత్రములును । నృపుధనుర్ధారి సాయక ♦ నిచయములును
గలిసియుండఁగ నీధరా ♦ తలమునందు । నొందఁగ నసాధ్యమైనది ♦ యుండునెద్ది॥ ౩౮

ధర్మచరులకు సఖుఁడైన ♦ ధరణిధవుఁడు । వాదిప్రతివాది వాద వి♦వాదములను
సంశయముదీర్చుకొనుటకై ♦ స్వయమునోర్చి । యప్రమత్తతఁబ్రతిదిన ♦ మరయుచుండు॥

మంచిమానసముల చేత ♦ మనవి చేయు । నాత్మపరిజనముల కోర్కె ♦ లన్నిగూడ
సలిపెన్నృపుఁడు ఫలోన్ముఖ♦ములుగ నంతఁ । గూర్మితోఁ బ్రజ మేలు నే ♦ కోరువాఁడు॥

శ్రావణములోని నదులట్లు ♦ జనకు చేతఁ । బ్రబలియున్నట్టి ప్రజలీ నృ♦పాలుపాల
నాతిశయమునఁ బ్రబలిరి ♦ యంతకంటె । భాద్రపదమున వానదుల్ ♦ ప్రబలునట్లు॥ ౪౧

పల్కనేకాని కల్లఁ ♦ బల్కఁడతఁడు । ఇచ్చునేకాని మరలఁదాఁ ♦ బుచ్చుకొనఁడు
వైరులఁ బెకల్చి క్రమ్మఱఁ ♦ బాదుకొల్పు । నతనివ్రతభంగమంతయు ♦ నందియుండు॥ ౪౨

రూపయౌవనసంపదల్ ♦ రూఢిధరణి । నొక్కటొకటియె గర్వంబు ♦ నొందఁజేయు
నన్నియును బూర్ణముగఁ గూడి ♦ యున్నఁగూడ । నతనిమదికింతయును గర్వ♦మంటదయ్యె॥

క్రొత్తవాఁడయ్యు నానాటఁ ♦ గూర్మిఁజూచు । ప్రజలలోపల నెలకొని ♦ పరనృపులకు
నచలుఁడై క్రాలుచుండెఁదా ♦ నతిదృఢముగ । వేరు బారిన యట్టియా ♦ వృక్షమట్లు॥ ౪౪

బాహ్యవైరులు సతముండు ♦ వారుగాక । దూరముగనుండ్రుగావునఁ ♦ దూరదృష్టి
యతఁడు నిత్యముఁ దనయాత్మ ♦ యందెయుండు । రిపుల నార్వుర మొదట ని♦ర్జించి మించె॥

సిరి స్వభావమ్ము చేత న♦స్థిరయైయయ్యు । దానగుణను ప్రసన్నుఁడై ♦ తనరుచుండు
నతనియందుఁ దిరమ్ముగా ♦ నలరుచుండెఁ । బైఁడిగీఱ యొరగల్లున ♦ వఱలునట్లు॥ ౪౫

విక్రమము లేని యానీతి ♦ పిఱికితనము । శౌర్యమే నీతి లేకున్నఁ ♦ గ్రౌర్యవగును
గానని రెంటిని గూర్చి ♦ కాంచనెంచె । విజయసంసిద్ధిపరిపక్వ ♦ విమలబుద్ధి॥ ౪౬

అభ్రములు లేక వెల్గు న♦హస్కరుండు । గనని దెద్దియు నుండని ♦ కరణి జగతి
నొక్కటియు నృపుఁడెఱుఁగని ♦ దుండదయ్యెఁ । జరులనెడు దీప్తులంతటఁ ♦ బఱపియుంట॥

రాత్రిందివవిభాగేషు । యదాదిష్టంమహీక్షితాం
తత్సిషేవేనియోగేన । సవికల్పపరాఙ్ముఖః॥ ౪౯

మంత్రాఃప్రతిదినంతస్య । బభూవసహమంత్రిభిః
సజాతుసేవ్యమానోపి । గుప్తద్వారోనసూచ్యతే॥ ౫౦

పరేషుస్వేషుచక్షిప్తై । రవిజ్ఞాతపరస్పరైః
సోపసర్పైర్జజాగార । యథాకాలంస్వపన్నపి॥ ౫౧

దుర్గాణిదుర్గ్రహాణ్యాసం । స్తస్యారోద్ధురపిద్విషాం
నహిసింహోగజాస్కందీ । భయాద్గిరిగుహాశయః॥ ౫౨

భవ్యముఖ్యాఃసమారంభాః । ప్రత్యవేక్ష్యానిరత్యయాః
గర్భశాలిసధర్మాణ । స్తస్యగూఢంవిపేచిరే॥ ౫౩

అపథేనప్రవవృతే । నజాతూపచితోపిసః
వృద్ధౌనదీముఖేనైవ । ప్రస్థానంలవణాంభసః॥ ౫౪

కామంప్రకృతివైరాగ్యం । సద్యఃశమయితుంక్షమః
యస్యకార్యఃప్రతీకారః । సతన్నైవోదపాదయత్॥ ౫౫

శక్యేష్వేవాభవద్యాత్రా । తస్యశక్తిమతఃసతః
సమీరణసహాయోపి । నాంభఃప్రార్థీదవానలః॥ ౫౬

నధర్మమర్థకామాభ్యాం । బబాధే నచతేనతౌ
నార్థంకామేనకామంవా । సోర్థేనసదృశస్త్రిషు॥ ౫౭

హీనాన్యనుపకర్తౄణి । ప్రవృద్ధానివికుర్వతే
తేనమధ్యమశక్తీని । మిత్రాణిస్థాపితాన్యతః॥ ౫౮

పరాత్మనోఃపరిచ్ఛిద్య । శక్త్యాదీనాంబలాబలం
యయావేభిర్బలిష్ఠశ్చేత్ । పరస్మాదాస్తసోన్యథా॥ ౫౯

కోశేనాశ్రయణీయత్వ । మితితస్యార్థసంగ్రహః
అంబుగర్భోహిజీమూత । శ్చాతకైరభినంద్యతే॥ ౬౦

పరకర్మాపహఃసోభూ । దుద్యతఃస్వేషుకర్మసు
ఆవృణోదాత్మనోరంధ్రం । రంధ్రేషుప్రహరన్రిపూన్॥ ౬౧

రేబవళ్లనుజేయంగ ♦ ఱేఁడులకును । విధిగనిర్ణింపఁబడినట్టి ♦ వివిధకార్య
జాతములనెల్లసేవించె ♦ సంశయమ్ము- । వదలియాభూపుఁడెంతయుఁ ♦ బట్టుదలను॥ ౪౯

ప్రతిదినముమంత్రులంగూడి ♦ ప్రభువరుండు । జరపెఁగార్యవిచారంబు ♦ నారులకద్ది
గుప్తమార్గంబుగానుంటఁ ♦ గొంచెమేని । బయలుపడదయ్యెసేవింపఁ ♦ బడుచునున్న॥ ౫౦

మిత్రశత్రులలోపల ♦ మెలఁగునట్టు । లొండొరులుదాము తెలియక ♦ యుండునట్లు
గూఢచారులనాతఁడు ♦ గొలిపియుంటఁ । గాలమునన్నిద్రగొనియును మే♦ల్కాంచియుండె॥

వైరిరోధకుఁడతఁడు ని♦ర్భయుఁడెయయ్యెఁ । గలిగియుండెనభేద్య దు♦ర్గములగములు
మీఱికరులనుద్రుంచు కం♦ఠీరవమ్ము । భయముచేఁగాదుగద గుహఁ ♦ బండుకొనుట॥

శుభమునేకోరియొప్పును ♦ శుద్ధబుద్ధి । నరసియొనరించు నతనికా♦ర్యమ్ములెల్లఁ
గనకవిఘ్నంబుగూఢంబు♦గా ఫలించె । గర్భమునఁబండువరిపైరు ♦ కరణిసతము॥ ౫౩

ఎంతవృద్ధినిగాంచిన ♦ నించుకేని । దుష్టపథమునఁజొరఁడు ని♦ర్దోషియతఁడు
అబ్ధిలోపలవర్ధిల్లు ♦ నట్టిజలము । లేఱుముఖములఁగాక వే♦ఱెట్లుచనును॥ ౫౪

ప్రజలలోనియశాంతిని ♦ ప్రభువరుండు । తత్క్షణమడంచివేయఁగా♦దక్షుఁడయ్యు
దిద్దుకొనఁగనువలసిన♦ తెఱఁగునందుఁ । గార్యమునుజేయఁడెన్నఁడు ♦ కార్యవిదుఁడు॥ ౫౫

శక్తిమంతుఁడుజనపతి ♦ శక్యుఁడైన । శత్రుమీఁదనెదండెత్తి ♦ చనుచునుండు
గాలిసాయంబుగల్గియుఁ ♦ గాఱుచిచ్చు । సలిలములఁగాల్పనెపుడైనఁ ♦ జనుటఁగలదె॥ ౫౬

కాంచుసమముగధర్మార్థ ♦ కామములను । గానధర్మముచే నర్థ ♦ కామములకు
వానిచేధర్మమునకును ♦ వానియందు । నొకటిచేనొక్కటికి బాధ ♦ యొదవదయ్యె॥ ౫౭

క్షీణదశనున్న మేలును ♦ జేయలేరు । ఒదవఁజేయుదురున్నతి ♦ నున్నఁగీడు
గానసే భూమిపతిమిత్రు ♦ గణమునెల్ల । మధ్యదశయందునుంచెను ♦ మర్మమెఱిఁగి॥ ౫౮

స్వపరశక్త్యాదులనుబలా ♦ బలములెల్ల । నవనిపాలుఁడు చక్కఁగా ♦ నరసియరసి
వైరిబలవంతుఁడేని దా ♦ బవరమునకు । వెడలుఁగాఁడేని యతని ను♦పేక్షసేయు॥ ౫౯

సిరులుగలవాఁడెభువిలోన ♦ సేవ్యుఁడంచు । నతఁడుధనమునుగూర్చె న♦త్యంతముగను
నీరములచేతనెంతయు ♦ నిండియుండు । మేఘమునెవానకోయిల ♦ మెచ్చుఁగాదె॥ ౬౦

రిపులకార్యాళిఁజెఱుచుచు ♦ నృపవరుండు । తనపనులనెల్లనెఱవేర్చు ♦ కొనుచునుండు
మర్మములెఱింగిశత్రుల ♦ మనమునందు । దాఁచిమెలఁకువనాత్మ. రం♦ధ్రములనెల్ల॥ ౬౧

పిత్రా సంవర్ధితో నిత్యం । కృతాస్త్రః సాంపరాయికః
తస్య దండవతో దండః । స్వదేహాన్న వ్యశిష్యత॥ ౬౨

సర్పస్యేవ శిరోరత్నం । నాస్య శక్తిత్రయం పరః
స చకర్ష పరస్మాత్త । దయస్కాంత ఇవాయసం॥ ౬౩

వాపీష్వివ స్రవంతీషు । వనేషూపవనేష్వివ
సార్థాః స్వైరం స్వకీయేషు । చేరుర్వేశ్మస్వివాద్రిషు॥ ౬౪

తపో రక్షన్స విఘ్నేభ్య । స్తస్కరేభ్యశ్చ సంపదః
యథాస్వమాశ్రమైశ్చక్రే । వర్ణైరపి షడంశభాక్॥ ౬౫

ఖనిభిః సుషువే రత్నం । క్షేత్రైః సస్యం వనైర్గజాన్
దిదేశ వేతనం తస్మై । రక్షాసదృశమేవ భూః॥ ౬౬

స గుణానాం బలానాం చ । షణ్ణాం షణ్ముఖవిక్రమః
బభూవ వినియోగజ్ఞః । సాధనీయేషు వస్తుషు॥ ౬౭

ఇతి క్రమాత్ప్రయుంజానో । రాజనీతిం చతుర్విధాం
ఆ తీర్థాదప్రతీఘాతం । స తస్యాః ఫలమానశే॥ ౬౮

కూటయుద్ధవిధిజ్ఞేఽపి । తస్మిన్సన్మార్గయోధిని
భేజేఽభిసారికావృత్తిం । జయశ్రీర్వీరగామినీ॥ ౬౯

ప్రాయః ప్రతాపభగ్నత్వా । దరీణాం తస్య దుర్లభః
రణో గంధద్విపస్యేవ । గంధభిన్నాన్యదంతినః॥ ౭౦

ప్రవృద్ధౌ హీయతే చంద్రః । సముద్రోఽపి తథావిధః
స తు తత్సమవృద్ధిశ్చ । న చాభూత్తావివ క్షయీ॥ ౭౧

సంతస్తస్యాభిగమనా । దత్యర్థం మహతః కృశాః
ఉదధేరివ జీమూతాః । ప్రాపుర్దాతృత్వమర్థినః॥ ౭౨

స్తూయమానః స జిహ్రాయ । స్తుత్యమేవ సమాచరన్
తథాపి వవృధే తస్య । తత్కారిద్వేషిణో యశః॥ ౭౩

దురితం దర్శనేన ఘ్నం । స్తత్త్వార్థేన నుదంస్తమః
ప్రజాః స్వతంత్రయాం చక్రే । శశ్వత్సూర్య ఇవోదితః॥ ౭౪

అస్త్రములనేర్చి యుద్ధమం♦దాస్థగలిగి । తండ్రి పెంచినతనసైన్య ♦ మతికిఁ దనదు
తనువునకు భేదమింతయుఁ ♦ దలఁపకుండ । నింద్రియములోర్చినట్టి మ♦హీంద్రునకును॥ ౬౨

సర్పఫణామణికరణి న♦సాధ్యమయ్యె । నతనిశక్తిత్రయం బరి ♦ కపహరింప
నతఁడు శత్రులమువ్విత ♦ మైనశక్తి । లాఁగె నినుమును గాంతంబు ♦ లాఁగునట్లు॥ ౬౩

సార్థవాహులు స్వేచ్ఛతో ♦ సంచరించి । రద్రులను నదిరమ్ముల ♦ యందువలెనె
యడవులను గేళికావను ♦ లందువలెనె । కూపగలయందు నూతుల ♦ యందువలెనె॥ ౬౪

సిరుల రక్షించి దుష్టత♦స్కరులనుండి । తపము రక్షించి బహువిఘ్న ♦ తతులనుండి
వర్ణముల నాశ్రమమ్ముల ♦ పోషించెడి । యధిపుఁ డాఱవభాగంబు ♦ ననుభవించె॥ ౬౫

కాంచి బహువిధరత్నముల్ ♦ గనులనుండి । యమలసస్యంబులీని క్షే♦త్రములనుండి
కరమ దేభమ్ములనుగని ♦ వనులనుండి । క్షితి యతని రక్షకత్వమా ♦ జీతమొసఁగె॥ ౬౬

ఆఱు మోములవాని కీ♦డైనశూరుఁ । డతఁడు సాధింపఁదగిన కా♦ర్యములయందు
నాఱుగుణములబలముల ♦ ననువుగాను । గొలుపు నేరుపుగడియించి ♦ కొనిచెలంగె॥ ౬౭

ఇట్లు నాల్గువిధమ్ముల ♦ నెసఁగుచుండు । రాజనీతిని సకల తీ♦ర్థములయందు
నడ్డులేకుండఁ గొలిపి య♦య్యవనిధవుఁడు । పొందె దానిఫలమ్ములఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౬౮

కూటయుద్ధంబులోపలఁ ♦ గుశలుఁడయ్యు । ధర్మసంగ్రామ మెసలు ♦ ధైర్యనిధిని
నతని వరియించె నభిసారి ♦ కానుగతిని । వీరునె వరించుచుండెడు ♦ విజయలక్ష్మి॥ ౬౯

విక్రమముచే శత్రువుల్ ♦ విఱిగియుంట । రణము దుర్లభమయ్యె నా♦రాజమణికి
వాసనకె యన్యగజములు ♦ భగ్నమౌట । మదకరికిఁ బోరుపొసఁగని ♦ మాడ్కి దోఁప॥ ౭౦

పెరుగుచందురుఁ డుదప్పక ♦ తరుగుచుండుఁ । గడలియును నవ్విధంబునే ♦ కాంచుచుండు
భూపుఁడును వృద్ధి వారినే ♦ పోలుచుండు । వారివలె క్షైణ్యమింతయుఁ ♦ బడయకుండు॥

తగని దారిద్ర్యబాధచే ♦ తనుకృశించి । యర్థులైనట్టి విద్వాంసు ♦ లమ్మహాత్ముఁ
జేరినంతనె దాతలై ♦ చెలఁగుచుంద్రు । కడలిఁ జేరినయట్టి మే♦ఘములకరణి॥ ౭౨

శ్లాఘ్యమైనట్టి కార్యముల్ ♦ సలుపుచున్నఁ । బొగడ నాతఁడు లజ్జను ♦ బొందుచుండె
నట్టులోనరించుచున్నట్టి ♦ యరులవలన । నంతకంతకు వర్ధిల్లె ♦ నతనికీర్తి॥ ౭౩

దర్శనమ్ముచే దురితంబుఁ ♦ దలఁగఁజేసి । తమముఁ బోఁగొట్టి తత్త్వ తే♦జమునఁ జేసి
యపుడు పుట్టిన సూర్యుని ♦ యట్టులతఁడు । ప్రజల నిరతంబు స్వాతంత్ర్య ♦ పరులఁ జేసె॥ ౭౪

ఇందో రగతయః పద్మే । సూర్యస్యకుముదేంశవః
గుణాస్తస్య విపక్షేపి । గుణినో లేభిరేంతరం॥ ౭౫

పరాభి సంధానపరం । యద్యప్యస్యవిచేష్టితం
జిగీషో రశ్వమేధాయ । ధర్మ్యమేవ బభూవతత్॥ ౭౬

ఏవముద్యన్ప్రభావేణ । శాస్త్రనిర్దిష్టవర్త్మనా
వృషేవదేవో దేవానాం । రాజ్ఞాం రాజాబభూవసః॥ ౭౭

పంచమం లోకపాలానా । మూచుః సాధర్మ్యయోగతః
భూతానాం మహతాం షష్ఠ । మష్టమం కులభూభృతాం॥ ౭౮

దూరాపవర్జితచ్ఛత్రైః । స్తస్యాజ్ఞాం శాసనార్పితాం
దధుః శిరోభిర్భూపాలా । దేవాః పౌరందరీమివ॥ ౭౯

ఋత్విజః సతథానర్చ । దక్షిణాభిర్మహాక్రతౌ
తథా సాధారణీభూతం । నామాస్యధనదస్యచ॥ ౮౦

ఇంద్రాద్వృష్టి ర్నియమితగదోద్రేక వృత్తి ర్యమోభూ
ద్యాదోనాథః శివజలపథః కర్మణేనౌచరాణాం
పూర్వాపేక్షీ తదనువిదధే కోశవృద్ధిం కుబేర
స్తస్మిన్ దండోపనతచరితం భేజిరే లోకపాలాః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
అతిథివర్ణనో నామ సప్తదశః సర్గః

ఇందుకిరణములబ్జము ♦ లందుఁ జొరవు । అర్కకిరణములక్కల్వ ♦ లందుఁ జొరవు
కానియాగుణిగుణములు ♦ కానివాని । స్వాంతమందున జొచ్చును ♦ వింతగదర॥ ౭౫

అశ్వమేధంబుకైజయ ♦ యాత్రవెడలు । సర్వపతిరొయునరించు నుద్యోగమెల్లఁ
బగఱఁ బెంచెడు కుటకరమైనఁ ♦ బరమధర్మ । మగుచు నొప్పారె నతనికి ♦ నమలమతికి॥ ౭౬

శాస్త్రమలచు ప్రమార్గానఁ ♦ జనుచునిట్లు । తేజమున నాఁడునాట సందీప్తుఁడగుచు
దేవతలకెల్లదేవుఁడై ♦ తేజరిల్లిన । యింద్రుకైవడి రాజరాజేంద్రుఁడయ్యె॥ ౭౭

పంచముఁడవీవుదిక్పాల ♦ పాళియందు । షష్ఠుఁడవునీవు భూతసంచయమునందు
సప్తముఁడవీవు కులభూధ ♦ రాళియందు । నంచుఁబ్రజవల్కువానియ ♦ ట్లాతఁడుంట॥ ౭౮

ఛత్రములదూరముగఁ బెట్టి ♦ ధాత్రిపతులు । ప్రభుఁడరుని శాసనస్థమౌ ♦ పనుపులెల్ల
మింముభక్తిని శిరసా వహించిరెపుడు । నింద్రునాజ్ఞను సురలుగ్రహించునట్లు॥ ౭౯

అశ్వమేధాంతమందు నయ్యతిథినృపతి । దక్షిణలఋత్విగాళిని ♦ దనిపివారి
సత్కరించినవిధముచే ♦ జగతియందు । నతనిధనదునినామంబు ♦ లర్యొనొకటి॥ ౮౦

చ॥ సురపతివర్షమున్ గురిసె ♦ సూర్యసుతుండుహరించె రోగముల్
వరుణుఁడుశాంతినిస్ఫురిలిపె ♦ వార్ధిపథంబున నావికాళికిన్
సిరులనుగూర్చెఁ గోశములఁ ♦ జేర్చెఁ గుబేరుఁడు పూర్వమైత్రిచే
నరవరుఁగొల్చిరిట్లు శరణాగతులట్టులు లోకపాలకుల్॥ ౮౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నతిథివర్ణనంబను సప్తదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టాదశః సర్గః

---:o:---

స నైషధస్యార్థపతేః సుతాయా ముత్పాదయామాస నిషిద్ధశత్రుః ।
అనూనసారం నిషధాన్నగేంద్రాత్ । పుత్రం యమాహు ర్నిషధాఖ్యమేవ॥ ౧

తేనోరు వీర్యేణ పితా ప్రజాయై । కల్పిష్యమాణేన ననంద యూనా
సువృష్టియోగాదివ జీవలోకః । సస్యేన సంపత్తి ఫలాత్మకేన॥ ౨

శబ్దాది నిర్విశ్య సుఖం చిరాయ । తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాపిత రాజశబ్దః
కౌముద్వతేయః కుముదావదాతై । ర్ద్యామర్జితాం కర్మభిరారురోహ॥ ౩

పౌత్రః కుశస్యాపి కుశేశయాక్షః । ససాగరాం సాగరధీరచేతాః
ఏకాతపత్రాం భువమేకవీరః । పురార్గళాదీర్ఘభుజో బుభోజ॥ ౪

తస్యానలౌజాస్తనయస్తదంతే । వంశశ్రియం ప్రాపనలాభిధానః
యో నడ్వలానీవ గజః పరేషాం । బలాన్యమృద్నాన్నలినాభవక్త్రః॥ ౫

నభశ్చరైర్గీతయశాః స లేభే । నభస్తలశ్యామతనుం తనూజం
ఖ్యాతం నభశ్శబ్దమయేన నామ్నా । కాంతం నభోమాస మివప్రజానాం॥ ౬

తస్మై విసృజ్యోత్తర కోసలానాం । ధర్మోత్తరస్తత్ప్రభవే ప్రభుత్వం
మృగైరజర్యం జరసోపదిష్ట । మదేహబంధాయ పునర్బబంధ॥ ౭

తేన ద్విపానామివ పుండరీకో । రాజ్ఞామజయ్యో జనిపుండరీకః
శాంతే పితర్యాహృతపుండరీకా । యం పుండరీకాక్ష మివ శ్రితా శ్రీః॥ ౮

స క్షేమధన్వాన మమోఘధన్వా । పుత్రం ప్రజాక్షేమవిధానదక్షం
క్ష్మాం లంభయిత్వా క్షమయోపపన్నం । వనే తపః క్షాంతతరశ్చచార॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము

అష్టాదశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

అర్థపతియనునిషధేంద్రు ♦ నాత్మజాత । యందుఁగాంచెనుజితవైరి ♦ యతిథినుతుని
ఘనబలంబునిషధాద్రి ♦ కంటెఁదీసి । పోనివానిని నిషధాఖ్యుఁ ♦ బొల్చువాని॥ ౧

ఉరుపరాక్రమవంతుఁడై ♦ యుర్విజనుల । నేలఁజాలుకుమారుని ♦ నృపతిచూచి
యువృష్టిఫలోన్ముఖ ♦ మైనపైరు । గాంచిపొంగెడుప్రజయట్లు ♦ కడుఁజెలంగె॥ ౨

అనుభవించిచిరమ్ము శ♦బ్దాదిసుఖము । లాత్మజాతునికొసఁగి రా♦జ్యంబునతిథి
కుముదములవలెశాంతయౌ ♦ విమలములగు । కర్మములఁగన్నయట్టి స్వ♦ర్గమ్మునెక్కె॥ ౩

జలధిగంభీరచిత్తుఁడు ♦ జలజనయనుఁ । డర్గళాదీర్ఘభుజుఁడు లో♦కైకవీరుఁ
డైనకుశపౌత్రుఁడేలె నే♦కాతపత్ర । ముగను సాగరపర్యంత ♦ భూమినెల్ల॥ ౪

అతనితరువాతఁగులలక్ష్మి ♦ నతనిసుతుఁడు । నలినముఖుఁడగ్నితేజుఁడు ♦ నలుఁడుదాల్చి
కసవునేలనుగజమట్లు ♦ కసిమసంగి । పరబలమ్ములమర్దించి ♦ పఱలెనంత॥ ౫

ఖేచరచయంబుకీర్తించు ♦ కీర్తివాని । గగనసమనీలతనువుతోఁ ♦ గ్రాలువాని
శ్రావణంబట్లుప్రియుఁడయి ♦ చనెడువాని । నభుఁడనెడుపుత్రు నిషధనం♦దనుఁడుగాంచె॥ ౬

నభుఁడు ధర్మోత్తరుఁడు దన ♦ నందనునకుఁ । బ్రాకటోత్తరకోసల ♦ రాజ్యమొసఁగి
ముదిమిప్రేరేప లేళ్లతో ♦ మొదలఁజనియె । దేహబంధము మఱిరాక ♦ తీఱిపోవ॥ ౭

నృపగజాళికిఁదాఁ బుండ♦రీకమగుచుఁ । బుండరీకుఁడునభునకుఁ ♦ బుట్టె నతనిఁ
బుండరీకముగొని సిరి ♦ పుండరీక । నయనుఁజేరెడుగతిఁజేరె ♦ నభునిపిదప॥ ౮

క్షేమమొనరింప దక్షు నా♦క్షేమధన్వు । క్షమకుఁగుమరగుపుత్రుని ♦ క్షమ్మునునిచి
మొక్కవోనట్టివిలుదాల్చు ♦ పుండరీకుఁ । డధికశాంతుఁడువనిఁ దప ♦ మాచరించె॥ ౯

అనీకినీనాం సమరేఽగ్రయాయీ । తస్యాపి దేవప్రతిమః సుతోఽభూత్
వ్యశ్రూయతానీకపదావసానం । దేవాదినామ త్రిదివేఽపి యస్య॥ ౧౦

పితా సమారాధన తత్పరేణ । పుత్రేణ పుత్రీ, స యథైవ తేన
పుత్రస్తథైవాత్మజవత్సలేన । స తేన పిత్రా పితృమాన్ బభూవ॥ ౧౧

పూర్వస్తయోరాత్మ సమే చిరోఢా । మాత్మోద్భవే వర్ణచతుష్టయస్య
ధురం నిధాయైక నిధిర్గుణానాం । జగామ యజ్వా యజమానలోకం॥ ౧౨

వశీసుతస్తస్య వశంవదత్వాత్ । స్వేషామివాసీ ద్ద్విషతామపీష్టః
సకృద్వివిగ్నానపి హి ప్రయుక్తం । మాధుర్యమీష్టే హరిణాన్గ్రహీతుం॥ ౧౩

అహీనగుర్నామ స గాం సమగ్రా । మహీనబాహుద్రవిణః శశాస
యో హీనసంసర్గ పరాఙ్ముఖత్వా । ద్యువాప్యనర్థైర్వ్యసనైర్విహీనః॥ ౧౪

గురోః స చానంతర మంతరజ్ఞః । పుంసాం పుమానాద్య ఇవావతీర్ణః
ఉపక్రమైరస్ఖలితైశ్చతుర్భి । శ్చతుర్దిగీశ శ్చతురో బభూవ॥ ౧౫

తస్మిన్ప్రయాతే పరలోకయాత్రాం । జేతర్యరీణాం తనయం తదీయం
ఉచ్చైః శిరస్త్వా జ్జితపారియాత్రం । లక్ష్మీః సిషేవే కిలపారియాత్రం॥ ౧౬

తస్యాభవత్సూనురుదారశీలః । శిలః శిలాపట్ట విశాలవక్షః
జితారిపక్షోఽపి శిలీముఖైర్యః । శాలీనతామవ్రజదీడ్యమానః॥ ౧౭

తమాత్మసంపన్న మనిందితాత్మా । కృత్వా యువానం యువరాజమేవ
సుఖాని సోఽభుంక్త సుఖోపరోధి । వృత్తం హి రాజ్ఞా ముపరుద్ధవృత్తం॥ ౧౮

తంరాగబంధిష్వ వితృప్త మేవ । భోగేషు సౌభాగ్య విశేషభోగ్యం
విలాసినీనామ రతిక్షమాపి । జరావృథామత్సరిణీజహార॥ ౧౯

ఉన్నాభ ఇత్యుద్గత నామధేయ । స్తస్యాయథార్థోన్నతనాభిరంధ్రః
సుతోఽభవత్పంకజనాభకల్పః । కృత్స్నస్య నాభిర్నృపమండలస్య॥ ౨౦

తతః పరం వజ్రధరప్రభావ । స్తదాత్మజః సంయతి వజ్రఘోషః
బభూవ వజ్రాకర భూషణాయాః । పతిః పృథివ్యాః కిల వజ్రణాభః॥ ౨౧

తస్మిన్ గతే ద్యాం సుకృతోపలబ్ధాం । తత్సంభవం శంఖణ మర్ణవాంతా
ఉత్ఖాత శత్రుం వసుధోపతస్థే । రత్నోపహారైరుదితైః ఖనిభ్యః। ౨౨

మొదటదేవపదంబును ♦ దుదననీక । శబ్దమొప్పెడు పేరుచే ♦ స్వర్గమునను
బరఁగుసమరాగ్రవర్తియౌ ♦ సురసముండు । దనయుఁడైపొల్చె క్షేమధ♦న్వునకు నంత॥

ఎంతయునుభక్తిసేవించు ♦ నితనిచేతఁ । దండ్రి తాఁబుత్రియనుకీర్తిఁ ♦ దనరినట్లె
యతిశయంబుగఁ బ్రేమించు ♦ నతనిచేత । నితఁడు పితృమంతుఁడనువాసి ♦ నెసఁగుచుండె॥

యాజియగుచైకనిధియయి ♦ యలరుతండ్రి । తనసముండగుతనయుపైఁ ♦ దానుచిరముఁ
దాల్చియుండిన వర్ణసం♦తానభరముఁ । బెట్టియరిగెను వేల్పుల ♦ వీడుపట్టి॥ ౧౨

అతనిసుతుఁడు జితేంద్రియుఁ ♦ డమలమధుర । వాణియగుటనుబ్రజలకు ♦ వైరులకును
బ్రియుఁడుగానుండె బెదరిన ♦ మృగములైన । వశములగుఁగాదె తియ్యని♦ పలుకులకును॥

హీనసంగతిగనక య్య♦హీనగుండు । పడుచువాఁడయ్యు వ్యసనాళిఁ ♦ బట్టువడక
ప్రబలమైనట్టిభుజముల ♦ బలిమికలిమి । నేలఁజాలెడువాఁడయ్యె ♦ నెల్లభువిని॥ ౧౪

తండ్రిచనహృదయజ్ఞుఁడు ♦ దక్షుఁడతఁడు । భంగమొందక నాలుగు♦పాయములను
నాల్గుదిశలకుఁదానధి ♦ నాథుఁడయ్యె । భువికిదిగినట్టి యయ్యాది ♦ పురుషునట్లు॥ ౧౫

అరిహరుఁడతండుపరలోక ♦ యాత్రఁజనిన । నమ్మహాలక్ష్మియనుచరిత్రు ♦ నతనిపుత్రు
నాత్మశీర్షోన్నతినిబారి ♦ యాత్రగిరిని । గెల్చునాపారియాత్రునిఁ ♦ గొల్చెఁదమిని॥ ౧౬

అతఁడు గాంచెను శిలుఁడను ♦ సుతునిహితుని । రాపలకసంటి పేరు టు♦రమ్మువానిఁ
బగఱశరములగెల్చియుఁ ♦ బొగడికకును । లజ్జపడెడు నుదారశీ♦లమ్మువాని॥ ౧౭

ఆమలమతితండ్రిబుద్ధిచే ♦ నమరుకొమరు । నుంచియువరాజపదమున ♦ నొందెసుఖము
నృపతివృత్తంబు బందీల ♦ వృత్తమట్లు । బంధకముగాదె సౌఖ్యాను ♦ భవమునకును॥ ౧౮

ప్రీతిఁగొల్పెడుభోగాలఁ ♦ దృప్తిగనక । సోయగముచేతనింకను ♦ సుందరులకు
భోగ్యుఁడౌనృపుమత్సర ♦ మునను వృథగఁ । దానుగొంపోయె భోగింప ♦ లేనిముదిమి॥ ౧౯

శిలునకున్నాభుఁడుదయించి ♦ పొలుపునించి । పేరునకుఁదగినట్లు గం♦భీరమైన
నాభినొప్పచుఁ బంకజ♦నాభుఁబోలి । యఖిలనృపమండలికి నాభి♦యై వెలింగె। ౨౦

అతనికిజనించి వజ్రణా♦భాఖ్యసుతుఁడు । వజ్రితేజంబుబవరాన ♦ వజ్రఘోష
మమరవజ్రాకరమ్ములే ♦ యందమిడెడు । నగలుగాఁగల పృథ్వికి ♦ నాథుఁడయ్యె॥ ౨౧

అతఁడుపుణ్యఫలంబగు ♦ నాకమరుగ । నహితులనుద్రుంచుశంఖణు ♦ నతనిపుత్రుఁ
గంధిపర్యంతమౌధాత్రి ♦ ఖనులఁగన్న । విమలరత్నాళికాన్కగాఁ ♦ బెట్టికొలిచె॥ ౨౨

తస్యావసానే హరిదశ్వధామా పిత్ర్యం ప్రపేదే పదమశ్విరూపః
వేలాతటే షూషిత సైనికాశ్వం । పురావిదో యం వ్యుషితాశ్వమాహుః॥ ౨౩

ఆరాధ్య విశ్వేశ్వర మీశ్వరేణ । తేన క్షితే ర్విశ్వసహో విజజ్ఞే
పాతుం సహో విశ్వసఖః సమగ్రాం । విశ్వంభరా మాత్మజమూర్తి రాత్మా॥ ౨౪

అంశే హిరణ్యాక్షరిపోః స జాతే । హిరణ్యనాభే తనయే నయజ్ఞః
ద్విషా మసహ్యః సుతరాం తరూణాం । హిరణ్యరేతా ఇవ సానిలో౽భూత్॥ ౨౫

పితా పితౄణా మనృణ స్తమంతే । వయస్యనంతాని సుఖాని లిప్సుః
రాజాన మాజాను విలంబిబాహుం । కృత్వా కృతీ వల్కలవాన్ బభూవ॥ ౨౬

కౌసల్య ఇత్యుత్తర కోసలానాం । పత్యుః పతంగాన్వయ భూషణస్య
తస్యౌరసః సోమసుతః సుతో౽భూ । న్నేత్రోత్సవః సోమ ఇవ ద్వితీయః॥ ౨౭

యశోభి రాబ్రహ్మసభం ప్రకాశః । స బ్రహ్మభూయం గతి మాజగామ
బ్రహ్మిష్ఠ మాధాయ నిజే౽ధికారే । బ్రహ్మిష్ఠ మేవ స్వతనుప్రసూతం॥ ౨౮

తస్మిన్ కులాపీడనిభే౽విపీడం । సమ్యఙ్మహీం శాసతి శాసనాంకాం
ప్రజాశ్చిరం సుప్రజసి ప్రజేశే । ననందు రానంద జలావిలాక్ష్యః॥ ౨౯

పాత్రీ కృతాత్మా గురుసేవనేన । స్పష్టాకృతిః పత్రరథేంద్రకేతోః
తం పుత్రిణాం పుష్కరపత్రనేత్రః । పుత్రః సమారోపయ దగ్రసంఖ్యాం॥ ౩౦

వంశస్థితిం వంశకరేణ తేన । సంభావ్య భావీ స సఖా మఘోనః
ఉపస్పృశన్ స్పర్శనివృత్త లౌల్య । స్త్రిపుష్కరేషు త్రిదశత్వమాప॥ ౩౧

తస్య ప్రభానిర్జిత పుష్పరాగం । పౌష్యాం తిథౌ పుష్యమసూత పత్నీ
తస్మిన్నపుష్య న్నుదితే సమగ్రాం । పుష్టిం జనాః పుష్య ఇవ ద్వితీయే॥ ౩౨

మహీం మహేచ్ఛః పరికీర్య సూనౌ । మనీషిణే జైమినయే౽ర్పితాత్మా
తస్మాత్సయోగా దధిగమ్య యోగ । మజన్మనే౽కల్పత జన్మభీరుః॥ ౩౩

తతః పరం తత్ప్రభవః ప్రపేదే । ధ్రువోపమేయో ధ్రువసంధి రుర్వీం
యస్మిన్నభూ జ్జ్యాయసి సత్యసంధే । సంధి ర్ధ్రువః సంనమతా మరీణాం॥ ౩౪

సుతే శిశావేవ సుదర్శనాఖ్యే । దర్శాత్యయేందు ప్రియదర్శనే సః
మృగాయతాక్షో మృగయావిహారీ । సింహా దవాప ద్విపదం నృసింహః॥ ౩౫

అతఁడంతంబుగన హరి◆దశ్వతేజుఁ । డశ్వినులంటిసుందరుఁ ◆ డతనికొమరుఁ
డందెజనకుని రాజ్యంబు ◆ నబ్ధితటిని । నశ్వబలమిడ వ్యుషితాశ్వుఁ ◆ డందురతని॥ ౨౩

ఆక్షితీశుఁడు విశ్వేశు ◆ నర్చసల్ప । విశ్వముఁ భరించుశక్తిచే ◆ వెలయువాఁడు
విశ్వసహనామమొప్పెడు ◆ విశ్వసఖుఁడు । దనస్వరూపమైపొల్చు ◆ తనయుఁడబ్బె॥ ౨౪

అతనికినయజ్ఞునకు హిర◆ణ్యాక్షవైరి । యంశమొప్పహిరణ్యనా ◆ భాఖ్యుఁడోదవ
రిపుతతికిదుస్సహుండయ్యె ◆ వృక్షములకు । వాతముఁగూడిన హిరణ్య◆రేతుపగిది॥ ౨౫

పితృతతిఋణంబుదీర్చి ◆ కృతిగనుండు । తండ్రియాజానుబాహుఁడౌ ◆ తనయునృపుగ
నిలిపికుదిమిని వల్కల◆ములనుదాల్చె । సంతతానందముఁగోరి ◆ స్వాంతమందు॥ ౨౬

సూర్యకులభూషణుండును ◆ సోమయాజి । యైతనర్చు హిరణ్యనా◆భాంకనృపతి
చందురునివలెఁగనులకు ◆ విందొనర్చు । నౌరసునిగాంచెఁగౌశల్యుఁ ◆ డనెడువాని॥ ౨౭

బ్రహ్మసభదాఁకఁదనయశః ◆ ప్రభలుచన్న । యతఁడుబ్రహ్మిష్ఠుఁడనుతన ◆ యాత్మజాతు
బ్రహ్మవిదునుంచితనదైన ◆ పదమునందు । బ్రహ్మలోపలనైక్య భా◆వంబునొందె॥ ౨౮

అతఁడుసుపుత్రవంతుఁడై ◆ యన్వయంపు । భూషయైశాసనాంకపు ◆ భూమినేల
బాధలనుబాసియానంద ◆ బాష్పములను । గనులరాల్చిరిప్రజలెల్లఁ ◆ గాంచిసుఖము॥ ౨౯

తండ్రిసేవనుయోగ్యుఁడై ◆ తనరునట్టి । గరుడకేతనునాకృతి ◆ వఱలునట్టి
పుత్రుఁడనుపుత్రుఁడంబుజ ◆ నేత్రుఁడతనిఁ । బుత్రవంతులకగ్రగా◆నఁబొదలఁజేసె॥ ౩౦

తృష్ణనుజయించిమునుముందు ◆ జిష్ణుతోడ । మైత్రిగనునున్నయాతఁడు ◆ పుత్త్రుచేతఁ
దిరముకులమనిమూఁడు పు◆ష్కరములందు । భక్తిమీఱఁగఁగ్రుంకి దే◆వత్వమొందె॥ ౩౧

పుష్యపూర్ణిమనాఁడు త◆త్పుత్రుపత్ని । కాంతిచేఁబుష్యరాగంబు ◆ కంటెమించు
పుష్యునింగనెనాతఁడు ◆ పుష్యమట్లు । బొదలఁబ్రజలును సంపూర్ణ ◆ పుష్టిగనిరి॥ ౩౨

అమ్మహాత్ముఁడుసుతురాజ్య ◆ మందునిల్పి । యాత్మవిదుఁడైనజైమిని ◆ నాశ్రయించి
యతనితోయోగవిధులెల్ల ◆ నభ్యసించి । జన్మభీరువుగాంచె న◆జన్మపదము॥ ౩౩

అంతఁబుష్యునిపుత్రుఁడై ◆ యలరునట్టి । ధ్రువసముండైనధ్రువసంధి ◆ యవనినేలె
శ్రేష్ఠుఁడునుసత్యసంధుఁడై ◆ చెలఁగుకతన । నతరిపులసంధిధ్రువమయి ◆ సతమువెలిఁగె॥

మృగనయనుఁడానృసింహుఁడు ◆ మృతినిగాంచె । వేఁటలోసమృగేంద్రుచే ◆ విపినమందు
దర్శతరువాతిశశియట్లు ◆ దర్శనీయుఁ । డగుసుదర్శనుపుత్రు బా◆ల్యంబునందె॥ ౩౫

స్వర్గామినస్తస్యత మైకమత్యా । దమాత్యవర్గః కులతంతు మేకం
అనాథదీనాః ప్రకృతీరవేక్ష్య । సాకేతనాథం విధివచ్చకార॥ ౩౬

నవేందునా తన్నభసోపమేయం । శాబైక సింహేన చకాననేన
రఘోః కులం కుట్మల పుష్కరేణ । తోయేన చాప్రౌఢ నరేంద్రమాసీత్॥ ౩౭

లోకేనభావీ పితురేవతుల్యః । సంభావితో మౌళి పరిగ్రహాత్సః
దృష్టోహివృణ్వన్ కలభప్రమాణో । ప్యాశాః పురోవాత మవాప్య మేఘః॥ ౩౮

తం రాజవీథ్యా మధిహస్తియాంత । మాధోరణాలంబిత మగ్ర్యవేషం
షడ్వర్ష దేశీయ మపిప్రభుత్వాత్ । ప్రైక్షంత పౌరాః పితృగౌరవేణ॥ ౩౯

కామం నసోకల్పత పైతృకస్య । సింహాసనస్య ప్రతిపూరణాయ
తేజోమహిమ్నా పునరావృతాత్మా । తద్వ్యాపచామీకరపింజరేణ॥ ౪౦

తస్మాదధః కించిదివావతీర్ణా । వసంస్పృశంతౌ తపనీయపీఠం
సాలక్తకౌ భూపతయః ప్రసిద్ధై । ర్వవందిరే మౌళిభిరస్య పాదౌ॥ ౪౧

మణౌ మహానీల ఇతిప్రభావా । దల్పప్రమాణేపి యథానమిథ్యా
శబ్దో మహారాజ ఇతిప్రతీత । స్తథైవ తస్మిన్ యుయుజేర్భకేపి॥ ౪౨

పర్యంత సంచారితచామరస్య । కపోలలోలోభయ కాకపక్షాత్
తస్యా ననాదుచ్చరితో వివాద । శ్చస్ఖాల వేలాస్వపినార్ణవానాం॥ ౪౩

నిర్వృత్త జాంబూనదపట్టబంధే । న్యస్తం లలాటే తిలకం దధానః
తేనైవశూన్యా న్యరిసుందరీణాం । ముఖాని సస్మేర ముఖశ్చకార॥ ౪౪

శిరీష పుష్పాధిక సౌకుమార్యః । ఖేదం సయాయాదపి భూషణేన
నితాంతగుర్వీమపి సోనుభావా । ద్ధురంధరిత్ర్యా బిభరాంబభూవ॥ ౪౫

న్యస్తాక్షరామక్షర భూమికాయాం । కార్త్స్న్యేనగృహ్ణాతి లిపింనయావత్
సర్వాణితావచ్ఛ్రుత వృద్ధయోగాత్ । ఫలాన్యుపాయుంక్త సదండనీతేః॥ ౪౬

ఉరస్యపర్యాప్త నివేశభాగా । ప్రౌఢీభవిష్యంత ముదీక్షమాణా
సంజాతలజ్జేవ తమాతపత్ర । చ్ఛాయాచ్ఛలేనోప జుగూహలక్ష్మీః॥ ౪౭

అనశ్నువానేన యుగోపమాన । మబద్ధమౌర్వీ కిణలాంఛనేన
అస్పృష్టఖడ్గ త్సరుణాపిచాసీ । ద్రక్షావతీతస్య భుజేనభూమిః॥ ౪౮

అవనిపతియిట్లుదివికేఁగ ♦ ననదలైన । ప్రజలఁ గాంచియమాత్య వర్గంబుగూడి
వంశమున కేకతంతువై ♦ వఱలుబాలు । నాథుఁజేసిరి సాకేత ♦ నగరమునకు॥ ౩౬

బాలచంద్రుని తోడి నభంబుకరణి । హరికిశోరమెయుండెడు ♦ నడవిపగిదిఁ
దమ్మిమొగ్గయొ్రకాలు సరమ్ముగీతి । రఘుకులంబొప్పె నాచిన్నిరాజుఁగూడి॥ ౩౭

అతఁడుకిరీటముదాల్ప ♦ నవనిజనులు । తండ్రిఁబోలునితండని ♦ తలఁచిరొకటఁ
గరభమంతటి మొగిలేని ♦ గాలియెదుట । వీఁదోఁపదె దిశల వ్యాపించునట్లు॥ ౩౮

సాదివస్త్రమ్ములనుబట్టు ♦ సామజమ్ము । నెక్కిరాజపథమ్మున ♦ నృపతివెడల
నాతఁడారేండ్లవాఁడైన ♦ నధిపుఁడౌట । గారవించిరిజనకుని ♦ కరణిఁబ్రజలు॥ ౩౯

నిండికూర్చుండఁగాని బాలుండు తాఁడు । భూరితేజఃప్రభావంపుఁ ♦ జారుహేమ
కాంతివర్ధిల్లిపూర్ణుఁడై ♦ క్రాలుచుండె । జనకుసింహాసనంబుపై ♦ సంతసమున॥ ౪౦

భద్రపీఠముదిగజాఱి ♦ పైఁడిపావ । పీఠమంటకలత్తుక ♦ వెలయ వ్రేలు
బాలనరపాలపదముల ♦ వందనములు । చారుమకుటాల తాఁడులు ♦ సలుపుచుండ్రి॥ ౪౧

చిన్నదైనను గాంతులఁ ♦ జిమ్ముచుంట । నీలమును వారలే మహానీలమనుచు
శిశువైయైనను మిగులప్రసిద్ధుఁడౌట । రాజునకుఁజెల్లెఁబో మహా ♦ రాజపదము॥ ౪౨

పార్శ్వములఁజామరమ్ములు ♦ భటులువీవ । గండములకాకపక్షముల్ ♦ గదలుచుండ
నతనిముఖమున వెడలెడు ♦ నట్టిమాట । సింధుతీరములందైనఁ ♦ జెడకయుండు॥ ౪౩

పైఁడిపట్టముతోఁగూడి ♦ పరిఢవిల్లి । నుదుటితిలకంబు చేతను ♦ బొదలునతని
నగుమొగమ్మరికాంతల ♦ మొగములందుఁ । గలుగుతిలకంబులనుమాపి ♦ చెలఁగుచుండు॥ ౪౪

దిరిసెనకుమించు మెత్తని ♦ దేహమమరి । భూషలైనను గష్టానఁ ♦ బూనుచుండు
నాతఁడెంతయుఁగొప్పదౌ ♦ యవనిభరముఁ । దనప్రభావంబు చేఁగాదె ♦ తాల్పఁగనుట॥ ౪౫

పలకమీఁదనువ్రాయంగఁ ♦ బడినయట్టి । యక్షరమ్ములనేర్చెడు ♦ నంతలోనె
దండనీతిఫలమ్ముల ♦ తత్త్వమెల్ల । బుధులసాంగత్యమునఁజేసి ♦ పొందఁగలిగె॥ ౪౬

స్థలముచాలమియుండ వక్షమ్మునందుఁ । దనువుపొదలంగ లేచి లజ్జనొయనంగ
నాతపత్రంపునీడయన్ ♦ వ్యాజముననుఁ । మించిసిరిభూవరునిఁ గౌఁగిలించుకొనియె॥ ౪౭

కాడికింకనుబోల్పంగఁ ♦ దగనియట్టి । గుణకిణంబులగుబుతులు ♦ గొననియట్టి
కత్తిపిడి ముట్టనట్టి భూకాంతమౌళి । బాహుచేతనురక్షింపఁ ♦ బడియెఁబృథ్వి॥ ౪౮

నకేవలం గచ్ఛతి తస్య కాలే । యయుః శరీరావయవా వివృద్ధిం
వంశ్యా గుణాః ఖల్వపి లోకకాంతాః । ప్రారంభసూక్ష్మాః ప్రథిమానమాపుః॥ ౪౯

స పూర్వజన్మాంతర దృష్టపారాః । స్మరన్నివాక్లేశకరో గురూణాం
తిస్రస్త్రివర్గాధిగమస్య మూలం । జగ్రాహ విద్యాః ప్రకృతీశ్చ పిత్ర్యాః॥ ౫౦

వ్యూహ్య స్థితః కించిదివోత్తరార్ధ । మున్నద్ధచూడోఽంచిత సవ్యజానుః
ఆకర్ణమాకృష్ట సబాణధన్వా । వ్యరోచతాస్త్రే) సవినీయమానః॥ ౫౧

అథ మధువనితానాం నేత్రనిర్వేశనీయం
మనసిజతరు పుష్పం రాగబంధప్రవాళం
అకృతకవిధి సర్వాంగీణమాకల్పజాతం
విలసితపదమాద్యం యౌవనం స ప్రపేదే॥ ౫౨

ప్రతికృతి రచనాభ్యోదూతి సందర్శితాభ్యః
సమధికతర రూపాః శుద్ధసంతానకామైః
అధి వివిదురమాత్యైరాహృతాస్తస్య యూనః
ప్రథమ పరిగృహీతే శ్రీభువౌ రాజకన్యాః॥ ౫౩

ఇతి శ్రీ రఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
వంశానుక్రమో నామాష్టాదశః సర్గః

వయసు గడచినకొలఁదిని ♦ వసుమతీశు । నంగములె గాక సూక్ష్మమై ♦ యలరునట్టి
ప్రజలకెంతయు సంతోష ♦ పఱచునట్టి । కులగుణాళియుఁ గూడ వ♦ర్ధిలఁగఁ జొచ్చె॥ ౪౯

మూఁడువర్గాలమూలమౌ ♦ మూఁడువిద్య । లభ్యసించెను గురులకా♦యాసమిడక
చన్నజన్మంపుశాస్త్రప్రసం ♦ స్మరణమునఁగఁ । బ్రజలసచివుల స్వాధీన ♦ పఱచుకొనియె॥ ౫౦

పైశరీరము నొకయింత ♦ పఱపియుంచి । యెడమతొడవంచి సిక పైకి ♦ ముడిచికట్టి
యిడి శరము వింటఁ జెవిదాఁక ♦ నీడ్చి గుణము । మెఱయుచుండెను విలువిద్య ♦ గఱచి విభుఁడు॥ ౫౧

సీ॥ కామినీజనములు ♦ కన్నులతోఁ గ్రోలు, నచ్చమరందంబు ♦ యౌవనంబు
అనురాగపల్లవం ♦ బమరునంగజవృక్ష, మంచుఁగల్గుసుమంబు ♦ యౌవనంబు
సకలావయవముల ♦ సహజమైయొప్పారు, నంచితాభరణంబు ♦ యౌవనంబు
అఖిలవిలాసమ్ము ♦ లవతరించెడునట్టి, యాదిమూలపదంబు ♦ యౌవనంబు
ఇట్టియౌవన మరుదెంచి ♦ యింపునింప । దివ్యసుందరమూర్తియై ♦ తేజరిల్లె
రాజరాజేంద్రపూజిత ♦ రమ్యయశుఁడు । దర్శనీయుఁడు విభుఁడు సు♦దర్శనుండు॥ ౫౨

సీ॥ దూతికల్ పరికించి ♦ యేతెంచి లిఖియించి, భూపుకన్యందుగాఁ ♦ జూపినట్టి
చిత్రపటాళిలోఁ ♦ జెలఁగుచెల్వునకంటె, మించునందమ్ముతో ♦ మించువారు
వంశక్రమాగత ♦ పదవులలోపల, మన్నింపఁబడునట్టి ♦ మంత్రివరులు
మంచిసంతును రాజు ♦ గాంచునిమిత్తమై, యారసితెచ్చిన ♦ యట్టివారు
సన్నుతగుణాళినొప్పు రా♦కన్నెలపుడు । పరమసుగుణాభిరాముఁ డ♦ప్పుడమిఱేఁడు
మున్నె కైకొన్నయట్టియా ♦ భూమిరమల । సతులుగఁ జేసికొనికడు ♦ సంతసిలిరి॥ ౫౩

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
వంశానుక్రమమను నష్టాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకోనవింశః సర్గః

—:o:—

అగ్నివర్ణ మభిషిచ్య రాఘవః । స్వేపదేతనయమగ్నితేజసం
శిశ్రియే శ్రుతవతామ పశ్చిమః । పశ్చిమేవయసినైమిషం వశీ॥ ౧

తత్రతీర్థ సలిలేన దీర్ఘికా । స్తల్ప మంతరిత భూమిభిః కుశైః
సౌధవాసముటజేన విస్మృతః । సంచికాయఫలనిఃస్పృహస్తపః॥ ౨

లబ్ధపాలన విధౌ నతత్సుతః । ఖేదమాప గురుణాహి మేదినీ
భోక్తుమేవ భుజనిర్జిత ద్విషా । నప్రసాధయితుమస్య కల్పితా॥ ౩

సోధికార మభికః కులోచితం । కాశ్చనస్వయమవర్తయత్సమాః
సం నివేశ్య సచివేష్వతః పరం । స్త్రీవిధేయ నవయౌవనోభవత్॥ ౪

కామినీ సహచరస్య కామిన । స్తస్యవేశ్మసు మృదంగనాదిషు
బుద్ధిమంత మధికర్ధిరుత్తరః । పూర్వముత్సవ మపోహదుత్సవః॥ ౫

ఇంద్రియార్థ పరిశూన్య మక్షమః । సోఢుమేక మపిసక్షణాంతరం
అంతరేవవిహరన్ దివానిశం । నవ్యపైక్షత సముత్సుకాః ప్రజాః॥ ౬

గౌరవాద్యదపి జాతుమంత్రిణాం । దర్శనం ప్రకృతి కాంక్షితం దదౌ
తద్గవాక్ష వివరావలంబినా । కేవలేన చరణేనకల్పితం॥ ౭

తం కృతప్రణత యోనుజీవినః । కోమలాత్మ నఖరాగరూషితం
భేజిరేనవ దివాకరాతప । స్పృష్టపంకజ తులాధిరోహణం॥ ౮

యౌవనోన్నత విలాసినీస్తన । క్షోభలోల కమలాశ్చదీర్ఘికాః
గూఢమోహన గృహాస్తదంబుభిః । సవ్యగాహత విగాఢ మన్మథః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకోనవింశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

అగ్నిసమ తేజమునఁబోల్చు ♦ నగ్నివర్ణుఁ । దనయునభిషేక మొనరించి ♦ తనపదమునఁ
బండితాగ్రణిరఘుకుల ♦ మండనుండు । విషయములనోర్చిచేరె నై♦మిషముముదిమి॥ ౧

తీర్థసలిలముచేతను ♦ దీర్ఘికలను । ధరణిఁబఱచినకుశలచేఁ ♦ దల్పములను
బర్ణగృహములచేసౌధ ♦ వాసములను । మఱచితపమాచరించె ని♦ర్మలినవృత్తి॥ ౨

అరులగెల్చినతనతండ్రి ♦ యల్లరులను । నణఁచుటకుఁగాక కేవల ♦ మనుభవింప
భువినొసఁగెఁగానఁగష్టంబుఁ ♦ బొందలేదు । రాజ్యమేలుటయందునా ♦ రాజసుతుఁడు॥ ౩

తనకులోచిత రాజ్యపా♦లనముసల్పి । స్వయముగాఁగొన్నియేండ్లంత ♦ సచివులందుఁ
బెట్టియేల్బడిభారంబు ♦ వెలఁదులకును । దననవయౌవనంబెల్ల ♦ ధారవోసె॥ ౪

కామినులఁగూడిక్రీడించు ♦ కాముకునకు । నుత్సవంబులపయిఁబయి ♦ నుత్సవమ్ము
లంతకంతకుఠీవితో ♦ నలరఁజొచ్చెఁ । దనరనగరునసతము మృ♦దంగరవము॥ ౫

విషయములనొక్కక్షణమేని ♦ విడిచియుండ । నోర్వఁజాలనియట్టియా ♦ యుర్వినాథుఁ
డంతిపురియందెకడపెన ♦ హర్నిశంబు । దర్శనోత్సుకమౌప్రజఁ ♦ దలఁపకుండ॥ ౬

సచివులందలిమోమాట ♦ జనులుగోరు । దర్శనంబియ్యనొకవేళఁ ♦ దలఁచెనేని
పాదమునుజాచి చూపుగ♦వాక్షమందు । నదియెదర్శనమనుకొన ♦ నతనిప్రజలు॥ ౭

మృదునఖారుణకాంతులు ♦ మీఁదఁబర్వ । నెంతయునురమ్యమైన లే♦యెండనొప్పు
పద్మమునుబోలుచుండు న♦ప్పాదమునకె । భృత్యతతిభక్తిమ్రొక్కి య♦ర్పించెసేవ॥ ౮

కాంతులవిలాసవతుల పొం♦గారుచనుల । చేతఁగలఁగిచలించు కం♦జాతములను
లోనసురతగృహమ్ములఁ ♦ బూనిచెలఁగు । దీర్ఘికలఁబ్రౌఢమదనుండు ♦ దేలెఁగేలి॥ ౯

తత్రసేకహృతలోచనాంజనైః । ర్ధౌతరాగపరిపాటలాధరైః
అంగనాస్త మధికం వ్యలోభయ । న్నర్పిత ప్రకృతికాంతిభిర్ముఖైః॥ ౧౦

ఘ్రాణకాంత మధుగంధకర్షిణీః । పానభూమిరచనాః ప్రియాసఖః
అభ్యపద్యత సవాసితాసఖః । పుష్పితాః కమలినీరివద్విపః॥ ౧౧

సాతిరేక మదకారణం రహ । స్తేనదత్త మభిలేషురంగనాః
తాభిరప్యుపహృతం ముఖాసవం । సోపిబ ద్వకుళతుల్య దోహదః॥ ౧౨

అంకమంక పరివర్తనోచితే । తస్యనిన్యతుర శూన్యతాముభే
వల్లకీచ హృదయంగ మస్వనా । వల్గువాగపిచ వామలోచనా॥ ౧౩

సస్వయంప్రహత పుష్కరః కృతీ । లోలమాల్యవలయో హరన్మనః
నర్తకీ రభినయాతి లంఘినీః । పార్శ్వవర్తిషు గురుష్వలజ్జయత్॥ ౧౪

చారునృత్య విగమేచతన్ముఖం । స్వేదభిన్నతిలకం పరిశ్రమాత్
ప్రేమదత్త వదనానిలః పిబ । న్నత్యజీవ దమరాలకేశ్వరౌ॥ ౧౫

తస్యసావరణ దృష్టసంధయః । కామ్యవస్తుషు నవేషుసంగినః
వల్లభాభిరుపసృత్య చక్రిరే । సామిభుక్త విషయాః సమాగమాః॥ ౧౬

అంగుళీకిసలయాగ్ర తర్జనం । భ్రూవిభంగ కుటిలంచ వీక్షితం
మేఖలాభి రసకృచ్చ బంధనం । వంచయన్ ప్రణయినీరవాపసః॥ ౧౭

తేనదూతి విదితం నిషేదుషా । పృష్ఠతః సురతవార రాత్రిషు
శుశ్రువే ప్రియజనస్య కాతరం । విప్రలంభ పరిశంకినోవచః॥ ౧౮

లౌల్యమేత్య గృహిణీ పరిగ్రహా । న్నర్తకీష్వ సులభా సుతద్వపుః
వర్తతే స్మసకథం చిదాలిఖ । న్నంగుళీక్షరణ సన్నవర్తికః॥ ౧౯

ప్రేమగర్విత విపక్షమత్సరా । దాయతాచ్చ మదనాన్మహీక్షితం
నిన్యురుత్సవ విధిచ్ఛలేనతం । దేవ్యఉజ్ఝిత రుషః కృతార్థతాం॥ ౨౦

ప్రాతరేత్య పరిభోగశోభినా । దర్శనేన కృతఖండనవ్యథాః
ప్రాంజలిః ప్రణయినీః ప్రసాదయన్ । సోదునోత్ప్రణయ మంథరః పునః॥ ౨౧

స్వప్నకీర్తిత విపక్షమంగనాః । ప్రత్యభైత్సురవదంత్య ఏవతం
ప్రచ్ఛదాంత గళితాశ్రుబిందుభిః । క్రోధభిన్న వలయైర్వివర్తనైః॥ ౨౨

కనులకాటుక చల్లులఁ ♦ గరఁగిపోవఁ । బెదవులందలి రంగెల్ల ♦ వీడిపోవ
సహజసుందరవదనలౌ ♦ చానలచట । నధిక మోహంబు గొల్పి ర ♦ య్యవనిపతికి॥ ౧౦

మధురమధుగంధములనీని ♦ మనసుఁ గొల్పు । పానభూమిని బ్రియులతోఁ ♦ బ్రభుఁడు సొచ్చె
బాగుగా వికసించిన ♦ పద్మవనముఁ । గరిణులనుగూడి కరిసొచ్చు ♦ కరణి దోఁచు॥ ౧౧

అంగనలు కోర సేకత ♦ మందునొసఁగె । నతఁడు మదకారియైన ము ♦ ఖాసవంబు
వకుళ మట్టులు దానును ♦ వాంఛఁ గ్రోలె । నతివలొసఁగిన వారి ము ♦ ఖాసవంబు॥ ౧౨

నిత్యమును దాముగ్రీడించు ♦ నెలవుగాన । రెండుమాత్రమె వీడ వా ♦ రేనితొడను
విమలహృద్యరవంబీను ♦ వీణయొకటి । రమ్యవాక్కులఁ గలిగిన ♦ రమణియొకతె॥ ౧౩

కంకణమ్ములు హారముల్ ♦ గదలుచుండ । నెంతయు మనోహరముగ వా ♦ యించి వీణ
నభినయంబొజ్జకడనుండు ♦ నపుడె తప్పు । నాటకత్తియలను గొత్వె ♦ నతఁడు లజ్జ॥ ౧౪

ముదముఁ గొల్పెడు నాట్యము ♦ ముగియ బడలి । చెమటఁ జెరిగిన తిలకంబు ♦ చెలఁగు సతుల
మోములను బ్రేమతోనూది ♦ భూవిభుండు । దేవధనపతులను మించె ♦ జీవితమున॥ ౧౫

పరులవలననొ స్వయమొ తాఁ ♦ బడసినట్టి । తృప్తిలేందుని నూతన ♦ సంగమములు
సగములైపోవుచుండెను ♦ సత్వరముగ । నున్నదున్నట్టు రాణులు ♦ దన్నుఁ జేర॥ ౧౬

ప్రియలవంచింపయత్నించు ♦ ప్రియుఁడు వడసె । చిగురువోల్ వారి మున్వ్రేలి ♦ చేత వెఱపు
బొమలు విఱిచిన వక్రిత ♦ నమరు చూపు । దఱచు మొలనూళ్ళచేతి బం ♦ ధనపుఁ దీప్తి॥ ౧౭

రతికి నిశ్చయమైనట్టి ♦ రాత్రులందు । వెనుక దూతిక చూపిన ♦ పీటనుండి
తన్ను శంకించి ప్రియురాండ్రు ♦ తఱమనాడు । విరహవాక్యంబులను విను ♦ వీనులలర॥ ౧౮

పత్నులాపినఁబతి దాను ♦ వారసతుల । దుర్లభలమీఁదికమి నేమి ♦ తోఁచకుండఁ
గడపె వారల వ్రాయుచుఁ ♦ గాలమెల్లఁ । జెమట చే వ్రేళులను జాఱఁ ♦ జేతి పుల్ల॥ ౧౯

వలచెఁబతి మమ్మెయనిగర్వ ♦ పడెడునట్టి । సవతులకునుండి మన్మథ ♦ జ్వాలనుండి
యుత్సవంబుల మిష చేత ♦ నుడిగి యలుక । నతనిఁ దెచ్చి కృతార్థలై ♦ రతని సతులు॥ ౨౦

కుపితలఁ బ్రసన్నలఁగఁ జేసి ♦ కొనఁగ నెంచి । వచ్చి వేఁకువ కేల్మోడ్చె ♦ వంచకుండు
భోగమును దెల్పుకన్నుల ♦ పొలుపుతోడ । నదియె రేపెను వారిలో ♦ నలుకమరల॥ ౨౧

విభుఁడు కలలోన సవతుల ♦ పేరులెత్త । నతని గదలించి పైచిన ♦ యట్లుతిరిగి
వెనుకకుఁ బడుండి కన్నీరు ♦ విడిచి సెజ్జ । విఱిచి వైచిరి కంకణాల్ ♦ వెలఁదులతని॥ ౨౨

క్లృప్తపుష్పశయనాంల్లతాగృహా। నేత్య దూతికృత మార్గదర్శనః
అన్వభూత్పరిజనాంగనారతం। సోఽవరోధభయవేపథూత్తరం॥ ౨౩

నామవల్లభజనస్య తే మయా। ప్రాప్యభాగ్య మపి తస్య కాంక్ష్యతే
లోలుపం బత మనో మమేతి తం। గోత్రవిస్ఖలిత మూచురంగనాః॥ ౨౪

చూర్ణబభ్రు లులితస్రగాకులం। ఛిన్నమేఖల మలక్తకాంకితం
ఉత్థితస్య శయనం విలాసిన। స్తస్య విభ్రమరతాన్యపావృణోత్॥ ౨౫

స స్వయం చరణరాగమాదధే। యోషితాం న చ తథా సమాహితః
లోభ్యమాన నయనః శ్లథాంశుకై। ర్మేఖలాగుణపదైర్నితంబిభిః॥ ౨౬

చుంబనే విపరివర్తితాధరం। హస్తరోధి రశనావిఘట్టనే
విఘ్నితేచ్ఛమపి తస్య సర్వతో। మన్మథేంధనమభూద్వధూరతం॥ ౨౭

దర్పణేషు పరిభోగదర్శినీ। ర్నర్మపూర్వమనుపృష్ఠసంస్థితః
ఛాయయా స్మిత మనోజ్ఞయా వధూ। ర్హ్రీనిమీలిత ముఖీశ్చకార సః॥ ౨౮

కంఠసక్త మృదుబాహుబంధనం। న్యస్త పాదతల మగ్రపాదయోః
ప్రార్థయంత శయనోత్థితం ప్రియా। స్తం నిశాత్యయ విసర్గచుంబనం॥ ౨౯

ప్రేక్ష్య దర్పణ తలస్థమాత్మనో। రాజవేష మతిశక్రశోభితం
పిప్రియే న స తథా యథా యువా। వ్యక్తలక్ష్మపరిభోగమండనం॥ ౩౦

మిత్రకృత్య మపదిశ్య పార్శ్వతః। ప్రస్థితం తమనవస్థితం ప్రియాః
విద్మ హే శఠ పలాయనచ్ఛలా। న్యంజసే తి రురుధుః కచగ్రహైః॥ ౩౧

తస్య నిర్దయ రతిశ్రమాలసాః। కంఠసూత్ర మపదిశ్య యోషితః
అధ్యశేరత బృహద్భుజాంతరం। పీవరస్తనవిలుప్త చందనం॥ ౩౨

సంగమాయ నిశిగూఢచారిణం। చారదూతి కథితం పురోగతాః
వంచయిష్యసి కుతస్తమోవృతః। కాముకేతి చకృషుస్తమంగనాః॥ ౩౩

యోషితా ముడుపతేరివార్చిషాం। స్పర్శనిర్వృతిమసావనాప్నువన్
ఆరురోహ కుముదాకరోపమాం। రాత్రిజాగర పరో దివాశయః॥ ౩౪

వేణునా దశనపీడితాధరా। వీణయా నఖపదాంకితోరవః
శిల్పకార్య ఉభయేన వేజితా। స్తం విజిహ్మనయనా వ్యలోభయన్॥ ౩౫

దూతికలు చూపుమార్గానఁ ♦ బ్రీతి నరిగి । తీర్చియుండిన విరిసెజ్జఁ ♦ దీఁగెయిండ్లఁ
బరిజనస్త్రీలతో సల్పెఁ ♦ బతి రతంబు । పత్నుల భయంబుచే మేను ♦ వణఁకుచుండ॥ ౨౩

పిలిచితీవన్నుఁ బ్రియురాలి ♦ పేరువెట్టి । యా మెభాగ్య మెనాకును ♦ నబ్బనిమ్ము
మదియు నదె కోరెనంచని ♦ మగువలంద్రు । తప్పుపేళ్ళను బిలుచు నా ♦ తనికి సతము॥ ౨౪

కలితరాగంబు చెదరిన ♦ యలరుసరులు । చెడిన మొలనూళ్లు లత్తుక ♦ చిన్నెలుండు
నతఁడు లేచినపానుపే ♦ యతని వైన । సురతకేళీవిలాసముల్ ♦ చూపుచుండు॥ ౨౫

లలనలకుఁ దానె పాదాల ♦ లక్కరసము । గూర్చు నతనికి మది దానఁ ♦ గుదురదయ్యె
నంశుకము జారి మేఖల ♦ యలరుచుండు । పిఱుఁదులకు దృష్టి మాటికిఁ ♦ బఱచుచుంట॥ ౨౬

ముద్దుగొనకుండ వెన్కకు ♦ మోవి ద్రిప్ప । పోకముడి విప్పహస్తంబుఁ ♦ బోవనెట్టు
వెలఁదుల రతంబు గోర్కెకి ♦ విఘ్నమిడియు । నతని కామాగ్నికింధన ♦ మైతనర్చె॥ ౨౭

అద్దమున నుపభోగ చి♦హ్నములఁ జూచు । చెలువలకు వెన్క వేడ్కమై ♦ నిలిచితనదు
నవ్వుప్రతిబింబమును జూపి ♦ నానచేత । వారు దలవంచుకొనఁ జేసెఁ ♦ బార్థివుండు॥ ౨౮

కాంతుఁ డెడఁబాయనెంచి ని♦శాంతమందుఁ । దల్పమును వీడఁ బ్రియురాండ్రు ♦ తన్నృపాలు
కంఠమును మృదుకరములఁ ♦ గౌఁగిలించి । ముద్దువేఁడిరి పాదాగ్ర ♦ ములను నిల్చి॥ ౨౯

భోగచిహ్నాళి యనియెడు ♦ భూషణాళి । కలరినట్లులుపడుచు డేఁ ♦ డలరలేదు
శక్రుమించెడు రాజ వే♦షంబుతోడ । నద్దమ బింబితం బైన ♦ యపుడు కూడ॥ ౩౦

ఆప్తకార్యంబు పేర్వెట్టి ♦ యన్యకాంతఁ । జేరఁబోవఁ గదమఁ గింపఁ ♦ జేరి ప్రియలు
నీవు పరువెత్తు మిషలోని ♦ నిజము దెలిసె । నిలు శఠుఁడ యంచు సిగఁబట్టి ♦ నిలిపిరతని॥ ౩౧

అతని రతిపీడనెంతయు ♦ నలసి సతులు । కౌఁగిలింత నెపమ్మున ♦ గంధమెల్ల
గొప్పపాలిండ్ల చేడుల్చి ♦ విప్పటురము । నందు నిద్రను జెందిరి ♦ హాయిగాను॥ ౩౨

గూఢముగ రాత్రి ప్రియురాలిఁ ♦ గూడఁబోవు । సంగతిని దూతికల చేత ♦ సకియ లెఱిఁగి
ముందుగా నేగి కాముకా ♦ మోసపుత్తె । చీఁకటిని వనిస్వగృహముల్ ♦ చేర్చిరతని॥ ౩౩

కామినీస్పర్శమను చంద్రు ♦ కాంతి నలరి । మించు కేళిని రేయెల్ల ♦ మేలుకాంచి
పగటి పూఁట నుహాయిగాఁ ♦ బవ్వళించి । రాజు రంజిల్లెఁ గుముదాక♦రంబు వోలె॥ ౩౪

వేణువున బంటినొక్కుల ♦ వైదపినునిచి । గోటినొక్కులతొడమీఁదఁ ♦ గూర్చి వీణఁ
గష్టమున రెండు శిల్పముల్ ♦ గఱచు సతుల । కుటిలదృష్టులు నృపునకుఁ ♦ గొలిపె బాళి॥ ౩౫

అంగసత్త్వవచనాశ్రయం మిథః । స్త్రీషు నృత్యముపధాయ దర్శయన్
స ప్రయోగనిపుణైః ప్రయోక్తృభిః । సంజఘర్ష సహ మిత్రసన్నిధౌ॥ ౩౬

అంసలంబికుటజార్జునస్రజ । స్తస్య నీపరజసాంగరాగిణః
ప్రావృషి ప్రమదబర్హిణేష్వభూత్ । కృత్రిమాద్రిషు విహారవిభ్రమః॥ ౩౭

విగ్రహాచ్చ శయనే పరాఙ్ముఖీ । ర్నానునేతుమబలాః స తత్వరే
ఆచకాంక్ష ఘనశబ్దవిక్లబా । స్తా వివృత్య విశతీర్భుజాంతరమ్॥ ౩౮

కార్తికీషు సవితానహర్మ్యభా । గ్యామినీషు లలితాంగనాసఖః
అన్వభుంక్త సురతశ్రమాపహాం । మేఘముక్తవిశదాం స చంద్రికామ్॥ ౩౯

సైకతం చ సరయూం వివృణ్వతీం । శ్రోణిబింబమివ హంసమేఖలం
స్వప్రియావిలసితానుకారిణీం । సౌధజాలవివరైర్వ్యలోకయత్॥ ౪౦

మర్మరై రగురుధూపగంధిభి । ర్వ్యక్తహేమరశనైస్తమేకతః
జహ్రురాగ్రథనమోక్షలోలుపం । హైమనైర్నివసనైః సుమధ్యమాః॥ ౪౧

అర్పితస్తిమితదీపదృష్టయో । గర్భవేశ్మసు నివాతకుక్షిషు
తస్య సర్వసురతాంతరక్షమాః । సాక్షితాం శిశిరరాత్రయో యయుః॥ ౪౨

దక్షిణేన పవనేన సంభృతం । ప్రేక్ష్య చూతకుసుమం సపల్లవం
అన్వనైషురవధూతవిగ్రహా । స్తం దురుత్సహవియోగమంగనాః॥ ౪౩

తాః స్వమంకమధిరోప్య దోలయా । ప్రేంఖయన్పరిజనాపవిద్ధయా
ముక్తరజ్జు నిబిడం భయచ్ఛలాత్ । కంఠబంధనమవాప బాహుభిః॥ ౪౪

తం పయోధరనిషిక్తచందనై । ర్మౌక్తికగ్రథితచారుభూషణైః
గ్రీష్మవేషవిధిభిః సిషేవిరే । శ్రోణిలంబిమణిమేఖలైః ప్రియాః॥ ౪౫

యత్స భగ్నసహకారమాసవం । రక్తపాటలసమాగమం పపౌ
తేన తస్య మధునిర్గమాత్కృశ । శ్చిత్తయోనిరభవత్పునర్నవః॥ ౪౬

ఏవమింద్రియసుఖాని నిర్విశ । న్నన్యకార్యవిముఖః స పార్థివః
ఆత్మలక్షణనివేదితానృతూ । నత్యవాహయదనంగవాహితః॥ ౪౭

తం ప్రమత్తమపి న ప్రభావతః । శేకురాక్రమితుమన్యపార్థివాః
ఆమయస్తు రతిరాగసంభవో । దక్షశాప ఇవ చంద్రమక్షిణోత్॥ ౪౮

అంగవాగ్భావములతోడి ♦ యభినయమ్ము । నతివలకు నంతరంగమ్ము ♦ నందు జేర్చి
చిత్రముగ మిత్రులందు ద ♦ ర్శింపఁజేసి । యభినయాచార్యులను మించి ♦ యలరుచుండె॥

భుజములను బద్దిమల్లెల ♦ పూలసరులు । కడిమిపుప్పొడిపూఁత యం♦గమునఁ బొదల
నాట నెమళులనొప్ప క్రీ♦డాద్రులందుఁ । గేళిసలిపెను దద్వర్ష♦కాలమందు॥ ౩౭

ఉఱుములకునుల్కి వారలే ♦ యురముఁజేర । వచ్చుటను గోరియలుకచేఁ ♦ బడకయుండఁ
బేడ మొకము వెట్టిపండిన ♦ ప్రియలసతుల । ననునయింపంగఁ ద్వరపడఁ ♦ డవనిభుఁడు॥

రాములను గూడి కార్తిక ♦ రాత్రులందు । మేలుకట్టులనొప్పారు ♦ మేడలందు
రాజు సురతంబునను గన్న ♦ శ్రమముఁ దొలఁచు । ఘనరహితశుభ్రచంద్రిక ♦ లనుభవించె॥

ఇసుకదిబ్బలు పిఱుఁదులై ♦ యింపునింప । హంసపిండులు మొలనూలి ♦ యంద మొందఁ
దనప్రియలఁ బోలు సరయువు ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంచె మేడలసోరణ ♦ గండ్లనుండి॥ ౪౦

అగుపడఁగ హేమమేఖల ♦ లగరుధూప । వాసనలు గ్రమ్మ మర్మర ♦ ధ్వనులు నిగుడఁ
గటుల హేమంతవసనముల్ ♦ గట్టివిప్ప । వానికిని మధ్యలెంతయు ♦ హర్షమిడిరి॥ ౪౧

గాలిలేనట్టిలోపలి ♦ గదులయందు । నిలిచి వెలిఁగెడు దీపముల్ ♦ నేత్రములుగ
మరుని కేళికిఁ దగిన హే♦మంతరాత్రు । లతనికృత్యమ్ములకు సాక్షు ♦ లై చెలంగె॥ ౪౨

దక్షిణపుగాలిచేతఁ జూ♦తము చిగిర్చి । పూచుటను జూచి యతనితోఁ ♦ బోలఁతులంతఁ
బొలయలుక మాని స్నేహంబుఁ ♦ బూనిరింక । నోర్వసాధ్యంబుగాదు వి♦యోగమందు॥ ౪౩

తూఁగుమంచాన నిగలఁ ♦ దొడను జేర్చి । యుండు నాతఁడు సేవకు ♦ లూచియూచి
వీడఁ బగ్గాలుపడిపోవు ♦ భీతిమిషను । బడసెఁ గౌఁగిలి నెలఁతల ♦ బాహువులను॥ ౪౪

స్తనములను జారుచందన ♦ చర్చఁ గూర్చి । ముత్తెములనొప్పు భూషణ ♦ ములను దాల్చి
మొలల మణిమేఖలలు వ్రేలి ♦ చెలఁగుచుండ । స్వామిఁ గొల్చిరి గ్రీష్మ వే♦షములఁ బ్రియలు॥

పాటలీపుష్పముల నెత్తా♦వలు పఁబడిన । మావిచిగురులచేనైన ♦ మద్యమాన
మధువు వోయినఁ గ్రోలించు ♦ మదనుఁడంత । నతనిలో నూత్నభావంబు♦నందె మగల॥ ౪౬

మన్మథప్రేరణంబున ♦ మనుజనాథుఁ । డనుభవించుచు విషయ సౌ♦ఖ్యములనిట్టు
లితరకార్యమ్ములను మాని ♦ ఋతువులెల్లఁ । గడపె దల్లక్షణంబు లం♦గమునఁ దాల్చి॥ ౪౭

వ్యసనపరుఁడయ్యు నతని ప్ర♦భావమునను । బరిభవింపంగ లేరైరి ♦ పరులు నృపులు
కాని రతిరాగజనిత రో♦గమున నతఁడు । దక్షుశాపాన శశివలెఁ ♦ దఱుఁగఁజొచ్చె॥ ౪౮

దృష్టదోషమపి తన్నసోఽత్యజత్ । సంగవస్తు భిషజామనాశ్రవః ।
స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతస్తతో । దుఃఖమింద్రియగణో నివార్యతే॥ ౪౯

తస్యపాండువదనాల్పభూషణా । సావలంబగమనామృదుస్వనా ।
రాజయక్ష్మపరిహానిరాయయౌ । కామయానసమవస్థయాతులాం ౫౦

వ్యోమపశ్చిమకలాస్థితేందునా । పంకశేషమివఘర్మపల్వలం ।
రాజ్ఞితత్కులమభూత్ క్షయాతురే । వామనార్చిరివదీపభాజనం॥ ౫౧

బాఢమేషు దివసేషుపార్థివః । కర్మసాధయతి పుత్రజన్మనే ।
ఇత్యదర్శితరుజోఽస్య మంత్రిణః । శశ్వదూచురఘశంకినీః ప్రజాః॥ ౫౨

సత్వనేకవనితాసఖోఽపిసన్ । పావనీమనవలోక్య సంతతిం ।
వైద్యయత్నపరిభావినంగదం । నప్రదీప ఇవవాయుమత్యగాత్॥ ౫౩

తంగృహోపవనఏవసంగతాః । పశ్చిమక్రతువిదాపురోధసా ।
రోగశాంతిముపదిశ్య మంత్రిణః । సంభృతేశిఖిని గూఢమాదధుః॥ ౫౪

తైః కృతప్రకృతిముఖ్యసంగ్రహైః । ఆశుతస్య సహధర్మచారిణీ ।
సాధుదృష్టశుభగర్భలక్షణా । ప్రత్యపద్యతనరాధిపశ్రియం॥ ౫౫

తస్యాస్తథావిధనరేంద్రవిపత్తిశోకాత్ । ఉష్ణైర్విలోచనజలైః ప్రథమాభితప్తః ।
నిర్వాపితః కనకకుంభముఖోజ్ఝితేన । వంశాభిషేకవిధినాశిశిరేణగర్భః॥ ౫౬

తంభావాయ ప్రసవసమయాకాంక్షిణీనాం ప్రజానా
మంతర్గూఢం క్షితిరివనభో బీజముష్టిందధానా
మౌలైః సార్ధం స్థవిరసచివైర్హేమసింహాసనస్థా
రాజ్ఞీ రాజ్యం విధివదశిషద్భర్తురవ్యాహతాజ్ఞా॥ ౫౭

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతావగ్నివర్ణ
శృంగారో నామైకోనవింశః సర్గః.

వినఁడు వైద్యులమాటలు ♦ గనఁడుకీడు । మద్యవనితాదివిషయముల్ ♦ మానలేఁడు
ప్రీతికరమైనవ్యసనాళి ♦ చేతఁబడిన । నెంతకష్టము వారింప ♦ నింద్రియముల॥ ౪౯

మోము తెలుపెక్కె భూషణ ♦ ములనుగలఁగె । నడిరమునుఁ గ్రుక్కఁ జెరలచే ♦ నడపుసెగ్గె
కాముకావస్థ రాజయ ♦ క్ష్మవ్యవస్థ । రెండునుసమానముగఁ దోఁచు ♦ చుండెఁ జూడ॥ ౫౦

అంత్యకళనిల్చుశశితోడి ♦ యభ్రమట్లు । బడుసెవిగిలిన వేసవి ♦ పడియపగిది
వట్టికొడిమాత్రమేగల్గు ♦ ప్రమిదకరణి । రఘుకులంబుండె క్షయరోయుక్త ♦ రాజుఁగూడి॥ ౫౧

అతనిఁగూరిచిభీతాత్ము ♦ లైనప్రజలు । మాటిమాటికినడుగఁగా ♦ మంత్రివరులు
సంతతికి వేఁడువిధులను ♦ సలుపుచుండు । సత్యమనిమూసిపెట్టిరి ♦ స్వామిరుజను॥ ౫౨

కాంతలెందఱికోతాను ♦ గాంతుఁడయ్యు । నమలమౌసంతుగాంచని ♦ యతఁడసాధ్య
మైనరోగంపుధాటికి ♦ నాగఁడయ్యె । వాతహతికాగలేని దీ ♦ పంబుకరణి॥ ౫౩

ఎంతయునుగూఢముగఁ బ్రజ ♦ లెఱుఁగకుండ । నతనినిగృహోపవనమందె ♦ యపరవిధులఁ
దెలిసినపురోహితునిఁగూడి ♦ దీప్తశిఖిని । సచివులుంచిరి రోగోప ♦ శాంతిమిషను॥ ౫౪

ప్రజలలోముఖ్యులైనట్టి ♦ వారిఁగూడి । మంత్రులుసహాయమొనరింప ♦ మానవేంద్రు
ధర్మపత్నిశుభంబయి ♦ తనరుగర్భ । చిహ్నములరాణిరాజ్య ల ♦ క్ష్మినిపొందె॥ ౫౫

నృపతిమృతిశోకజనితోష్ణ ♦ నేత్రజలము । వలననుడికిన యామెగ ♦ ర్భమ్ముపిదపఁ
గనకకలశోద్గతాభిషే ♦ కప్రశస్త । శీతధారలఁజల్లారి ♦ చెన్నుమీఱె॥ ౫౬

సీ॥ పృథ్విగర్భమ్మునఁ ♦ బిడికెడుధాన్యంబు, పొల్చుచాడ్పునను ♦ దాల్చుకరణిఁ
బ్రసవంబునకువేడ్క ♦ పడిచేచియుండెడు, ప్రజకుమేల్గలుగగ ♦ ర్భమును దాల్చి
సిరులమించెడు హేమ ♦ సింహాసనంబునఁ, గొలువులో శీఘ్రతోఁ ♦ గూరుచుండి
రాచకార్యంబులఁ ♦ బ్రవిమలభక్తితో, సచివులందఱుఁగూడి ♦ సాయపడఁగ
నర్వ్వేఁదనయాజ్ఞకెదురులే ♦ కుండునట్లు, సర్వసమ్మతముగ యథా ♦ శాస్త్రముగను
బ్రబలమైనట్టితనపతి ♦ రాజ్యమెల్ల । నేలెఁదద్రాజ్ఞి లోకుల ♦ పాలిజనని॥ ౫౭

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశ
శంబునందు నగ్నివర్ణశృంగారంబను నేకో
నవింశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్లోకముల శుద్ధపత్రిక.

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౯	గత్వ	గత్యా
౩	౩౫	వశిష్ఠ	వసిష్ఠ
౫	౪౯	పతుర్తి	ప్రత్యు
,,	౫౨	మగ్నై	మృగై
౭	౮౫	ధ్వాతైః	ధ్వాన్తైః
౧౦	౧౧	సభాభం	సఖాభం
౧౦	౧౨	తాభి	తాభిః
,,	౨౦	తుసా	తుపా
,,	౨౧	చానర్చ	చానర్చ్య
౧౧	౨౪	నును	మను
,,	౩౫	తుల్యం	మిత్రం
౧౨	౩౭	అ నైన	అథైన
౧౩	౬౧	ససింహం	నసింహం
౧౬	౩	వ్యసాయే	వ్యపాయే
౧౭	౧౬	ఆదేయ	అదేయ
౧౮	౨౭	వ నా	వర్తినా
,,	౨౯	ద్విపశ్చ	ద్విపశ్చ
౧౯	౩౮	మవ	మప
౨౦	౫౦	ఆలం	అలం
,,	౫౯	పత్రిణా	పత్రిణా
౨౪	౨౭	యాషితః	యోషితః
,,	౩౪	జయపదా	జనపదాః
౨౫	౩౬	నేతానా	నేతాన్నా
,,	౪౮	మపిః	మపి
౨౭	౬౨	గ్రజస్య	రజస్య
౩౪	౫౧	నాశ	నాగ
౪౧	౩౯	ర్భవం	ర్భవం

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౧	౪౧	స్వాభావ	స్వభావ
౪౨	౬౧	మూ రేః	మూ ర్తేః
౪౪	౮౪	ర్పిత్చ	ర్పిత
,,	,,	విదర	విదర్భ
౪౭	౧౦	కశ్యా	కస్యా
౪౮	౨౫	చకోర	చకార
,,	,,	మ	మత్త
౪౯	౩౯	సాందీ	సాంద్రీ
,,	౪౦	ధ్వజనీ	ధ్వజినీ
౫౬	౫౨	త్వయ	త్వయి
౬౫	౬౩	వవ	రవ
౬౬	౮౭	పతిం	పతిం
౭౦	౨౬	యాథాస్త్వ్యం	యాథార్థ్యం
,,	౩౫	రవ్యాఖ్యా	ర్థవ్యాఖ్యా
౭౪	౮౫	ర్విదాం	ర్విదా
౭౬	౨	కుతే	కులే
౭౭	౨౨	యస్త్ర	యస్స్త్ర
౭౯	౩౭	దుహితు	దుహితృ
౮౧	౬౫	శిరచ్ఛిదా	శిరశ్ఛిదా
౮౯	౨౬	లక్షి	లక్ష్మీ
౮౭	౩౮	కూర్ప	కూ ర్ప
౮౮	౫౨	రాష్ట్రావాం	రాష్ట్రానాం
౯౦	౭౯	మేఘస్వే	మేఘస్యే
,,	౮౭	రామణ	రావణ
౩౯	౩	కవితే	కపితే
౯౪	౧౭	విమావ	విమాన
౯౫	౨౪	భీర	భిరు
౯౬	౪౨	వ్యాజాఖ	వ్యాజార్థ
౧౦౧	౧౩	బంద్రైః	బ్గాద్రైః
౧౦౨	౨౭	పవ్రిచ్ఛ	పవ్రిశ్ఛ

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౨	౩౫	ఋష	షట్ర
౧౦౮	౪	త్స	థ్స
౧౧౦	౩౩	కవి	కవిః
౧౧౫	౯౮	ఒర్జ	ఒర్జశ్రీ
౧౧౯	౧౨	మిషాఖిః	మిషాభిః
,,	౧౫	న్యంకుఖిః	న్యంకుభిః
,,	౨౦	వివా	దివా
౧౨౦	౩౮	విసర్గాఃక	విసర్గాత్
,,	౪౪	సీతా	శీతా
౧౨౧	౫౫	నవకాృం	నకాృం
,,	౫౮	శోద్రైః	శోత్రై
,,	౫౯	తద్భధ్న	తద్బధ్న
౧౨౨	౬౩	పరిని	పర్త్ని
,,	౬౭	కులితో	కులితో
౧౨౩	౭౬	వాగే	నాగే
,,	౮౧	తై)	త్రై)
౧౨౮	౪౧	నభసే	నభసీ
౧౩౩	౧౧	స్తద్రై	స్తథ్రై
౧౩౪	౨౩	ఫూషిత	ఫూ్యషిత
,,	౨౫	ద్విషాం	ద్విషా
౧౩౮	౧౯	మఖిలేమ	మభిలేషు
,,	౨౦	ఉంఝిత	ఉఝ్ఝిత
,,	౨౨	పరిత్యబై	పరిత్యబై
౧౪౦	౪౦	మేఖలం	మేఖలాం

పద్యముల శుద్ధపత్రిక.

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౭	అఖల	అఖిల
౫	౫౨	పణ	పర్ణ
,,	౫౭	రాజఋషి	రాచఋషి
౭	౮౦	దాఁటి	దాఁటు
౧౦	౧౦	నిజ్జనపాలు	నజ్జనపాలు
,,	౧౫	ధనువు	దనువు
౧౧	౩౨	M	ధి
,,	౩౫	నికుంభి	నికుంభ
౧౩	౫౧	యర్థమీ	యర్థమే
,,	౫౩	పథమున	పదమున
౨౦	౪౬	శిరము	శరము
౨౨	౧	పూర్వ	పూజ్య
,,	౬	సర్వతి	సరస్వతి
,,	౮	గుణమల	గుణముల
౨౪	౨౪	కరుగ	కొఱకు
౨౫	౩౬	తాఁకి	తాఁక
,,	,,	నాటి	నాటె
,,	౩౭	జేర్చి	జేర్పి
,,	౪౭	నయ్యొ	నయ్యొ
	౫౨	దాఁటి	దాఁటె
	౫౪	సంహార	సంచార
	౫౮	చిహ్నాలు	చిహ్నముల్
౯	౬౫	గూరుమండ	గూరుచుండి
,,	౬౭	నేర్చె	నేర్పె
[illegible]	౧౦	నేర్చి	నేర్పి
,,	౧౫	శిఘ్రుఁడౌ	శిష్టుఁడౌ
,,	౧౭	అనుము	అనుచు

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౩	౪౨	కానుకగ	కానుగల
౩౫	౬౯	దమ్మశ్రి	స్వామ్యశ్రి
౩౬	౯౩	బాపి	బాసి
,,	౯౪	పాడుబచే	నాడుటచే
౩౮	౨౦	వెలసి	తెలిసి
౪౦	౩౩	తేజాంకుర	లేజోంకుర
,,	౩౫	గంభోరు	మగుపరో
౪౧	౪౦	యనువు	యనుపు
౪౨	౫౧	నాచింత	నాంచిత
౪౩	౯౨	పినాకిని	పినాకినా
౪౪	౯౫	నేలమండ	నేలుమండ
,,	,,	చూము	చాము
,,	౯౭	చండమందు	చండమునను
౪౬	౧	పగిచెఁని	పగిదిని
,,	౯	పతిచె	పఱచె
౪౯	౧౩	సంగణంబు	సంచరణంబు
౫౧	౯౦	బరుపంబుఁగూర్ప	బరుసొప్పఁగూర్ప
౫౨	౬	పశము	పసుము
౫౩	౧౬	రఘువు	రఘుని
,,	,,	రాఘువులను	రాఘువునిం
౫౪	౩౩	భరణి	దరణి
,,	౩౫	నఃమతి	యాపమతి
౫౫	౪౪	నక్కటకట	నక్కటకట
౫౯	౬౯	మంత్రిసం	మంత్రివీ
౫౭	౭౫	కర్మల	కర్మాల
౬౦	౩	కర్మరుల	కర్మకుల
౬౧	౧౬	శ	శక్తి
౬౨	౨౮	నిశినఖ	నిడిననఖ
౬౮	౧౮	౧౬	౧౮

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౯	౧౯	యాయాయి	మాయాయి
౭౮	౨౬	దీవి	దీసి
,,	౩౧	మాళి	మాని
౮౩	౮౯	లంటి	లంటె
౮౪	౪	బోటచేత	బోట్లచేత
౮౯	౭౧	జేవి	జేసె
౯౦	౭౫	స్రాణ	ప్రాణ
౯౨	౧౦౪	గణరమ్య	గుణరమ్య
౯౪	౧౦	యింతిరో	యెంతయుఁ
,,	,,	తిమింగిలము	దిమింగిలము
,,	౧౮	కలకంఠి	వెఱకకు
౯౫	౨౩	స్థలమ్మిదే	ప్రదేశమిదె
,,	౩౪	నెక్కుడు	నేటకిఁ
,,	,,	ప్రమద	బ్రమద
౯౬	౩౮	శాతకర్ణుఁడు	శాతకర్ణికి
,,	౪౨	మనముఁ	మనముఁ
,,	౪౪	వగల	మగల
,,	౪౭	మోమటు	వక్త్రమ్ము
౯౭	౪౯	నింత	నింతి
౧౦౫	౬౮	కురిలె	కురరివలె
,,	౭౪	నీగ్రి	నీవగ్రి
౧౦౬	౮౬	దాసివలె	దానివలె
౧౦౯	౨౦	గొట్టి	గొట్టె
౧౧౧	౩౬	వారియంద	వారియందు
౧౧౨	౫౭	దాను	జేయు
౧౧౩	౭౧	తనయులేనీకటంచు	వినుమునీసుతులంచు
౧౧౪	౭౮	పదము	పథము
౧౧౮	౧౫	బెట్టి	బెట్టె
౧౧౯	౨౩	కొర్కికి	క్రోర్కికి

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౯	౨౪	గోల్వ	గోల్వ
౧౨౭	౩౫	ప్రేతిచే	ప్రీతిచే
౧౩౧	౮౧	గూర్చెఁగోశము	గూర్చికోశము
౧౩౫	౪౭	లేచి	వేచి
౧౪౧	౫౨	వేఁడు	ఓఁడు
,,	౫౭	లోకుల	లోకుల

☞ పలుచోట్ల నెఱసున్న కఱసున్న పడుటయు 'వ' కారమంటకపోవుటయుఁ దటస్థించినది. చదువరు లాయాచోట్లఁ గమనించి సవరించుకొందురుగాక.

SCAPE & Co.
PRINTERS,
BINDERS,
COCANADA.
Estd. 1898.

END OF
TITLE